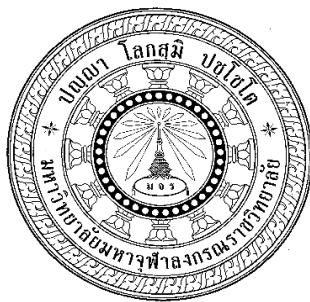

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ
สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
Process Development and Network building of Guidance Process
Buddhist for Educational Personnel in Thailand Society

โดย

ดร.สายหยุด มีฤกษ์

พระสมุห์โชคดี วชิรปญโญ,ดร.

ผศ.ดร.วิชชุดา ฐิติโชติรัตน

ผศ.ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์

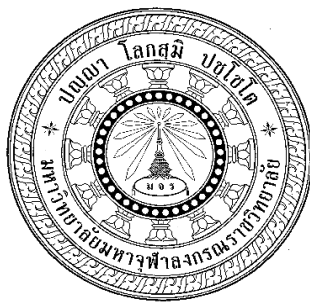
พระครูปลัดมารุต วรมงโล,รศ.ดร.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765008

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ
สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

โดย

ดร.สายหยุด มีฤกษ์

พระสมุห์โชคดี วชิรปญโญ,ดร.

ผศ.ดร.วิชชุดา ฐิติโชติรัตน

ผศ.ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์

พระครูปลัดมารุต วรมงฺโกล,รศ.ดร.

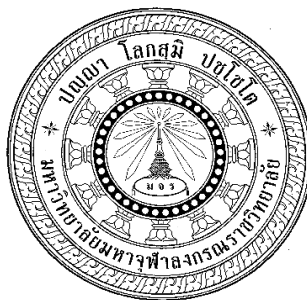
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765008

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Process Development and Network building of Guidance Process Buddhist
for Educational Personnel in Thailand Society.

By

Dr.Sayyud Mererk

Phrasamu Chokdee Vachirapanyo, Dr.

Asst. Prof. Dr. Witchuda Thitichotirattana

Asst. Prof. Dr. Porntip Wannawirod

Phrakrupalad Marut Woramangkalo, Assoc.Prof.Dr.

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2022

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765008

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
ผู้วิจัย	: ดร.สายหยุด มีฤกษ์ พระสมุห์โชคดี วชิรปญโญ, ดร. ผศ.ดร.วิษุตา ฐิติโชติรัตน ผศ.ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์ พระครูปลัดมารุต วรมงโล, รศ.ดร.
หน่วยงาน	: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

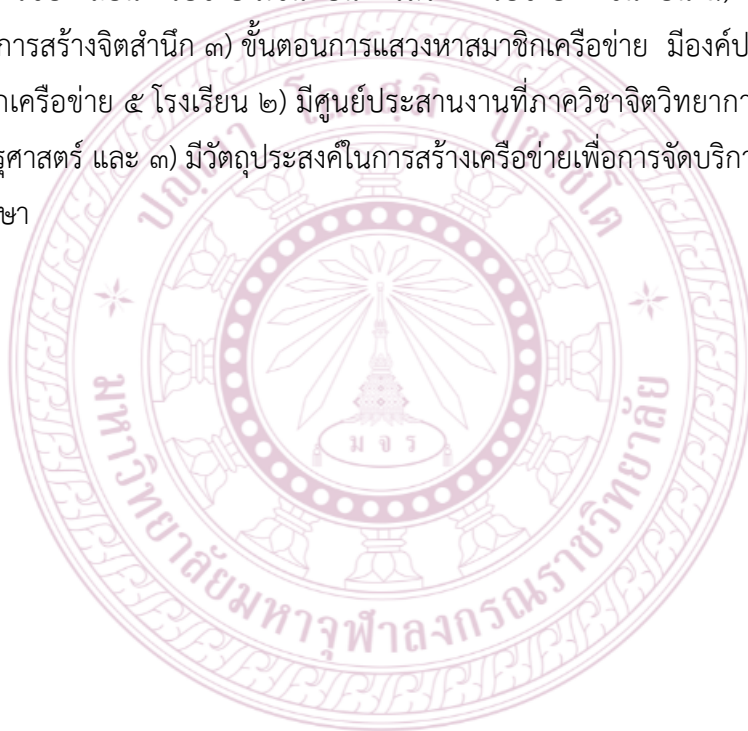
แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย ดำเนินการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจาก (Documentary Research) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนาม (Action Research) มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากศูนย์แนะแนวต้นแบบ ๔ จังหวัด ๔ โรงเรียน สัมภาษณ์ครูแนะแนวและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน ๘ รูป/คน สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทยมีกระบวนการแนะแนวเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง รู้ขอบเขตความสามารถของตน เห็นคุณค่าของตน มีทักษะและวิจารณญาณในการ ตัดสินและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างฉลาด และวางแนวทางการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและรู้เท่าทัน สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นสมาชิกที่ดี มีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม ขอบข่ายการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย แนะแนวเป็นงานบริการแนะแนวในโรงเรียนที่มุ่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ เป็นงานที่มีขอบข่ายการแนะแนวที่ชัดเจน ๓ ด้าน คือ การแนะแนวด้านการศึกษา การแนะแนวด้านอาชีพ และการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม

๒. การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เป็นนวัตกรรมที่เป็นกระบวนการ พัฒนาต่อยอดงานแนะแนวที่ดำเนินการอยู่ให้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่ามากขึ้นโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับการดำเนินงานแนะแนว ประกอบด้วยโมดูลการฝึกอบรม ๖ โมดูล ประกอบด้วย โมดูลที่ ๑ คุณค่าของงานแนะแนววิถีพุทธ โมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ โมดูลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ โมดูลที่ ๔ ขอบข่ายงานแนะแนววิถีพุทธ โมดูลที่ ๕ บริการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

๓. สร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทยมีการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เพื่อหาสมาชิกในการขับเคลื่อนเครือข่าย มีขั้นตอนการสร้างเครือข่าย ๓ ขั้นตอน ๑) ขั้นตอนการสร้างผู้นำ ๒) ขั้นตอนการสร้างจิตสำนึก ๓) ขั้นตอนการแสวงหาสมาชิกเครือข่าย มีองค์ประกอบของเครือข่าย ๑) มีสมาชิกเครือข่าย ๕ โรงเรียน ๒) มีศูนย์ประสานงานที่ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนวคณะครุศาสตร์ และ ๓) มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเครือข่ายเพื่อการจัดบริการแนะแนว ๕ บริการในสถานศึกษา

Research Title : Process Development and Network building of Guidance Process Buddhist for Educational Personnel in Thailand Society

Research : Dr.Sayyud Mererk
Phrasamu Chokdee Vachirapanyo, Dr.
Asst. Prof. Dr. Witchuda Thitichotirattana
Asst. Prof. Dr. Porntip Wannawiro
Phrakrupalad Marut Woramangkalo, Assoc.Prof.Dr.

Department : Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : B.E. 2565 / C.E. 2022

Research Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

subject research plan “Development of Processes and Building a Buddhist Guidance Network for Educational Personnel in Thai Society” has the objectives: 1) to synthesize and extract the model guidance knowledge in Thailand; 2) to develop an innovative Buddhist guidance process for educational personnel. 3) To create a network of Buddhist guidance process for educational personnel in Thailand. Conducting qualitative research (Qualitative Research) Studying information from (Documentary Research) from secondary sources. Along with field action research (Action Research), focusing on participatory action research from primary sources from the prototype guidance centers in 2 provinces, 6 schools, 15 experts/person, focus groups by experts. with expertise in the amount of 9 photographs/person

The results showed that

1. The synthesis and extraction of the model guidance knowledge in Thailand has a guidance process, a process that helps learners get to know and understand yourself properly know the extent of their abilities see their worth have the skills and judgment Make decisions and solve problems by yourself wisely. and lays down a way of life that is appropriate and wise, able to adapt to other people and the environment very well have good mental health good membership

Beneficial to family and society Model Guidance Framework in Thailand Guidance is a school guidance service that aims to help students in various areas. It is a job with a clear guidance scope in 3 areas: career guidance and personal and social guidance

2. Development of innovative Buddhist guidance process for educational personnel in Thai society It is an innovation that is a process. Develop further the current guidance work to be more efficient and valuable by applying Buddhist principles to integrate with the guidance work. It consists of 6 training modules, consisting of: Module 1 Buddhist Guidance Values Module 2 Buddhist Guidance Teachers' Faith Enhancement Module 3 Buddhist Heart Guidance Teachers Module 4 Buddhist Guidance Scope Module 5 Buddhist Guidance Services practice

3. Build a network of Buddhist guidance for educational personnel in Thailand. There are workshops to create a network of Buddhist guidance. to find members to drive the network There are 3 stages of network building: 1) Leader building stage, 2) Awareness building stage, 3) Network member recruitment stage. There are components of the network: 1) There are network members in 5 schools, 2) There is a coordination center at the Department of Educational Psychology and Guidance, Faculty of Education, and 3) The objective is to create a network for the provision of 5 guidance services in educational institutions.

กิตติกรรมประกาศ

แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย และสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อนำผลงานวิจัยนั้นไปใช้พัฒนาสังคมประเทศชาติ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเล่มนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยทุกท่านที่ได้ที่ได้เมตตาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจมาโดยตลอด

ดร.สายหยุด มีฤกษ์

พระสมุห์โชคดี วชิรปญฺโญ, ดร.

ผศ.ดร.วิชชุดา ฐิติโชติรัตน

ผศ.ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์

พระครูปลัดมารุต วรมงฺโกล, รศ.ดร.

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนว ต้นแบบในประเทศไทย.....	๙
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับ บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย.....	๒๙
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับ บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย.....	๑๒๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๖๕
บทที่ ๓ บทนำ.....	๑๗๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๗๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๑๗๕
๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๗๕
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๗๕
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๗๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๗๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๗๘
บทที่ ๔ ผลการศึกษา.....	๑๗๙
๔.๑ ผลสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย.....	๑๗๙
๔.๒ ผลการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษา ในสังคมไทย.....	๑๘๑
๔.๓ ผลการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษา ในประเทศไทย.....	๒๐๖
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๒๐๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๐๙
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๑๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๒๓
บรรณานุกรม.....	๒๒๔
ภาคผนวก.....	๒๓๑
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๒๓๒
ภาคผนวก ข. หนังสือขออนุญาตวิเคราะห์สัมภาษณ์.....	๒๓๖
ภาคผนวก ค. หนังสือเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่ม.....	๒๔๗
ภาคผนวก ง. หนังสือเชิญเข้าร่วม.....	๒๖๑
ภาคผนวก จ. ภาพการสัมภาษณ์และประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group).....	๒๖๗
ภาคผนวก ฉ. ภาพการเข้าร่วมทดลองนวัตกรรมฯ.....	๒๗๒
ภาคผนวก ช. ภาพประกอบกิจกรรมการสร้างเครือข่าย.....	๒๗๓
ภาคผนวก ซ. หนังสือรับรองจริยธรรมวิจัย.....	๒๙๗
ภาคผนวก ฌ. หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๓๐๐
ประวัตินักวิจัย.....	๓๐๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความแตกต่างระหว่างบริการให้การปรึกษากับจิตบำบัด.....	๕๘
๓.๑	นวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย.....	๑๑๑
๔.๑	สรุปโมดูลที่ ๑ คุณค่าของการแนะแนววิถีพุทธ.....	๑๘๑
๔.๒	สรุปโมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ.....	๑๘๘
๔.๓	สรุปโมดูลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ.....	๑๙๑
๔.๔	สรุปโมดูลที่ ๔ ขอบข่ายการแนะแนววิถีพุทธ.....	๑๙๕
๔.๕	สรุปโมดูลที่ ๕ บริการแนะแนววิถีพุทธ.....	๒๐๑
๔.๖	สรุปโมดูลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ.....	๒๐๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
๒.๒	ตัวกรองความคิด.....	๒๐
๒.๓	ขั้นตอนและประตู.....	๒๑
๒.๔	การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์.....	๒๑
๒.๕	การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ.....	๒๒
๒.๖	แสดงองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย.....	๑๓๓
๒.๗	แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่.....	๑๓๗
๒.๘	แสดงการเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว.....	๑๔๒
๒.๙	แสดงการเติบโต และวงจรชีวิตเครือข่าย.....	๑๔๙
๒.๑๐	การพัฒนากิจกรรม และความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการนวัตกรรม.....	๑๖๐
๒.๑๑	กระบวนการ.....	๑๖๓
๒.๑๒	คุณลักษณะกระบวนการ.....	๑๖๔
๔.๑	เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ.....	๒๐๖
๔.๒	การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการแนะแนววิถีพุทธฯ ๑๐ ขั้นตอน.....	๒๐๗
๔.๓	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๒๐๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแนะนำมีมาตั้งแต่โบราณกาล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการแนะนำ เชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความทุกข์ เพราะการเกิดแล้วเกิดอีกเป็นทุกข์รำไป แต่สำหรับผู้ที่เกิดมาแล้วพัฒนาตนเองจนถึงขั้นสูงสุด ก็สามารถพ้นจากความทุกข์ได้ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นมรดกที่มนุษย์ได้รับมอมาโดยอัตโนมัติไม่จำกัดสถานะ เพศ ชนชั้น วรณะ เชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษา เมื่อมนุษย์เกิดปัญหาอุปสรรคในการใช้ชีวิต ผู้ที่มีปัญญา ก็จะแสวงหาแนวทางในการแก้ไขหรือลดปัญหาให้น้อยลง ในขณะที่มนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตก็จะเกิดกลุ่มคนที่มีปัญญาสามารถเข้าใจและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้หลักการทางศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาระหว่างปัญหาดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มบุคคล นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ ตลอดจนผู้นำในการประกอบพิธีตามความเชื่อท้องถิ่น (หมอผี) เพื่อทำบพาทหน้าที่ในการเป็นที่ปรึกษาและการแก้ไขปัญหชีวิตให้กับคนในชุมชน รวมถึงการให้แนวทางในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน การแนะนำมีการสะสมองค์ความรู้และนำมาใช้ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ผ่านกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบ การแสวงหาความรู้ที่มีระบบ ระเบียบ ทำให้การแนะนำมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง“พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการแนะนำ มุ่งช่วยเหลือให้บุคคลพ้นจากความทุกข์ที่แท้จริง ผ่านกระบวนการพัฒนาจิตใจที่มีผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำและแนะนำให้ผู้ที่มีความทุกข์ มีแนวทางในการจัดการความทุกข์ด้วยตนเองได้”

การแนะนำมีมาเป็นเวลานานมาแล้ว ตั้งแต่กว่า ๒,๕๐๐ ปี สมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนเกี่ยวกับหลักการแนะนำทางการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการแนะนำ เชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความทุกข์ เพราะการเกิดแล้วเกิดอีกเป็นทุกข์รำไป แต่สำหรับผู้ที่เกิดมาแล้วพัฒนาตนเองจนถึงขั้นสูงสุด ก็สามารถพัฒนาจากความทุกข์ได้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการแนะนำ มุ่งช่วยเหลือให้บุคคลพ้นจากความทุกข์ที่แท้จริง ผ่านกระบวนการพัฒนาจิตใจที่มีผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่ในการแนะนำให้ผู้ที่มีความทุกข์ มีแนวทางในการจัดการความทุกข์ด้วยตนเองได้ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขหรือลดปัญหาให้น้อยลง การแนะนำในทางพระพุทธศาสนา คือ การช่วยให้บุคคลพึ่งตนเองได้ ในแง่ของพุทธศาสนามีหลักการที่ให้ทุกคนพึ่งตนเอง ด้วยพุทธภาษิตที่ว่า

อตตา หิ อตฺตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน^๑

ในสังคมไทยผู้คนส่วนใหญ่มักจะเคยได้ยินพุทธภาษิตข้อนี้และมีพระพุทธพจน์เกี่ยวกับการ
แนะแนวมากมาย เช่น

อตตา หิ กิร ทุทฺทโม นาโถ แปลว่า เพราะตนนั้นแลฝึกได้ยากยิ่ง^๒

เอกฺกเจ เขยฺยเมตฺตานํ แปลว่า ผู้ชนะตนได้ชื่อว่าผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม^๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๔ พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการแนะแนวเชื่อมั่น
ในศักยภาพการพัฒนาของมนุษย์ เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์ตรัสรู้เป็นพุทธะได้ด้วยตนเอง ซึ่งมี
พระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างหลักการแนะแนวทางพระพุทธศาสนานั้นต้องมุ่งให้บุคคลสามารถแก้ไข
ปัญหาได้ด้วย เหตุและผล ตามหลักอริยสัจ กล่าวคือ **ทุกข์** เมื่อเกิดปัญหาต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษา
พิจารณาถึงสาเหตุ **สมุทัย** เหตุแห่งปัญหานั้นอยู่ที่ไหน เมื่อเราพบแล้วก็ทำการกำจัดเหตุนั้นได้ **นิโรธ**
พิจารณาว่าความต้องการของเราคืออะไร กำหนดจุดมุ่งหมายแล้ววางวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา
นั้น ๆ **มรรค** วิธีการปฏิบัติ เมื่อรู้แนวทางแล้วก็ลงมือปฏิบัติ หากบุคคลได้ดำเนินการตามกระบวนการเช่นนี้ ก็จะ
สามารถนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนได้

การแนะแนววิถีพุทธ จึงเป็นกระบวนการช่วยเหลืออย่างมีหลักการ โดยอาศัยหลักธรรม
ของพระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักธรรมแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิดปัญหาต่าง ๆ ของผู้คน และมีหนทาง
และวิธีการในการทำให้พ้นทุกข์ หรือปัญหาเหล่านั้นได้ เรียกว่า อริยสัจ 4 อันเป็นธรรมที่แสดงให้เห็น
ความจริงของปัญหา เหตุของการเกิดปัญหา และการแก้ปัญหา สุดท้ายคือกระบวนการที่จะ
ดำเนินการให้ปัญหานั้นหมดไป พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๕ พระพุทธศาสนา เป็นศาสนา
แห่งการแนะแนวเชื่อมั่นในศักยภาพการพัฒนาของมนุษย์ เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์ตรัสรู้เป็นพุทธะ
ได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างหลักการแนะแนวทางพระพุทธศาสนานั้นต้องมุ่งให้
บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วย เหตุและผล

ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุหรือที่เรียกว่าวัตถุนิยม รวม
ไปถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ และความผันผวนทางสังคม เศรษฐกิจ ส่งผลทำ
ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ประกอบกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความ

^๑ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๔๕, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^๒ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๕๙/๔๕, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๙/๘๒.

^๓ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๐๓/๓๕, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓/๖๒.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับการแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 23.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับการแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 23.

เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สังคมจึงเกิดการแข่งขันกันมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพ รับประทานอาหารได้มาซื้อสิ่งของอุปโภค บริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านอารมณ์ความรู้สึก ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการหลอกลวง ด้านสิ่งเสพติด ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอ่อนแอลง ไม่มีเวลา ไม่มีความจริงใจต่อกัน ขาดความเชื่อมั่นที่จะเผชิญปัญหา โดยปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของสังคมโลก ส่งผลต่อทุกเพศ ทุกวัยให้ต้องเผชิญ บางคนหรือบางกลุ่มก็สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ และแก้ไขปัญหาด้านศักยภาพที่มีอยู่ แต่ก็มีคนเป็นจำนวนมากที่รู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง เกิดความเครียด จนทนไม่ได้ และไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาสู่สังคมไทย จากกระบวนการทางทุนนิยมและบริโภคนิยม มีผลทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้กับบุคคล สังคม

จากที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ส่งผลกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมและครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง บุคลากรทางการศึกษาหรือครูและแนะแนวจึงมีความสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนซึ่งเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงความคิดและวิธีการดำรงชีวิต ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่ดีเหมาะสม ถนัด และตรงความต้องการของตนเอง สามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน อีกทั้งแนวทางในการแนะแนวยังมีส่วนสำคัญในการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพ และเข้าถึงกลุ่มของเด็ก เยาวชนผู้ที่รับบริการให้มีความเข้าใจ เข้าถึงได้ง่าย ไม่สลับซับซ้อนเกินไป และทันสมัย มีความน่าสนใจ นอกจากนี้การแนะแนววิถีพุทธจึงเป็นส่วนสำคัญใน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เพื่อให้มีความชัดเจนและสามารถนำไปใช้กับเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถพัฒนาศักยภาพที่มีเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การสร้างเครือข่ายพื้นที่กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เป็นสร้างพื้นที่เพื่อให้ผู้ใช้บริการการแนะแนว ที่เป็นนักเรียน นักศึกษา สามารถเข้าถึงได้ เป็นแหล่งเรียนรู้การรู้จักตนเอง การเข้าใจตนเอง ใน 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม เป็นสถานที่สร้างกระบวนการในการช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้สามารถพ้นจากความทุกข์ที่กำลังประสบอยู่ได้ และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตให้ดียิ่งขึ้นได้ **กระทรวงศึกษาธิการ** ได้มีนโยบายเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นรากฐานของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความเท่าทันโลก มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ

คณะผู้วิจัยจึงดำเนินการทำโครงการวิจัยชุด เรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อให้การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความสมบูรณ์แบบทั้งดี เก่ง มีความสุข จึงควรดำเนินการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธควบคู่กันไปด้วย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธพัฒนาและสร้างองค์ความรู้พื้นที่เครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ และสร้างกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ ต่อไป

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพการแนะแนวและองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ควรเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ สร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

๑.๓.๑ เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๑.๓.๓ เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาศึกษาชุดการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เรื่องนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องศึกษาดังนี้ กระบวนการให้บริการแนะแนวที่บูรณาการกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษาที่ให้บริการด้านการแนะแนว มีองค์ความรู้ในหลักธรรม เป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือนักเรียนอย่างถูกต้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยแบ่งพื้นที่การเก็บข้อมูลเป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ การเก็บข้อมูลพื้นที่ เพื่อถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบ จากศูนย์แนะแนวต้นแบบ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง

ส่วนที่ ๒ พื้นที่การพัฒนาเครือข่าย จาก ๔ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดปทุมธานี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสงขลา และจังหวัดลำปาง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการถอดองค์ความรู้ ได้แก่ ศูนย์แนะแนวต้นแบบ ๔ จังหวัด ๔ โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง สำหรับทดลอง ๑๘ รูป/คน

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๒ รูป/คน

สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **นวัตกรรม** หมายถึง นวัตกรรมทางสังคม (นวัตกรรมการศึกษา) เป็นกิจกรรม (โมดูล) บริการเชิงปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นใหม่ และมีขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรม ใบบาง ใบความรู้ เพื่อให้มุ่งพัฒนาการแนะแนวของบุคลากรทางการศึกษา

๑.๕.๒ **กระบวนการ** หมายถึง วิธีการ ลำดับขั้นตอนในการสร้างนวัตกรรม เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจในการแนะแนว และได้ฝึกปฏิบัติเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการแนะแนวของบุคลากรทางการศึกษา

๑.๕.๓ **การแนะแนว** หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือนิสิตให้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพแวดล้อม สามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และวางแผนชีวิตได้อย่างฉลาด ที่เกี่ยวข้องในขอบข่ายการแนะแนว ๓ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม โดยใช้บริการการแนะแนว ๕ บริการ ได้แก่ ๑) ศึกษาข้อมูลเป็นรายบุคคล ๒) สนเทศ ๓) ให้คำปรึกษา ๔) จัดวางตัวบุคคล และ ๕) ติดตามผล

๑.๕.๔ การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริการ กระบวนการคิดการแนะแนวแบบใหม่ที่มีคุณภาพ เพื่อให้ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาสามารถนำไปให้บริการแนะแนวกับนักเรียนได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ ในขอบข่าย ๓ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม โดยบริการแนะแนว ๕ บริการ คือ ๑) บริการศึกษาข้อมูลเป็นรายบุคคล ๒) บริการสนเทศ ๓) บริการให้การปรึกษา ๔) บริการจัดวางตัวบุคคล และ ๕) บริการติดตาม

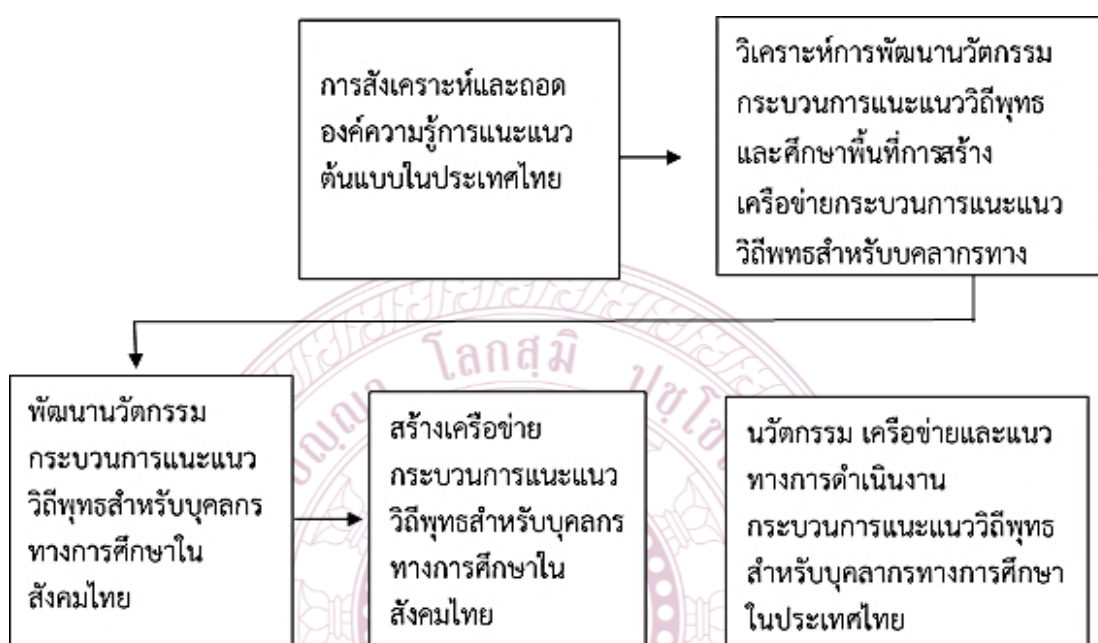
๑.๕.๕ นวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริการ กระบวนการคิดการแนะแนวแบบใหม่ โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการแนะแนว เริ่มจากการพัฒนาครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาให้เป็นครูแนะแนวหัวใจพุทธ และสามารถผสมผสานหลักพุทธธรรมกับขอบข่าย ๓ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม โดยใช้บริการแนะแนว ๕ บริการ คือ ๑) บริการศึกษาข้อมูลเป็นรายบุคคล ๒) บริการสนเทศ ๓) บริการให้การปรึกษา ๔) บริการจัดวางตัวบุคคล และ ๕) บริการติดตาม เพื่อให้สามารถนำไปให้บริการแนะแนวกับนักเรียนได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

๑.๕.๗ การสร้างเครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงระบบการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรวิถีพุทธต่างๆ ที่เป็นหน่วยย่อย รวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง และมีกลยุทธ์ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์

๑.๕.๖ บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย หมายถึง ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษา ในจังหวัดอ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๒ ได้พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
- ๑.๗.๓ ได้เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนว ต้นแบบในประเทศไทย

๒.๑.๑.๑ ความหมายของการแนะแนว (Guidance)

วัชร ทรัพย์มี^๑ ให้คำจำกัดความของการแนะแนวว่า เป็นกระบวนการช่วยเหลือ บุคคลให้เข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เขาสามารถนำตนเองได้ เป็นต้นว่าตัดสินใจได้ว่า จะ ศึกษาด้านใด ประกอบอาชีพใด หรือแก้ปัญหาอย่างไร และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้ พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน

สถิต วงศ์สวรรค์^๒ กล่าวว่า การแนะแนว หมายถึง กระบวนการที่ผู้มีความรู้ ทางด้านการแนะแนวให้บริการช่วยเหลือแก่บุคคล โดยไม่จำกัดเพศ วัย ชั้น วรรณะ อาจจะเป็น รายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มแล้วแต่กรณี ให้เขาเข้าใจสภาพที่แท้จริงของตนเองว่ามีความสามารถ ความถนัดตามธรรมชาติ สถิติปัญญา เจตคติ ศักยภาพอย่างไร เพื่อนำตนหรือช่วยตนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ กล่าวคือสามารถเฝ้าระวังแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองไม่ว่าจะเป็นทางกาย อารมณ์ หรือสังคมได้อย่างถูกต้อง

จากการศึกษาความหมายของการแนะแนว ที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การแนะแนว คือ กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหากที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนค้นพบและพัฒนาความสามารถของตนเอง และวางแผนทางการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

๒.๑.๑.๒ จุดมุ่งหมายของการแนะแนว

พนม ลิ้มอารีย์^๓ ได้แบ่งความมุ่งหมายของการแนะแนวออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. จุดมุ่งหมายทั่วไป หมายถึง ความมุ่งหมายของการแนะแนวโดยส่วนรวมนั้น คือ การแนะแนวไม่ว่าจะจัด ณ สถานที่ใดก็ตามย่อมมีความมุ่งหมายทั่วไปเหมือนกัน หรืออาจจะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หน้าที่ของการแนะแนวก็ได้ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประการด้วยกัน

๑.๑ เพื่อป้องกันปัญหา (Prevention) นั่นคือ การแนะแนวมุ่งจะป้องกันไม่ให้นักเรียน เกิดปัญหาหรือความยุ่งยากในการดำเนินชีวิตของตนเพราะปัญหาและความยุ่งยากต่าง ๆ นั้น สามารถป้องกันได้และการปล่อยให้นักเรียนเกิดปัญหาขึ้นมาแล้วค่อยตามแก้ไขช่วยเหลือในภายหลังนั้นทำได้ยากและต้องใช้เวลานาน ในบางกรณีอาจจะแก้ไขไม่ได้อีกด้วย

^๑ วัชร ทรัพย์มี, การแนะแนวในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

^๒ สถิต วงศ์สวรรค์, จิตวิทยาแนะแนว, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงสาส์น, ๒๕๓๑.

^๓ พนม ลิ้มอารีย์, การแนะแนวเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

๑.๒ เพื่อแก้ไขปัญหา (Cu ration) นั่นคือ การแนะนํามุ่งจะให้ความช่วยเหลือนักเรียน ในการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เพราะถ้าปล่อยให้เด็กเรียนประสบกับปัญหาโดยไม่ให้ความช่วยเหลือแล้ว เด็กเรียนย่อมจะไม่สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขได้ และในบางครั้งอาจจะมีการปรับตัวที่ผิด ๆ ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

๑.๓ เพื่อส่งเสริมพัฒนา (Development) นั่นคือ การแนะนํามุ่งจะให้การส่งเสริม นักเรียนทุกคนให้เกิดความเจริญงอกงามมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ เพื่อให้เด็กเรียน แต่ละคนจะได้รับการส่งเสริมและแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ ของตนออกมาอย่างเต็มที่ โดย ไม่ให้มีสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็กเรียน

๒. จุดมุ่งหมายเฉพาะ หมายถึงความมุ่งหมายของการแนะแนวที่สถานศึกษาซึ่งจัดให้มีการบริการแนะแนวเป็นผู้กำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาเป้าหมายหลักสูตร และสภาพสังคมของสถานศึกษานั้น ๆ แต่อย่างไรก็ตามความมุ่งหมายเฉพาะของการแนะแนวสำหรับสถานศึกษาแต่ละแห่งก็ย่อมจะคล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น

๒.๑ เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ (Self-Understanding) คือ การช่วยให้นักเรียนรู้ถึงความต้องการ ความคิด ความสามารถ ความถนัด และข้อจำกัดต่างๆ ของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษา อาชีพ และการดำเนินชีวิตของเด็กเรียน

๒.๒ เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักปรับตัว (Self-Adjustment) ให้เหมาะสมกับตนเองและ สภาพแวดล้อม คือการช่วยให้นักเรียนรู้จักวิธีปฏิบัติตนเพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง เหมาะสมและเป็นสุข

๒.๓ เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักนำตนเอง (Self-Direction) คือ การช่วยให้นักเรียนมี ความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักใช้สติปัญญาความสามารถของตนแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ได้อย่างฉลาดและ เหมาะสม สามารถวางแผนการชีวิตในอนาคต และสามารถนำตนเองไปสู่ที่หมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้วิจารณญาณคาดการณ์ล่วงหน้า สิ่งที่จะเกิดขึ้นและ รู้จักหลีกเลี่ยงและ!เองกันสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยกะทันหัน

๒.๕ เพื่อส่งเสริมให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน เพราะการมี สัมพันธ์ภาพที่ดีจะช่วยให้การบริหารงานของโรงเรียนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

๒.๖ เพื่อช่วยแก้ไขเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนของชาติ เพราะการแก้ไขให้นักเรียน ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน และมีการปฏิบัติจริงจะช่วยให้นักเรียนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

๒.๗ เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ระหว่างโรงเรียน บ้านและชุมชน อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนานักเรียนในที่สุด

๒.๑.๑.๓ ขอบข่ายของการแนะแนว

ขอบข่ายของการแนะแนว มี ๓ ประเภท ดังนี้^๔

๑. การแนะแนวการศึกษา (Educational Guidance) เป็นการบริการช่วยเหลือนักเรียน เกี่ยวกับการเลือกแนวการศึกษาให้เหมาะสมกับความสามารถตนเอง และเพิ่มพูนประสิทธิภาพทางการเรียนให้ดีขึ้น การแนะนำการแก้ปัญหาในการเรียน การแสวงหาความรู้

๒. การแนะแนวอาชีพ (Vocational Guidance) เป็นบริการช่วยให้นักเรียนเลือกอาชีพ ได้ เหมาะกับความสนใจ และความสามารถของนักเรียนการเตรียมตัวในการเรียน วิชาที่จะเป็น พื้นฐาน ในอาชีพนั้นๆ

๓. การแนะแนวส่วนตัวและสังคม (Personal-Social Guidance) เป็นการแนะแนวให้ นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางตัวได้ เหมาะสมเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำ และผู้ตามที่ดี

๒.๑.๑.๔ หลักการแนะแนว

อัมพวัน อัมพรสิทธิ์ และพนม ลัมอารีย์ ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า การจัดการแนะ แนวให้ได้ผลดี ต้องยึดหลัก ดังต่อไปนี้

๑. การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนจะต้องมุ่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนทุกคนจาก นักเรียนทุกคนย่อมต้องการความช่วยเหลือจากโรงเรียนของตน และเป็นการให้บริการด้วยความ เสมอภาค เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

๒. การจัดบริการแนะแนวจะต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง คือ จัดอนำง เป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ทุกขั้นตอน จนกระทั่งบุคคลที่ ได้รับความช่วยเหลือสามารถนำตนเองได้ ช่วยตนเองได้

๓. ผู้ทำงานแนะแนวจะต้องยอมรับในความเป็นเอกัตบุคคล (Individual) ของนักเรียน นั้นคือ จะต้องมีความเข้าใจและยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)

๓.๑ บุคคลแต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะของตนเอง จะไม่เหมือนคนอื่น ไม่ ว่ารูปร่าง สติปัญญา ความสามารถ อุปนิสัย ค่านิยม ความสนใจ ฯลฯ

^๔ จินตินันท์ บุญสิทธิกุล, หลักการแนะแนว, กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

๓.๒ บุคคลแต่ละคนย่อมมีพัฒนาการไปตามลักษณะเฉพาะของตนอย่างมีลำดับขั้นและต่อเนื่อง

๔. การแนะแนวเป็นงานที่วางอยู่บนพื้นฐานกระบวนการการพฤติกรรมของบุคคลและเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้นการแนะแนวจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือและกลวิธีต่างๆ ทั้งที่เป็นแบบทดสอบและไม่ใช้แบบทดสอบ เพื่อจะได้เข้าใจบุคคลแต่ละคนและเพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนได้เข้าใจตนเอง เพื่อจะได้สามารถควบคุมพัฒนาการส่วนตัวของนักเรียนได้

๕. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน นั่นคือจะต้องยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนมีอิสรภาพที่จะเลือกแนวทางชีวิตของตนเอง การเลือกและการตัดสินใจของนักเรียนควรเกิดจากการใช้วิจารณญาณของนักเรียนเอง ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ

๖. การแนะแนวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของการศึกษา ดังนั้นการแนะแนวควรจะสอดแทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้มีการพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างมีบูรณาการ (Integration)

๗. การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนว (Counselor) จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมทางการแนะแนวมาโดยเฉพาะ มีทั้งความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skill) ที่เหมาะสมและมีการจัดดำเนินการแนะแนวอย่างมีระบบ (Systematical Guidance)

๘. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นผู้ที่ยินยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และจะต้องเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

๙. การจัดบริการแนะแนวจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพ จะต้องเกิดจากความร่วมมือและความสมัครใจจากบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน และนักเรียนผู้มารับบริการจะต้องมาด้วยความเต็มใจให้ความร่วมมือด้วย

๑๐. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเป็นผู้ที่สามารถเก็บรักษาความลับได้ เพราะถ้าเป็นผู้ที่ไม่สามารถเก็บรักษาความลับได้ ก็จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย ทำให้ขาดความไว้วางใจและไม่ยินดีที่จะมารับความช่วยเหลือ

๒.๑.๑.๖ ประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนวในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่ช่วยเติมเต็มความเป็นคนที่สมบูรณ์ให้แก่ นักเรียนตามจุดหมายของหลักสูตร **นิรันดร์ จุลทรัพย์**^๕ กล่าวว่า การแนะแนวมีประโยชน์ ดังนี้

๑. ประโยชน์ต่อนักเรียน การแนะแนวช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง รู้ถึงข้อบกพร่องและความสามารถพิเศษของตน มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ที่เป็น

^๕ นิรันดร์ จุลทรัพย์, การแนะแนวเบื้องต้น, สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕.

ประโยชน์ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถพิจารณาตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สามารถที่จะปรับตัวได้ อย่างเหมาะสมและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒. ประโยชน์ต่อครู อาจารย์และโรงเรียน บริการต่าง ๆ ในงานแนะแนวจะช่วยให้ครู อาจารย์เข้าใจนักเรียนได้ดีขึ้นทุกด้าน สามารถปรับปรุงการเรียนการสอนและการปกครองให้เหมาะสมสามารถจัดแบ่งนักเรียนออกตามความสามารถและจัดบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ จะช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมและบริการต่างๆ ได้เหมาะสมกับความต้องการของ นักเรียน ซึ่ง จะเป็นการช่วยลดปัญหาเรื่องความประพฤติของนักเรียน

๓. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง การแนะแนวจะช่วยให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจเด็กของตนเอง ดีขึ้น เข้าใจถึงแนวทางและโอกาสในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปกครอง สามารถชี้แนะช่องทางแก่เด็กของตนได้ดีขึ้น นอกจากนี้การแนะแนวจะช่วยให้ผู้ปกครองยอมรับ ขีดจำกัดของความสามารถของเด็ก จะไม่เร่งรัดเด็กให้ทำงานเกินความสามารถอันจะเป็นผลเสียแก่ เด็กได้

๒.๑.๑.๗ รูปแบบของการแนะแนว

การแนะแนวเป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นใช้ เทคนิคต่างๆ ซึ่งได้แก่ การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง และการอภิปราย กลุ่ม พร้อมทั้งสื่อที่ใช้ได้แก่ เอกสาร วิดีทัศน์ และสื่อเคลื่อนที่ การพัฒนาความคิดก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาการคิดสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

๑. การอภิปราย เป็นวิธีการซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบได้ดีโดยมีการประชุมพิจารณาถึง ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เป็นปัญหาร่วมกัน การประชุมเป็นแบบกันเอง ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะได้มี โอกาสแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรีเป็นการสร้างระบบการประชุม

๒ กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการจัดให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มโดยแต่ละคน มีตำแหน่ง หน้าที่รับผิดชอบ มีการอภิปราย วางแผน และร่วมปฏิบัติตามแผนภายในกลุ่มจนผลงาน สำเร็จ ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียว จำนวนนักเรียนภายในกลุ่ม ควรประมาณ ๑๒-๑๕ คน แต่ถ้าเป็น กลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มควรประมาณ ๕-๖ คน การใช้วิธีจัดกิจกรรมแนะแนวแบบกระบวนการกลุ่มนี้ พบว่าใช้ได้ดีกับผู้เรียนทุกระดับ และมักใช้เพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ ๒ ด้านด้วยกัน คือ ทั้งด้านเนื้อหา ของกิจกรรมแนะแนวในคาบเรียนครั้งนั้น และด้านการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่น ครูควรต้องควบคุมให้ นักเรียนแต่ละคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม และทำหน้าที่ประสานการทำงานของคนในกลุ่ม ให้งานไปสู่เป้าหมายของกลุ่มให้ได้ ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกผูกพันต่อกลุ่มเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน กับให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อกลุ่ม

๓. การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบการสอนได้ดี วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติ มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมาแล้วให้นักเรียนสวมบทบาทนั้น และแสดงออกตามธรรมชาติโดยอาศัยบุคลิกภาพ แร่สภรณ์และความรู้สึกนึกคิดเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีโอกาสศึกษาและวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และพฤติกรรมอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลินมีความกระตือรือร้น และสิ่งสำคัญการแสดงบทบาทสมตินักเรียนได้ทดลองแสดงบทบาทนั้นๆ ด้วยตนเองทำให้นักเรียนพิจารณาและเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาให้ตรงประเด็นด้วย

๔. กรณีตัวอย่าง เป็นวิธีการซึ่งใช้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงนำมาดัดแปลงและเป็นตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ และอภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหานั้นๆ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ได้อย่างถี่ถ้วน การอภิปรายจะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการเอกรณต่างๆ ซึ่งใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งมีส่วนให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับนักเรียนมากยิ่งขึ้น

๕. สถานการณ์จำลอง เป็นการแสดงบทบาทตามลำดับเหตุการณ์ที่เตรียมไว้ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้วให้นักเรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสได้ทดลองแสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งในสถานการณ์จริง นักเรียนอาจไม่กล้าแสดง และเป็นการเสี่ยงต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจนเกินไป

๖. การสาธิต เป็นวิธีการที่ง่ายสามารถแสดงทักษะที่ง่าย ๆ เช่น การตอกตะปู การเลื่อยไม้ ฯลฯ การสาธิตจะต้องกำหนดไว้ในใจ ขณะสาธิต และก่อนการสาธิต

๗. บรรยาย เป็นวิธีที่ครูแนะแนว บอก อธิบาย เล่าเรื่องให้นักเรียนฟังโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียน ได้ทราบเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ศึกษาเองได้ยาก หรือเรื่องราวที่ครูแนะแนวทราบแต่เพียงผู้เดียวให้นักเรียนได้มีโอกาสทราบด้วย การบรรยายแบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑) การบรรยายโดยไม่สิ่งประกอบ มักใช้ในการบรรยายที่เป็นทางการและเหมาะสมกับผู้บรรยายที่มีความรู้มีความสามารถทางการพูด มีท่าทางหรือเสียงดึงดูดใจผู้ฟัง สนใจและสนุกกับเรื่องที่จะบรรยาย ต้องวางแผนจัดเวลาให้เหมาะสมเพื่อบรรยายประเด็นสำคัญและตัวนักเรียน และควรบรรยายแบบพูดคุยกมากกว่าบรรยายแบบอ่านเนื้อหาให้นักเรียนฟัง และวิธีนี้เหมาะที่ใช้นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาเท่านั้น

๒) การบรรยายประกอบสื่อ เป็นการบรรยายที่มีอุปกรณ์หรือสื่อประกอบ สื่อที่นำมาประกอบอาจเป็นแผนภูมิ ภาพยนตร์ แผ่นใส เทปเสียง วีดีโอ บัตรคำ แถบประโยค เพลง ฯลฯ วิธีบรรยายประกอบสื่อช่วยดึงดูดความสนใจของนักเรียน ลดความน่าเบื่อ กับช่วยส่งเสริมให้

นักเรียนเข้าใจสิ่งที่บรรยายได้มากขึ้น แต่ทั้งนี้โดยครูแนะแนวต้องเลือกสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาของการบรรยาย กับท่านทางครูควรต้องให้เข้ากับบรรยากาศของกิจกรรมและสื่อ

๓) การบรรยายประกอบการสาธิต เป็นการบรรยายที่มีการแสดงท่าทางหรือกิจกรรมประกอบการบรรยายไปด้วย โดยผู้บรรยายอาจสาธิตเองหรือเชิญวิทยากรอื่นมาสาธิตให้ หรือนักเรียนเป็นผู้สาธิตก็ได้ วิธีนี้เหมาะที่ใช้กับกิจกรรมการฝึกมารยาท การพัฒนาบุคลิกภาพ การวางตัว หรือการสาธิตประดิษฐ์สิ่งของเพื่อแนะแนวอาชีพอิสระ การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์หรืองานอดิเรก เป็นต้น วิธีนี้ถ้ามีการวางแผนจัดกิจกรรมที่ดี จะช่วยให้นักเรียนสนใจและเป็นประโยชน์แก่นักเรียนมาก

๔) การบรรยายประกอบการอภิปราย เป็นการบรรยายที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ถามแสดงความคิดเห็นหลังจากที่ครูได้เสนอแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แล้วตั้งคำถามกลางๆ ที่เน้นให้ผู้เรียนแสดงแนวคิดมากกว่าแสดงข้อมูล หรืออาจให้นักเรียนร่วมยกตัวอย่างจากทฤษฎีหรือหลักการ

การบรรยายแบบต่างๆ จะประสบความสำเร็จได้ดีโดยผู้บรรยายต้องเตรียมเนื้อหาที่จะบรรยายโดยลึกซึ้งแม่นยำ มีอารมณ์ขัน น่าเสียงน่าสนใจ มีการทอเสียง เน้นเสียง ให้ความสนใจนักเรียนโดยทั่วถึงและมีการเว้นจังหวะให้นักเรียนได้ซักถาม ตอบคำถามหรืออภิปรายร่วมกับผู้บรรยายบ้าง

๘. เล่นเกม เป็นการจัดกิจกรรมโดยใช้เกมเป็นสื่อ เป็นวิธีที่ครูนิยมใช้กันมาก ช่วยสนองธรรมชาติพฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่ชอบอยู่นิ่ง กับช่วยดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี เหมาะอย่างยิ่งที่จะใช้เพื่อการแนะแนวนักเรียนวัยประถมศึกษา แต่ครูต้องเลือกเกมให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและลักษณะของผู้เรียน ครูต้องวางแผนไว้แน่นอนชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมโดยกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเวลาหรือขั้นตอนในการใช้เกม กำหนดสื่อหรืออุปกรณ์อื่นๆ

๙. แบบสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีที่เน้นการถามตามหัวข้อปัญหาเพื่อให้นักเรียนสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนได้ข้อสรุป ได้มโนคติในเรื่องที่เรียนด้วยตนเอง วิธีดังกล่าวนี้มักใช้เพื่อฝึกแก้ปัญหาและสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนใช้ความพยายามที่จะค้นพบคำตอบและให้เรียนได้ด้วยตนเอง จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนด้านทักษะการคิด การแก้ปัญหา มากกว่ามุ่งเน้นให้นักเรียนรู้เนื้อหาของกิจกรรมในครั้งนั้นๆ แต่สามารถสอดแทรกเนื้อหาที่ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้ได้ด้วย โดยอาจตั้งหัวข้อให้นักเรียนทำการสืบสวนสอบสวนด้านการศึกษา อาชีพ การพัฒนาตน การสื่อสาร ปรับตัวทางสังคม ตามลักษณะและสภาพของนักเรียนชั้นนั้นๆ การจัดกิจกรรมแบบสืบสวนสอบสวนนี้ ช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนได้มาก แต่ถ้าจะจัดโดยได้ประสิทธิภาพ ครูต้องเตรียมการมากต้องอาศัยการลงทุนด้านเวลาและการวางแผนที่รอบคอบ

จากรูปแบบการแนะแนวที่กล่าวมา สรุปได้ว่า สามารถจัดได้หลายรูป ดังนี้ การอภิปราย การใช้กระบวนการกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง การสาธิต การบรรยาย การเล่นเกม และแบบสืบสวนสอบสวน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนววิถีพุทธ

๒.๑.๒.๑ หลักการของการแนะแนววิถีพุทธ

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำแห่งการแนะแนวของโลก โดยใช้หลักธรรมที่ทรงค้นพบเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาบุคคลให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มนุษย์ต้องพึ่งตนเองให้ได้ไม่ว่าจะเป็นการรับประทาน การใช้เครื่องนุ่งห่ม การติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการหายใจ หากพึ่งตนเองไม่ได้ ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ พระพุทธศาสนาจึงมุ่งให้มนุษย์พัฒนาตนเองเป็นหลัก โดยปฏิเสธเรื่องอำนาจที่มาจากนอกตน ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงเป็นที่สนใจสำหรับคนในสังคมโลก

๑. พระรัตนตรัย : การพึ่งตนเอง

เวลาเราเข้าถึงพระรัตนตรัยมิใช่เข้าถึงเป็นมมายหรือขาดปัญญา เราเข้าถึงในฐานะ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาช่วยแนะแนวในการใช้ชีวิต ช่วยป้องกันทำให้บุคคลพึ่งตนเอง สำหรับภาษาอังกฤษ บางที่ใช้ คำว่า “refuge” แปลว่า ที่พึ่ง อีกคำหนึ่งใช้คำว่า “Guide” แปลว่า “ผู้นำ” หรือผู้ทำการแนะแนว ผู้ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการแนะแนวเชิงพุทธ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบแนวทางในการดับทุกข์ พอรู้แล้วก็นำสิ่งที่ค้นพบมาบอกบุคคลอื่นต่อ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า อุกขาตาโร ตถาคตา ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก คือชี้แนวทางให้ ตุมहेติ กิจจํ อาตปปี ส่วนตัวการกระทำนั้น เป็นเรื่องที่ท่านต้องทำ ต้องเพียรพยายามเอาเอง พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบธรรมะแล้วนำมาเปิดเผยให้เราได้รับรู้และปฏิบัติตาม สิ่งที่พระพุทธเจ้าค้นพบมิใช่สิ่งที่เราต้องรู้และเข้าใจเพียงอย่างเดียว สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการนำมาปฏิบัติพิจารณาด้วยปัญญา อย่างไรก็ตาม เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ก็มีพระธรรมและพระวินัยเป็นตัวแทนของพระองค์ ถึงจะมีพระธรรมและพระวินัยเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าก็จริง หากขาดผู้ทำหน้าที่ในการแนะแนวพระธรรม พระธรรมก็จะไม่มีใครรู้ ไม่มีใครนำไปปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า “เรามีพระพุทธเป็นผู้นำ มีพระธรรมเป็นแผนที่ และมีพระสงฆ์เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำให้รู้จักและ นำพระธรรมไปปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต ด้วยเหตุนี้ พระรัตนตรัยจึงเป็นหลักการสำคัญสำหรับวิชาการแนะแนว ตามความเป็นจริงแล้ว คนทั่วไปไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในทุกเรื่อง จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ช่วยให้สามารถพึ่งตนเองโดยได้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมต่างๆ การใช้กิจกรรมหรือกระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นหน้าที่ของการแนะแนว ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ได้จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์และศิลปะของการแนะแนวด้วย การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง รู้จักสำรวจตัวเอง

ควบคุมตนเองได้ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของมนุษย์ รวมถึงความคิดกับการพึ่งตนเอง นอกจากบุคคลจะต้องเข้าใจเกี่ยวกับตนเองตามความเป็นจริงแล้วสิ่งสำคัญที่สุดคือ “การรู้จัก” ถ้าคิดเองเป็นก็สามารถตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือละเว้นการกระทำสิ่งที่เป็นคุณหรือเป็นโทษต่อตนเองและคนอื่นได้ ความคิดเป็น คิดถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) จำเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของบุคคลที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ จำเป็นต้องเข้าใจถึงคุณสมบัติเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และกระบวนการเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์ สิ่งสำคัญของการแนะนำเชิงพุทธนั้นจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์รวมถึงเข้าใจถึงกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วย กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ต้องมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ การจะพัฒนามนุษย์ได้อย่างเป็นระบบโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ เป็นอันดับแรก

๒. ธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามุ่งส่งเสริมให้บุคคลได้เข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิตมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปเป็นเรื่องธรรมดา เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ฉะนั้นการที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในแง่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของโลกและชีวิตเป็นขั้นต้น “ความจริงเกี่ยวกับชีวิต” ความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติ อาศัยเหตุปัจจัยและกฎเกณฑ์การเกิดขึ้น แม้แต่ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบก็มีอยู่ในธรรมชาติ ถึงพระพุทธเจ้าไม่ได้บังเกิดขึ้นในโลก ความจริงของธรรมะก็มีอยู่คู่โลกนี้ เช่น ความแก่ เจ็บ ตาย ก็ยังคงมีอยู่ เช่นการที่พระพุทธองค์ตรัสรู้เกี่ยวกับหลักไตรลักษณ์ ความเป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ก็มีอยู่ตามธรรมชาติไม่เกี่ยวกับการมีหรือไม่มีของพระพุทธเจ้า

๓. กฎธรรมชาติตามหลักปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหัวข้อธรรมที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึงเกี่ยวกับธรรมชาติการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มีพระพุทธเจ้า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนั้นจึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นจึงดับ เช่น เพราะอวิชชา จึงเป็นปัจจัยทำให้เกิดสังขาร เพราะสังขารจึงเกิดวิญญาน เป็นต้น นี้เรียนว่า “การเห็นตามความจริง” เป็นการมองสังขารธรรมในสิ่งที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เรามองเห็นสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามหลักความเป็นจริง ด้วยการใช้อนุญาพิจารณาดำตรองด้วยตนเอง รู้และเข้าใจด้วยตนเอง เมื่อเข้าใจเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาที่แท้จริงได้ก็จะสามารถหาแนวทางในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานั้นถูกรู้ และเป็นการแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาอย่างยั่งยืน

๔. มนุษย์กับการเกิด

ก่อนที่มนุษย์จะเกิดขึ้นมาต้องอาศัยอยู่ในท้องแม่ที่เราเรียกว่า “ทารก” ไม่น้อยกว่า ๙ เดือน ซึ่งการเรียนรู้เพื่อเอาชีวิตรอดของทารกนั้นผ่านการดูดซับเอาสารอาหารจากแม่ผ่านสายรกและ

สายเลือด เมื่อเกิดมาแล้วก็ไม่สามารถใช้ชีวิตด้วยตนเองได้เหมือนกับสัตว์ประเภทอื่นๆ ซึ่งสัตว์เหล่านั้นอาศัยสัญชาตญาณเพื่อการเอาชีวิตรอดขณะที่มนุษย์ยังไม่สามารถทำได้ จึงจำเป็นต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูหลังจากคลอดออกมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ ความไม่เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่รู้จักโลกที่ตนเองเกิดมา ไม่รู้จักการดำรงชีพ ความไม่รู้แบบนี้ เราเรียกว่า “อวิชชา” เมื่ออยู่ด้วยความไม่รู้ก็เกิดปัญหาติดขัด ขัดข้องไปหมด สรุปได้ว่า เมื่อชีวิตเกิดขึ้นมาจากความไม่รู้ คือ มีอวิชชาก็ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ที่เราเรียกว่า “ความทุกข์” นั้นเอง ถึงแม้ว่ามนุษย์จะมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิตอย่างมากมายก็ตาม มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้น อย่างถูกต้องด้วยการอาศัยระบบการศึกษา พัฒนาตนเองจนเกิดปัญญาสามารถพึ่งตนเองได้

๕. ความต้องการของมนุษย์

“ความอยาก” ความต้องการของมนุษย์มีความเชื่อมโยงกัน อยากจะมีชีวิตอยู่รอด ก็ต้องแสวงหาสิ่งที่มีต่อการมีชีวิตอยู่รอด ก็คือ ความต้องการทางประสาทสัมผัส (Sensation) เมื่อมนุษย์มีความอยากได้ อยากมีอยากเป็นในสิ่งที่ตนเองต้องการ โดยมีอวิชชาเป็นสิ่งที่ปิดกั้น ก็จะทำให้ปฏิบัติกับสิ่งต่างๆ ไม่ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความดิ้นรนทะยานไปตามสิ่งที่ปรารถนา โดยขาดปัญญากำกับ

เมื่อบุคคลเอาความอยากเป็นตัวนำในการดำเนินชีวิตก็จะพบแต่ความทุกข์เพราะความอยากที่เกิดจากความไม่รู้ตามความเป็นจริงของชีวิตเป็นภัยที่เป็นต้นน้ำที่เรียกว่า “ตัณหา” มีความอยากได้ อยากมี อยากเป็น โดยขาดปัญญาเมื่อได้มาแล้วก็เกิดการยึดมั่นถือมั่นเรียกว่า “อุปาทาน” เมื่อบุคคลมีทำความอยากคือตัณหาและอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นมารวมกันก็ทำให้เกิดความทุกข์ (อวิชชา ความไม่รู้ ตัณหา ความอยากได้ อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น เป็นวงจรของการเกิดความทุกข์ซ้ำไป

๖. ทำอย่างไรจึงพ้นทุกข์

ถ้าเราใช้ความอยาก เป็นตัวนำยิ่งก่อให้เกิดปัญหาหรือความทุกข์ไม่รู้จบ การที่เราสามารถพัฒนาปัญญา มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิตของตนเองและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว รวมทั้งสังคมและธรรมชาติภายนอกแล้วปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา ก็จะสามารถแก้ปัญหาคือ “การพัฒนาตนเองของมนุษย์” การที่มนุษย์จะเกิดปัญญาได้นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มีความฝึกความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีจิตใจที่เข้มแข็งและมั่นคง รู้จักวิธีแสวงหาความรู้ รู้จักคิดและวิเคราะห์เพื่อให้เกิดปัญญา สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติได้จริง ซึ่งการพัฒนาตนเองได้ของมนุษย์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การเรียนรู้ หรือ การศึกษา” การศึกษาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองของมนุษย์ (การศึกษาก่อให้เกิดปัญญา) มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกได้ สอนได้ ถ่ายทอดคุณงามความดี ศีลธรรมอันดีงามจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นได้ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษย์พยายาม

พัฒนาตนเองด้วยการศึกษา” ด้วยเหตุที่ว่า พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นหลัก

“ธรรมชาติของมนุษย์นั้นต้องมีความสัมพันธ์กับกระบวนการศึกษา การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของมนุษย์และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติของมนุษย์จะทำให้สามารถมองเห็นแนวทางที่จะปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเข้าใจตามความเป็นจริง”

๗. หลักการของการแนะแนวเชิงพุทธ

มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้หากเข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิตและศักยภาพของความเป็นมนุษย์ รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เข้าใจขอบเขตของธรรมชาติ ด้วยการฝึกฝนพัฒนาปัญญาปรับปรุงตนเองมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นนักวิจัยอยู่ทุกลมหายใจ เอาจริงเอาจังในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการที่จะพัฒนาตนเองได้นั้นต้องมีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองเป็นบวก คิดว่าตนเองสามารถฝึกได้ พัฒนาได้ (มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้) มีความมั่นใจในความเป็นมนุษย์ของตนเอง มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้ แล้วแม้แต่เทพ เทวดา พระพรหมก็ยังต้องให้ความเคารพ (มีพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ เป็นต้น) จะเห็นได้ในการประกาศอัสสวาทา ของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประสูติเป็นเครื่องชี้ชัดได้ว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้อย่างไร้ขอบเขตหากมีเป้าหมายและวิธีการที่ถูกต้อง ถ้ามนุษย์เชื่อในคำประกาศของพระพุทธเจ้า มนุษย์ก็จะเปลี่ยนแนวคิดจากฟังคนอื่นมาฟังตนเอง การฟังตนเองได้ก็แสดงว่ามนุษย์มีการศึกษา เมื่อมีการศึกษามนุษย์ก็เกิดการพัฒนา เมื่อพัฒนาได้ เทพเทวดา พระพรหม ก็ยังมาสักการะให้ความเคารพ (ทนต์ เสฏฐิ มนุสเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์นั้นผู้ที่ฝึกแล้วหรือพัฒนาแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด)

๘. พระพุทธศาสนาเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์

จุดเริ่มต้นของการพัฒนามนุษย์ คือ การศึกษา แต่ไม่ใช่ศึกษาที่คาดหวังให้คนอื่นมาช่วยเหลือ ศึกษาในที่นี้ คือ เชื่อว่า หากมนุษย์มีปัญญาก็สามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ เรียกว่า “ตถาโพธิสัตว์” คือ ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์...ฉะนั้น มนุษย์ทุกคนก็สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้หากพัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุด) ตามทัศนะทางพุทธศาสนา เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเจ้าได้ ใครที่มีความพร้อมก็สามารถอธิฐานจิตเป็นพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งจะเป็นได้นั้นก็ด้วยการบำเพ็ญบารมี พัฒนาตนเองจนถึงขั้นมีคุณสมบัติจนเกิดปัญญาตรัสรู้ ซึ่งพระพุทธศาสนาให้เชื่อในปัญญา ปัญญาเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์ เป็นพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างแล้ว เป็นผู้ที่พัฒนาตนเองถึงจุดสูงสุด พ้นจากความบีบคั้นจากสิ่งต่างๆ มีปัญญาคือ เป็นแบบอย่างให้เราได้ปฏิบัติตาม

๙. การพัฒนาตนเองกับแรงจูงใจ

การพัฒนาตนเองได้จำเป็นต้องมีแรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง ความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนในการศึกษาแสวงหาความจริง (วิจัยชีวิต) รู้จริง รู้รอบ และรอบรู้ ตามความเป็นจริงปราศจากอวิชชามาปิดกั้น ประารถนาให้ชีวิตมีการพัฒนาไปสู่คุณงามความดี ใฝ่ความดีงาม (ใฝ่สร้างสรรค์) การแสวงหาความจริงด้วยความมุ่งมั่นเป็นกรรมดี มีความใฝ่ทำหรือสร้างสรรค์ดี อยากพัฒนาตนเองไปสู่ความดีงาม ความใฝ่รู้และใฝ่ทำจึงเป็นแรงจูงใจ ในพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ฉันทะ”(แรงจูงใจเชิงลบมีต้นเหตุเป็นตัวนำ ส่วนแรงจูงใจฝ่ายดี จะมี ฉันทะ เป็นตัวนำ) แรงจูงใจใฝ่ดี (ฉันทะ) เริ่มที่การคิดเป็นจำได้ รับจากประสบการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิต ทั้งที่เป็นปัญหาและปัญญา เราก็ได้รับจากประสบการณ์ทั้งนั้น (ประสบการณ์ชีวิตนำมาซึ่งปัญญาและปัญหา)

๒.๑.๒.๒ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแนะแนวเชิงพุทธ

จุดเริ่มต้นของการแนะแนวเกิดจากความต้องการของมนุษย์ เพราะมนุษย์ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในบางสถานการณ์บางปัญหาที่เข้ามาในชีวิต ซึ่งการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องนั้น ต้องไปแก้ที่สาเหตุที่เป็นต้นตอของปัญหา เหตุเกิดที่ไหนต้องไปแก้ที่นั่น ปัญหาที่เป็นเหตุ เช่น

- ๑) ขาดปัญญา
- ๒) ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาตน
- ๓) ขาดความมั่นใจในการพัฒนาตนเอง
- ๔) ไม่เชื่อมั่นในตนเอง
- ๕) ไม่มองเห็นตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ฝึกได้
- ๖) ขาดแรงจูงใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาตนเอง
- ๗) ขาดความรู้จักคิด “คิดไม่เป็น” และ
- ๘) มีท่าทีที่ไม่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายที่เข้ามาในชีวิต

ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เกิดจากปัจจัยภายในของบุคคล การที่จะผ่านพ้นปัญหาที่เข้ามาในชีวิตได้จำเป็นต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบส่วนบุคคลและกระบวนการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน องค์ประกอบส่วนบุคคลและกระบวนการแก้ปัญหา

๑. องค์ประกอบส่วนบุคคล

๑.๑ ความกระตือรือร้น เพียรพยายาม มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองมองเห็นสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยไม่ประมาทในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยไม่มีความลัษหรือพลัดวันประกันพรุ่ง (ความไม่ประมาทในชีวิต)

๑.๒ ตัวควบคุม แรงจัดสรร คือ ความมีวินัย เป็นสิ่งที่จัดระเบียบชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นการดำเนินชีวิตตามแบบของตนเองและตามกรอบของสังคมที่ได้ตกลงกัน

ไว้ ความมีวินัยเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาดตนเองได้อย่างต่อเนื่อง จากที่กล่าวมา สามารถเป็นสรุปเป็นวงจรแก้ปัญหาได้ดังนี้ (ปัญญา....อวิชา....ความไม่รู้.. ทะยานอยากของตัณหา...เสพประสาทสัมผัส.....เกิดความทุกข์...อวิชาและตัณหา..นำมาซึ่งกองแห่งทุกข์)

๒. กระบวนการแก้ปัญหา

ปัญญา + แรงจูงใจ คือ ฉันทะ มุ่งสืบสาวหาเหตุปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายที่เป็นเหตุปัจจัยสัมพันธ์กันแล้วทำความรู้จริงให้ปรากฏตามเหตุปัจจัยนั้น เมื่อปฏิบัติตามก็จะแก้ปัญหาและพ้นจากกองทุกข์ได้ “ประสบการณ์ที่ได้รับนำมาซึ่งปัญญาและปัญหา” ประสบการณ์การเรียนรู้เข้ามาในชีวิตเราผ่านทางทวารหรืออายตนะเป็นการรับรู้ฝ่ายอวัยวะร่างกาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย พอรับมาแล้วก็มาเก็บไว้ที่ใจ พอเราระลึกได้ก็กลายเป็นความจำเป็นประสบการณ์เก่าที่เข้ามาในชีวิต ความรู้สึกต่างๆ ล้วนเกิดจากทางใจทั้งนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กายมีหน้าที่เพียงมาหรือเป็นช่องทางผ่านเท่านั้น ส่วนความรู้สึก รักชอบเกลียด เครียด นั้น เกิดจากใจทั้งนั้น (ตา หู จมูก ลิ้น กาย มิได้ทำหน้าที่นี้) มนุษย์ต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว เป็นอารมณ์ ความรู้สึก แต่เมื่อมีอารมณ์แบบนี้เข้ามาในชีวิตแล้วเราจะวางท่าทีอย่างไร เป็นสิ่งที่ทำหายนมนุษย์ สิ่งที่กระทบหรือเป็นประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ผ่านทางประสาทสัมผัส จะส่งผลต่ออารมณ์ของมนุษย์ ๒ ลักษณะ คือ

๑. พอใจ / ถูกใจ / สบายใจ

๒. ไม่พอใจ / ไม่ถูกใจ / ไม่สบายใจ

การปรับเปลี่ยนท่าทีในการแสดงออกต่อสิ่งเหล่านี้ที่ถูกต้องเกิดจากการได้รับการศึกษา การเรียนรู้พอเรามีจิตสำนึกในการพัฒนาดตนเอง ท่าที่ต่อเหตุการณ์หรือสิ่งเหล่านี้ก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากถูกใจ ไม่ถูกใจ เป็นสิ่งที่เราจะได้เรียนรู้นำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาดตนเอง สิ่งที่เราได้คือท่าที่ต่อเหตุการณ์นั้นๆ จะเปลี่ยนแปลงไปการมองเหตุการณ์ให้เป็นกลางๆ ไม่ยินดียินร้ายถึงความรู้สึกดีใจ หรือเสียใจ พอใจ ไม่พอใจ สบายใจ ไม่สบายใจของเรานั้น มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาทั้งสองอย่างก็จะทำให้เรามองเห็นแนวทาง ในการแก้ไขปัญหามากขึ้น เช่น เห็นคนที่เกิดปัญหา..เรียนรู้ว่าเขาเป็นอะไร มีความทุกข์อะไร มีปัญหาอะไร แล้วศึกษาถึงสาเหตุของพฤติกรรมเขาต่อไป ไม่มองแบบเอาตัวเราไปตัดสิ้น แต่มองเป็นข้อมูลเพื่อการเรียนรู้เท่านั้น แล้วเชื่อมโยงถึงแนวทางการแก้ปัญหาให้ได้ การมองตามความเป็นจริง คือ มองถึงเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์สอดคล้องกันตามความเป็นจริง ถ้าเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงโดยปราศจากการปรุงแต่งของเราก็จะทำให้มองเห็นวิธีการแก้ไขปัญหได้ตามความเป็นจริง การมองปัญหา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงข้อมูลที่ทำให้เราเกิดการเรียนรู้หรือเกิดปัญญาตามความเป็นจริง จะทำให้เราได้ปัญญาและเกิดความรู้มากด้วย ซึ่งจะทำให้เราได้ข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ ในการพัฒนาดตนเองต่อไป

๓. การแนะแนวเป็นหน้าที่ของปัจจัยภายนอก

ถ้าหากปัจจัยภายในของบุคคลไม่ขับเคลื่อน เช่น ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง จิตสำนึกในการพัฒนาตนเองก็ไม่เกิด ความรู้จักคิดก็ไม่มี หากปัจจัยเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นกับบุคคลก็ต้องหาปัจจัยภายนอกมาช่วย อันเป็นจุดเริ่มต้นของการแนะแนว

๔. กัลยาณมิตรกับการแนะแนว

กัลยาณมิตร เป็นปัจจัยภายนอกที่กระตุ้นให้ปัจจัยภายในของบุคคลทำงานปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการขับเคลื่อนการทำงาน คือ โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในโดยแบบคาย คือ การรู้จักคิดเป็น ที่จริงมี ๖ ประการ แต่ที่เน้นมากที่สุดก็คือ “กัลยาณมิตร” กัลยาณมิตรช่วยกระตุ้นให้เกิดโยนิโสมนสิการ เมื่อคนเรารู้จักคิดแล้ว ก็ทำให้เกิดปัญหาที่สามารถแก้ไขได้จริง ขั้นแรกเลยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นข้อธรรมแรกของระบบ การดำเนินชีวิตที่ดีงามเรียกว่า “มรรค ๘” เมื่อ กัลยาณมิตรกระตุ้นให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกต้องแล้วก็จะนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องด้วย การปฏิบัติที่ถูกต้องตั้งแต่แรกจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ เมื่อ กัลยาณมิตร สามารถกระตุ้นให้เกิดปัจจัยภายในแล้ว หน้าที่ของกัลยาณมิตรควรทำอย่างไรต่อไป

๕. การตรวจสอบหรือการวิเคราะห์บุคคล

ตรวจสอบว่าที่เราพัฒนาเขาให้ผ่านพ้นอุปสรรคหรือปัญหานั้นเขาขาดอะไรไปบ้าง ทบทวนสิ่งที่ขาด เพื่อเพิ่มเติมให้พร้อมที่จะพัฒนาตนเองด้วยตนเอง ซึ่งองค์ประกอบที่ ๑ เราจะต้องตรวจสอบกับนักเรียน ดังนี้

๑. ทักษะเกี่ยวกับประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ลักษณะของการมองข้อมูล ความพอใจ ไม่พอใจ เป็นเพียงข้อมูลที่นำมาสู่การเรียนรู้เท่านั้นไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งเมื่อเรามองเห็นตามความเป็นจริงแล้วก็นำความรู้ที่เราได้จากความเป็นจริง มีเจตคติที่ดี ถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์นั้นๆ มาใช้ในกระบวนการแนะแนว

๒. ความไม่มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ ดูว่านักเรียนมีความมั่นใจในตัวเองหรือไม่ เขามีความเชื่อว่าสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้และเห็นว่าต้องพัฒนาตนเองหรือไม่

๓. จิตสำนึกในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง ถ้าเขามีอยู่แล้วจะส่งผลให้มีความมุ่งมั่นและอุตสาหะเอาใจใส่ในการเรียนรู้ ถ้าเขาขาดจุดนี้ ก็จะไม่เอาใจใส่ในการพัฒนาตนเอง ซึ่งผู้ให้การแนะแนวต้องตรวจสอบดูและพยายามมองให้เห็นปัญหาที่แท้จริง

๔. แรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตน ดูว่าเขามีฉันทะใฝ่ดี หรือ ความดีหรือไม่ มีความใฝ่รู้ ใฝ่แสวงหาปัญหาหรือไม่

๕. จิตสำนึกต่อกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลง กระตือรือร้นหรือไม่ ใช้เวลาให้เป็น ประโยชน์เอาจริงเอาจัง ไม่ประมาทในวัยและชีวิต

๖. ความรู้จักคิดเป็น ความมีเหตุผล คือ การพิจารณาด้วยปัญญา อะไรเป็นคุณเป็นโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ (โยนิโสมนสิการ) มองสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ด้วยเหตุปัจจัย มุมมองที่เป็นคุณต่อการพัฒนาตนเอง ที่เื้อต่อจิตใจ การแนะแนวที่มุ่งให้บุคคลรู้จักคิดก่อให้เกิดผลดี คือ ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องเมื่อมีความรู้ที่ถูกต้องก็ส่งผลให้มีการปฏิบัติ ถูกต้องตามไปด้วย ขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่สำคัญก่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตของตนเองการรู้จักคิด เป็นการค้นหาความจริงมองเห็นความเป็นจริงของสิ่ง นั้น สืบสาวหาเหตุปัจจัยส่วนแบบที่สอง มองให้เป็นธรรมโอสธเพื่อชโลมจิตใจ ถ้ามองเป็นยาพิษ ต้องพัฒนาวิธีคิดใหม่ด้วยโยนิโสมนสิการ คิดในทางเห็นอกเห็นใจ จิตใจประกอบด้วยเมตตา เป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับหัวใจ

๗. วินัยชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม วินัย คือ การจัดระเบียบชีวิตตนเองและจัดสรร ความสงบสุข ให้เกิดขึ้นในสังคม การที่บุคคลปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามขอบเขตของสังคมที่กำหนดร่วมกันจะทำให้เกิดความสงบสุขแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนความร่มเย็นของโลก ถ้ามีวินัยก็สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

จากที่กล่าวมาทั้งหมด หากมีบุคคลมาหาเราเพื่อที่จะมาระบายความในใจหรือความทุกข์ ให้เราฟัง ถ้าเรามีหลักเหล่านี้อยู่ เราก็สามารถตรวจสอบได้ว่า เขาขาดอะไร เราควรเติมเต็มหรือแนะแนวเขาให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือชี้ช่องทางให้เขาปฏิบัติได้อย่างไรบ้าง องค์ประกอบเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตนเองของมนุษย์

๖. ขั้นตอนการสำรวจตรวจสอบและการเพิ่มศักยภาพ

๑. ช่วงรับเข้ามา การว่าทำที่ต่อประสบการณ์ ตา หู จมูก ลิ้น ไม่ให้ตาตกอยู่ใน อุกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ รับรู้ในลักษณะที่เป็นเพียงข้อมูลเพื่อการเรียนรู้เท่านั้น วางใจ เป็นกลาง ไม่ตัดสินสิ่งที่เกิดขึ้นตามที่ตนเองรับรู้ แต่ใช้เป็นเพียงข้อมูลสำหรับการศึกษาเท่านั้น

๒. ช่วงสร้างความสัมพันธ์ การแสดงออกต่อบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อม กิเลส ตัณหา มีสติสัมปชัญญะ ระลึกได้ ควบคุมตนเองได้ การแสดงออกเพื่อการพัฒนาตนเอง นี้ไปสู่ความเจริญ

๓. ช่วงเจริญงอกงาม เจริญงอกงาม ทำที่มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและเกื้อกูล ต่อการพัฒนาชีวิต การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กระบวนการที่ช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์ก็คือ การศึกษา การวิจัยชีวิตอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลา ทุกๆ ลมหายใจเข้าออก ทั้งนี้ ต้องทำให้ครบกระบวนการทั้ง ๓ ช่วง คือ ดูว่า คนที่มีปัญหานั้นเขาเป็นอย่างไร เขามีทำที่ต่อประสบการณ์เข้ามาในชีวิตอย่างไร และปฏิบัติตอบสนองต่อสิ่งนั้นเป็นไปเพื่อการเกื้อกูล

คุณภาพชีวิตที่ดีงามหรือไม่ ช่วงที่ ๒ มีการแสดงออกอย่างไร มีการนำเอาข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงามหรือไม่ เป็นวิธีการตรวจสอบได้อีกวิธีการหนึ่ง

๗. หัวใจของการแนะแนวเชิงพุทธ

“การคิดเป็น” คือ วิธีการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ รู้เหตุ รู้ผล แก่ตามเหตุและผล เป็นการใช้ปัญญานำมาใช้ใช้ค้นหาคือความยากเป็นตัวแทนชีวิต (ปัญญา คือ ความรอบรู้ทั่วถึง) ในขณะที่เราพัฒนาปัญญาอยู่นั้น หากจิตใจยังไม่เข้มแข็งพอ ก็อาจจะเปิดช่องให้อวิชชา ความไม่รู้เข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาตนเองได้ ซึ่งกระบวนการที่ป้องกันอวิชชาก็คือ การฝึกสมาธิให้เกิดสติให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานสำคัญต่อการพัฒนาปัญญาอย่างยั่งยืน ซึ่งคนเราจะสามารถพัฒนาตนเองได้นั้นจะต้องพัฒนาปัญญาให้อยู่เหนืออิทธิพลของตัณหาที่เข้ามาในชีวิต (ถ้าตัณหาเข้ามาอวิชชาจะมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์) ทำให้บุคคลหลงผิดคิดผิด กระทำผิด อันเป็นผลจากตัณหาและอวิชชา ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ตัณหาและอวิชชามีความเข้มแข็งมากขึ้น ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาวีชีวิต ที่ไม่ถูกต้อง เช่น อาศัยอำนาจดลบันดาลจากภายนอก อ้อนวอนขอจากเทพเจ้า หรือใช้ไสยศาสตร์มาเป็นพึ่ง หากเราพึ่งพียงจากข้างนอก เราก็จะเสียโอกาสในการพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามต่อไป

ฉะนั้น หลักการแนะแนวทางพระพุทธศาสนานั้นต้องมุ่งให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง ตามหลักเหตุและผล ตามหลักอริยสัจ กล่าวคือ ทุกข์ เมื่อเกิดปัญหาต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาพิจารณาถึงสาเหตุที่เรียกว่า สมุทัย ว่า เหตุแห่งปัญหานั้นอยู่ที่ไหน เมื่อเราพบแล้วก็ทำการกำจัดเหตุนั้นได้ (กำจัดจุดอ่อนของปัญหา) เรียกว่า นิโรธ ขณะเดียวกันก็พิจารณาว่าความต้องการของเราคืออะไร กำหนดจุดมุ่งหมายแล้ววางวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ วิธีการปฏิบัตินี้ เรียกว่า “มรรค” เมื่อรู้แนวทางแล้วก็ลงมือปฏิบัติ หากบุคคลได้ดำเนินการตามกระบวนการเช่นนี้ ก็จะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหายั่งยืนได้ (ปัญหาคืออะไร? (ทุกข์) มีสาเหตุเกิดจากอะไร (สมุทัย) วิธีการแก้ปัญหาเป็นแบบไหน (นิโรธ) ลงมือปฏิบัติ (มรรค)

๘. กระบวนการสร้างปัญญาเชิงพุทธ

สิ่งที่อาจารย์แนะแนวต้องพึงใส่ใจเป็นพิเศษก็คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับบุคคลมากที่สุด ขณะเดียวกันก็ต้องแสวงหาโอกาสในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับบุคคลจากภายในตนให้ได้ หากไม่สามารถพัฒนาบุคคลจากภายในได้ก็ต้องใช้ปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วยกระตุ้นแต่ไม่ให้เสียเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์คือ “ต้องเริ่มจากภายในบุคคล” ขณะเดียวกันในกระบวนการแนะแนว ผู้แนะแนวมิใช่ ผู้ดลบันดาลให้นักเรียนหายจากปัญหาอุปสรรค มิใช่หมอคู่ เทพเจ้า หรือ หมอไสยศาสตร์ จนทำให้เด็กนักเรียนฝากความหวังไว้ที่อาจารย์แนะแนว จะทำให้เด็กคิดไม่เป็น พึ่งตนเองไม่ได้

บางครั้งอาจารย์และเด็กก็พึ่งแต่ปัจจัยภายนอก พึ่งพลังอำนาจการดลบันดาลจากภายนอก เช่น หวังพึ่งหมอดู ซึ่งหากจะใช้วิธีการนี้อย่างก็ไม่ควรเสียหลักการที่ว่า “ผู้มีปัญหาต้องแก้ไขหรือปฏิบัติตนให้ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคได้ด้วยตนเอง” หากอาจารย์ไม่สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาตนเองได้ ก็ไม่ควรนำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่หยุดยั้งการพัฒนาตนเองของเด็ก ไม่ควรให้เด็กอยู่กับการรอคอยสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาช่วย แต่ควรกระตุ้นเตือนให้เด็กรับรู้ตลอดเวลาว่า เขาต้องพัฒนาตนเองเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยตนเอง

เมื่อเด็กมีความเข้มแข็งพอ มีสติปัญญาสามารถช่วยตนเองได้ พึ่งตนเองได้ด้วยการพัฒนาตนเองอย่าง เต็มศักยภาพ ลักษณะเช่นนี้เป็นการตรวจสอบความทุกข์และปัญหาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่ออาจารย์จะได้ช่วยให้เขาได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันอาจารย์หรือผู้ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนว ควรมีคุณสมบัติพิเศษเช่นกัน

๒.๑.๒.๓ คุณสมบัติของครูแนะแนวเชิงพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูแนะแนวที่ดี ควรมีลักษณะ ดังนี้

๑. น่ารัก คำว่าน่ารักในที่นี้หมายความว่า เป็นบุคลิกภาพที่ชวนให้เข้าหา ผู้แนะแนวควรต้องมีลักษณะที่ว่า เมื่อเด็กมีปัญหาเกิดความทุกข์ ก็อยากเข้าไปหาหรือเข้าไปปรึกษา เพราะว่าผู้ที่มีปัญหาเกิดคิดหาที่ปรึกษา เมื่อเห็นผู้แนะแนวที่มีคุณสมบัติดีแล้วก็อยากจะเข้าไปปรึกษาด้วย คำว่าน่ารักในภาษาบาลีเรียกว่า “ปิโย”

๒. น่าวางใจ ครูแนะแนวต้องมีลักษณะที่น่าไว้วางใจได้ หนักแน่น น่าเคารพนับถือ น่าเชื่อถือ ทำให้รู้สึกว่ามีภัยอันตราย อับอุนมั่นคงปลอดภัย ควรเข้าไปขอคำปรึกษาได้ ถ้ามีลักษณะทำทางไม่น่าไว้วางใจ ก็ไม่ไหว ลักษณะที่น่าเคารพน่าไว้วางใจนี้ภาษาบาลีเรียกว่า “ครุ”

๓. น่าเจริญใจ คือ บุคลิกภาพทำทางต่างๆ ที่แสดงออกดูแล้วทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้มีภูมิรู้ มีภูมิธรรมภูมิปัญญาสูง เป็นคนมีการศึกษาพัฒนาตนดีแล้ว ซึ่งผู้เข้าหานี้รู้สึกภูมิใจที่ได้เข้าไปใกล้ชิดและเห็นว่ามันเอาอย่าง คือชวนให้อยากปฏิบัติตามในทางภาษาบาลีเรียกว่า “ภาวนีโย”

๔. รู้จักพูดหรือพูดเป็น ข้อนี้เป็นลักษณะสำคัญมาก สามข้อแรกนั้นเป็นบุคลิกภาพที่จะทำให้เกิดการปรึกษาและการแนะแนวขึ้น โดยนำมาซึ่งการพบปะและการทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป แต่ข้อ ๔ และข้อต่อจากนี้เป็นส่วนประกอบต่างๆ ในการทำหน้าที่

การเป็นนักพูดที่ดีไม่ใช่หมายความว่า จะต้องพูดเองไปหมด ผู้ที่มีความทุกข์ หรือต้องการคำปรึกษา เขาก็จะพูดไปตามทางของเขา ชัดเจนบ้าง สับสนบ้าง บางทีก็ไม่กล้าพูด หรือพูดแล้วพูดไม่ถูก พูดไม่แจ่มกระจ่าง ผู้แนะแนวต้องรู้จักพูดให้เขากล้าที่จะแสดงออกมา กล้าระบายความทุกข์

ออกมา หรือสามารถที่จะแสดงออกซึ่งปัญหาอย่างชัดเจน โดยผู้แนะแนวจะต้องช่วยให้เขารู้จักและเข้าใจปัญหาของเขาเองไปที่ละด้านสองด้าน ตามลำดับ

ตัวอย่างเช่น เมื่อมีบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งเข้ามาหาพระพุทเจ้า จะมาถามหาคำตอบจากพระองค์ บางทีพระองค์ก็ทรงช่วยให้เขาตอบปัญหาของเขาเอง โดยที่พระองค์ทรงใช้วิธีเป็นผู้ถาม บุคคลนั้นก็จะได้คำตอบได้ด้วยตนเอง นักแนะแนวควรนำวิธีนี้ไปใช้ในการเป็นนักพูด โดยเป็นผู้ช่วยให้เขาพูด จนกระทั่งทำให้เขาตอบปัญหาของตนเองได้ หากเขาหาคำตอบไม่ได้จริงๆ เราก็มีวิธีการที่จะเสนอแนะให้เขาพบคำตอบได้ ให้เห็นทางออกในการแก้ปัญหา ลักษณะที่เป็นนักพูดอย่างได้ผลนี้ ภาษาบาลีเรียกว่า “วตฺตา”

๕. รู้จักฟัง หรือ ฟังเก่ง หมายถึง ความเก่งในการฟัง นอกจากหมายถึงจับเรื่องได้ไวและชัดเจนแล้ว ก็รวมถึงการมีความอดทนในการฟังด้วย อดทนต่อการรับฟังปัญหา อดทนต่อการระบายความทุกข์ เพื่อจะได้รู้เหตุปัจจัย และคิดค้นวิธีการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการรู้จักตัวเขาและปัญหาของเขาอย่างแท้จริง เช่น รู้ว่าเขาทำอะไร บกพร่องอย่างไร จุดที่จะแก้ไขอยู่ตรงไหน เรียกในภาษาบาลีว่า “วจนฺทฺขโม”

๖. แกล้งเรื่องเล็กซึ่งได้ คือ เมื่อมีปัญหาที่ยากหรือเล็กซึ่งก็สามารถคลี่คลายให้เข้าใจได้ ในการศึกษาและในการแก้ปัญหาจะต้องพบกับปมและเรื่องที่ยากหรือเล็กซึ่งอยู่เรื่อยๆ ผู้ที่ทำหน้าที่แนะแนวต้องสามารถอธิบายเนื้อหาเรื่องราวและคลี่คลายปมประเด็นต่างๆ ให้เห็นชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย อะไรที่ซับซ้อนก็ต้องจับเอามาหรือหยิบออกมาพูดให้เห็น และอธิบายให้กระจ่าง อันนี้เป็นความสามารถในการปฏิบัติที่เรียกว่า “คมภิรณจ กถํ กตฺตา”

๗. ไม่ชักจูงไปในทางที่ผิดหรือนอกเรื่อง คือ จะต้องมิติศทางที่ชัดเจนในการแนะแนว โดยมีเป้าหมายและนำไปสู่จุดหมายซึ่งจะแก้ปัญหาได้ ด้วยวิธีที่ถูกต้อง หากผู้แนะแนวปฏิบัติไม่ถูกต้อง ออกนอกเรื่องราว หรือชักจูงไปในทางเสียหาย โดยแนะนำผิดๆ หรือแนะนำวิธีการที่ไม่ถูกต้อง แนะนำไปแทนที่เขาจะแก้ปัญหาได้ก็กลับกลายเป็นสร้างปัญหา อันนี้เรียกว่า “โน จฺญฺฐานํ นิชฺยเย”

รวมเป็น ๗ ประการ เรียกว่า คุณธรรมหรือองค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งเราใช้เป็นคุณสมบัติของครูโดยทั่วไป ซึ่งผู้ทำหน้าที่แนะแนวควรมีคุณสมบัติเช่นนี้เป็นพิเศษ ขณะเดียวกันผู้ที่จะสามารถพัฒนาตนเองหรือพึ่งพาตนเองได้นั้น จำเป็นต้องมีความพร้อมด้านแรงจูงใจอันเป็นปัจจัยภายในตน (ฉันทะ) ลักษณะของบุคคลที่พึ่งตนเองได้ จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

๒.๑.๒.๔ คุณสมบัติที่ดีของบุคคลที่สามารถพัฒนาได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า ผู้ที่จะรับการแนะแนวควรมองว่า “มนุษย์ที่ดีควรจะเป็นอย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อจะได้นำมาใช้กับผู้ที่มิมีปัญหา หลักเกณฑ์คุณสมบัติที่ดีของมนุษย์ ก็คือ หลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑. รู้จักเหตุ คือรู้หลักการ หมายถึงหลักการที่จะปฏิบัติให้เกิดผลที่มุ่งหมาย เช่น เมื่อเราเข้ามาศึกษาในวิทยาลัยแห่งนี้ ก็ต้องรู้จักหลักเกณฑ์ของการศึกษาในวิทยาลัย ทำอาชีพอะไรก็ต้องรู้หลักเกณฑ์ของอาชีพนั้นๆ ว่าจะต้องปฏิบัติต้องกระทำอย่างนั้นๆ จึงจะได้ผลของอาชีพ ข้อนี้เรียกว่า “ธัมมัญญตา”

๒. รู้จักผล คือรู้ความมุ่งหมาย รู้ผลที่ต้องการในการปฏิบัติรู้จักจุดหมายว่า หลักการหรือกฎเกณฑ์นี้เพื่อจุดหมายอะไร จะให้เกิดผลอะไรขึ้น อันนี้เรียกว่ารู้จักความมุ่งหมาย ทำให้รู้ทิศทางในการปฏิบัติ ซึ่งถ้าไม่รู้ก็อาจทำให้เกิดผลเสียหายได้ ข้อนี้เรียกว่า “อัตถัญญตา”

๓. รู้จักตน คือ รู้จักตนเองมีภาวะ ฐานะ ความสามารถ ความถนัดอย่างไร มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาต่างๆ แคไหน มีพื้นฐานมาอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักตนเองตามความเป็นจริง ก็สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพ ในการพัฒนาตนเอง หากเราไม่รู้จักตนเองตามความจริง เราก็ปรับปรุงตนเองไม่ถูก หรืออาจไม่คิดที่จะพัฒนาตนเองเลย ข้อนี้เรียกว่า “อัตตัญญตา”

๔. รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี ในการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย ถ้าต้องการให้เกิดผลดีก็ต้องรู้จักพอดีในการปฏิบัติ มิฉะนั้นมันจะไม่ลงตัวเมื่อไม่ลงตัวก็ไม่เกิดผลดีตามที่ต้องการ ถ้าเรารู้จักความพอดีในทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการกิน การนอน การเล่น การทำงาน รู้ว่าแคไหนพอดี แล้วทำแค่นั้นที่จะให้ผลดี มันก็จะสำเร็จและไม่เกิดโทษ ข้อนี้เรียกว่า “มัตตัญญตา”

๕. รู้จักกาล คือ จะทำอะไรก็ต้องรู้จักกาลเวลา เช่น รู้เวลาเริ่ม ระยะเวลาที่ทำ เวลาสิ้นสุด จังหวะที่ดีของการกระทำ เป็นต้น อตมามาพูดนี้ก็ต้องรู้จักเวลาเหมือนกัน ว่าขณะนี้เหมาะเวลาแล้วนี่ก็เป็นเรื่องของ “กาลัญญตา”

๖. รู้จักชุมชน เช่น รู้จักว่าเป็นชุมชนประเภทไหน พูดเรื่องอะไรจึงจะเหมาะสมและพอดี หากไม่รู้จักชุมชน ไม่เข้าใจชุมชน ก็ปฏิบัติต่อชุมชนนั้นไม่ถูก เช่น ไม่ถูกต้องตามวัฒนธรรมประเพณี ไม่ถูกมารยาท ไม่ถูกกับแนวความสนใจหรือระดับความรู้ ความสามารถ การปฏิบัตินั้นก็ไม่ได้ผลดี การรู้จักชุมชนนี้เรียกว่า “ปริสสัญญตา”

๗. รู้จักบุคคล เช่น รู้จักว่าบุคคลนี้เป็นอย่างไร นิสัยใจคอเป็นอย่างไร มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาแคไหนมีความสามารถนัดจัดเจนอย่างไร สนใจเรื่องอะไร อยู่ในฐานะ หรือภาวะอย่างไร มีภูมิหลังมาอย่างไร ควรคบหาหรือไม่ จะได้ประโยชน์ในแง่ใด ควรใช้งานหรือไม่ จะช่วยเหลือหรือขอความช่วยเหลือเขาได้อย่างไร เมื่อรู้จักบุคคลแล้ว รู้จักความแตกต่างของบุคคลแล้ว การดำเนินชีวิตและการทำงานก็ได้ผลดี อันนี้เรียกว่า “บุคคลัญญตา” เป็นคุณธรรมข้อสุดท้าย

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การแนะนำ เป็นกระบวนการช่วยเหลือให้บุคคลสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ด้วยการพัฒนาปัญญา สามารถนำปัญญามาใช้ในการแก้ไขปัญญาชีวิตของตนเองได้ด้วยตนเอง ซึ่ง จุดเริ่มต้นของการแนะนำเกิดจากบุคคลที่ขาดปัญญา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนา

ตน ขาดความมั่นใจในการพัฒนาตนเอง ไม่เชื่อมั่นในตนเอง ไม่มองเห็นตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ฝึกได้ ขาดแรงจูงใจที่ต้องต่อการพัฒนาตนเอง ขาดความรู้จักคิด “คิดไม่เป็น” และมีท่าทีที่ไม่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลายที่เข้ามาในชีวิต ซึ่งลักษณะเช่นนี้ หากเกิดขึ้นกับบุคคลแล้วย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้บุคคลจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตรที่ทำหน้าที่กระตุ้นเตือนและแนะแนววิธีการแก้ไข ปรับปรุงพฤติกรรมที่นำไปสู่การลดหรือแก้ไขปัญหานั้นด้วยการพัฒนาตนเอง เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิตเพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ขณะเดียวกันผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนวจะต้องเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ความต้องการของมนุษย์และลักษณะของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาตนเองหรือเป็นที่พึ่งของตนเองได้ เพื่อจะได้นำมาสำรวจและวิเคราะห์ตัวตนของผู้ที่เกิดปัญหา (ผู้รับคำแนะนำ) ผู้ให้การแนะแนวจะต้องมีคุณลักษณะพิเศษจึงจะสามารถใช้กระบวนการแนะแนวให้เกิดประสิทธิภาพได้ คือ เป็นผู้น่ารักมีบุคลิกภาพที่ชวนให้เข้าหา เมื่อเด็กรู้ปัญหาเกิดความทุกข์ ก็อยากเข้าไปหาหรือเข้าไปปรึกษา “ปิโย” เป็นผู้นำวางใจ หนักแน่น น่าเคารพนับถือ น่าเชื่อถือ ทำให้รู้สึกว่ามีภัยอันตราย อบอุ่นมั่นคงปลอดภัย “ครุ” เป็นผู้นำเจริญใจ เป็นผู้มีความรู้ มีภูมิธรรมภูมิปัญญาสูง เป็นคนมีการศึกษาพัฒนาตนดีแล้ว “ภาวนิโย” เป็นผู้รู้จักพูดหรือพูดเป็น “วตตะ” เป็นผู้รู้จักฟัง หรือ ฟังเก่งมีความอดทนในการฟัง อดทนต่อการรับฟังปัญหา อดทนต่อการระบายความทุกข์ “วจนกขโม” เป็นผู้ที่สามารถอธิบายเรื่องที่ยากให้เข้าใจได้ “คัมภีรณจ กถ กตตะ” และ เป็นผู้ที่ไม่ชักจูงบุคคลไปในทางที่ผิดหรือนอกเรื่อง คือ ขณะเดียวกันต้องมีทิศทางที่ชัดเจนในการแนะแนว โดยมีเป้าหมายและนำไปสู่จุดหมายซึ่งจะแก้ปัญหานั้นได้ ด้วยวิธีที่ถูกต้อง “โน จฏฐาเน นิโยชเย” รวมเป็น ๗ ประการ เรียกว่า คุณธรรมหรือองค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งเราใช้เป็นคุณสมบัติของครูโดยทั่วไป ซึ่งผู้ทำหน้าที่แนะแนวควรมีคุณสมบัติเช่นนี้เป็นพิเศษ

“การพัฒนาตนเองโดยแนวทางและหลักการนี้ (ตามแนวพุทธศาสนา) เป็นสาระสำคัญของการที่จะช่วยให้บุคคลที่ประสบปัญหา มีความทุกข์ได้พัฒนาตนจนพึ่งตนเองได้ การพึ่งตนเองได้ก็คือ การปฏิบัติตามหลักที่ว่าปัญหาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ไม่มีอวิชชาหรือตัณหาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต เมื่อถึงขั้นนี้ก็จะเป็นการบรรลุจุดหมายของการดำเนินชีวิตที่ดี” ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา เรากล่าวว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐ”

๒.๑.๒.๕ การให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสนา

การให้คำปรึกษาตามแนวพุทธศาสนา เมื่อเราพบบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาขอคำปรึกษาในเรื่องต่างๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปัญหาส่วนตัวที่บุคคลนั้นๆ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหานั้นได้ เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่ไม่ได้ศึกษาทางด้านคำแนะนำและให้คำปรึกษา ก็จะทำให้ผู้มาขอรับคำปรึกษาเล่าสภาพปัญหาต่างๆ ที่ตนเองประสบมา หลังจากนั้นผู้ให้คำปรึกษา มักเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามาให้ผู้รับคำปรึกษา ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่

ถูกต้องตามหลักการให้คำปรึกษา ซึ่งมีหลักการว่าผู้รับคำปรึกษาต้องคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาของเขาด้วยตัวเอง ไม่มีใครที่จะรู้จักและเข้าใจปัญหา สามารถแก้ปัญหาได้เท่ากับตัวเอง ส่วนผู้ให้คำปรึกษามีหน้าที่ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา รู้ว่าปัญหาของเขาคืออะไร สาเหตุของปัญหามาจากสาเหตุใด จะแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีใดบ้าง ส่วนการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหานั้นเป็นหน้าที่ของผู้รับคำปรึกษาที่จะตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสมกับตนเอง ในการให้คำปรึกษานั้น ผู้ให้คำปรึกษาต้องยึดถือทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งในทางพุทธศาสนานั้น มีคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ถือเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต คือ อริยสัจ ๔ หรือ ความจริง ๔ ประการ

๑. ทุกข์ คือ ปัญหา หรือความไม่สบายใจ ความเดือดร้อนใจของผู้ให้คำปรึกษาที่ทำให้เขาไม่สบายใจ และมาขอรับคำปรึกษา

๒. สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหาที่ทำให้เกิดความสบายใจ มีสาเหตุมาจากเรื่องใด

๓. นิโรจ หนทางดับทุกข์ หรือวิธีการแก้ไขปัญหามีวิธีใดบ้าง โดยค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหามากมาย วิธี ในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น ผู้ให้คำปรึกษาและผู้รับคำปรึกษาต้องช่วยกันในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้

๔. มรรค คือ การนำวิธีแก้ไขปัญหานั้นที่ได้ตัดสินใจเลือกแล้วว่าสามารถนำไปปฏิบัติ หรือแก้ไขปัญหานั้นของตนเองได้ หาก นำไปใช้แล้วยังแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ ก็ให้กลับไปเลือกวิธีการแก้ไขปัญหานั้นใหม่

การให้คำปรึกษาแนวพุทธศาสนา จะช่วยให้ท่านสามารถให้คำปรึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหานั้นของผู้รับคำปรึกษา

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๒.๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

๒.๒.๑.๑ ความหมายของนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรมได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้มากมาย โดยผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

นวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษานำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา เนื่องจากสรรพสิ่งทั้งหลายใน

โลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเป็นธรรมดาธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพของปัญหาและความต้องการ มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนแสวงหาแนวคิด แนวทาง และวิธีการใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้สภาพปัญหานั้นหมดไป และทำให้เกิดสภาพที่ต้องการขึ้นศักยภาพ ของมนุษย์นั้นดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุดสิ่งใหม่ ๆ ความคิดใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็นคุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดจำเป็นต้นมีคุณสมบัติที่สำคัญ^๖ ดังนี้

๑) เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

(๑) เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน

(๒) เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่ การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีกสังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น

(๓) เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

๒) เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

๓) เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติ หากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นปกติในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๕๖), หน้า ๖๑๐.

๔) เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลาย คือยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นวัตกรรม คือ การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิวัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลิตผลเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดถึงด้านการศึกษา

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่าง ๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับ การลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิต และการสร้างคุณภาพเพิ่ม คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+อตต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือ การกระทำของตนเองที่ใหม่ ในด้านการศึกษา มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษานำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเอาไว้แล้ว อาจสรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวกเมื่อปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงาน และเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่า นวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปความคิด การกระทำ หรือวัตถุ ก็ตาม ส่วน “นวัตกรรม

การศึกษา”คือ รูปแบบ แนวคิด กระบวนการ หรือสื่อใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

นวัตกรรมทางการศึกษา คือ สิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ ๆ มาใช้กับการศึกษา^๔

Rogers^๕ กล่าวว่า สรุปได้ว่านวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจารย์ผู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับความรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้นนวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้นความใหม่ของนวัตกรรมมี ๓ ลักษณะได้แก่

- ๑) สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
- ๒) สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
- ๓) สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิด จากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือ การจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยี การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการ ผูกอบรวมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์ สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำ ความรู้และความคิด

^๔ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘๑.

^๕ สุคนธ์ สินธพานนท์, นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^๖ Rogers, E. M.(๒๐๐๓), Diffusion of Innovations. New York: Free Press. Retrieved, [online], source: from books.google.co.th: แหล่งที่มา: <https://books.google.co.th/books.P.๑๒>. [๒๕ October ๒๐๒๐].

สร้างสรรค์มาผนวก กับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่จะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ^{๑๐}

การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือ องค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการการพัฒนาต่อยอด การเปลี่ยนแปลง การประยุกต์หรือ กระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อกัน ตรงกันว่า การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีความ ใหม่อย่างเห็นได้ชัด และความใหม่นั้น จะต้องเพิ่มมูลค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยเป้าหมายของนวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญ ของความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมของชาติ และนวัตกรรม หมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ ๆ ที่แปลกไปจากเดิมโดยอาจจะได้มาจากการคิดค้น หรือค้นพบวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมา มีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง พัฒนาให้เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทางปฏิบัติ ทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรม ไว้ว่าแม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันเป็น ๒ ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใด ๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้ว กับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธี และผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

เอเวอร์เรท เอ็มโรเจอร์ (Everette M. Rogers)^{๑๑} ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรม คือ ความคิดการกระทำหรือสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ด้วยตัวบุคคลหรือหน่วยอื่น ๆ ของการยอมรับในสังคม

ทอร์ทัส ฮิวเจอร์ (Thomas Hughes)^{๑๒} ให้ความหมายของนวัตกรรม (innovation) ไว้ว่าเป็นการนำวิธีการ ใหม่ ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่

^{๑๐} สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, ความหมายนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.nia.or.th> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๑} Anonymous, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://manmanza.blogspot.com/๒๐๑๓_๐๖_๐๑_archive.html [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๒} Anonymous, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๐๑๔๕๑> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๑) คิดค้น (invention)

๒) การพัฒนา (development) หรือโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (pilot project)

๓) นำไปปฏิบัติจริง (implement)

โดย สรุปแล้ว นวัตกรรม หมายถึง ความคิดและกระบวนการใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือการพัฒนาต่อยอดจากของเดิมให้ดีขึ้นและเมื่อนำมาใช้ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

มอร์ตัน (Morton, J.A.)^{๑๓} ให้ความหมาย นวัตกรรม ว่าเป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงาน หรือองค์กรนั้น ๆ นวัตกรรม ไม่ใช่การขัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการ ปรับปรุงเสริม แต่งและพัฒนา

สรุปได้ว่านวัตกรรมเป็นการคิดค้นหรือทำสิ่งใหม่ ๆ โดยมาจากความคิดหรือกระบวนการ ต่างๆ ที่ได้พัฒนาต่อยอดจากของเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยนวัตกรรมเป็นสิ่งที่พัฒนามาเพื่ออำนวยความสะดวกและให้เป็นประโยชน์สูงสุดใน เรื่องนั้น ๆ

๒.๒.๑.๒ ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของนวัตกรรมเป็นลักษณะที่บ่งบอกว่านวัตกรรมนั้น ๆ ใช้ในเรื่องใดหรือศาสตร์ใด โดยลักษณะของนวัตกรรมคือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ นวัตกรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก เพื่อช่วยให้แนวคิดนั้นสามารถนำไปปฏิบัติจริง ได้นวัตกรรมที่นำมาเผยแพร่ในขณะนั้น บางนวัตกรรมได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้ เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บาง นวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับเลยก็มี นอกจากนั้นก็มีบางนวัตกรรมไม่ได้รับความนิยม ก็จะค่อย ๆ สูญหายไป การที่นวัตกรรมใด ๆ ก็ตามจะ ได้รับความสนใจ และยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวางเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับคุณสมบัติหรือลักษณะ ของนวัตกรรมนั้น รวมทั้งรูปแบบหรือลักษณะของการเผยแพร่รวมนวัตกรรมนั้นนวัตกรรมที่มักได้รับความ สนใจและการยอมรับ โดยนำไปใช้อย่างกว้างขวางทั่วไปมีลักษณะ^{๑๔} ดังนี้

^{๑๓} Anonymous, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๐๑๙๕๑> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๔} ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑๘.

๑) เป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ความยากง่ายของนวัตกรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการยอมรับนำไปใช้ หากนวัตกรรมนั้นมีลักษณะที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย ใช้ได้ง่าย ใช้ได้สะดวก การยอมรับนำไปใช้ก็มักเกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาในการเผยแพร่มากนัก

๒) เป็นนวัตกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายจนเกินไป นวัตกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงย่อมได้รับการยอมรับและนำไปใช้น้อยกว่านวัตกรรมที่มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า เนื่องจากผู้ใช้งานจำนวนมากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แม้จะมีความต้องการใช้ แต่ขาดงบประมาณ ก็ไม่สามารถใช้ได้

๓) เป็นนวัตกรรมที่สำเร็จรูป นวัตกรรมที่อำนวยความสะดวกในการใช้ มักได้รับการยอมรับและนำไปใช้มากกว่านวัตกรรมที่ผู้ใช้จะต้องนำไปจัดทำเพิ่มเติมซึ่งผู้ใช้นั้นจะต้องใช้เวลาจัดเตรียมเพิ่มขึ้น

๔) เป็นนวัตกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทเดิมมากนัก นวัตกรรมที่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมาก จำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงบริบทเดิมมาก การนำไปใช้ย่อมยากกว่านวัตกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมากนัก

๕) เป็นนวัตกรรมที่มีคนเกี่ยวข้องไม่มากนัก นวัตกรรมใดที่ต้องอาศัยคนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ผู้ใช้ต้องประสานงานหลายฝ่าย การใช้ที่ขึ้นกับคนหลายฝ่ายย่อมทำให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้ จึงทำให้การยอมรับหรือการใช้นวัตกรรมนั้นยากขึ้น

๖) เป็นนวัตกรรมที่ให้ผลชัดเจน นวัตกรรมที่ส่งผลเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน มักได้รับการยอมรับสูงกว่านวัตกรรมที่ให้ผลไม่ชัดเจน

สรุปได้ว่านวัตกรรมมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ไม่ซับซ้อน ไม่มีค่าใช้จ่าย เป็นสิ่งที่สำเร็จรูปไม่กระทบกระเทือนบริบทเดิมที่มีมาก่อน ไม่ต้องใช้คนในการช่วยนวัตกรรมมากและสิ่งสำคัญจะต้องมีผลที่ชัดเจน

๒.๒.๑.๓ องค์ประกอบนวัตกรรม

นวัตกรรมเริ่มจากการก่อเกิดความคิดใหม่ และการการรับรู้ถึงโอกาสโดยก่อนอื่นคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิ่งใหม่ แล้วเมื่อรับรู้แล้วก็ต้องประเมินความคิดแล้วก็จะไปสู่การพัฒนาความ และผ่านเส้นทางอันยากลำบากไปสู่การนำพาความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ สอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมมากมายโดยผู้เขียนขอยกตัวอย่าง ได้แก่

อัจฉรา จันทร์ฉาย^{๑๕} กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑) ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

๒) การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

๓) ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของ นวัตกรรมมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑) ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็น ตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

๒) ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้

๓) การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้ เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของ นวัตกรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

๒.๒.๑.๔ กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี ๕ ขั้นตอน^{๑๖}

^{๑๕} อัจฉรา จันทร์ฉาย, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, วารสารบริหารธุรกิจ, ฉบับที่ ๓๓ (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๕๓): ๕๔.

^{๑๖} Anonymous, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https:// www.google.co.th/search?dcr](https://www.google.co.th/search?dcr) [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๑) การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation

แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

- (๑) ความรู้ใหม่
- (๒) การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า
- (๓) การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า
- (๔) การออกแบบที่เข้าถึงใจคน
- (๕) ฝ่ายวิจัยและพัฒนา
- (๖) นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

๒) การรับรู้ถึงโอกาส: Opportunity Recognition

“สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอที่จะรับรู้ว่ สิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เมื่อเราเห็นมันอยู่ตรงหน้า” (Norman Augustine)^{๑๗}

- (๑) นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง
- (๒) อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด
- (๓) อรรถประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด
- (๔) สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด

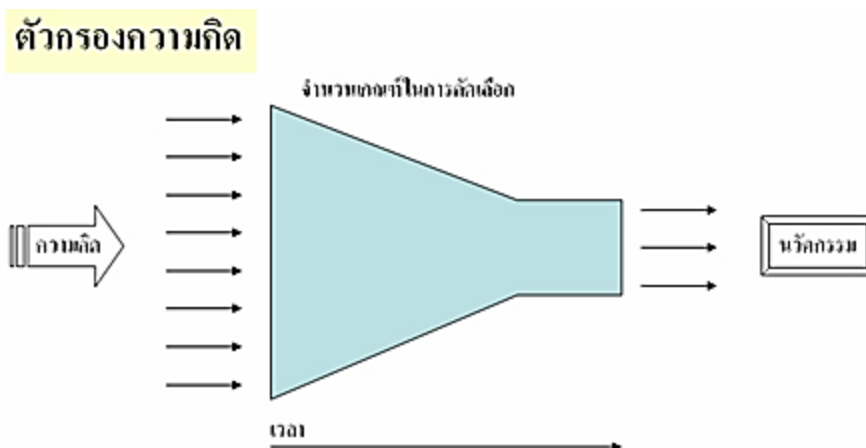
๓) การประเมินความคิด: Idea Evaluation

- (๑) ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร
- (๒) ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม
- (๓) ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ

๔) การพัฒนานวัตกรรม: Development

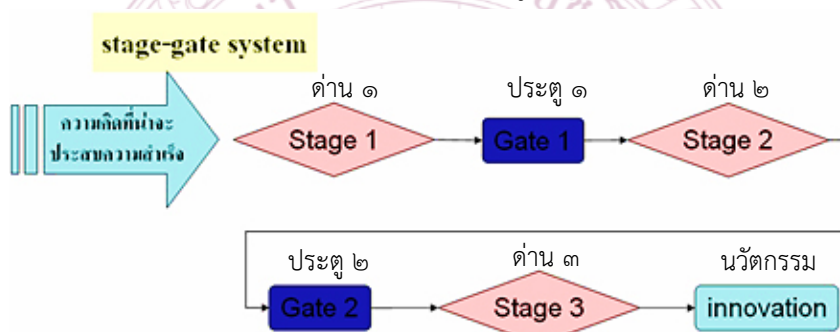
- (๑) ตัวกรองความคิด ดังภาพที่ ๒.๑

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/search?dcr> [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔].

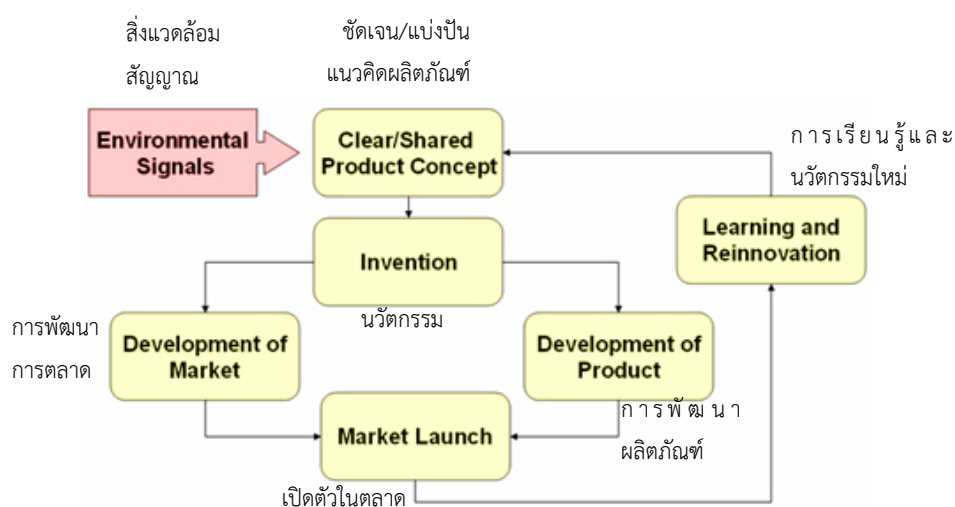
แผนภาพที่ ๒.๑ ตัวกรองความคิด

(๒) ระบบแบบ “ขั้นตอนและประตู (stage-gate system)” ดังภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ ขั้นตอนและประตู

(๓) การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) ดังภาพที่ ๒.๓

แผนภาพที่ ๒.๓ การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์

(๔) การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ดังแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ

๕) การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด: Commercialization

(๑) การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)

(๒) การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่ากระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วย การค้นหาความคิดใหม่ การรับรู้ถึงโอกาส การประเมินความคิด การพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรม เข้าสู่ตลาดหรือการจัดการศึกษาโดยกระบวนการของนวัตกรรมจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

๒.๒.๑.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ สิ่งใดที่คิดและทำมานานแล้วก็ถือว่าหมดความเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบันมีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก บางอย่างเกิดขึ้นใหม่ บางอย่างมีการใช้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นนวัตกรรม เนื่องจากนวัตกรรมเหล่านั้นยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปในวงการศึกษ และเพื่อสอดคล้องกับหลักทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมต่อไปนี้

ก. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มประมวลสารสนเทศ (Information Processing Theory)

ในโลกใบนี้มีข้อมูล ความรู้อยู่มากมาย ยิ่งในโลกไร้พรมแดนอย่างปัจจุบันด้วยแล้ว ข้อมูล ข่าวสารมีอยู่อย่างไม่จำกัดที่จะให้เราได้รับข้อมูลแล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ น่าสงสัยว่า คนเรา รับข้อมูล ความรู้ได้อย่างไร เก็บสะสมเอาไว้อย่างไร และดึงความรู้ออกมาใช้ได้อย่างไร คงต้องมีกระบวนการภายในสมองที่ทำหน้าที่ประมวลข้อมูลต่าง ๆ ที่รับเข้ามา แล้วจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ เมื่อต้องการใช้ก็สามารถเรียกขึ้นมาใช้ได้ หากคนเราสามารถเก็บข้อมูลเอาไว้และเรียกขึ้นมาได้ทั้งหมดก็น่าจะเป็นการดี

กระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูลนี้ได้รับความสนใจจากนักจิตวิทยา มีการศึกษาและวิจัยจำนวนมากเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของสมองจนเกิดเป็นทฤษฎีกระบวนการประมวลข้อมูลข่าวสาร (Information Processing Theory) โดยมีแนวคิดว่าการทำงานของสมองมนุษย์มีความคล้ายคลึงกับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการคือ การรับข้อมูลเข้า การเก็บข้อมูลไว้ และการแสดงผลข้อมูล ในทำนองเดียวกันเราสามารถอธิบายระบบความจำของมนุษย์ว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการด้วยเช่นกัน นั่นคือ การเข้ารหัส (Encoding) การเก็บรหัส (Storage) และการถอดรหัส (Retrieval)

๑) ความเป็นมา และแนวคิดของทฤษฎี

ทฤษฎีกระบวนการทางสมอง ในการประมวลข้อมูล เป็นทฤษฎีที่สนใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับการทำงานของสมอง ทฤษฎีนี้เริ่มได้รับความนิยมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จวบจนปัจจุบันโดยมีผู้เรียกชื่อในภาษาไทยหลายชื่อ เช่น ทฤษฎีการประมวลข้อมูลข่าวสาร ทฤษฎีการประมวลข้อมูลสารสนเทศ ฯลฯ

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการทำงานของสมองมนุษย์มีความคล้ายคลึงกับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ คลอสเมียร์^{๑๘} ได้อธิบายการเรียนรู้ของมนุษย์โดยเปรียบเทียบการทำงานของคอมพิวเตอร์กับการทำงานของสมอง ซึ่งมีการทำงานเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

- (๑) การรับข้อมูล (Input) โดยผ่านทางอุปกรณ์หรือเครื่องรับข้อมูล
- (๒) การเข้ารหัส (Encoding) โดยอาศัยชุดคำสั่งหรือซอฟต์แวร์ (Software)
- (๓) การส่งข้อมูลออก (Output) โดยผ่านทางอุปกรณ์

คลอสไมเออร์ ได้อธิบายกระบวนการประมวลผลข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการที่มนุษย์รับสิ่งเร้าเข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ สิ่งเร้าที่เข้ามาจะได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะสั้น ซึ่งการบันทึกนี้จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๒ ประการคือ การรู้จัก (Recognition) และความใส่ใจ (Attention) ของบุคคลที่รับสิ่งเร้าที่ตนรู้จักหรือมีความสนใจ สิ่งเร้านั้นได้รับการบันทึกลงในความจำระยะสั้น (Short-Term Memory) ซึ่งจะดำรงคงอยู่ในระยะเวลาที่จำกัดมาก แต่ละบุคคลมีความสามารถในการจำระยะสั้นที่จำกัด คนส่วนมากจะสามารถจำสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกันได้เพียงครั้งละ ๗±๒ อย่างเท่านั้น ในการทำงานที่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลไว้ใช้ชั่วคราว อาจจำเป็นต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการจำช่วย เช่น การจัดกลุ่มคำ หรือการท่องซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง ซึ่งจะสามารถช่วยให้จดจำสิ่งนั้นไว้ใช้งานได้ การเก็บข้อมูลไว้ในภายหลัง สามารถทำได้โดยข้อมูลนั้นจำเป็นต้องได้รับการประมวลและเปลี่ยนรูปโดยการเข้ารหัส (Encoding) เพื่อนำไปเก็บไว้ในความจำระยะยาว (Long Term Memory) ซึ่งอาจต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้าช่วย เช่น การท่องซ้ำหลาย ๆ ครั้ง หรือการทำข้อมูลให้มีความหมายกับตนเอง โดยการสัมพันธ์สิ่งที่เรียนรู้ใหม่กับสิ่งเก่าที่เคยเรียนรู้มาก่อน ซึ่งเรียกว่า เป็นกระบวนการขยายความคิด (elaborative Operations Process) ความจำระยะยาวนี้มี ๒ ชนิด คือ ความจำที่เกี่ยวกับภาษา (Semantic) และความจำที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ (episodic) นอกจากนี้ยังอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ความจำ ประเภทกลไกที่เคลื่อนไหว (motoric memory) หรือความจำประเภทอารมณ์ ความรู้สึก (effective memory) เมื่อข้อมูลข่าวสารได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะยาวแล้ว บุคคลจะสามารถเรียกข้อมูลต่าง ๆ ออกมาใช้ได้ ซึ่งในการเรียกข้อมูลออกมาใช้ บุคคลจำเป็นต้องถอดรหัสข้อมูล (Decoding) จากความจำระยะยาวนั้น และส่งต่อไปสู่ตัวก่อกำเนิดพฤติกรรมตอบสนอง ซึ่งจะป็นแรงขับหรือกระตุ้นให้บุคคลมีการเคลื่อนไหว หรือการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

กระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูลข้างต้น จะได้รับการสมองในการประมวลผลข้างต้น จะได้รับการบริหารควบคุมอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งหากเปรียบเทียบกับคอมพิวเตอร์แล้ว ก็คือ

^{๑๘} Klausmeier, H.J., *Educational Psychology*, ๕th ed., (New York: Harper & Row, ๑๙๘๕), p. ๑๐๘.

โปรแกรมสั่งงาน หรือ “Software” นั่นเอง การบริหารควบคุมการประมวลผลของสมองก็คือการที่บุคคลรู้ถึงความคิดของตนและสามารถควบคุมความคิดของตนให้เป็นไปในทางที่ตนต้องการ การรู้ในลักษณะนี้ใช้ศัพท์ทางวิชาการว่า “Metacognition” หรือ “การรู้คิด” ซึ่งหมายถึงการตระหนักรู้ (Awareness) เกี่ยวกับความรู้และความสามารถของตนเอง และใช้ความเข้าใจในการรู้ดังกล่าวในการจัดการควบคุมกระบวนการคิด การทำงานของตนด้วยกลวิธี (Strategies) ต่าง ๆ อันจะช่วยให้การเรียนรู้และงานที่ทำประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ (Osman and Hannafin) องค์ประกอบสำคัญของ การรู้คิดที่ใช้ในการบริหารควบคุมกระบวนการประมวลผลข้อมูล ประกอบด้วยแรงจูงใจ ความตั้งใจ และความมุ่งหวังต่าง ๆ รวมทั้งเทคนิคและกลวิธีต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการบริหารควบคุม

กระบวนการรู้คิดเริ่มตั้งแต่ ความใส่ใจ (Attention) ในการรับรู้ ตัวอย่างเช่น หากผู้เรียนตระหนักรู้ว่าตนจะสามารถเรียนได้ดี หากใช้ความเอาใจใส่จากครู อาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนคนนั้นก็ จะควบคุมตนเอง ให้ใส่ใจในสิ่งที่ครู อาจารย์สอน การรู้คิดประการต่อไปคือการรับรู้ (Perception) ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนที่ตระหนักรู้ว่า การรับรู้ของตนอาจผิดพลาดได้ จะยังไม่ได้ตัดสินใจ จนกว่าจะได้ข้อมูลที่พอเพียง แสดงให้เห็นว่า การรู้คิดสามารถควบคุมการกระทำได้ การรู้คิดอีกประการหนึ่งได้แก่ กลวิธีต่าง ๆ (Strategies) ตัวอย่างเช่น หากผู้เรียนตระหนักรู้ว่าตนไม่สามารถจดจำสิ่งที่ครู อาจารย์สอนได้ การตระหนักรู้ดังกล่าวจะนำไปสู่การคิดหากลวิธีต่าง ๆ ที่จะมาช่วยให้ตนจดจำสิ่งที่เรียนได้ดี เช่น การท่อง การจดบันทึก และการใช้เทคนิคช่วยจำอื่น ๆ เช่น การผูกเรื่องที่ต้องจำเป็นกลอน การจำด้วยย่อ การทำรหัส การเชื่อมโยงในสิ่งที่สัมพันธ์กัน เป็นต้น ดังนั้น ความรู้ในเชิงเมตาคognition หรือ การรู้คิด (Metacognitive knowledge) จึงมักประกอบไปด้วยความรู้เกี่ยวกับบุคคล (Person) งาน (Task) และกลวิธี (Strategy) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ย่อย ๆ ที่สำคัญดังนี้

(๑) ความรู้เกี่ยวกับบุคคล (Person) ประกอบไปด้วยความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับความแตกต่างภายในตัวบุคคล (Intra Individual Differences) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Inter Individual Differences) และลักษณะสากลของกระบวนการรู้คิด (Universals of Cognition)

(๒) ความรู้เกี่ยวกับงาน (Task) ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับขอบข่ายของงาน ปัจจัยเงื่อนไขของงาน และลักษณะงาน

(๓) ความรู้เกี่ยวกับกลวิธี (Strategy) ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับกลวิธี การรู้คิดเฉพาะด้านและโดยรวม และประโยชน์ของกลวิธีนั้นๆที่มีต่องานแต่ละอย่าง

ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แพริและคณะ จำแนกความรู้เมตาคognition ออกเป็น ๓ ประเภท เช่นเดียวกัน ได้แก่

(๑) ความรู้ในเชิงปัจจัย (declarative Knowledge) คือ ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่องาน

(๒) ความรู้เชิงกระบวนการ (procedural Knowledge) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินงาน

(๓) ความรู้เชิงเงื่อนไข (conditional Knowledge) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อจำกัด เหตุผล และเงื่อนไขในการใช้กลวิธีต่าง ๆ และการดำเนินงาน

๒) กระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศ

กระบวนการทางสมองในการจัดการเก็บข้อมูลข่าวสารที่เป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกตัวบุคคล ผ่านการรับรู้เข้ามาในสมอง นำไปเข้ารหัสข้อมูล จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ แล้วเก็บบันทึกไว้ในสมอง ซึ่งสามารถเรียกกลับมาใช้ใหม่ได้ เรียกว่าเป็นกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศ (Information Processing)

ข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมที่ผ่านกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศของสมอง จะถูกจัดเก็บในรูปความจำและเปลี่ยนรูปแบบความจำไปในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ จำแนกรูปแบบความจำได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

(๑) ความจำจากการสัมผัส (Sensory Memory) เป็นการจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้นที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งเร้า ข้อมูลนี้จะอยู่ระยะสั้นเพียง ๑-๒ วินาที เพื่อรอการตัดสินใจว่า จะให้ความสนใจต่อหรือไม่ ถ้าสนใจก็จะเข้ารหัสเก็บไว้ในความจำระยะสั้น (STM) ซึ่งกระบวนการควบคุมให้เกิดความจำระยะสั้นคือ การระลึกได้ (Recognition) ถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว และความใส่ใจ (Attention) ต่อข้อมูลที่รับรู้

(๒) ความจำระยะสั้น (Short-term Memory) เป็นความจำที่เกิดขึ้นหลังจากการรับรู้สิ่งเร้าที่ได้เข้ารหัสแล้วจะคงอยู่ในความจำระยะสั้น และมีความจุได้ในปริมาณจำกัด หากไม่ได้รับการจัดกระทำใด ๆ เช่น การท่องหรือการทบทวน ข่าวสารข้อมูลนั้นก็หายไปในเวลาไม่กี่วินาที โดยก่อนที่สมองจะบันทึกข้อมูลในความจำระยะยาว (LTM) สมองจะทำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่จะบันทึกเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับหมวดหมู่ของข้อมูลเก่าที่ได้บันทึกไว้แล้ว เพื่อความสะดวกในการเรียกข้อมูลมาใช้ในการในอนาคต

๓) ความจำระยะยาว (Long-term Memory) เป็นความจำที่มีความคงทนถาวร สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ไม่จำกัดจำนวนโดยมีการจัดเก็บเรียงลำดับเป็นระบบเครือข่าย (Network) ถ้าเป็นข้อมูลใหม่ที่ไม่สัมพันธ์กับข้อมูลเดิมก็จะไม่ได้รับการจัดรวมกับเครือข่ายเดิม แต่จะจัดระบบเพิ่มเครือข่ายใหม่ขึ้นเอง ข้อมูลในความจำระยะยาวจะจัดเก็บเป็นภาษาและภาพโดยจัดเก็บแยกจากกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอะไรข้อมูลข่าวสารจึงจะถูกเก็บอยู่ในความจำระยะยาว เป็นสิ่งที่นักจิตวิทยาให้ความสนใจศึกษา เช่น การจำคำคำเดียว ไม่เพียงพอที่จะทำให้คำนี้

เข้าไปอยู่ในความจำระยะยาว แต่ต้องใส่รายละเอียดขณะที่เห็นคำคำนี้ด้วย ข้อมูลที่เก็บไว้ในความจำระยะยาวจึงมีการแปรรูปและปรุงแต่งตามกรอบความคิดของแต่ละบุคคล

๓) ขั้นตอนการประมวลข้อมูลสารสนเทศ

เมื่อข้อมูลผ่านเข้าไปในสมองของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าจะเกิดการแปรข้อมูล เพื่อเตรียมนำไปเก็บไว้ในความจำรูปแบบต่าง ๆ และพร้อมที่จะให้เรียกกลับขึ้นมาใช้ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้^{๑๙}

(๑) **ขั้นการเข้ารหัส (Encoding)** เมื่อสมองรับรู้ข้อมูลที่จะจำแล้ว ก็จะผ่านข้อมูลที่รับรู้ไปยังสมอง สมองไม่ได้บันทึกข้อมูลที่รับสัมผัสโดยตรง แต่จะเปลี่ยนเป็นรหัสเสียก่อน เช่น เมื่อผู้เรียนได้ยินเสียงครู อาจารย์สอน เสียงครู อาจารย์ไม่ได้ถูกบันทึกเข้าไปในสมองจริง แต่เสียงนั้นจะถูกเปลี่ยนให้เป็นรหัสเสียก่อน จึงจะนำเข้าไปได้ในสมองส่วนความจำระยะสั้นต่อไป

(๒) **ขั้นเก็บรหัส (Storage)** เป็นการบันทึกข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงเป็นรหัสเรียบร้อยแล้ว ในความจำระยะสั้นบันทึกลงบนสมองให้เป็นความจำระยะยาว โดยสมองจะนำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่บันทึกเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับหมวดหมู่ของข้อมูลเก่าที่ได้บันทึกไว้แล้วทุกครั้ง และเพื่อความสะดวกในการระลึกข้อมูลนั้นในอนาคต เช่น จะบันทึกข้อมูล ปากกา แก้วน้ำ จาน ยางลบ ขาม ดินสอ ถาด ไม้บรรทัด สมองจะจัดหมวดหมู่ข้อมูลเป็น ๒ ชุด คือ ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ปากกา ยางลบ ดินสอ ไม้บรรทัด และชุดภาชนะ คือ แก้วน้ำ จาน ขาม ถาด จากนั้นสมองจึงทำการบันทึกความจำโดยสร้างรอยความจำ (Memory Trace) ไว้ในสมอง

(๓) **ขั้นการถอดรหัส (Retrieval)** เป็นการคิดค้นหรือการคืนมาของข้อมูลที่บันทึกเอาไว้ในความจำระยะยาว กลับเข้ามาสู่ความจำระยะสั้น หากข้อมูลที่ระลึกได้ตรงกับข้อมูลที่บันทึกไว้แสดงว่าจำได้ แต่ถ้าข้อมูลที่ระลึกได้ไม่ตรงกับข้อมูลที่บันทึกไว้ แสดงว่ามีการลืมเกิดขึ้น กระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศของสมอง

๔) องค์ประกอบของกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศ

การที่บุคคลจะมีกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีระบบความจำข้อมูลที่ดี การจำข้อมูลได้มาก-น้อยเพียงใดก็ขึ้นกับกระบวนการทางปัญญาของบุคคลนั้น ซึ่งประกอบด้วย^{๒๐}

^{๑๙} Holland, ๑๙๗๔, อ้างใน วรณี ลิ้มอักษร, จิตวิทยาการศึกษา = Educational psychology, (สงขลา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗.

^{๒๐} Joyce et al., ๑๙๙๒, อ้างใน ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๖.

(๑) การใส่ใจ (Attention) หากบุคคลมีความใส่ใจในข้อมูลที่ได้รับเข้ามาทางประสาทสัมผัส (SM) ข้อมูลนั้นก็จะถูกนำเข้าไปสู่ความจำระยะสั้น (STM) ต่อไป หากไม่ได้รับความใส่ใจ ข้อมูลนั้นก็จะเลือนหายไปอย่างรวดเร็ว

(๒) การรับรู้ (Perception) เมื่อบุคคลใส่ใจในข้อมูลใดที่ได้รับเข้ามาทางประสาทสัมผัส บุคคลก็จะรับรู้ข้อมูลนั้น และนำข้อมูลนี้เข้าสู่ความจำระยะสั้น (STM) ต่อไป ข้อมูลที่รับรู้จะ เป็นความจริงตามการรับรู้ (Perceived reality) ของบุคคลนั้น ซึ่งอาจไม่ใช่ความจริงเชิงปรนัย (Objective reality) เนื่องจากเป็นความจริงที่ผ่านการตีความจากบุคคลนั้นมาแล้ว

(๓) การทำซ้ำ (Rehearsal) หากบุคคลมีกระบวนการรักษาข้อมูลโดยการ ทบทวนซ้ำแล้วซ้ำอีก ข้อมูลนั้นก็จะยังคงถูกเก็บรักษาไว้ในความจำระยะสั้น (STM) หรือความจำ ปฏิบัติการ

(๔) การเข้ารหัส (Encoding) หากบุคคลมีกระบวนการสร้างตัวแทนทาง ความคิด (Mental representation) เกี่ยวกับข้อมูลนั้น โดยมีการนำข้อมูลนั้นเข้าสู่ความจำระยะยาว (LTM) และเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งที่มีอยู่แล้วในความจำระยะยาว การเรียนรู้ย่อมมีความหมายก็จะ เกิดขึ้น

(๕) การเรียกคืน (Retrieval) การเรียกคืนข้อมูลที่จำไว้ในความจำระยะยาว (LTM) เพื่อนำออกมาใช้ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเข้ารหัส หากการเข้ารหัสทำให้เกิดการ เก็บจำได้ดีมีประสิทธิภาพ การเรียกคืนก็จะมีประสิทธิภาพตามไปด้วย

อาจกล่าวได้ว่า สิ่งสำคัญของการประมวลข้อมูลสารสนเทศอยู่ที่ความสามารถในการเก็บ บันทึกรหัสข้อมูลที่รับเข้ามาในสมองส่วนความจำระยะยาว และสามารถเรียกขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งจะ ส่งผลต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะ ความจำเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการ เรียนรู้ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ลักษณะใดก็ตามจำเป็นตัวเชื่อมต่อการเรียนรู้กับการ คิดของบุคคลนั้นๆ

๕) การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศ

เมื่อข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ในสมองมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของบุคคล การส่งเสริม ให้มีกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ ของบุคคลด้วย การจัดการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงว่า จะทำอย่างไรจึงจะสามารถเก็บสิ่งที่ผู้เรียน เรียนรู้ไว้ในความจำระยะยาว(LTM) และสามารถเรียกขึ้นมาใช้ได้การเรียนการสอนจึงต้องส่งเสริม กระบวนการประมวลข้อมูลของสมองให้มีประสิทธิภาพ โดยอาจใช้แนวทางดังต่อไปนี้

(๑) การใช้เทคนิคที่หลากหลายที่จะกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ทำให้ รู้สึกสนุกสนานในการเรียน และได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมาย

(๒) ก่อนสอนทุกครั้งครู อาจารย์ต้องสร้างภาพรวม พูดย่อ หรือใช้แผนที่ปัญญา เพื่อช่วยผู้เรียนในการสร้างรูปแบบการรับรู้เข้าไปเก็บในความจำระยะยาว

(๓) ครู อาจารย์ อาจารย์ ต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาเดิม หรือประโยชน์ในการนำไปใช้ จะช่วยให้ผู้เรียนจำสิ่งที่เรียนได้มากขึ้น

(๔) ใช้เทคนิคการท่องจำอย่างมีความหมาย และสามารถเชื่อมโยงคำที่ท่องจำกับสิ่งที่เคยรู้มาแล้ว

(๕) ครู อาจารย์ อาจารย์ ต้องจัดสิ่งที่จะให้เรียนอย่างเป็นระบบระเบียบ จะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงได้กับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน และเรียกข้อมูลกลับมาใช้ได้ง่ายขึ้น

(๖) สอนความเป็นเหตุเป็นผลของข้อความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของสิ่งนั้นด้วยตนเอง

(๗) สอนกลยุทธ์ในการจำให้แก่ผู้เรียนหลายๆ รูปแบบ เช่น การจัดกลุ่มสิ่งที่มีลักษณะเดียวกันไว้ด้วยกัน การสร้างเรื่องจากข้อมูลที่ต้องการจำการสร้างคำคล้องจอง การจัดลำดับข้อมูล ใช้การเปรียบเทียบสิ่งที่จำกับสิ่งที่เรารู้จักดีอยู่แล้ว สร้างมโนภาพในสิ่งที่จำ เป็นต้น

๖) การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการเรียนการสอน

ทฤษฎีที่ดังกล่าวมาข้างต้น นำมาประยุกต์กับการเรียนการสอนหลายประการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อหลายทาง ดังนี้

(๑) เนื่องจากการรู้จัก (Recognition) มีผลต่อการรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากเรารู้จักสิ่งนั้นมาก่อน เราก็มักจะเลือกรับรู้สิ่งนั้น และนำไปเก็บไว้ในหน่วยความจำต่อไป การที่บุคคลจะรู้จักสิ่งใด ก็ย่อมหมายความว่า บุคคลรู้หรือเคยมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นมาก่อน ดังนั้น การนำเสนอสิ่งเร้าที่ผู้เรียนรู้จักหรือมีข้อมูลอยู่ แล้วจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนหันมาใส่ใจและรับรู้สิ่งนั้น ซึ่งผู้สอนสามารถเชื่อมโยงไปถึงสิ่งใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นได้

(๒) เนื่องจากความใส่ใจ (Attention) เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการรับข้อมูลเข้ามาไว้ในความจำระยะสั้น ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน จึงควรจัดสิ่งเร้าในการเรียนรู้ให้ตรงกับ ความสนใจของผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนใส่ใจและรับรู้สิ่งนั้น และนำไปเก็บบันทึกไว้ในความจำระยะสั้นต่อไป

(๓) เนื่องจากข้อมูลที่ผ่านการรับรู้มาแล้ว จะถูกนำไปเก็บไว้ในความจำระยะสั้น ซึ่งนักจิตวิทยาการศึกษาพบว่า จะคงอยู่เพียง ๑๕-๓๐ วินาทีเท่านั้น ดังนั้น หากต้องการที่จะจำสิ่งนั้นนานกว่านี้ ก็จำเป็นต้องใช้วิธีการต่างๆ ช่วย เช่น การท่องซ้ำกันหลายๆ ครั้ง หรือการจัดสิ่งที่จะจำให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายแก่การจำ เป็นต้น

(๔) หากต้องการจะให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาสาระใด ๆ ได้เป็นเวลานาน สาระนั้นจะต้องได้รับการเข้ารหัส (Encoding) เพื่อนำไปเข้าหน่วยความจำระยะยาว วิธีการเข้ารหัสสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การท่องจำซ้ำ ๆ การทบทวน หรือการใช้กระบวนการขยายความคิด (Elaborative Operations Process) ซึ่งได้แก่ การเรียบเรียง ผสมผสาน ขยายความ และการสัมพันธ์ความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

(๕) ข้อมูลที่ถูกนำไปเก็บไว้ในหน่วยความจำระยะสั้นหรือระยะยาวแล้ว สามารถเรียกออกมาใช้งานได้โดยผ่าน “Effector” ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมทางวาจาหรือการกระทำ (Vocal and Motor Response Generator) ซึ่งทำให้บุคคลแสดงความคิดภายในออกเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ การที่บุคคลไม่สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่เก็บไว้ได้ อาจจะเป็นเพราะไม่สามารถเรียกข้อมูลให้ขึ้นถึงระดับจิตสำนึกได้ (Conscious Level) หรือเกิดการลืมขึ้น

(๖) เนื่องจากกระบวนการต่าง ๆ ของสมองได้รับการควบคุมโดยหน่วยบริหารควบคุมอีกชั้นหนึ่ง (Executive Control Of Information Processing) ซึ่งเปรียบได้กับโปรแกรมสั่งงาน ซึ่งเป็น “Software” ของเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนั้น การที่ผู้เรียนรู้ตัวและรู้จักการบริหารควบคุมกระบวนการทางปัญญาหรือกระบวนการคิดของตนเองก็จะสามารถทำให้บุคคลนั้นสามารถสั่งงานให้สมองกระทำการต่าง ๆ อันจะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ เช่น หากผู้เรียนรู้ตัวว่า เรียนวิชาใดวิชาหนึ่งไม่ได้ดี เพราะไม่ชอบครู อาจารย์ที่สอนวิชานั้น ผู้เรียนก็อาจหาทางแก้ปัญหา นั้นได้ โดยอาจสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง หรือใช้เทคนิคกลวิธีต่าง ๆ เข้าช่วย

สรุปได้ว่ากระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศมีความสำคัญต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง การเรียนรู้สิ่งใหม่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกเก็บบันทึกเอาไว้ โดยเชื่อมโยงข้อมูลที่มีอยู่เดิมกับข้อมูลที่รับเข้ามาใหม่ หากมีการเก็บบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วอย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถเรียกข้อมูลเหล่านั้นกลับมาใช้ได้โดยง่าย ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ใหม่นั้นเกิดได้ง่ายขึ้น อาจารย์ผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกระบวนการประมวลกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศให้แก่ผู้เรียน การสอนสิ่งที่มีความหมาย สอนให้เชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้มาแล้ว การจัดเตรียมเนื้อหาที่สอนอย่างเป็นระบบระเบียบ และการสอนให้ผู้เรียนจำอย่างมีความหมาย จะช่วยส่งเสริมกระบวนการประมวลข้อมูลสารสนเทศของผู้เรียน และส่งผลให้เรียนรู้สิ่งใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี

การพัฒนาแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมภายใต้ชื่อ “ระบบสังคม” ทฤษฎีนี้ อธิบายว่าองค์กร กลุ่ม หรือสถาบันฯ มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรจะมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและ

เครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม นวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่จับต้องได้กับทุนที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งช่วยให้องค์กรมีขีดความสามารถในการดูดซับข้อมูลทางนวัตกรรมให้เพิ่มสูงขึ้น ทฤษฎีนี้มีชื่อว่า “ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation)” แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกรวบรวมโดย Bruce Lundvall ในปลายทศวรรษ ช่วงระหว่าง คศ. ๑๙๘๐ – ๑๙๙๐ ซึ่งในทศวรรษที่ ๑๙๙๐ นักวิชาการกลุ่มนี้ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีนี้อาจเรียกว่า ระบบของนวัตกรรม (systems of innovation) เพื่อใช้อธิบายการเชื่อมโยงทางเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม นักวิชาการกลุ่มนี้ตั้งสมมติฐานว่า องค์กรนวัตกรรมจะเชื่อมโยงเข้ากับหน่วยงานต่าง ๆ หลากหลายผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาจะแยกคำออกเป็น ๒ ส่วน คือ คำว่าเครือข่าย (Network) และคำว่าเทคโนโลยี (technology)^{๒๑}

เครือข่าย (Network) ถ้าเราพิจารณาจะสามารถแบ่งออกเป็น ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ซึ่ง รศ.ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังสฤษดิ์ ได้สรุปไว้คือ

- ๑) การเชื่อมโยง (Connection)
- ๒) ความร่วมมือ (Cooperation)
- ๓) การติดต่อสื่อสาร (Communication)
- ๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Lend a hand)
- ๕) การสานสร้างสัมพันธ์ (Relationship)
- ๖) การเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment or Enrichment)

กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

^{๒๑} ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, เครือข่ายการเรียนรู้. สารานุกรมวิชาชีพครู, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https:// sites. google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru](https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru) [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการณรงค์เรื่องต่างๆถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนื่องมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรมเช่น ระบบหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น^{๒๒}

๑) เป็นพื้นฐานปัจจัยจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

๒) เป็นปัจจัยหลักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา

๓) เป็นเรื่องราวของมนุษย์ และธรรมชาติ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้าง นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิตและ การใช้ประโยชน์จาก ความคิดสร้างสรรค์ ให้กลายเป็นสิ่งใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม จนเกิดการยอมรับกันเป็นวงกว้างกลายเป็นเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกจากเรียบง่าย กลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือ กระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน ๔ ศาสตร์ เข้าด้วยกันได้แก่ อิเล็คทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics , Computer ,Telecommunication and Information หรือเรียกย่อๆ ว่า ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขาย และธุรกรรมการเงินที่ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะ เป็น ทฤษฎีเทคโนโลยีซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อเสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มี ฐานคติ (Assumption) อยู่ ๓ ประการ คือ ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็ สืบสานขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ประการที่ ๒ การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิคใหม่ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและ บริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น ประการที่ ๓ โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็น ระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากระบบการปรับตัว

^{๒๒} ปราการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

นี้เอง ออกเบอร์น ยังอธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นทางวัตถุก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช้วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช้วัตถุ และวัฒนธรรมด้านไม่ใช้วัตถุจะพยายามปรับตัวให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อัน เกิดการใช้เทคโนโลยีจึง เป็นเหตุให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป^{๒๓}

ดังนั้น ทฤษฎีนวัตกรรมเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation) คือ ความสามารถในการกระจายสื่อสารโดยใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรงหรือใกล้เคียงกัน จากคนหนึ่งไปยังอีกคนจำนวนมากหรือสื่อสารได้พร้อมกันหลายสถานที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน สามารถใช้ได้หลากหลายวิธีในการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและทุกรูปแบบอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ผู้ประกอบการ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยี เครือข่าย บน"ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบเน็ตเวิร์ก คือกลุ่มของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในเครือข่ายร่วมกันได้" เครือข่ายนั้นมีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันด้วยคอมพิวเตอร์เพียงสองสามเครื่อง เพื่อใช้งานในบ้านหรือในบริษัทเล็ก ๆ ไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่นับวันยังมีหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนการทำงาน เช่น ระบบกลุ่มเมฆ Cloud computing เป็นต้น และอีกช่องทางของเครือข่ายเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมานี้ ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเกิดขึ้นและเติบโตของอุปกรณ์ดีไวซ์ชนิดใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต ซึ่งวิวัฒนาการเช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการใช้งานเพื่อประโยชน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานบนเครือข่ายเติบโตมากขึ้นตามไปด้วย นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเครือข่ายที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือที่มีใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จะยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสามารถของระบบให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเสริมเพื่อใช้ในกรณีเฉพาะ ซึ่งการใช้งานร่วมกันอย่างราบรื่นระหว่างเทคโนโลยีเสริมและเทคโนโลยีหลักอย่าง ๓G และ ๔G จะทำให้ผู้บริโภคได้รับ

^{๒๓} ปรีดา ยังสุขสถาพร, (๒๕๕๖), Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue= \[๒๕ กันยายน ๒๕๖๔\]](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue= [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔]).

ประโยชน์จากการใช้งานและบริการรูปแบบใหม่ ๆ มากยิ่งขึ้น วิวัฒนาการของเทคโนโลยีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นต้นแบบของยุค ๕G ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เทคโนโลยีสัญญาณวิทยุหลายประเภทรวมกันอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สังคมเครือข่ายเกิดขึ้นได้จริงภายในปี ๒๕๖๓ โดยเทคโนโลยีหลักในอนาคตยังคงเป็น LTE, HSPA และ Wi-Fi ซึ่งล้วนจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกันทั้งหมด แม้กระทั่ง GSM ซึ่งยังคงมีความสำคัญในหลายพื้นที่ทั่วโลก ดังนั้น ยุค ๕G ในอนาคต ไม่ใช่การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อทดแทนของเก่า แต่จะเป็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเดิม ร่วมกับการใช้ RATs (Radio Access Technology) ใหม่ ๆ เพื่อเสริมสมรรถนะของระบบโดยรวม เพื่อใช้งานเฉพาะด้านเท่านั้น ทำให้เกิด ความท้าทายใหม่ของโลกเครือข่าย กล่าวคือ ผู้ใช้เครือข่ายเคลื่อนที่ในอนาคต จะสามารถเชื่อมต่อสู่โลกอินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายไร้สายได้อย่างไร้ขีดจำกัด หมายถึงการเชื่อมต่อและได้รับบริการตามต้องการในทันที โดยไม่ต้องใช้เวลาอันยาวนานหรือติดปัญหาในการเชื่อมต่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานทั่วไปหรือภาคธุรกิจ นอกจากนั้นแล้ว อุปกรณ์ลูกข่ายและบริการใหม่ที่หลากหลายเพื่อเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ จะปรากฏขึ้นให้เห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น สัญญาณจรวด ยานพาหนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ถึงขยะ ระบบการส่งไฟฟ้า และอื่น ๆ อีกมากมายที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล ธุรกิจ และสังคมโดยรวม ระบบ 5G จะต้องสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง เพื่อการใช้งานที่หลากหลายดังกล่าว

จากการประมาณการด้วยวิธีที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากปี ๒๕๖๓ เครือข่ายโทรศัพท์มือถือจะต้องรองรับปริมาณการใช้งานที่มากกว่า ๑,๐๐๐ เท่า เมื่อเทียบกับปัจจุบัน ซึ่งทุกวันนี้อุปกรณ์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมีจำนวนมากถึง ๕ พันล้านเครื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพกพาหรืออุปกรณ์เพื่อการใช้โมบายล์บรอดแบนด์ผ่านคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ตในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เป็นหลัก จะมีจำนวนน้อยกว่าอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างเครื่องจักรสิ่งของ ๑๐-๑๐๐ เท่า ไม่ว่าจะเป็น กล้องวงจรปิด อุปกรณ์สำหรับ Smart City, Smart Home และ Smart Grid รวมทั้งเซ็นเซอร์ ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความเข้มข้นที่เกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม อันเกิดจากทฤษฎีแนวคิดของนวัตกรรมทางด้านเครือข่ายเทคโนโลยีนี้เอง

ค. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนั้นมักจะอยู่ในรูปของการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย (Network

Theory) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะทฤษฎีเครือข่ายภายใต้มุมมองของสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์เท่านั้น

เครือข่าย หมายถึง ชุดหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) หรือตัวเชื่อมต่อ (Node) เครือข่ายที่เล็กที่สุดจึงประกอบด้วยตัวแสดง ๒ ตัวที่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปตัวแสดงจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายต้องมีความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่โดยตัวแสดงที่อยู่ “ติดกัน” มีแนวโน้มจะเชื่อมต่อกันมากกว่าตัวแสดงที่อยู่ห่างไกลออกไป

การมีเครือข่ายทางสังคมมากทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ ๆ ได้มากขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างนวัตกรรมในแง่ของการมีปัจจัยนำเข้าที่ดี นอกจากนี้เครือข่ายสังคมที่หนาแน่นยังช่วยในการผลักดันให้การสร้างนวัตกรรมเกิดเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนด้านอื่นๆที่จำเป็นได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี ของนวัตกรรมมี ๔ ทฤษฎี คือ

๑) ทฤษฎี Schumpeter's theory of innovation Schumpeter

เป็นค่านิยมค่านวัตกรรมต่างๆ ก็คือ การทำลายสิ่งที่ยั่งยืนซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรมของ Schumpeter ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

- (๑) การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
- (๒) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
- (๓) การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้วให้มีการรับรู้สิ่งใหม่
- (๔) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่สนับสนุนนวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนความคิดใหม่

๒) ทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ

เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเตนเซน ที่บอกว่าทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอเป็นนวัตกรรมเทคโนโลยีสินค้าหรือบริการ ที่สามารถที่จะล้มล้างเทคโนโลยี สินค้าหรือบริการที่มีอยู่เดิมมาเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

- (๑) การเปลี่ยนแปลงตลาด
- (๒) การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่

๓) ทฤษฎีหุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม

การยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโดยนวัตกรรมใดที่สังคมมีความต้องการ และเกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ สังคมนั้นๆก็จะมี การยอมรับนวัตกรรมตัวนี้ แต่ถ้านวัตกรรมใดที่สังคมต้องการน้อยและมีปัญหาเกิดขึ้นนวัตกรรมตัวนี้ก็จะถูกดัดไป

๔) ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

เกิดจากการผ่านกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม กลับไปกลับมาหลายครั้งจนเกิดการยอมรับในสังคม กลุ่มคนในสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีมีด้วยกัน ๕ ประเภทคือ

(๑) คนกลุ่มแรกในสังคม เป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังเป็นผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี และชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอ

(๒) กลุ่มชอบลองอะไรใหม่ ๆ และค่อนข้างมีฐานะ เป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม

(๓) กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่าย และมีประโยชน์ของนวัตกรรม

(๔) กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้ว และมีความจำเป็นที่จะใช้งานจริงๆ

(๕) กลุ่มใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเมื่อตกรุ่นไปแล้ว และเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคม

สถานะในการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมมี ๓ สถานะ คือ

สถานะที่ ๑ เป็นช่วงเวลาของการประดิษฐ์คิดค้นจนประสบความสำเร็จ

สถานะที่ ๒ เป็นช่วงเวลาที่ยอมรับถึงเทคโนโลยีในสังคม

สถานะที่ ๓ เป็นช่วงเวลาที่ยอมรับแล้ว มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ อาจสรุปได้ดังนี้

๑) กลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา

๒) กลุ่มปัญญานิยม คือเรียนรู้เป็นกระบวนการของจิตที่ต้องมีการรับรู้จากการกระทำ และตีความ สามารถให้เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม คอนสตรัคติวิสต์ เป็นการอาศัยประสบการณ์เดิมทางปัญญาที่มีอยู่เดิม

๔) ทฤษฎีการสื่อสาร คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน

๕) ทฤษฎีระบบ จัดเป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ ๒๐ โดยอาศัยทฤษฎีหลายสาขาวิชา โดยนำแนวคิดแต่ละวิชามาประยุกต์รวมกัน สร้างเป็นทฤษฎีระบบขึ้นมา

๖) ทฤษฎีการเผยแพร่ เกิดจากการผสมผสานทฤษฎีหลักการ และความรู้ ความจริงจากหลายสาขาวิชา มาเป็นนวัตกรรมของศาสตร์นั้น ๆ มาเผยแพร่ขึ้น^{๒๔}

ง. ทฤษฎีการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจว่า การรับรู้คือ การรู้ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับสัมผัส จากอวัยวะทั้ง ๕ ซึ่งมีใช้เพียงเท่านั้น การรับรู้จะเริ่มตั้งแต่การรับสัมผัส และจะเข้าระบบประสาทส่วนกลางเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ผสมผสานกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วประมวลผลข้อมูลเชื่อมโยงไปยังศูนย์กลางการควบคุมประสาทต่าง ๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง นักจิตวิทยาหลายท่านศึกษาเรื่องการรับรู้และได้ให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

โดยสรุปการรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองของคนเราที่มีสิ่งเร้ามากระทบจากการสัมผัสของร่างกาย ซึ่งจะแสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือทัศนคติ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้ หรือความคิดในการตีความนั้น ๆ

กระบวนการรับรู้ การรับรู้เป็นกระบวนการที่สร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล กระบวนการรับรู้มีขั้นตอนต่าง ๆ

๑) อาการสัมผัส หมายถึง อาการที่อวัยวะรับสัมผัสรับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ เพื่อให้คนเรารู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว

๒) การแปลความหมายจากอาการสัมผัสส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น ต้องอาศัย

(๑) สถิติปัญหาหรือความเฉลียวฉลาด

(๒) การสังเกตพิจารณา

(๓) ความสนใจและความตั้งใจ

(๔) คุณภาพของจิตใจขณะนั้น

^{๒๔} พิชรี เทพสุริบุรณ์, แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๕๕๓๗๖๖>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๓) ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคิดความรู้และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้นั้นแล้วในอดีตมีความสำคัญมากสำหรับช่วยในการตีความหรือแปลความหมายของการสัมผัสได้แจ่มชัด ความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมที่ได้สะสมไว้สำหรับช่วยในการแปลความหมายได้ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ^{๒๕} ดังนี้ (๑) เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน (๒) ต้องมีปริมาณมาก กล่าว คือ รู้หลายอย่างจึงจะช่วยแปลความหมายต่าง ๆ ได้สะดวกและถูกต้องดี

สรุปได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเช่น ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มประมวลสารสนเทศ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีการรับรู้

๒.๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแนะแนว

แนวคิดการแนะแนวในประเทศตะวันตกอย่างแนวคิดของ ซิเซโร (Cicero) ปราชญ์แห่งยุคโรมันโบราณ ได้กล่าวไว้ว่า ..เราต้องคิดก่อนว่าเราต้องการให้ประชาชนพลเมืองของเราเป็นคนแบบไหน และจะให้เขามีอาชีพอะไรบ้าง..

ส่วนจอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญา นักการศึกษาชาวอังกฤษในยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ กล่าวว่า ..ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับเด็กพึงพิจารณาให้ดีถึงธรรมชาติ นิสัยและความถนัดของเด็ก และทดลองดูว่าเด็กคนไหนจะหันไปทางอาชีพอะไรจึงจะเหมาะสม

อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งหลายเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมาตั้งแต่อดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน สภาพสังคมของสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาการ และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อคนในชาติรวมถึงเยาวชน การที่จะทำให้การจัดการบรรลุตามเป้าหมายของนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การแนะแนว ทั้งนี้เพราะการแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือให้รู้จักตนเองในด้านต่าง ๆ พัฒนาตามศักยภาพที่มีอยู่ เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒.๒.๒.๑ การแนะแนว

ก. ความหมายของการแนะแนว มีนักวิชาการไทยหลายท่านให้ความหมายการแนะแนวไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

^{๒๕} สุริโย ชัยโสภณ, ทฤษฎีการรับรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [๓ กันยายน ๒๕๖๔].

การแนะแนว เป็นศัพท์บัญญัติมาจาก Guidance ในภาษาอังกฤษซึ่งหมายถึง การชี้ช่องทาง หรือการนำทาง อย่างมีระบบแบบแผน ส่วนความหมายของการแนะแนวที่แท้จริงมีนักการศึกษา นักวิชาการไทยและของตะวันตกให้คำนิยามเกี่ยวกับการแนะแนวไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

การแนะแนว เป็นการแนะนำแนวทางว่าควรจะทำอย่างไร^{๒๖} การแนะแนว หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือบุคคลแต่ละคน (เอ็กต์บุคคล) ให้รู้จัก เข้าใจตนเอง โลกที่เขาอาศัยอยู่ และบุคคลอื่น ๆ ที่เขาเกี่ยวข้องกับตัว ให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองหรือนำตนเองในสิ่งแวดล้อมได้อย่างฉลาด ให้สามารถพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ในทุกด้าน ให้สามารถนำศักยภาพของตนมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตน สังคม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระบวนการ หมายถึง กรรมวิธีของการกระทำหรือลำดับขั้นต่าง ๆ ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่สืบต่อเนื่องกันเพื่อไปสู่เป้าหมายของความเจริญก้าวหน้า

การช่วยเหลือบุคคลแต่ละคน (เอ็กต์บุคคล) หมายถึง กระบวนการช่วยเหลืออย่างถูกต้องที่เกิดขึ้นจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพิเศษ โดยเน้นการช่วยร่วมกัน ๓ ด้าน คือ ด้านป้องกัน ด้านการแก้ไขซ่อมเสริม และด้านการสร้างเสริมพัฒนา

เอ็กต์บุคคล หมายถึง ผู้เรียนที่อยู่ในสถานศึกษา เป็นผู้เรียนปกติ และปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือเกี่ยวข้องกับพัฒนาการที่เป็นปกติ

รู้จักเข้าใจตนเอง โลกที่เขาอยู่ และบุคคลอื่น ๆ หมายถึง การรู้ตัวตนเป็นใคร รู้ลักษณะส่วนตัว จุดเด่นจุดด้อย ขอบเขต ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด อุปนิสัย รวมทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตน รวมทั้งการเรียนรู้ ประสบการณ์ และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ช่วยเหลือตนเองหรือนำตนเองได้อย่างฉลาด หมายถึง การที่เอ็กต์บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง รู้จักเลือกตัดสินใจ มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจนั้น วางแนวทางดำเนินชีวิตและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี

พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ในทุกด้าน หมายถึง การช่วยบุคคลให้พัฒนาตนเองในทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ความรู้ความเข้าใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ และสังคมให้เจริญงอกงามให้มากที่สุด รวมทั้งได้รู้ช่องทางโอกาสต่าง ๆ ที่จะนำศักยภาพและความสามารถของตนที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน^{๒๗}

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๕.

^{๒๗} จำเนียร ชวงโชติ, การบริการปรึกษาและแนะแนวเบื้องต้น Introduction to Counseling and Guidance, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๑), หน้า ๗-๘.

การแนะแนว หมายถึงกระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม^{๒๘}

การแนะแนว หมายถึงกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพแวดล้อม สามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และวางแผนชีวิตได้อย่างฉลาด โดยพัฒนาตนเองให้เติบโตเต็มศักยภาพและดำเนินชีวิตต่ออย่างมีความสุขและมีคุณค่าต่อสังคม^{๒๙}

การแนะแนว หมายถึงกระบวนการช่วยเหลือให้รู้จัก เข้าใจ เห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น คิดเป็นใช้ชีวิตเป็น สามารถตัดสินใจและวางแผนการศึกษา อาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๓๐}

มีนักวิชาการตะวันตกหลายท่าน ให้ความหมายการแนะแนวไว้อย่างหลากหลายด้วย ดังนี้

โครว์และโครว์ (Crow and Crow) ^{๓๑} กล่าวว่า การแนะแนว คือ การที่ผู้ให้คำปรึกษาให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดก็ตาม ให้สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักคิดและตัดสินใจ รวมทั้งรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาทุก ๆ ด้านของตนเองได้ด้วยดี

มิลล์เลอร์ (Miller) ^{๓๒} กล่าวว่า การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือแต่ละบุคคลให้สามารถเข้าใจตนเอง ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และมีการวางแผนในการพัฒนาระบบของชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น

โจนส์ (Jones) ^{๓๓} กล่าวว่า การแนะแนว เป็นการช่วยเหลือให้บุคคลรู้จักตัดสินใจว่าเขาต้องการจะไปที่ไหน เขาต้องการจะทำอะไร ช่วยให้เขาสามารถตัดสินใจได้ว่าเขาจะทำให้ความหวัง

^{๒๘} รังสรรค์ โฉมยา, การแนะแนวในสถานศึกษา : หลักจิตวิทยาสำหรับครู, (มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

^{๒๙} อัครา อิบสุลสิรี, จิตวิทยาสำหรับครู, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๖.

^{๓๐} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, แผนยุทธศาสตร์การแนะแนวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๓.

^{๓๑} Crow, L. and Crow, A., An Introduction to Guidance, (New York: American Book Company, ๑๙๖๐), p. ๑.

^{๓๒} Miller, Carroll H., Foundations of Guidance, (New York: Harper & Row publisher, Inc., ๑๙๗๖) p.๑๓.

^{๓๓} Jones, Arthur J., Principle of Guidance Methods, (New York: Mc Grow. Hill Book Company, ๑๙๕๑), p.๗๑.

หรือจุดมุ่งหมายของเขาสัมฤทธิ์ผลโดยสมบูรณ์ได้อย่างไร ช่วยให้เขาสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเขาต้องประสบในชีวิตได้ด้วยดี

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good)^{๓๔} ให้ความหมายของการแนะแนว ว่า

๑) การแนะแนว คือรูปแบบการช่วยเหลือที่มีระเบียบแบบแผนอย่างหนึ่ง ที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนตามปกติ แก่ผู้เรียนนักศึกษาหรือบุคคลอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ความฉลาด โดยปราศจากการบังคับ เป็นการนำทางให้รู้จักการนำทางด้วยตนเอง

๒) การแนะแนว คือกลวิธีนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่ต้องการโดยจัดสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองความต้องการมูลฐานของผู้เรียนเพื่อช่วยให้ความต้องการสัมฤทธิ์ผล

๓) การแนะแนว คือวิธีการที่สำคัญวิธีหนึ่งในการสอนแบบพิพัฒนาการ (Progressive Teaching) โดยการที่ครู อาจารย์เป็นผู้นำเด็กให้รู้จักค้นคว้า และช่วยตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

วิลเลียม เอ็ม. พร็อกเตอร์ (William M. Proctor)^{๓๕} กล่าวว่า การแนะแนว หมายถึง บริการซึ่งจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนทั้งที่เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มทั้งที่ยังศึกษาในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ดี รู้จักตัดสินใจเลือกอาชีพ สันทนาการ สุขภาพ และทางสังคมได้อย่างเหมาะสม

อาร์เธอร์ เจ. โจนส์ (Arthur J.)^{๓๖} กล่าวว่า การแนะแนว หมายถึงการช่วยเหลือให้บุคคล รู้จักตัดสินใจว่า เขาต้องการจะไปไหน เขาต้องการจะทำอะไร ช่วย使他ตัดสินใจได้ว่าเขาจะทำให้ความหวังหรือจุดมุ่งหมายนั้นสัมฤทธิ์ผลโดยสมบูรณ์ได้อย่างไร และช่วยให้เขาสามารถแก้ปัญหา ต่าง ๆ ที่เขาได้ประสบในชีวิตได้ด้วยดี

ลีโอนาร์ด คาร์มิกเคิล (Leonard Carmichael)^{๓๗} กล่าวว่า การแนะแนวมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างแยกกันไม่ออก สรุปความหมายได้ ดังนี้

^{๓๔} Good Carter V., **Dictionary of Education**, (New York: McGraw-Hill Book Co., ๑๙๕๕), p. ๑๙๔.

^{๓๕} Proctor, William M., "The Task of Guidance in a Modern School", **California journal of secondary Education**, (March ๑๙๓๓): ๑๔๒-๑๔๓.

^{๓๖} Jones, Arthur J., **Principles of Guidance and Pupil Personnel Work**, ๔thed, (New York: McGraw-Hill Book Co., ๑๙๕๑), p. ๑๒.

^{๓๗} Carmichael, Leonard, " College President Looks at Vocational Guidance" , **occupation**, ๒๘ (May, ๑๙๕๐): ๕๐๐-๕๐๑.

๑) การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ คือการแนะแนว (Effective Education is Guidance)

๒) การศึกษาที่แท้จริง คือการสอนให้คนรู้จักนำตนเอง (True education is always in a sense self-direction)

๓) การแนะแนวที่แท้จริง คือการแนะแนวตัวเอง (Realistic Guidance is Self-Guidance)

การแนะแนว สามารถจำแนกความหมายได้เป็น ๓ นัย คือ ๑) ความหมายตามรูปศัพท์ ๒) ความหมายในแง่กระบวนการ ๓) ความหมายในแง่บริการ ได้แก่

๑) ความหมายตามรูปศัพท์ (vocabulary) การแนะแนว คือ การชี้แนะ การชี้ช่องทางให้ การบอกแนวทางให้ เพื่อช่วยให้ผู้ที่มีปัญหาตัดสินใจได้

๒) ความหมายในแง่กระบวนการ (process) คือกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและโลกของตนเอง กระบวนการแนะแนวมี ๔ ประการคือ

(๑) กระบวนการ (process) หมายถึงปรากฏการณ์ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา กระบวนการแสดงให้รู้ว่า การแนะแนวไม่ใช่เหตุการณ์เดี่ยวแต่เกี่ยวข้องกับชุดของการกระทำหรือลำดับขั้นซึ่งก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนไปสู่เป้าหมาย

(๒) การช่วยเหลือ (helping) หมายถึงการช่วย อนุเคราะห์ สงเคราะห์ การให้ประโยชน์ มีอาชีพที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือ (helping occupations) เป็นจำนวนมาก เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ ต่างก็มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อการป้องกัน (prevention) การซ่อมเสริม (remediation) การเยียวยาแก้ไข (amelioration) ความยุ่งยาก และความยากลำบากของมนุษย์

(๓) บุคคล (individual) หมายถึงผู้เรียนที่อยู่ในสถานศึกษา การแนะแนวจัดว่าเป็นการช่วยเหลือให้กับผู้เรียนปกติ (normal) ซึ่งต้องการความช่วยเหลือสำหรับการพัฒนาการตามปกติ

(๔) การเข้าใจตนเองและโลกของตน (understand themselves and their world) หมายถึง การที่บุคคลรู้ว่าตนเป็นใคร มีเอกลักษณ์อย่างไร (personal identity) วัฒนธรรมชาติของตนอย่างกระจ่าง มีประสบการณ์เกี่ยวกับโลกของตน สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและผู้คนที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์^{๓๘}

^{๓๘} Shertzer, Bruce and Stone, Shelley C. **Fundamentals of Guidance**, ๓rd ed, (Boston : Houghton Mifflin Co., ๑๙๗๖), p. ๓๘.

๓) ความหมายในแง่บริการ (service) คือบริการอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เรียนทั้งเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่ม ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อช่วยให้ผู้เรียน พัฒนาความรู้ความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ สามารถเลือกและตัดสินใจได้อย่างชาญฉลาด แก้ปัญหาต่าง ๆ ของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดีและ ดำรงตนอยู่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๓๙}

การจัดโครงการแนะแนวในสถานศึกษามีบริการต่าง ๆ ที่จะต้องจัดขึ้นเพื่อบริการแก่ ผู้เรียนจำแนกเป็นบริการหลัก และบริการเสริม ดังนี้

บริการหลัก เป็นบริการสำคัญของการจัดโครงการแนะแนวในสถานศึกษาจะขาดบริการ เหล่านี้ไม่ได้ บริการหลัก มี ๕ ประการ ได้แก่

๑) บริการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล (individual inventory service or appraisal service)

๒) บริการสนเทศ (information service)

๓) บริการให้คำปรึกษา (counseling service)

๔) บริการจัดวางตัวบุคคล (placement service)

๕) บริการติดตามผล (follow-up service)

สรุปการแนะแนว เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนแต่ละคนเข้าใจตนเอง เข้าใจ ผู้อื่น สามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สามารถวางแผน ชีวิตอนาคตของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จในชีวิต

ข. ความแตกต่างระหว่างการแนะแนวกับการแนะนำ การแนะแนวและการแนะนำ มีความหมายและการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนี้

การแนะนำ (advice) เป็นการชี้แนวทางให้ทำหรือปฏิบัติ เช่น แนะนำให้ดูหนังสือ แนะนำวิธีการใช้ยา หรือการบอกให้รู้จักกันตามธรรมเนียม^{๔๐} การแนะนำ หมายถึง การยึดถือตัวผู้ แนะนำเป็นจุดศูนย์กลางในการให้ความคิดเห็นแก่ผู้รับคำแนะนำได้ทราบถึงวิธีการแก้ปัญหา การ แนะนำเป็นวิธีการให้ความช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไข ซึ่งแม้ว่าบุคคลจะได้รับคำแนะนำที่ดี สามารถนำ คำแนะนำไปใช้แก้ปัญหาได้แล้วก็ตาม แต่หากไปพบกับปัญหาอื่น ๆ อีก ก็ไม่อาจช่วยตนเองในการ

^{๓๙} Hill, George E. *Management and Improvement of Guidance*, (New York: Meredith Publishing Company, ๑๙๖๕), p. ๙.

^{๔๐} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๕.

แก้ปัญหาครั้งใหม่ จะต้องกลับไปขอคำแนะนำใหม่ทุกครั้ง ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองต้องพึ่งพาอาศัยผู้แนะนำอยู่เสมอทุกครั้งที่เกิดมีปัญหา อย่างไรก็ตาม การแนะนำยังเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการบริการให้คำปรึกษา ซึ่งผู้ให้คำแนะนำจะต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ของผู้ที่มาขอคำแนะนำมากพอสมควร ไม่ใช่เป็นการแนะนำโดยใช้ประสบการณ์ความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้ให้คำแนะนำเพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า การแนะนำได้ถูกนำไปใช้บ้างในการบริการให้คำปรึกษา ผู้สังเกตการณ์ในวงการแนะแนวบางท่านให้ทรงเห็นว่า การให้คำแนะนำมีผลเสียมากกว่าผลดี^{๔๑}

ส่วนการแนะแนว เป็นการชี้แนวทางให้ผู้รับบริการแนะแนวรู้จักเข้าใจตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคม สิ่งแวดล้อม และสามารถวางแผนทางชีวิตของตน ผู้แนะแนวจะเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้รับบริการแนะแนวเกิดการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

๑ การแนะแนว	ใช้แนะนำ	โปรดจำไว้
แนะแนวให้	ชี้ทาง	สว่างไสว
มีทิศทาง	บอกกล่าว	เล่าความไป
เด็กจะเดิน	ทางใด	ก็เลือกเอา
ส่วนแนะนำ	ให้เด็กทำ	ตามเราสิ้น
เหมือนคู่มือ	ภูมิปัญญา	ว่าเงาเงา
แม่นยำหนึ่ง	ช่วยคลายทุกข์	ได้บรรเทา
แต่ต่อไป	ทำให้เขา	คิดไม่เป็น ๑๐๐ ^{๔๒}

จากความแตกต่างระหว่างการแนะแนวและการแนะนำ จะเห็นได้ว่าการแนะนำไม่สามารถช่วยให้ผู้รับบริการได้ใช้ความคิดในการตัดสินใจที่จะแก้ปัญหาได้ และนำไปสู่การมีความรับผิดชอบตนเองต่ำ และมักพึ่งพาคนอื่นให้ช่วยตัดสินใจแทน ซึ่งตรงกันข้ามกับการแนะแนว ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ให้บริการเอื้ออำนวยให้ผู้รับบริการได้ค้นพบต้นเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถใช้ความคิดในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งการแนะแนวจะช่วยให้ผู้รับบริการมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ และสามารถพึ่งตนเองได้ แม้ว่าจะไม่มีผู้ให้การแนะแนวอยู่ด้วย

^{๔๑} ศุภวดี บุญดวงค์, การแนะแนวเบื้องต้น, (สงขลา: โครงการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๔๒} สุรรัตน์ บุณยวัฒน์, การแนะแนวเบื้องต้น, (นครปฐม: ภาควิชาจิตวิทยาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

ค. ความสำคัญของการแนะแนว

ในปัจจุบันการแนะแนวได้เข้ามามีบทบาททางการศึกษามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการแนะแนวมีจุดมุ่งหมายและหลักการที่สอดคล้องเหมือนกันกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือการช่วยให้ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น โดยเน้นให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาในทุกด้าน มุ่งสนองตอบความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ดังจะเห็นได้ว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ด้วยวิสัยทัศน์ว่า มุ่งพัฒนาทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

นอกจากนี้ การให้บริการแนะแนวที่จัดขึ้นได้ระบุไว้ว่า การแนะแนวที่ได้จัดขึ้น จะต้องครอบคลุมการแนะแนวทั้ง ๓ ประเภท คือ

- ๑) การแนะแนวการศึกษา
- ๒) การแนะแนวอาชีพ
- ๓) การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม

โดยเฉพาะด้านความประพฤติ การแนะแนว เรียกอีกอย่างว่า จิตวิทยาการแนะแนวเมื่อเข้ามาบทบาทในการศึกษามากขึ้น เนื่องจากเยาวชนในระดับการศึกษานี้มีความสำคัญที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ซึ่งจะต้องเป็นพลเมืองของประเทศชาติต่อไป

ง. ประเภทของการแนะแนว

การแนะแนวสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ตามลักษณะของปัญหานิสิตที่ต้องการความช่วยเหลือจากทางสถานศึกษา เช่น หากนิสิตมีปัญหาด้านการเรียน การศึกษาต่อ การอ่านหนังสือ การช่วยเหลือที่สถานศึกษาจัดให้นิสิตเพื่อขอจัดปัญหาเหล่านี้เรียกว่า การแนะแนวการศึกษา หากนิสิตมีปัญหาด้านการเลือกอาชีพ การหางานทำ การปรับตัวให้เข้ากับงาน การช่วยเหลือที่สถานศึกษาจัดให้นิสิตเรียกว่า การแนะแนวอาชีพ หากนิสิตมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย การช่วยเหลือที่สถานศึกษาจัดให้นิสิตเรียกว่า การแนะแนวสุขภาพ หากนิสิตมีปัญหาเกี่ยวกับการแสดงออก การคบเพื่อน มารยาทในสังคม การช่วยเหลือที่สถานศึกษาจัดให้นิสิตเรียกว่า การแนะแนวด้านสังคม เป็นต้น

ดังนั้น การแบ่งประเภทของการแนะแนวสามารถสรุปเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

- ๑) การแนะแนวการศึกษา
- ๒) การแนะแนวอาชีพ
- ๓) การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม

๑) การแนะแนวการศึกษา (Education Guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ เช่น แนวทางการศึกษาต่อ การเลือกโปรแกรมการเรียน การลงทะเบียน หลักสูตร การเรียนการสอน การวัดประเมินผล การค้นคว้า การเขียนรายงาน การวิจัยในชั้นเรียน การอ่านหนังสือ การเตรียมตัวสอบ การสร้างสมาธิในการเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ฯลฯ

การให้บริการแนะแนวการศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเลือกและปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในเรื่องการศึกษาของตนทั้งยังช่วยให้สามารถวางแผนการศึกษาต่อได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จุดมุ่งหมายของการแนะแนวการศึกษา

(๑) เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดประเมินผล ตลอดจนกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

(๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ซึ่งจะช่วยให้สามารถตัดสินใจเลือกแผนการเรียนได้ถูกต้องตามความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการ และความสามารถของตน

(๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อเสนอแนะทางการศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าศึกษา วิธีการรับเข้าศึกษา จำนวนนักศึกษาที่รับ ค่าใช้จ่าย และระยะเวลาในการศึกษา เป็นต้น

(๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ความสามารถพิเศษของผู้เรียนปรากฏเด่นชัดและได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาอย่างเต็มที่

(๕) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการศึกษาตามแผนการเรียนการสอน

๒) การแนะแนวอาชีพ (Vocational Guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเกี่ยวกับการวางแผนและการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสภาพร่างกายของตน

การแนะแนวอาชีพ เป็นการช่วยผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพ ลักษณะของงาน คุณสมบัติที่จำเป็น การฝึกหัดอบรม รายได้ สวัสดิการ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สิ่งแวดล้อม

ข้อดีและข้อเสีย รวมทั้งการแสวงหางาน การสมัครงาน การปรับตัวให้เข้ากับงาน และการปฏิบัติตน ให้มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน

การให้บริการแนะแนวอาชีพจะช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบและตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้องและจะเป็นผลทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจงานในอาชีพของตน ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้ เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ อย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของการแนะแนวอาชีพ

- (๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มองเห็นความสำคัญของอาชีพการทำงาน
- (๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตัวเมืองเมืองหลวง และในโลกกว้าง
- (๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงอิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ ระดับสติปัญญา สภาพร่างกายที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ
- (๔) เพื่อให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับอาชีพที่น่าสนใจแก่ผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้มีความรู้เข้าใจในอาชีพนั้นอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
- (๕) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหางาน การสมัครงาน วิธีการปรับตัวให้เข้ากับงานและวิธีการปฏิบัติตนให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่อาชีพการงาน
- (๖) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพที่สุจริตทุกอาชีพ

๓) การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม (Personal and Social Guidance) หมายถึงกระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในเรื่องที่นอกเหนือจากด้านการศึกษาและอาชีพ เป็นการช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อม สามารถปรับตัวดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม เป็นการช่วยผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต มารยาททางสังคม การคบเพื่อนต่างเพศและเพศเดียวกัน การใช้เวลาว่าง บุคลิกภาพและการแต่งกาย อารมณ์และการควบคุมอารมณ์ มนุษยสัมพันธ์ จริยธรรมและค่านิยม การใช้จ่ายและการประหยัด การนับถือศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ฯลฯ

จุดมุ่งหมายของการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม คือ

- (๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและบุคลิกภาพที่เหมาะสมน่าชื่นชมแก่ผู้พบเห็น
- (๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเอง และรู้จักปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนให้เปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น

(๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจผู้อื่น สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี และดำรงชีพในสังคมได้อย่างมีความสุข

(๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักรักษาสุขภาพและสุขภาพจิตของตนเพื่อไม่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อการดำรงชีพของตน

(๕) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีเจตคติ ค่านิยม และจริยธรรม ไม่ประพฤติดนินาไปในทางเสื่อมเสีย

(๖) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักใช้เวลาว่าง ใช้จ่ายเงินให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองอย่างแท้จริง.^{๔๓}

จ. จุดมุ่งหมายของการแนะแนว การแนะแนวสามารถจำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ

๑) จุดมุ่งหมายทั่วไป หมายถึงความมุ่งหมายของการแนะแนวโดยส่วนรวมคือ การแนะแนว ไม่ว่าจะจัด ณ สถานที่ใดก็ตามย่อมจะมีจุดมุ่งหมายทั่วไปเหมือนกัน หรือเรียกว่า หน้าที่ของการแนะแนว ๓ ประการ ได้แก่

(๑) เพื่อป้องกันปัญหา (Prevention) การแนะแนวมุ่งป้องกันไม่ให้ผู้เรียนเกิดปัญหาหรือความยุ่งยากในการดำเนินชีวิตของตน เพราะปัญหาและความยุ่งยากต่าง ๆ สามารถป้องกันได้ และการปล่อยให้ผู้เรียนเกิดปัญหาล่วงหน้าแล้วจึงค่อยช่วยเหลือตามแก้ไขปัญหานั้นภายหลังจะทำให้ยากและต้องใช้เวลาในบางกรณีอาจแก้ไขไม่ได้อีกด้วย

(๒) เพื่อแก้ไขปัญหา (Problem Solving) การแนะแนวมุ่งให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาล่วงหน้าที่เกิดขึ้นกับตน เพราะหากปล่อยให้ผู้เรียนประสบกับปัญหาโดยไม่ให้ความช่วยเหลือแล้ว ย่อมทำให้ผู้เรียนไม่สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ในบางครั้งอาจตัดสินใจเลือกหนทางที่ผิดพลาด ทำให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนขึ้นมาได้อีก

(๓) เพื่อส่งเสริมพัฒนา (Development) การแนะแนวมุ่งให้การส่งเสริมผู้เรียนทุกคนให้เกิดความเจริญงอกงาม มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับการส่งเสริมและแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ ของตนออกมาได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียน

๒) จุดมุ่งหมายเฉพาะ หมายถึงความมุ่งหมายของการแนะแนวในสถานศึกษา ซึ่งจัดให้มีบริการแนะแนวเป็นผู้กำหนดขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญา หลักสูตร และสภาพสังคมของ

^{๔๓} พนม ลิ้มอารีย์, การแนะแนวเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗-๘.

สถานศึกษานั้น ๆ อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายเฉพาะของการแนะแนวสำหรับสถานศึกษาแต่ละแห่งย่อมมีความคล้ายคลึงกันและไม่แตกต่างกันมากนัก การแนะแนวโดยเฉพาะมีหน้าที่ ๗ ประการ ได้แก่

(๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ (Self-Understanding) คือการช่วยให้ผู้เรียนรู้ถึงความต้องการ ความคิด ความสามารถ ความถนัด และข้อจำกัดต่าง ๆ ของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้เรียนในการเลือกแนวทางการศึกษา อาชีพและการดำเนินชีวิต

(๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (Self-Adjustment) คือการช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีปฏิบัติตนเพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

(๓) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง (Self-Determination) คือการช่วยให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักใช้สติปัญญาความรู้ความสามารถของตนแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้ อย่างชาญฉลาดและเหมาะสม สามารถวางแผนการชีวิตของตนในอนาคต และสามารถนำตนเองไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิจารณ์ญาณ ในการคาดการณ์ล่วงหน้า ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น รู้จักหลีกเลี่ยง และรู้จักป้องกัน ในสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างกะทันหัน โดยไม่คาดคิด

(๕) เพื่อส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู อาจารย์กับผู้เรียน เพราะการมีสัมพันธภาพที่ดีจะช่วยให้การบริหารงานของสถานศึกษาดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

(๖) เพื่อช่วยฝึกเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนของชาติ เพราะการฝึกให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่พลเมือง และมีการปฏิบัติได้จริง จะช่วยให้ผู้เรียนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

(๗) เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด และชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนในที่สุด^{๔๔}

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภะ กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการแนะแนวว่า การแนะแนวต้องมุ่งเน้นที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและยอมรับตนเอง
๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการเข้ากับผู้อื่นและเข้าใจโลกที่ตนอาศัยอยู่ได้มากยิ่งขึ้น

๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้รักการเรียนรู้แสวงหาความรู้ใส่ตน แม้สำเร็จการศึกษาไปแล้ว

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนค้นหาเกี่ยวกับตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความสนใจ ความถนัดและความสามารถของตนเอง ตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับโลกของงานและหาแนวทางในการใช้ความสามารถที่มีอยู่เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม

๕) ช่วยวางแผนเกี่ยวกับการศึกษาและช่วยหาประสบการณ์ในงานด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน

ศุภวดี บุญญวงษ์^{๔๕} กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการแนะแนวว่า การแนะแนวจะต้องพิจารณาจัดตั้งจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนเพื่อดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ดังนี้

๑) จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนภายในสถานศึกษา โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุก ๆ ด้านของผู้เรียนแต่ละวัยด้วย

๒) ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างครู อาจารย์กับผู้เรียน ซึ่งส่งผลไปสู่ประสิทธิภาพของการเรียนรู้และการปรับตัวของผู้เรียน

๓) เพื่อปรับปรุงการสอนของครู อาจารย์ การจัดวิชาเรียนและแผนการเรียนของทางสถานศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

๔) ช่วยเหลือผู้เรียนเกี่ยวกับการวางแผนชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถและสมรรถนะ (Capacity) อันจะส่งเสริมผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นในการเรียนและการทำงาน

๕) มุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง เพื่อช่วยให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถที่จะตัดสินใจได้ด้วยตนเอง อันเป็นคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้เรียนไปสู่ความเป็นอิสระและพึ่งตนเองได้และมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการแนะแนว คือการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้บุคคลได้รับการพัฒนาใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการเข้าใจตนเอง (Self-Understanding) ๒) ด้านการปรับตัวตนเอง (Self-Adjustment) และ ๓) ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง (Self-Determination)

ฉ. วิธีการบริการแนะแนวและประโยชน์ของการแนะแนว การแนะแนวในสถานศึกษาหรือสถานศึกษา มีงานบริการแนะแนว ๕ บริการ คือ

๑) บริการสำรวจเป็นรายบุคคล (Individual Inventory Service)

๒) บริการสารสนเทศ (Information Service)

^{๔๕} ศุภวดี บุญญวงษ์, การแนะแนวเบื้องต้น, หน้า ๖.

๓) บริการให้การปรึกษา (Counseling Service)

๔) บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service)

๕) บริการวิจัยและติดตามผล (Follow up and Guidance Research Service)

๑) บริการสำรวจเป็นรายบุคคล (Individual Inventory Service) คือ การรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้เรียนในในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ลักษณะนิสัย อารมณ์ ฯลฯ พร้อมทั้งสภาพแวดล้อมของผู้เรียน เช่น สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว อาชีพ ฐานะเศรษฐกิจทางครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนรู้จัก เข้าใจ ผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้นเพื่อรู้จักตนเองให้มากที่สุดเพื่อนำรายละเอียดข้อมูลไปใช้ในการแนะแนว

วัตถุประสงค์

- (๑) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์หรือผู้เกี่ยวข้องได้รู้จัก และเข้าใจผู้เรียนได้มากขึ้น
- (๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจตนเองเพื่อทำความรู้จักและเข้าใจตนเองในด้านต่าง ๆ มากขึ้น
- (๓) เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาการตนเองอย่างเต็มที่

หลักในการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล

(๑) ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัวผู้เรียน คือวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะช่วยให้ครู อาจารย์ได้รู้จักและเข้าใจผู้เรียนของตนได้ตรงจุดมุ่งหมายที่สุด ครู อาจารย์และผู้แนะแนวจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้เรียนที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเพื่อทำให้สามารถคาดการณ์ ทำนายพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดเพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือได้ถูกต้อง เหมาะสมทันต่อเหตุการณ์

(๒) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้เรียน คือการศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น สภาพร่างกาย บุคลิกภาพ ระดับสติปัญญา ความถนัด ความสนใจ การควบคุมอารมณ์ การเข้าสังคม ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน อุปนิสัยใจคอ ตลอดจนภูมิหลังของผู้เรียนเหล่านี้มีประโยชน์อย่างมากในการช่วยสร้างเสริมพัฒนาการของผู้เรียน

(๓) ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมผู้เรียน คือวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ทางบ้าน พื้นฐานทางครอบครัว ชุมชนที่อาศัย สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน ในสถานศึกษา ความสัมพันธ์กับเพื่อน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวผู้เรียนเหล่านี้ล้วนมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนทั้งสิ้น

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของข้อมูลรายบุคคล

(๑) ความเที่ยงตรง (Validity) คือข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้มีความถูกต้องตรงต่อความเป็นจริงและสมบูรณ์ ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการเก็บรวบรวมไว้

(๒) ความแม่นยำเชื่อถือได้ (Reliability) คือข้อมูลที่รวบรวมได้มีความคงที่แน่นอน ไม่แปรผันไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำกี่ครั้งก็ตาม

(๓) ความเป็นปรนัย (Objectivity) คือข้อมูลที่ได้มาต้องมีลักษณะเป็นกลางไม่มีความคิดเห็น ความรู้สึกส่วนตัวของผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเข้ามาเกี่ยวข้อง

(๔) ความสามารถเพิ่มความเข้าใจตัวผู้เรียน (More Understanding) คือข้อมูลที่ครู อาจารย์ได้เก็บรวบรวมไว้ทำให้เข้าใจผู้เรียนมากขึ้น

(๕) มีลักษณะสะสมและกว้างขวาง (Cumulative and Developmental)

(๖) มีการบ่งบอกวัน เวลา และสถานที่ (Time and Place)

(๗) มีการเปรียบเทียบ (Comparison) คือข้อมูลรายบุคคลที่ได้มา จะช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลในกลุ่มเดียวกัน ช่วยในการวางแผนช่วยเหลือผู้เรียนได้เป็นอย่างดี^{๔๖}

วิธีการ เทคนิคหรือเครื่องมือที่นำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล มีหลากหลายชนิดแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วิธีการไม่ใช่แบบทดสอบ

๒) วิธีการใช้แบบทดสอบ ดังนี้

๑) วิธีการที่ไม่ใช่แบบทดสอบ คือวิธีการที่สร้างขึ้นมาอย่างไม่เป็นมาตรฐานมีลักษณะเป็นอัตนัย ทำให้เห็นรูปแบบพัฒนาการของผู้เรียนในหลายด้านและสะดวกในการนำไปใช้ได้แก่

(๑) การสังเกต (Observation)

(๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

(๓) แบบสอบถาม (Questionnaire)

(๔) ระเบียนสะสม (Cumulative Record)

(๕) การเยี่ยมบ้าน (Home Visitation)

(๖) สังคมมิติและกลวิธีไครเอย์

(๗) อัตชีวประวัติและบันทึกประจำวัน

(๘) การศึกษารายกรณี

(๑) การสังเกต (Observation) หมายถึง การพิจารณาสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยใช้อวัยวะในการสัมผัสทั้ง ๕ ส่วน (หู ตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง) แบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่

^{๔๖} พนม ลิ้มอารีย์, การแนะแนวเบื้องต้น, หน้า ๔๖-๔๗.

(๑.๑) การสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Observation) คือการสังเกตโดยไม่มีการเตรียมการไว้ก่อน ตามโอกาสได้ทุกที่ทุกเวลา

(๑.๒) การสังเกตโดยกำหนดช่วงเวลา (Time Sampling Observation) คือการสังเกตที่มีการเตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะสังเกตใคร เมื่อใด ใช้ระยะเวลาเท่าใด

(๑.๓) การสังเกตโดยบอกเฉพาะพฤติกรรมตามสภาพการณ์ (Informal Observation) คือการกำหนดเจาะจงเฉพาะว่าอยากทราบอะไรจากการสังเกตนั้น

(๒) การสัมภาษณ์ (Interview) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนาระหว่างผู้สัมภาษณ์ (Interviewer) กับผู้ให้สัมภาษณ์ (Interviewee) โดยเป็นการสนทนาอย่างมีจุดหมาย ในขณะเดียวกันผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตสีหน้าท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์และนำผลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ไปใช้ในการวิเคราะห์หาข้อมูลที่แท้จริงตามความต้องการได้

การสัมภาษณ์แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

(๒.๑) การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริง (Fact finding Interview) คือการสัมภาษณ์โดยมีจุดหมายเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ทำให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

(๒.๒) การสัมภาษณ์เพื่อให้คำปรึกษา (Counseling Interview) คือการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์สนทนาซักถาม เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อมเด่นชัดยิ่งขึ้น เข้าใจปัญหาของตนได้แจ่มแจ้ง และตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมโดยมีจุดหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยไว้วางใจระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้เข้าใจและรู้จักตนเองอย่างถูกต้องและสามารถแก้ปัญหาตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

(๓) แบบสอบถาม (Questionnaire) หมายถึง เครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ตอบกรอกเติม เขียนรายละเอียดข้อมูลตามประเด็นหัวข้อที่ต้องการทราบ การใช้แบบสอบถามจะช่วยให้การรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ใช้เวลาสั้น ๆ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้กว้างขวางครบถ้วน

(๔) ระเบียบสะสม (Cumulative Record) หมายถึง เอกสารชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับบันทึกข้อมูล ข้อเท็จจริง รายละเอียดในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างมีระบบ แบบแผนและต่อเนื่อง (Record or Set of Data) ได้แก่ ข้อมูลทางด้านส่วนตัว สังคม ครอบครัว และการเรียน ตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและความมุ่งหวังในอนาคต ระเบียบสะสมที่นิยมใช้ทั่วไปมี ๓ ชนิด คือ

(๔.๑) ชนิดเป็นซองหรือแฟ้มพับได้ (Packet or Folder Type)

(๔.๒) ชนิดบัตรแผ่นเดียวหรือบัตรพับได้ (Single Card or Folder)

(๔.๓) ชนิดผสมหรือรวมเป็นเล่ม (Combination)

นอกจากนี้ สมัยปัจจุบันยังมีระบบออนไลน์ซึ่งสถาบันต่างๆ จัดทำเว็บไซต์ให้ผู้เรียนนักศึกษาเข้าไปบันทึกข้อมูล ข้อเท็จจริง รายละเอียดในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

(๕) การเยี่ยมบ้าน (Home Visitation) หมายถึงการติดต่อระหว่างสถานศึกษากับบ้าน โดยครู อาจารย์กับมารดาบิดาหรือผู้ปกครองผู้เรียน เพื่อครู อาจารย์ที่ไปเยี่ยมบ้านจะมีข้อมูลเกี่ยวกับทางบ้าน ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน และได้มีโอกาสพูดคุยปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียนในโอกาสต่อไป

หลังการเยี่ยมบ้าน ครู อาจารย์ต้องเขียนบันทึกข้อมูลที่ได้จากการเยี่ยมบ้านเพื่อนำเสนอฝ่ายบริหาร หรือเก็บสะสมร่วมกับข้อมูลของผู้เรียนแต่ละคนที่รวบรวมจากวิธีการอื่น ๆ

(๖) สังคมมิติ/กลวิธี 'ใครเอ่ย' (Sociometry Technique and Guess Who Technique)

(๖.๑) สังคมมิติ หมายถึงเครื่องมือที่ใช้ศึกษาสภาพทางสังคมของผู้เรียนหรือบุคคลภายในกลุ่มเดียวกันภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้เรียนในชั้นเรียนเดียวกันว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร แบ่งเป็นกลุ่มหรือไม่ และกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มมีใครบ้าง

(๒) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบถึงสภาพทางสังคมของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มว่า ผู้เรียนคนใดที่เพื่อนไม่ยอมรับหรือได้รับการยอมรับมากที่สุด ผู้เรียนคนที่เพื่อนไม่ชอบ ไม่ยอมให้เข้ากลุ่มหรือถูกกลุ่มทอดทิ้ง

(๓) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบถึงแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียนด้วยกันว่าอยู่ในรูปใดเพื่อครู อาจารย์จะสามารถจัดสภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(๗) อัตชีวประวัติและบันทึกประจำวัน

อัตชีวประวัติ หมายถึง การเขียนเรื่องราว ประวัติความเป็นมาในชีวิตด้วยตนเอง โดยเขียนถึงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง ได้แก่

(๗.๑) ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้เรียน

(๗.๒) ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความรู้สึก

(๗.๓) ข้อมูลเกี่ยวกับความมุ่งหวังในอนาคตผู้เรียนทางด้านการดำเนินชีวิต การศึกษาและการประกอบอาชีพ

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดถึงเรื่องราวของตนเองอย่างถี่ถ้วนถี่ถ้วนแท้ อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

(๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสลดความตึงเครียดด้วยการเขียนระบายความรู้สึกที่ตนเองต้องการ

(๓) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

(๔) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้เรียนมากขึ้น

บันทึกประจำวัน หมายถึง ข้อมูลที่ผู้เรียนเขียนขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติของตนเองในแต่ละวันหรือแต่ละช่วงเวลา หากเขียนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติเป็นตารางเวลาในแต่ละวัน เรียกว่า บันทึกประจำวัน (Diary Record) ถ้าเป็นการเขียนเพื่อบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนได้สัมผัสในแต่ละวันเป็นการระบายความรู้สึกหรือบันทึกความทรงจำ ซึ่งถือว่าเป็นเอกสารสำคัญส่วนตัวผู้เรียน เรียกว่า อนุทินส่วนตัว (Diaries)

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ได้ทราบว่าในแต่ละวันผู้เรียนมีกิจกรรมอะไรบ้าง

(๒) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ได้ทราบเกี่ยวกับการแบ่งเวลาของผู้เรียนในแต่ละวันว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

(๓) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ได้ทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ตามที่ผู้เรียนได้สัมผัสในแต่ละวัน

(๔) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ได้รู้จักและเข้าใจผู้เรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น เพราะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้เรียนที่ได้จากวิธีการนี้เป็นข้อมูลที่หาได้ยากและมักจะแตกต่างไปจากวิธีการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการอื่น ๆ

(๕) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในแต่ละวัน ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง และรู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดียิ่งขึ้น

(๖) เป็นการช่วยสร้างนิสัยให้ผู้เรียนได้ ในการเป็นผู้จดบันทึกเหตุการณ์หรือสิ่งที่ประทับใจอยู่ตลอดเวลา

(๗) เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสระบายความตึงเครียดในแต่ละวันลงได้บ้าง โดยเขียนลงในอนุทินส่วนตัว

(๘) เป็นการบันทึกกิจกรรมคุณความดีที่ผู้เรียนได้กระทำในแต่ละวัน^{๔๗}

หลักการปฏิบัติ

(๑) ก่อนที่ครู อาจารย์จะให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประจำวันและอนุทินส่วนตัว จะต้องมีความมั่นใจว่ามีความสัมพันธ์และคุ้นเคยกับผู้เรียนเป็นอย่างดี เพื่อให้มีความไว้วางใจในตัวครู อาจารย์

(๒) ครู อาจารย์ควรชี้แจงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการเขียนบันทึกประจำวันและอนุทินส่วนตัวให้ชัดเจน

(๓) ครู อาจารย์ควรกำหนดให้เขียนอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ สัปดาห์ รวมทั้งวันหยุดด้วย เพื่อครู อาจารย์จะได้ทราบถึงกิจวัตรประจำวันของผู้เรียนอย่างครบถ้วน สำหรับการเขียนอนุทินส่วนตัวควรให้ผู้เรียนเขียนด้วยความรู้สึกที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง เป็นการเขียนในช่วงเวลาว่างจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

(๘) การศึกษารายกรณี (Case Study) หมายถึง การร่วมพิจารณาปัญหาของบุคคลหนึ่ง โดยผู้ใกล้ชิดหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นในการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาจากข้อมูล ต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถูกต้องมากขึ้น ตลอดจนช่วยสนับสนุน แก้ไขปัญหาให้บรรลุผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมสามารถเข้าใจผู้เรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น และร่วมกันเสนอแนวทางเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนในการแก้ปัญหา

(๒) เพื่อช่วยให้สมาชิกที่เคยเข้าร่วมประชุมรายกรณี เพิ่มความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาของผู้เรียนแต่ละคนได้มากยิ่งขึ้น

(๓) เพื่อช่วยให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู อาจารย์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือด้านการปรับตัวของผู้เรียน

(๔) เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์หรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ตัดสินหรือพิจารณาปัญหาของผู้เรียนตามความเป็นจริง โดยไม่พิจารณาอย่างผิวเผินหรือสอดแทรกอคติของตนเองลงไปด้วย

๒) วิธีการที่ใช้แบบทดสอบ คือวิธีการที่สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นโดยตรง อาจารย์แนะแนวจึงได้ใช้ดำเนินการทดสอบอย่างเป็นทางการ เพื่อได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) แบบทดสอบที่ดีจะต้องมีบรรทัดฐาน (Norms) สำหรับ

^{๔๗} นิรันดร์ จุลทรัพย์, การแนะแนวเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (สงขลา : บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๕.

บุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ทราบสมรรถภาพ ความสนใจ ความสามารถทางสติปัญญาและบุคลิกภาพ เรียกว่า แบบทดสอบและแบบสำรวจเพื่อการแนะแนว ได้แก่

- (๑) แบบทดสอบวัดเชาวน์ปัญญา
- (๒) แบบทดสอบวัดความถนัด
- (๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- (๔) แบบทดสอบและแบบสำรวจวัดความสนใจ

(๑) แบบทดสอบวัดเชาวน์ปัญญา (Intelligence Test) หรือแบบทดสอบความสามารถทางสมอง (Mental ability Tests) คือแบบทดสอบที่ใช้วัดเพื่อคาดคะเนระดับเชาวน์ปัญญาบุคคล เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์แนะแนวได้ทราบถึงความสามารถในการศึกษา เรียนรู้ได้ดีเพียงใด และคัดแยกผู้เรียนบางคนที่มีเชาวน์ปัญญาแตกต่างจากผู้อื่นอย่างมากเข้ารับการศึกษเป็นกรณีพิเศษ

เมอร์ลีน และเมอริล คิตสูตรคำนวณหาความสามารถทางสมอง กล่าวว่าเราจะรู้ว่าเด็กคนใดฉลาดหรือไม่ เพียงใดจะต้องนำอายุสมองมาเปรียบเทียบกับอายุของเขาเสียก่อน โดยใช้สูตรในการหาความสามารถทางสมอง คือ I.Q. (Intelligence Quotient) และเพื่อไม่ให้มีจุดทศนิยมจึงคูณด้วย ๑๐๐ ดังนี้

$$I.Q. = \frac{M.A.}{C.A.} \times 100$$

M.A. = Mental Age : อายุสมอง C.A. = Chronological Age : อายุจริง

ตัวอย่าง เด็กคนหนึ่งมีอายุ ๑๐ ปี อายุสมองของเขาจะเท่ากับ ๑๑๐ โดยหาจากสูตร ดังนี้

$$I.Q. = \frac{11}{10} \times 100 = 110$$

ตารางที่ ๒.๑ ระดับเชาวน์ปัญญา I.Q.

ระดับเชาวน์ปัญญา I.Q.	การจำแนกระดับ
๑๓๐ ขึ้นไป	ยอดอัจฉริยะ (Very Superior)
๑๒๐-๑๒๙	อัจฉริยะ (Superior)
๑๑๐-๑๑๙	ฉลาด (Bright Normal)
๙๐-๑๐๙	ปานกลาง หรือเกณฑ์ปกติ (Average or normal)
๘๐-๘๙	ปัญญาทึบ (Dull Normal)
๗๐-๗๙	โง่คาบเส้น กึ่งปัญญาอ่อน (Borderline Mental Retardation)
ต่ำกว่า ๖๙	ปัญญาต่ำกว่าปกติ (Mental Defective)

(๒) แบบทดสอบวัดความถนัด (Aptitude Test) คือแบบทดสอบที่ใช้วัดหรือค้นคว้าหาความถนัดของบุคคลที่มีความหมายเกี่ยวกับการศึกษาและการเลือกอาชีพ การแนะแนวใช้เป็นเครื่องทำนายแนวโน้มที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในการศึกษาและการทำงาน เพื่อช่วยในการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ แบบทดสอบวัดความถนัด ที่สร้างขึ้นมาใช้โดยทั่วไปมี ๒ แบบ คือ

(๒.๑) แบบทดสอบวัดความถนัดชนิดตัวประกอบพหุคูณหรือความถนัดเชิงผสม (Multifactor Aptitude Tests) คือแบบทดสอบย่อย ๆ หลายชุดซึ่งสามารถวัดความถนัดด้านต่าง ๆ ได้หลายด้าน ทำให้ผู้รับการทดสอบมีความเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น ตัวอย่าง แบบทดสอบวัดความถนัดชนิดตัวประกอบพหุคูณ ที่มีชื่อเสียงและสามารถติดต่อกับศึกษาค้นคว้าได้ในประเทศไทย

ปัจจุบันการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา (Admission) ได้ใช้การทดสอบความถนัดทั่วไป (General Aptitude Test : GAT) มาประกอบการคัดเลือก ประกอบด้วย การวัด ๒ อย่าง คือ ๑) การอ่าน เขียนคิดวิเคราะห์ และการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ๒) การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ

(๒.๒) แบบทดสอบวัดความถนัดชนิดพิเศษเฉพาะอย่าง (Separate Aptitude Tests) คือแบบทดสอบใช้วัดความถนัดได้เฉพาะอย่าง เช่น ความถนัดทางดนตรี ความถนัดเชิงจักรกล ความถนัดเชิงสมัยนิยม ความถนัดทางศิลปะ ความถนัดทางการเรียน เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นความถนัดเชิงวิชาชีพ/วิชาการ (Professional Aptitude Test : PAT) ปัจจุบันนำมาใช้เลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (Admissions) โดยแบ่งเป็น ๖ ประเภท ได้แก่

PAT ๑ วัดศักยภาพทางคณิตศาสตร์

PAT ๒ วัดศักยภาพทางวิทยาศาสตร์

PAT ๓ วัดศักยภาพทางวิศวกรรมศาสตร์

PAT ๔ วัดศักยภาพทางสถาปัตยกรรมศาสตร์

PAT ๕ วัดศักยภาพทางครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

PAT ๖ วัดศักยภาพทางศิลปกรรมศาสตร์

นอกจากนี้ สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังได้สร้างแบบทดสอบความถนัดทางการเรียน (Scholastic Aptitude) ขึ้นมาหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ใช้กับระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

(๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Tests) คือแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเพื่อใช้วัดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้มากมายเพียงใด คะแนนต่าง ๆ ของการทดสอบจะสะท้อนให้เห็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมี

หรือได้รับทั้งภายในและนอกสถานศึกษา แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

- (๑) เพื่อการประเมินผล (Evaluation) ความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหลักสูตรของสถานศึกษา
- (๒) เพื่อการตรวจวิเคราะห์ (Diagnosis) ความเข้มแข็งและความบกพร่อง
- (๓) เพื่อการทำนาย (Prediction) ความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหลักสูตรของสถานศึกษา

(๔) แบบทดสอบและแบบสำรวจวัดความสนใจ (Interest Tests and Inventories) คือแบบทดสอบและแบบสำรวจทำให้ทราบว่าผู้เรียนมีความสนใจสิ่งใดบ้างและมากน้อยเพียงใด

๒) บริการสารสนเทศ (Information Service) คือ งานเผยแพร่ข่าวสารความรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษา อาชีพและสังคมอย่างกว้างขวางสามารถนำความรู้ในด้านการศึกษาและอาชีพไปพิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษา การประกอบอาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สารสนเทศ (Information Service) การชี้แจงข้อมูลข่าวสารแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

(๑) สารสนเทศทางการศึกษา (Educational Information) คือการจัดหา รวบรวม และเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องการศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งจะต้องตัดสินใจในการศึกษาต่อ ตัวอย่างเช่น ระเบียบวินัยในสถานศึกษา หลักสูตรและการวัดผล กิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น ศูนย์แนะแนว ศูนย์บริการสารสนเทศ ฯลฯ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาและทุนการศึกษา วิธีการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการดำเนินชีวิตในสถานศึกษา เป็นต้น

(๒) สารสนเทศทางอาชีพ (Occupational Information) คือการจัดหา รวบรวม และเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโลกของงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสำรวจ จำกัดขอบเขตอาชีพที่ตนสนใจและกดดันให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยมีข้อมูลเกี่ยวอาชีพ คือ

- หน้าที่ลักษณะของการทำงาน
- ความต้องการของตลาดแรงงาน (จากกรมแรงงาน หรือเว็บไซต์หางาน)
- แหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาเรื่องอาชีพ
- การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ
- การเตรียมตัวเข้าสู่โลกของงาน (การสอบข้อเขียน การสอบสัมภาษณ์)
- ความก้าวหน้าและสวัสดิการในอาชีพ

- วิธีการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) สารสนเทศด้านส่วนตัวและสังคม (Personal-Social Information) คือการจัดหา รวบรวมและเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเอง ปรับปรุง และส่งเสริมพัฒนาการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ มีสารสนเทศด้านส่วนตัวและสังคม ได้แก่

- วิธีการสำรวจและประเมินตนเอง
- วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
- การเข้าใจพฤติกรรม บุคลิกภาพและลักษณะของตนเองและผู้อื่น
- วิธีการคบเพื่อน
- ความรู้เรื่องเพศศึกษาและการสมรส
- ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
- การใช้ชีวิตในสังคม การวางแผนดำเนินชีวิต^{๔๘}

วัตถุประสงค์

- (๑) เพื่อพัฒนาความเข้าใจตนเองและการยอมรับตนเองของบุคคล
- (๒) เพื่อช่วยพัฒนากระบวนการตัดสินใจของบุคคล
- (๓) เพื่อช่วยแสดงให้เห็นว่าบุคคลทุกคนมีคุณค่า มีเกียรติและมีศักดิ์ศรีแห่งตน
- (๔) เพื่อให้ทราบว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และค่านิยมของตน
- (๕) เพื่อช่วยให้ทราบว่าความชำนาญงานแต่ละอาชีพของบุคคลมีความแตกต่างกัน
- (๖) เพื่อให้บุคคลตระหนักว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสภาพสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการด้านอาชีพของบุคคล
- (๗) เพื่อให้ทราบโอกาสและปัญหาในการศึกษาและการพัฒนาอาชีพทุกระดับ
- (๘) เพื่อให้บุคคลตระหนักว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทราบข้อสารสนเทศทางด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัว และสังคม ที่ถูกต้องและเที่ยงตรง
- (๙) เพื่อให้บุคคลได้ทราบและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัว และสังคม

^{๔๘} จตุรพร ลีมนันจริง, วิธีการสอนวิชาแนะแนว = Methods of Guidance Teaching, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔-๒๕.

(๑๐) เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถนำเทคนิค วิธีการต่าง ๆ มาใช้ตีความและแปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจได้

(๑๑) เพื่อช่วยเสริมสร้างเจตคติและนิสัยที่จะช่วยให้การตัดสินใจและการปรับตัวของบุคคล

(๑๒) เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทำกิจกรรมตามขอบเขตที่เหมาะสมกับความถนัด ความสามารถ และความสนใจของบุคคล

(๑๓) เพื่อพัฒนาความสนใจในการประกอบอาชีพที่ปกติบุคคลธรรมดาไม่มีความสามารถประกอบอาชีพได้ มีแต่บางบุคคลเท่านั้นที่ได้^{๔๙}

๓) **บริการให้การปรึกษา (Counseling Service)** คือการพูดคุยกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การป้องกันปัญหา ตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาในสิ่งที่ตนเองปรารถนาอย่างเหมาะสม โดยผู้รับบริการให้คำปรึกษาพร้อมที่รับผลที่จะเกิดขึ้นตามมา หลังจากการตัดสินใจกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของตน

ตารางที่ ๒.๒ ความแตกต่างระหว่างบริการให้การปรึกษากับจิตบำบัด^{๕๐}

บริการให้การปรึกษา	จิตบำบัด
๑) ปัญหาผู้รับบริการปรึกษาเกี่ยวกับการเลือกสาขาที่เรียน เลือกอาชีพ การปรับตัวกับบุคคล สิ่งแวดล้อมและการทำงาน	๑) ปัญหาผู้มารับบริการมีความลึกซึ้งกว่า เช่น ได้รับความกระทบกระเทือนรุนแรงทางจิตใจ ท้อแท้ สิ้นหวัง ระวัง บางรายคิดฆ่าตัวตาย
๒) ผู้รับบริการต้องการความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา การเปลี่ยนพฤติกรรม มีจุดประสงค์ช่วยตัดสินใจดำเนินชีวิตมีพัฒนาการ สุขภาพจิต	๒) ผู้รับบริการมีความผิดปกติด้านจิตใจ จุดประสงค์ คือการปรับปรุงโครงสร้างบุคลิกภาพของผู้มารับบริการ
๓) ใช้ระยะเวลาในการให้การปรึกษาสั้น ๆ	๓) การให้บริการจิตบำบัดใช้ระยะยาวนาน
๔) ตั้งอยู่ในสถานศึกษา	๔) อยู่ในโรงพยาบาลหรือสถานบำบัดทางจิตเวช

^{๔๙} Norris, Willa, Zeran Franklin R. and Raymond N. Hatch, **The Information Service in Guidance**, (Chicago: Rand Mc Nally, ๑๙๖๐), p.p. ๒๔-๒๕.

^{๕๐} นิรันดร์ จุลทรัพย์, **การแนะแนวเบื้องต้น**, หน้า ๒๓๓.

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อจัดให้ผู้ให้คำปรึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ได้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียน

(๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนยอมรับตนเอง กล้าเผชิญกับความเป็นจริง รับรู้ในข้อบกพร่องของตนเอง เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านั้น

(๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสระบายความคับข้องใจกับผู้ที่ไว้วางใจ และพร้อมที่จะรับฟังด้วยดี ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความเครียดในชีวิตประจำวันลงได้

(๔) เพื่อช่วยฝึกหัดให้ผู้เรียนเกิดทักษะการแก้ปัญหา สามารถเผชิญกับความยุ่งยากต่าง ๆ ในชีวิต สามารถเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ตลอดจนปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ

(๕) เพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถให้แก่ผู้เรียนในด้านการตัดสินใจและการวางแผนโครงการในอนาคตของตนเอง

(๖) เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการกระทำ ไม่จับจดเมื่อตัดสินใจที่จะทำอะไรแล้วก็มีใจจดจ่อ ตั้งใจกระทำจนสำเร็จลุล่วง

วิธีการให้คำปรึกษา แบ่งได้เป็น ๓ วิธี ได้แก่

(๑) การให้คำปรึกษาแบบนำทางหรือทางตรง (Directive Counseling) คือ การให้คำปรึกษาที่ยึดผู้ให้คำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง (Counselor Center Counseling) วิลเลียมสันและแพทเทอร์สัน E.G. Williamson and Donald G. Patterson) เป็นผู้นำแนวทางการให้คำปรึกษาโดยการวิเคราะห์บุคลิกลักษณะและองค์ประกอบต่าง ๆ ของผู้รับการปรึกษา ถู้อหลักความเป็นกันเองจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงแนะแนวทางแก้ปัญหาโดยตรง

(๒) การให้คำปรึกษาไม่นำทางหรือแบบอ้อม (Non-directive Counseling) คือ การให้คำปรึกษาที่ยึดผู้รับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง (Client-Centered Counseling) คาร์ล อาร์. โรเจอร์ส (Carl R. Rogers) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเป็นผู้นำแนวทางการให้คำปรึกษาเพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษายอมรับความจริง พิจารณา เปิดตนเอง มีความเชื่อมั่น ลดความหวั่น ท้อแท้สิ้นหวัง สามารถปฏิบัติการกิจด้านส่วนตัว การศึกษา และการทำงาน

(๓) การให้คำปรึกษาแบบผสมหรือแบบสายกลาง (Eclectic Counseling) คือ วิธีการให้คำปรึกษา ที่ไม่ยึดวิธีการแบบใดแบบหนึ่ง โดยจะนำวิธีการแบบนำทางและแบบไม่นำทางมาผสมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับผู้รับคำปรึกษาและลักษณะของปัญหาผู้ให้คำปรึกษาจะต้องเป็นผู้มีความสามารถมีความสามารถในระดับสูงมาก โดยไม่ใช้วิธีการนี้แบบเข้าข้างตนเองก็จะต้องมี

ความรู้ความเข้าใจในทฤษฎี ปรัชญาการให้คำปรึกษาจนสามารถใช้ความรู้เลือกสรรวิธีการที่เหมาะสมที่สุดมาใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

๔) บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service) คือบริการที่จัดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนทางด้านการเพิ่มพูนประสบการณ์ การได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม เป็นงานที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการฝึกฝนหรือการช่วยเหลือ ขณะที่อยู่ในสถานศึกษาหรือเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่ได้รับบริการหรือสวัสดิการที่จำเป็น สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียน

(๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของตน

(๓) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างเหมาะสม เช่น เลือกวิชาเรียน เลือกแผนการเรียน เลือกคณะ และสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาต่อและประกอบอาชีพในอนาคต

(๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทางอาชีพ โดยจัดหางานพิเศษนอกเวลาเรียน และยังช่วยตอบสนองความต้องการของชุมชนด้วย

(๕) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนในห้องเรียนเดียวกันกับผู้เรียนที่มีระดับความสามารถทางการเรียนใกล้เคียงกัน

(๖) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัดและความสามารถของตน ซึ่งผู้เรียนเหล่านี้อาจจะออกจากสถานศึกษากลางคันหรือสำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดในสถานศึกษา

(๗) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสวงหาความก้าวหน้า ได้พัฒนาประสบการณ์และปรับปรุงตนเองในด้านต่าง ๆ

วิธีการจัดบริการจัดวางตัวบุคคลภายในสถานศึกษา แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ

(๑) รูปแบบการกระจายอำนาจ (Decentralized pattern) คือรูปแบบที่มหาวิทยาลัย ภาควิชา หรือคณะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดวางตัวบุคคลเอง

(๒) รูปแบบการรวมอำนาจ (Centralized pattern) คือรูปแบบการจัดที่ฝ่ายแนะแนวเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดวางตัวบุคคลแต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้เรียนที่ต้องการขอรับบริการความช่วยเหลือต้องมาติดต่อโดยตรงกับฝ่ายแนะแนว

(๓) รูปแบบผสม (a combination of Centralized and Decentralized pattern) คือรูปแบบที่มีการกระจายความรับผิดชอบไปยัง หมวดวิชา ภาควิชา หรือคณะ ผู้เรียนที่ต้องการใช้บริการสามารถติดต่อกับหมวดวิชา ภาควิชา หรือคณะที่ตนสังกัดได้โดยตรง แล้วหมวดวิชา ภาควิชา หรือคณะจะทำหน้าที่ประสานงานกับฝ่ายแนะแนวให้ต่อไป

การดำเนินงานจัดบริการจัดวางตัวบุคคล

บริการจัดวางตัวบุคคลเกี่ยวกับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา โดยการดำเนินงาน ดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูล ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำไปจัดกิจกรรมได้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนแต่ละคน เช่น ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลทางการศึกษา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ความต้องการหารายได้ระหว่างเรียน เป็นต้น

(๒) จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานจัดวางตัวบุคคลเป็นรายเดือน ตลอดปีการศึกษา เช่น เดือนพฤษภาคม สสำรวจข้อมูล ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน โดยใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจปัญหา สัมภาษณ์ผู้เรียนและแจกเอกสารรายงานผลการเรียนของผู้เรียนเพื่อจัดห้องเรียน จัดทุนการศึกษา และจัดทุนกู้ยืม เป็นต้น

๕) บริการวิจัยและติดตามผล (Follow up and Guidance Research Service)

บริการวิจัย คืองานวิจัยและการติดตามผลการดำเนินการจัดการบริการต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) งานวิจัย เป็นกระบวนการแสวงหาหรือพัฒนาองค์ความรู้ทางการแนะแนวอย่างมีระเบียบแบบแผนโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้

(๒) งานติดตามผล เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจัดบริการแนะแนว และนำผลมาสรุปให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

(๓) งานประเมินผล เป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนินโครงการแนะแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อช่วยให้การช่วยเหลือผู้เรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่องเมื่อพบว่าผู้เรียนที่ได้รับการช่วยเหลือแล้วยังประสบปัญหาอยู่ หรือมีปัญหาใหม่เกิดขึ้น

(๒) เพื่อเป็นการประเมินผลการจัดบริการแนะแนวที่ดำเนินการไปแล้วว่าได้ผลเพียงใด อันจะเป็นแนวทางนำมาปรับปรุงแก้ไข และแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

(๓) เพื่อทราบถึงสาเหตุการออกจากสถานศึกษากลางคันของผู้เรียน โดยยังไม่สำเร็จการศึกษา

(๔) เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและงานบริการด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาว่าเหมาะสมเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพต่อไป

(๕) เพื่อต้องการทราบถึงสภาพปัญหาที่มีต่อการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพของผู้เรียนที่สำเร็จไปแล้ว เพื่อเป็นการเตรียมการป้องกันผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบัน

(๖) เพื่อทราบถึงความต้องการของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว เพื่อสถานศึกษาจะได้มีโอกาสจัดโครงการให้ความช่วยเหลือเป็นบริการต่อเนื่องต่อไป

(๗) เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับสถิติของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วว่าได้ศึกษาต่อ ประกอบอาชีพหรือว่างงานมากน้อยเพียงใด

(๘) เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับผู้เรียน ศิษย์เก่า ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งจะมีผลต่อความร่วมมือในการพัฒนาและเผยแพร่ชื่อเสียงของสถานศึกษา

(๙) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการติดตามผลมาจัดเป็นโครงการศึกษาวิจัยทางการแนะแนวต่อไป^{๕๑}

การวิจัยทางการแนะแนว

ประเภทของการวิจัยทางการแนะแนว จำแนกตามบทบาทของผู้วิจัย โดยเฉพาะบทบาทในการเก็บข้อมูลหรือบันทึกข้อมูล ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ใช้การทดลอง และประเภทที่ไม่ต้องใช้การทดลอง ดังนี้

(๑) ประเภทที่ใช้การทดลอง (Experimental Research)

(๒) ประเภทที่ไม่ต้องใช้การทดลอง (Non-Experimental Research)

หรือการวิจัยเชิงธรรมชาติผู้วิจัยจะทำหน้าที่สังเกต บันทึก รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลหรือปรากฏการณ์ที่ตนศึกษา เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัย เป็นการวิจัยมุ่งหาคำตอบเพียงว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างจากสภาพที่เป็นอยู่ ได้แก่

(๒.๑) การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) คือการสังเกตในสถานการณ์จริง

(๒.๒) การศึกษารายกรณี (Case Study) คือการศึกษารายละเอียดของบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างต่อเนื่องระยะเวลาหนึ่งแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหา

(๒.๓) การสำรวจกลุ่มตัวอย่าง (Sample Survey) หรือการวิจัยเชิงสำรวจ คือการวิจัยเพื่อหาลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา โดยการสำรวจลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกจากประชากรนั้น ๆ

^{๕๑} นิรันดร์ จุลทรัพย์, การแนะแนวเบื้องต้น, หน้า ๒๖๗.

(๒.๔) การวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ (Correlational Research) คือการวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ค่าที่แสดงว่าตัวแปรตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไปว่า มีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด เรียกว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

สำหรับการวิจัยโดยทั่วไป แบ่งประเภทตามประโยชน์หรือสาเหตุที่ทำให้วิจัย ๒ ประเภท คือ การวิจัยพื้นฐาน และการวิจัยประยุกต์ ดังนี้

(๑) การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) คือการวิจัยมุ่งเน้นแสวงหาความรู้เพื่อทดสอบหรือสร้างทฤษฎีที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อวงการวิชาการ เป็นการวิจัยบริสุทธิ์ (Pure Research) ที่ไม่คำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์หรือแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน ถ้าจะนำผลการวิจัยพื้นฐานไปใช้ประโยชน์ต้องผ่านการศึกษาและตรวจสอบที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนจึงจะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ศึกษารูปแบบการจัดบริการแนะแนวในสถานศึกษา ประถมศึกษา ความสอดคล้องระหว่างสาขาวิชาที่ศึกษากับบุคลิกด้านการอาชีพ ซึ่งวัดโดยแบบทดสอบ SDS เป็นต้น

(๒) การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) คือการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาดำรงชีวิตโดยตรง มุ่งเน้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหา และคาดหวังว่าจะนำไปใช้วางแผนกำหนดวิธีการดำเนินงานต่อไปได้ทันที

บริการติดตามผล คือบริการที่จัดขึ้นเพื่อติดตามผลการบริการแนะแนวและการบริหารจัดการในสถานศึกษาว่าได้รับความสำเร็จหรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น รวบรวมปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้ประสบ การประเมินผลบริการแนะแนว และบริการต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน ส่วนผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบันมีการติดตามผลภายหลังการให้คำปรึกษาแต่ละครั้งหรือเมื่อดำเนินการกิจกรรมพิเศษในแต่ละโครงการเสร็จสิ้น

วิธีการติดตามผล

- (๑) การสัมภาษณ์ผู้เรียน นายจ้าง และผู้ปกครอง
- (๒) การสังเกต (นิยมใช้กับศิษย์รุ่นปัจจุบัน)
- (๓) การประชุมศิษย์เก่า
- (๔) การใช้แบบสอบถาม
- (๕) การใช้สื่อออนไลน์ ฯลฯ

สรุปได้ว่า การแนะแนว สามารถจำแนกจุดมุ่งหมายเป็น ๒ ประเภท คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป หมายถึงความมุ่งหมายของการแนะแนวโดยส่วนรวม เรียกว่า หน้าที่ของการแนะแนว ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อป้องกันปัญหา (Prevention) ๒) เพื่อแก้ไขปัญหา (Problem Solving) และ ๓) เพื่อ

ส่งเสริมพัฒนา (Development) และจุดมุ่งหมายเฉพาะ หมายถึง ความมุ่งหมายของการแนะแนวในสถานศึกษา ซึ่งจัดให้มีบริการแนะแนวเป็นผู้กำหนดขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญา หลักสูตร และสภาพสังคมของสถานศึกษานั้น ๆ การแนะแนวโดยเฉพาะมีหน้าที่ ๗ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ (Self-Understanding) ๒) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (Self-Adjustment) ๓) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง (Self-Determination) ๔) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิจารณญาณในการคาดการณ์ล่วงหน้า ๕) เพื่อส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู อาจารย์กับผู้เรียน ๖) เพื่อช่วยฝึกเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนของชาติ และ ๗) เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด และชุมชน จุดมุ่งหมายการแนะแนวคือการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้บุคคลได้รับการพัฒนาใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการเข้าใจตนเอง (๒) ด้านการปรับตัว และ ๓) ด้านการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

ข. การบริการแนะแนวในสถาบันระดับอุดมศึกษา

ในสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะสถาบันที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในอดีต บริการแนะแนวอยู่ในความรับผิดชอบของคณาจารย์ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษาหรือภาควิชาจิตวิทยาคณะศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดอัตรานักแนะแนวการศึกษาให้สถาบันอุดมศึกษาในสังกัด บรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย สาย ข. (ผู้ช่วยทางวิชาการ) สังกัดกองกิจการนิสิตนักศึกษา ต่อมาได้มีการเปลี่ยนตำแหน่งเป็น นักแนะแนวการศึกษาและอาชีพ มีหน้าที่รับผิดชอบงานบริการแนะแนว งานบริการและสวัสดิการ งานกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ รัฐบาลมีนโยบายให้พัฒนาและจัดตั้งบริการแนะแนวอาชีพในสถาบันการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จึงได้มีหลายสถาบันจัดตั้งหน่วยบริการจัดหางานและห้องสมุดอาชีพขึ้นมา ส่วนการจัดบริการด้านอื่น ๆ ก็จัดเช่นเดียวกับบริการแนะแนว ประกอบด้วยบริการแนะแนว ๕ บริการเช่นเดียวกับการบริหารจัดการงานแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา

บริการจัดหางาน (Employment Service) เป็นส่วนหนึ่งของบริการแนะแนว กองกิจการนิสิตนักศึกษา มีหน้าที่หลักของการจัดหางานคือ การช่วยหางานให้กับผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อไปประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถของตน และมีหน้าที่ช่วยจัดหางานพิเศษให้นิสิตนักศึกษาได้ทำงานในเวลาว่าง หรือระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน เพื่อช่วยให้นิสิตนักศึกษามีรายได้พิเศษและเป็นการฝึกประสบการณ์ในการทำงานเพิ่มขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อช่วยนิสิตนักศึกษาแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพ
- ๒) เพื่อช่วยสถาบันอุดมศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

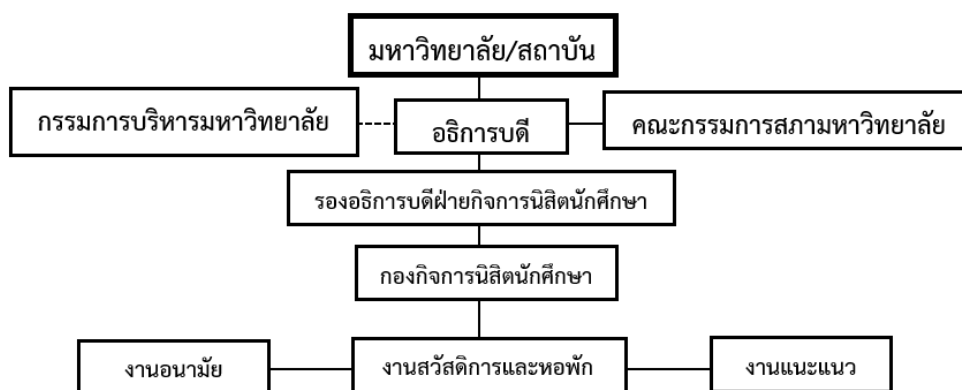
- ๓) เพื่อช่วยเป็นสื่อกลางระหว่างนายจ้างกับสถาบันอุดมศึกษา
- ๔) เพื่อช่วยนิสิตนักศึกษาหางานพิเศษทำระหว่างปิดภาคเรียนและหรือนอกเวลาเรียน
- ๕) เพื่อช่วยศิษย์เก่าแสวงหางาน หรืออาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง
- ๖) เพื่อทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์สถาบันอุดมศึกษา
- ๗) เพื่อทำการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับบริการจัดหางาน

จากวัตถุประสงค์ทำให้เห็นว่า บริการจัดหางานในสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้มีเพียงบทบาทในการช่วยหางานให้ผู้สำเร็จการศึกษาแล้วเท่านั้น แต่ยังให้บริการด้านอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้อรรถประโยชน์ของบริการจัดหางานด้วย ได้แก่

- ๑) บริการข้อมูลด้านอาชีพ เกี่ยวกับ
 - (๑) คุณสมบัติของผู้ที่จะประกอบอาชีพในสาขาต่าง ๆ
 - (๒) การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของอาชีพต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต
- ๒) บริการจัดหางานพิเศษให้นิสิตนักศึกษา การจัดบริการให้นิสิตนักศึกษาซึ่งกำลังศึกษาอยู่ได้ทำงานในช่วงปิดภาคการศึกษาหรือนอกเวลาเรียนทั้งภายในและภายนอกสถาบัน เป็นการช่วยให้นิสิตนักศึกษามีรายได้มาใช้จ่ายในการศึกษาและช่วยสร้างเสริมประสบการณ์การทำงานให้มากขึ้น
- ๓) บริการจัดหางานสำหรับผู้สำเร็จการศึกษา เป็นบริการที่สำคัญที่สุดของบริการจัดหางานในสถาบันอุดมศึกษา การช่วยผู้สำเร็จการศึกษาให้หางานทำ มีหลากหลายวิธี ดังนี้
 - (๑) ประกาศตำแหน่งงานว่างทั้งภาครัฐและเอกชนให้นิสิตนักศึกษาได้ทราบ
 - (๒) การจัดให้มีการสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยติดต่อ โรงงาน นายจ้างหรือบริษัทห้างร้านที่มีความประสงค์จะรับนิสิตนักศึกษาเข้าทำงาน
 - (๓) การแจ้งแหล่งที่จะหางานให้นิสิตนักศึกษาได้ทราบ
 - (๔) การฝึกหัดกรอกใบสมัครงาน การสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์แก่นิสิตนักศึกษา
 - (๕) การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์บัณฑิตส่งให้หน่วยงานบริษัทห้างร้านทราบ
- ๔) บริการศิษย์เก่า เมื่อบัณฑิตสำเร็จการศึกษาแล้วยังไม่สามารถหางานได้ บางคนต้องยอมทำงานไม่ตรงกับสาขาวิชาตามความรู้ความสามารถของตน หรือยอมรับค่าแรงต่ำกว่าที่ควรจะได้ตามวุฒิการศึกษา ทำให้ต้องประสบปัญหาในการหางานอีกเป็นเวลานาน บริการจัดหางานในสถาบันอุดมศึกษาควรให้ความช่วยเหลือบัณฑิตซึ่งถือว่าเป็นศิษย์เก่าให้สามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้ การช่วยเหลือก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากแก่สมาคมศิษย์เก่าและประเทศชาติ

๕) บริการทางวิชาการ ในการให้บริการจัดหางานทำได้หลายประการ เช่น การรับนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือระดับบัณฑิตศึกษา การเข้าฝึกภาคปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือกับสถาบันอื่นโดยการเปิดให้มีการศึกษา ดูงาน การจัดให้บุคลากรในหน่วยบริการจัดหางานไปเป็นวิทยากรให้แก่หน่วยงานหรือสถานศึกษาต่าง ๆ และการทำงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดหางาน เป็นต้น

การจัดโครงสร้างสายการบริหารงานแนะแนวในสถาบันอุดมศึกษาแบ่งตามแผนภาพที่ ๒.๕ ดังนี้

- หมวดธุรการ
- หมวดระเบียบและทุนนิสิตนักศึกษา
- หมวดห้องสมุดอาชีพ
- หมวดบริการทดสอบและฝึกอบรม
- หมวดบริการจัดหางาน
- หมวดบริการให้คำปรึกษา

แผนภาพที่ ๒.๕ การบริหารจัดการงานแนะแนวในสถาบันอุดมศึกษา

๒.๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนววิถีพุทธ

แนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนวมีมาเป็นเวลานานมาแล้ว ตั้งแต่กว่า ๒,๕๐๐ ปี สมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนเกี่ยวกับหลักการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตไว้มากมาย อาทิ

อตตาทิ อตตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

เย ปมตตา ยถา มตา แปลว่า คนประมาทก็เหมือนคนตาย ฯลฯ

การแนะแนวในทางพระพุทธศาสนา คือ การช่วยให้บุคคลพึ่งตนเองได้ ในแง่ของพุทธศาสนามีหลักการที่ให้ทุกคนพึ่งตนเอง ด้วยพุทธภาษิตที่ว่า

อตตา หิ อตตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน^{๕๒}

ในสังคมไทยผู้คนส่วนใหญ่มักจะเคยได้ยินพุทธภาษิตข้อนี้และมีพระพุทธพจน์เกี่ยวกับการแนะแนวมามากมาย เช่น

อตตา หิ กิร ทุทโธ นาโถ แปลว่า เพราะตนนั้นแลฝึกได้ยากยิ่ง^{๕๓}

เอกภยเจ เขยยมตตานํ แปลว่า ผู้ชนะตนได้ชื่อว่าผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม^{๕๔}

แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพึ่งตนเอง เมื่อพึ่งตนเองได้แล้วเวลามีปัญหา ย่อมสามารถเป็นที่พึ่งของตน แต่บางกรณีคนที่พึ่งตนเองไม่ได้จะอย่างไร

หลักการเบื้องต้น คือ ชีวิตที่ดีต้องเป็นชีวิตที่พึ่งตนเองได้ ถ้าเป็นชีวิตที่พึ่งตนเองไม่ได้ก็จะมีปัญหา เช่น เมื่อเดินทางร่วมกันหลายคน หากเกิดมีใครคนหนึ่งเดินไม่ได้เพราะหมดแรงหรือบาดเจ็บ ก็จะเป็นภาระขึ้นมากับการเดินทางทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตนเองเดือดร้อนก่อน ต่อมาหากคนอื่นมีมนุษยธรรม ห่วงใยรักใคร่ก็ต้องหาทางช่วยเหลือกัน ทำให้คนอื่นพลอยลำบากไปด้วย ทำให้การเดินทางขลุกขลักไปหมด ดังนั้น หากทุกคนพึ่งตนได้ต่างคนต่างเดินทางได้ดีมีกำลังแข็งแรง การเดินทางนั้นก็สะดวกราบรื่น

ในทางพระพุทธศาสนาถือหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ คุณค่าของพระพุทธศาสนาอยู่ที่การช่วยให้มนุษย์พึ่งตัวเองได้ เช่น พระรัตนตรัย เป็นหลักของการพึ่งตนเอง ตอนสมათานศีลเริ่มต้นเรียกว่า ไตรสรณคมน์ คือการน้อมใจระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย เข้าใจความหมายอย่างถูกต้องและยึดถือเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต เป็นสรณะว่า

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ และ

สงฆํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ

คำว่า สรณะ หมายความว่า ท่านมาช่วยแนะแนว คือ ช่วยแนะนำบอกกล่าวให้เรารู้จักพึ่งตนเอง คำว่า สรณะ แปลเป็นภาษาอังกฤษยังแย้งกันอยู่ บางพวก ใช้คำว่า refuge แปลว่า ที่พึ่ง อีกพวกหนึ่งใช้ guide แปลว่า ผู้นำทาง หรือผู้ทำการแนะแนว คือผู้ชี้แนะแนวทาง หมายถึง แนวทางชีวิตหรือดำเนินชีวิต พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้แนะแนวที่สำคัญ หลักการพระพุทธศาสนาสนับสนุนทัศนะที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นการแนะแนว พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบ

^{๕๒} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๐/๔๕, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๕๓} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๕๙/๔๕, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๙/๘๒.

^{๕๔} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๐๓/๓๕, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓/๖๒.

ทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อพบแล้วทรงนำเอามาเปิดเผย มาชี้แนะแนວ บอกทางให้แก่ผู้อื่น ดังพระพุทธรูปว่า

อุกขาตาโร ตถาคตา แปลว่า ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก คือชี้ทางให้

ตุมเหติ กิจจํ อาตบปี แปลว่า ส่วนตัวการกระทำเป็นเรื่องที่ท่านต้องเพียรพยายามเอาเอง

พระพุทธรูป เป็นผู้ชี้ทาง เป็นผู้ค้นพบธรรม แล้วเอามาเปิดเผยให้แก่เรา เมื่อท่านชี้แนวทางให้แล้ว การที่จะปฏิบัติให้สำเร็จผลก็ต้องทำด้วยตนเอง คือนำเอาธรรมนั้นมาปฏิบัติ ธรรมนั้นเป็นเรื่องของการที่ต้องเข้าใจด้วยปัญญา เมื่อรู้เข้าใจแล้วก็ปฏิบัติไปตามนั้น ธรรมเป็นตัวชี้แนวทาง

เมื่อพระพุทธรูปปรินิพพานไปแล้วก็มีธรรมเป็นหลัก หากไม่มีผู้ช่วยอธิบายชี้แจงถ่ายทอด ธรรมก็จะหายไปไม่มาถึงเรา จึงต้องมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดชี้แนะแนวทางต่อมา

สรุปว่า พระรัตนตรัย มีหน้าที่หลัก คือ การชี้แนะแนวทาง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแนะนำ ซึ่งโดยหลักการ คือ ช่วยให้คนพึ่งตนเองได้ ดังนั้น หลักการที่สำคัญก็คือ อตตาทิ อตตโน นาโถ ตนต้องเป็นที่พึ่งของตนโดยทั่วไป คนทั้งหลายยังช่วยตัวเองไม่ได้เต็มทีหรือมีระดับแห่งการพึ่งตนเองที่ยังไม่สมบูรณ์จึงต้องการผู้มาช่วยแนะนำเพื่อให้ช่วยตัวเองได้ในระดับสูงยิ่งขึ้นไป แต่ในระดับพื้นฐานทีเดียว คนจำนวนมากก็ยังพึ่งตนเองไม่ได้ เมื่อพึ่งตนเองไม่ได้ก็ต้องมีผู้ช่วยให้พึ่งตนเองได้ โดยใช้ภาษาและกิจกรรม เป็นต้น เข้ามาช่วย การช่วยคนให้พึ่งตนเองได้ ก็คือ หน้าที่ของการแนะนำการแนะนำ จะมีความมุ่งหมาย ความสำคัญ ความจำเป็น หรือมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร ต้องเกิดจากความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ก่อนเป็นเบื้องต้น เป็นพื้นฐาน ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ รวมไปถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการศึกษาด้วย เพราะกระบวนการของการศึกษาที่แท้จริง เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ถ้าเป็นกระบวนการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ก็จะเกิดความติดขัด แล้วไม่ได้ผลจริง เพราะฉะนั้น จึงต้องกลับไปหาความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งไปเกี่ยวกับธรรมชาติทั่วไปของโลกและชีวิตทั้งหมด ดังนั้น ในแง่พุทธศาสนา จึงต้องศึกษาว่า พระพุทธศาสนามองเรื่องความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตอย่างไร

ก. ขอบข่ายของการแนะนำแนวทางพระพุทธศาสนา

การแนะนำแนวทางกับบุคคลปกติที่มีความทุกข์ในลักษณะปกติและความทุกข์ จะอยู่ในขอบข่ายของปัญหา ต่อไปนี้

๑) ปัญหาทางด้านการศึกษา ช่วยให้ผู้รับการแนะนำ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการศึกษา วางอนาคตของชีวิตทางการศึกษาให้เหมาะสมกับความสามารถ ความกล้า และความสนใจของแต่ละคน

๒) ปัญหาทางด้านอาชีพ ช่วยให้ผู้รับการแนะนำเข้าใจถึงโลกของงานวิชาชีพได้ดียิ่งขึ้น เลือกอาชีพที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของตนเอง ตลอดจนความสนใจในการประกอบอาชีพ

๓) ปัญหาทางด้านสังคมส่วนตัว ช่วยให้ผู้รับการแนะแนวสามารถปรับตัวได้ดี ในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่ในครอบครัว ในที่ทำงาน หรือในสถานศึกษา ช่วยทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง และยอมรับผู้อื่นได้ดีมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม^{๕๕}

ในปัญหาทั้ง ๓ ด้านนี้ ถือเป็นปัญหาที่อยู่ภายนอกตัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ที่สำคัญคือ ปัญหาที่อยู่ภายใน คือ ปัญหาทางด้านจิตใจ ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญในเรื่องจิตเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น การแก้ไขปัญหาของพระพุทธรองค์ ทรงเน้นการให้บุคคลแก้ปัญหที่ใจของตนเองเป็นสำคัญ

ข. ความเป็นมาของการแนะแนวการศึกษาสมัยพุทธกาล

ก่อนคริสตศักราช ๖๒๓ ปี ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลแบ่งเป็น ๑๖ แคว้น (โสฬสมหาชนบท) นับจากตะวันออกขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ คือ ๑) อังคะ ๒) มคธ ๓) กาสี ๔) โกศล ๕) วัชชี ๖) มัลละ ๗) เจตี ๘) วังสะ ๙) กุรุ ๑๐) ปัญจาละ ๑๑) มัจฉะ ๑๒) สุรเสนะ ๑๓) อัสสกะ ๑๔) อวันตี ๑๕) คันธาระ ๑๖) กัมโพชะ^{๕๖} (กัมโพชะบางที่เรียกควบกับโยนะ เป็นโยนะ-กัมโพชะ หรือ โยนก-กัมโพชะ) ใน ๑๖ แคว้นนี้ บางแคว้นได้สูญสิ้นหรือกำลังเสื่อมอำนาจ บางแคว้นมีชื่อเสียงหรือกำลังเรืองอำนาจขึ้นมา โดยเฉพาะแคว้นที่จะมีอำนาจสูงสุดคือ แคว้นมคธ

สมัยพุทธกาลมีครู อาจารย์ที่มีชื่อเสียง ๖ คน เป็นที่นับถือของคนทั่วไปในชมพูทวีป ได้แก่

๑) ปุณณกัสสปะ ๒) มัคชลิโคสาล ๓) อชิตเกสกะมพล ๔) ปุกุทกัจจายณะ ๕) สลัญชัย เวลล์ฐบุตร ๖) นิครนถนาฏบุตร^{๕๗} พระพุทธศาสนากำเนิดในอินเดีย (สมัยนั้นเรียกชมพูทวีป) ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระพุทธรองค์ทรงประสูติที่ลุมพินีวัน ทรงตรัสรู้หรือริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการที่พุทธคยาก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ทรงประกาศพระธรรมเทศนา อัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่สารนาถ จากนั้นทรงจาริกด้วยพระบาทเปล่าเพื่อสั่งสอนพุทธบริษัทในอินเดียทางตะวันออกเฉียงเหนือ ในเมืองสำคัญ ได้แก่ คยา ราชคฤห์ นาลันทา เวสาลี ปัตนะ สารนาถ โกสัมพี สังกัสสะ กบิลพัสดุ์ สาวตถี พระพุทธรองค์ทรงสั่งสอนนานถึง ๔๕ ปี จึงเสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

^{๕๕} แสง จันทรงาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๖), หน้า ๘.

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิณม, ๒๕๕๕), หน้า ๗.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓.

ค. การแนะแนวการศึกษาสมัยพุทธกาล

การศึกษาในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล จุดมุ่งหมายในการแนะแนวหรือแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ในแต่ละครั้ง ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีคำว่า โอวาทานุสาสนี แปลว่า คำกล่าว คำตักเตือนและแนะนำพร่ำสอน หรือการแนะแนว^{๕๘} ทรงมีพระประสงค์แน่นอนที่จะให้เกิดผลในการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาบุคคลในด้านใด ส่วนมากผู้ที่ได้รับการแนะแนวหรือฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมักจะได้บรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่ง เช่น โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามีและอรหัตผลเป็นที่สุด การดับกิเลสและความทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง คือการได้บรรลุ พระนิพพานอันเป็นอุดมการณ์สูงสุดที่ทุกคนปรารถนา เพราะเป็นสภาพไร้ปัญหาอย่างถาวร เห็นได้จากทรงแนะแนวปัญจวัคคีย์ ภิกษุวัชชี พระราหุล พระจูฬปันถก

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจประจำวัน ได้แก่ ๑) เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต ๒) เวลาเย็นทรงแสดงธรรม ๓) เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ ๔) เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา ๕) จวนสว่างทรงพิจารณาและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่ พุทธวิธีการแนะแนวของพระพุทธองค์แก่พุทธบริษัทตลอด ๔๕ พรรษา เช่น พรรษาที่ ๑ ประทับจำพรรษา ณ อสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี

พระพุทธองค์ทรงแนะแนวปัญจวัคคีย์

พระปัญจวัคคีย์ คือพวกพระทั้ง ๕ ประกอบด้วย โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ เป็นพระอรหันตสาวกแรกของพระพุทธเจ้า^{๕๙} ทั้ง ๕ ท่านออกบวชตามพระพุทธองค์ เป็นอุปัฏฐากครั้งที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยหวังว่าหากพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วพวกตนจะได้รับผลจากการตรัสรู้นั้นด้วย ต่อมาเมื่อทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาจึงละทิ้งพระองค์แล้วพากันไปอยู่ในป่าอสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี หลังจากตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข พระพุทธเจ้าทรงมีพระดำริที่จะทรงแสดงธรรมที่ได้ตรัสรู้ ทรงระลึกถึงอาจารย์ทั้ง ๒ คืออาฬารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบสรามบุตร แต่ทราบว่ายานทั้งสองสิ้นชีพไปแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ที่เคยมีอุปการคุณแก่พระองค์เมื่อสมัยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงเห็นว่าท่านทั้ง ๕ มีสติปัญญามาก มีกิเลสเบาบาง ควรแก่การตรัสรู้ จึงตกลงพระทัยเสด็จไปแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์

ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ตั้งแต่เช้า พวกปัญจวัคคีย์เห็นพระพุทธองค์เสด็จมาแต่ไกลจึงนัดหมายกันว่า พวกเราไม่พึงไหว้ ไม่ลุกขึ้นต้อนรับ ไม่รับบาตรเพียงจัดอาสนะไว้ หากปรารถนาจะนั่งก็จงนั่งเถิด เมื่อเสด็จมาถึง ต่างพากันลืมสัญญา กลับทำ

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๑.

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

การต้อนรับเป็นอย่างดีที่เคยทำมา แต่ยังใช้คำทักทายว่า อาวุโส และเรียกพระนาม โคตมะ อันเป็นถ้อยคำแสดงถึงการไม่เคารพ พระพุทธองค์ตรัสห้ามว่า พวกท่านอย่าเรียกพระตถาคตโดยระบุชื่อ และอย่าใช้คำว่าอาวุโส ตถาคตเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ พวกท่านจงเงี้ยวโสตสดับ เราได้บรรลุอมตธรรม^{๖๐} แล้ว เราจะสั่งสอนจะแสดงธรรม หากพวกท่านปฏิบัติตามสิ่งที่เราสอน ไม่นานก็จะทำให้แจ้งซึ่งคุณประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้^{๖๑}

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจกกับปวัตตนสูตร มีใจความสำคัญคือ (๑) ทรงแสดงที่สุดสองอย่างคือ กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นในสุข) และอิตถกิลมณานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) แล้วจึงทรงแสดงทางสายกลาง (๒) ทรงแสดงอริยสัจ ๔ อย่างละเอียด (๓) ทรงแสดงญาณทัสสนะมีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ จบพระธรรมเทศนาพระโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรม (บรรลุพระโสดาบัน พระอริยบุคคลขั้นต้น) ท่านโกณฑัญญะก้าวพ้นจากความเป็นปุถุชน สู่ความเป็นพระอริยเจ้าโดยสมบูรณ์ ครั้นได้เห็นธรรมแล้วทูลขอบวช พระพุทธองค์ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ ภิกษุผู้ที่ได้รับอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง ได้บวชเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา ด้วยพระพุทธดำรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเกิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด^{๖๒}

พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า ท่านโกณฑัญญะบวชในวันอาสาฬหบูชา (วันเพ็ญเดือน ๘) ถัดมาพระวัปปะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๑ ค่ำ พระภัททิยะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๒ ค่ำ ครั้งนั้น พระพุทธองค์ได้เสวยพระกระยาหารที่ท่านทั้งสามนำมาถวาย และประทานโอวาทสั่งสอนธรรมแก่ภิกษุที่เหลือ (พระมหานามะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๓ ค่ำ และพระอัสสชิได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๔ ค่ำ) แล้วทูลขอบรรพชา อุปสมบท ซึ่งก็ทรงอนุญาตด้วยวิธีเดียวกันทั้งหมด

ต่อจากนั้นวันแรม ๕ ค่ำ จึงทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร มีใจความสำคัญคือ

(๑) รูป เวทนา สัญญาสังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตนจะบังคับบัญชาให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ เพราะไม่ใช่ตนจึงบังคับบัญชาไม่ได้

(๒) แล้วตรัสถามเป็นข้อ ๆ ว่า ชันธ ๕ (มีรูป เวทนา สัญญา เป็นต้น) เทียงหรือไม่ เทียง ตอบว่า ไม่เทียงฯ สิ่งที่ไม่เทียงเป็นสุขหรือทุกข์ ตอบว่า เป็นทุกข์ ควรหรือที่ตามเห็นว่าเป็นของเรา ตอบว่า ไม่ควร

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๒.

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๒๐.

^{๖๒} วิ. มห. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

(๓) ตรัสสรุปว่า เพราะเหตุนี้ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นมัน มันไม่ใช่ตัวตนเรา

(๔) ตรัสแสดงผลว่า พระอริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายใน รูป เวทนา สัญญาสังขาร และวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงหลุดพ้น รู้ว่าสิ้นชาติ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่ต้องทำหน้าที่อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก

ภิกษุปัญจวัคคีย์มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นด้วยอุปทาน บรรลุพระอรหัตตผล ครั้งนี้มีพระอรหันต์ในโลก ๖ องค์ (รวมทั้งพระพุทธเจ้า)

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำแก่พวกพระปัญจวัคคีย์ ด้วยวิธีการให้ศึกษาซึ่งมีขั้นตอน คือ เริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน โดยเสด็จเข้าไปหาท่านเหล่านั้นถึงที่อยู่ เมื่อประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงตรัสถึงการได้บรรลุธรรมของพระองค์ให้พระปัญจวัคคีย์ฟัง ครั้งแรกพวกปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อ ซ้ำยังแสดงพุดด้วยอาการไม่เคารพ พระพุทธองค์ตรัสเตือนสติว่า ท่านทั้งหลายจำได้หรือไม่ ว่าจาเช่นนี้เราเคยพุดกับท่านบ้างหรือไม่ พระปัญจวัคคีย์ทบทวนถึงอดีตที่ผ่านมาจึงเปิดใจยอมรับพร้อมตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา การตรัสพระดำรัสดังกล่าวเป็นเทคนิควิธีการกระตุ้นความรู้สึกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จากนั้นจึงทรงแสดงพระธรรมเทศนา คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัวที่พระปัญจวัคคีย์สัมผัสอยู่ตลอดเวลา คือ ทางสุดโต่ง ๒ สาย ได้แก่ การปฏิบัติแบบทรมานตนให้ลำบาก และการเสพความสุขตามความอยากทุกอย่าง ทรงแสดงให้เห็นว่ามีเส้นทางจะพ้นทุกข์ได้ แต่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ คือการดำเนินตามมรรคมืด ๘ ซึ่งเป็นทางสายกลาง พร้อมทั้งแสดงอริยสัจ ๔ จนกระทั่งโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และอีก ๔ ท่านได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ สาเหตุที่พระองค์แสดงธรรมเกี่ยวกับทางสุดโต่งก่อน เพราะต้องการให้พวกปัญจวัคคีย์ได้ความเข้าใจว่า การที่พระองค์เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาเพราะอะไร หลังจากนั้นจึงทรงแนะนำหนทางที่ดีกว่าให้แก่พระปัญจวัคคีย์ นั่นคือทางสายกลางและอริยสัจ ๔ จนกระทั่งพระปัญจวัคคีย์มีความเข้าใจอย่างเดียวกัน สุดท้าย พระพุทธองค์ทรงขอให้บรรดาพระปัญจวัคคีย์มีความพร้อมของอินทรีย์ จึงแสดง อนัตตลักขณสูตร โดยใช้เทคนิควิธีการตั้งคำถามให้ตอบ ซึ่งเป็นวิธีการให้ได้คิดตามเรื่องที่พระองค์ทรงแสดงอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งทบทวนเรื่องราวต่าง ๆ ด้วย ในที่สุดทั้งหมดได้หลุดพ้นจากการยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ จนกระทั่งปล่อยวางได้

อรุณกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตกล่าวว่ ภิกษุปัญจวัคคีย์บรรลุธรรมวันละท่าน ดังนี้

วันเพ็ญเดือน ๘	ท่านโกณฑัญญะ	บรรลุโสดาปัตติผล
วันแรม ๑ ค่ำ	ท่านวัปปะ	บรรลุโสดาปัตติผล
วันแรม ๒ ค่ำ	ท่านภัททิยะ	บรรลุโสดาปัตติผล
วันแรม ๓ ค่ำ	ท่านมหานามะ	บรรลุโสดาปัตติผล

วันแรม ๔ ค่ำ ท่านอัสสชิ บรรลุโสดาปัตติผล

วันแรม ๕ ค่ำ พระพุทธองค์ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร จบพระธรรมเทศนา พระปัญจวัคคีย์ทั้งหมดได้บรรลุพระอรหัตตผล

อนึ่ง สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องนี้ เพราะต้องการให้พระปัญจวัคคีย์ปล่อยวางจากการยึดมั่นในความเป็นตัวตน ที่ยึดถือกันมาช้านานในสมัยนั้นและเป็นการเปลี่ยนความคิดเรื่องอัตตาที่เป็นความเชื่อของท่านเหล่านั้น ช่วยปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระและปล่อยวางเสียได้ การแนะนำกรณีนี้ มีการปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลที่อยู่ตรงหน้าพระองค์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามอุปนิสัยของแต่ละบุคคล จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในที่สุด

พระพุทธองค์ทรงแนะนำภิกษุวัชชี

ครั้งพุทธกาล สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี ภิกษุวัชชีรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ (ขณะนั้นทรงบัญญัติไว้เพียง ๑๕๐ สิกขาบท ต่อมาทรงบัญญัติจนถึง ๒๒๗ สิกขาบท) มาถึงวาระที่จะยกขึ้นแสดงในท่ามกลางสงฆ์เป็นข้อ ๆ ตามลำดับทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาในสิกขาบทนี้ได้

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เธออาจศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิสัสสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาหรือไม่ ภิกษุวัชชีบุตรนั้นกราบทูลว่า ข้าพระองค์อาจศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิสัสสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาได้ พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงศึกษาในสิกขา ๓ เมื่อเธอศึกษาอธิสัสสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อนั้นจักละระคะ โทสะ และโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤติดังที่เลวทรามอีก^{๖๓}

การแนะนำ คือการแนะนำเป็นแนวทางว่าควรจะปฏิบัติอย่างไร^{๖๔} พระพุทธองค์ทรงแนะนำแนวทางการศึกษาแก่ภิกษุวัชชีบุตรว่าศึกษาไตรสิกขาก็เท่ากับศึกษาสิกขาบททั้ง ๑๕๐ ข้อ ตรัสว่า

สิกขา คือข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ สัส เรียกว่า สัสสิกขา สมาธิ เรียกว่า จิตสิกขา ปัญญา เรียกว่า ปัญญาสิกขา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา สิกขา คือ การศึกษา การเล่าเรียน เช่น ปรียัติสิกขา ปฏิบัติสิกขา เป็นคำบาลี สันสกฤตว่า ศึกษา^{๖๕}

หลักไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ ได้แก่

^{๖๓} วัชชีปุตตสูตร ว่าด้วยภิกษุวัชชีบุตร, อง. ดิก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑.

^{๖๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔๕.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓๐.

- ๑) อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง)
- ๒) อธิจิตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยิ่ง)
- ๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง)^{๖๖}

คำว่า ไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ

- ๑) ไตร หรือ ตรี เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ตี แปลว่า สาม และ
- ๒) คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศีกษา

ไตรสิกขา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์^{๖๗}

ส่วนคำว่า ตี หรือ ไตร นั้น หมายถึง องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา

สิกขา ๓ หรือ ไตรสิกขา แปลว่า ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผีกหัตถอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ได้แก่

- ๑) อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมทางความประพฤติอย่างสูง
- ๒) อธิจิตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง
- ๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๖๘}

คำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในตนเองด้วยศีล สมาธิ ปัญญา โดยสำรวจตนเองจากสภาวะภายใน แตกต่างจากจิตวิทยาตะวันตกที่มุ่งเน้นพิจารณาพฤติกรรมในการแสดงออกเป็นหลัก อย่างไรก็ตามหลักการทางจิตวิทยาคำนี้มุ่งเน้นพิจารณาพัฒนาพฤติกรรม รวมทั้งการแก้ปัญหาในตัวบุคคลทุกระดับ การที่จะได้ผลสัมฤทธิ์มีประสิทธิภาพสูงจะต้องมาจากตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อเข้าใจตนเองถึงที่สุดแล้วก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ การปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพและพฤติกรรมบุคคลให้เป็นทางกุศล มาจากการประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น เปลี่ยนจากผู้มีนิสัยการแสดงออกที่ก้าวร้าว โมโห ดุร้าย กลับมาเป็นผู้ที่มีสติปัญญาสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้

พระพุทธองค์ทรงแนะนำพระราหุล

^{๖๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๖๗} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๗.

พระราหุล เป็นสาวกอายุน้อยรูปแรกที่บวชตั้งแต่อายุ ๗ ปี เป็นโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ ครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันที่ ๗ พระนางยโสธราส่งราหุลราชกุมารไปเฝ้าทูลขอ ประทานทายาทสมบัติ ราหุลกุมารตามเสด็จไปเบื้องหลังทูลขอว่า ข้าแต่สมณะ โปรดประทานทรัพย์ มรดกแก่หม่อมฉัน พระพุทธองค์มิได้ตรัสตอบเสด็จไปจนถึงนิโครธาราม สถานที่ประทับนอกเมือง ทรงดำริว่า ราหุลปรารถนาทรัพย์อันเป็นสมบัติของบิดาซึ่งเป็นไปตามวิญญูอันมีแต่ความคับแค้น เรา จะให้อริยทรัพย์ ๗ ประการซึ่งเป็นโลกุตตรทรัพย์ จึงรับสั่งให้พระสารีบุตร บรรพชาราหุลกุมาร เนื่องจากไม่เคยมีเด็กบวชมาก่อน พระสารีบุตรทูลถามว่า จะทรงผนวชพระราหุลกุมารอย่างไร ตรัสว่า ขึ้นตัน พึงให้โกนผมแล้วให้ครองผ้าช้อมผาดด้วยการห่มเฉวียงบ่า ให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลาย นั่ง กระหย่ง^{๖๙} ประคองอัญชลี แล้วให้รับไตรสรณคมน์

หลังจากบวชสามเณรราหุลเป็นผู้ใฝ่ใฝ่การศึกษา ทุกเช้าสามเณรจะลงมากอบทรายกอบทรายเต็มกำมือ อธิษฐานว่า วันนี้ขอให้เราได้ฟังโอวาทจากพระพุทธเจ้าและพระอุปัชฌาย์มากมายดุจทรายในกำมือนี้ สามเณรราหุลไม่เคยถือตนว่าเป็นโอรสพระพุทธเจ้า ท่านเป็นคนว่าง่ายและมีความเคารพในหมู่สงฆ์ ครั้งหนึ่งภิกษุจากชนบทจำนวนหนึ่งมาพักจำพรรษาที่พระเชตวันวิหาร เนื่องจากมีพระวินัย ห้ามภิกษุนอนในที่เดียวกันกับอนุปสัมบัน ภิกษุจึงไล่สามเณรราหุลให้ไปนอนที่อื่น สามเณรไม่ทราบจะไปไหนได้เข้าไปพักในวัจกุฎี (ส้วม) ของพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์เสด็จไปพบทรงทราบเรื่อง จึงนำกลับมายังคันธกุฎี จากเหตุการณ์ครั้งนั้น ทรงผ่อนปรนสิกขาบทข้อห้ามภิกษุอยู่ในที่มุงบังเดียวกันกับอนุปสัมบันเกินหนึ่งคืน ขยายเวลาออกเป็น ๓ คืน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำโดยการสอนอย่างง่ายที่เหมาะสมกับอุปนิสัยสามเณรเกี่ยวกับเรื่องการพูดเท็จ มีเรื่องโดยย่อ ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงจับขันน้ำล้างพระบาท ทรงเทน้ำลงพื้นดินหน้อยหนึ่ง ตรัสถามว่า ราหุล เห็นน้ำที่เทลงพื้นดินหน้อยหนึ่งหรือไม่ ทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ตรัสสอนว่า ‘คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ ย่อมทำความผิดออกจากตนทีละนิด เหมือนเทน้ำออกจากขันน้ำนี้’

พระพุทธเจ้าทรงจับขันน้ำ ทรงเทน้ำลงพื้นดินจนหมดขัน แล้วตรัสถามว่าราหุล เห็นขันน้ำที่คว่ำหรือไม่ ทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ตรัสสอนว่า ‘คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ ย่อมคว่ำคุณธรรมออกจากตนจนหมด เหมือนเทน้ำออกจากขันน้ำนี้จนหมด’

พระพุทธเจ้าทรงคว่ำขันน้ำล้างพระบาท ตรัสถามว่า ราหุล เห็นขันน้ำที่คว่ำหรือไม่ ทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ‘คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ ย่อมคว่ำคุณธรรมออกจนหมด ดุจขันที่คว่ำนี้’

พระพุทธเจ้าทรงหงายขันน้ำเปล่า แล้วตรัสถามว่า ราหุล เห็นขันน้ำเปล่าที่เราหงายขึ้นไม่มีน้ำเหลืออยู่เลย ทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ‘คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ ย่อมไม่มีความดีเหลืออยู่ ดุจขันเปล่านี้’

^{๖๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๖๑.

การสอนด้วยสื่อการสอน เป็นขั้นตอนที่เหมาะสมกับความรู้สำหรับเด็กทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งใน ‘คุณความดี’ ท่านใช้คำว่า สามัญญ์ แปลว่าความเป็นสมณะหรือความเป็นภิกษุ คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ ย่อมเทความเป็นพระภิกษุออกทีละน้อยจนไม่มีเหลือ กลายเป็นอวัชชีหรือคนโกหกหลอกลวง ในที่สุด ครั้งสุดท้าย พระพุทธองค์ทรงแนะนำการศึกษาแก่ท่านในจุฬาราลูโฆวาท มีเนื้อหาว่าด้วยขันธ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ท้ายพระสูตรบันทึกว่า ท่านได้บรรลุพระอรหัตแต่ไม่ได้บอกว่าท่านบรรลุเมื่ออายุเท่าไร เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระราหุลมีอีกชื่อที่เพื่อนพรหมจารีเรียกว่า ราหุลภักทะแปลว่าราหุลผู้ดีงามหรือราหุลผู้โชคดี ท่านยอมรับว่าคำพูดนี้เป็นความจริงคือ ท่านมีโชคดี ๒ อย่าง โชคชั้นที่หนึ่ง ได้เป็นโอรสเจ้าชายสิทธัตถะแห่งศากยวงศ์ โชคอีกอย่าง ได้เป็นโอรสทางธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อรรถกถาว่า พระราหุล สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ขาดสมบัติ เพราะเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติดีสมบัติ เพราะเป็นผู้มีปัญญาเห็นธรรมทั้งหลาย^{๗๐}

พระโมคคัลลานะถวายผ้ากาสาวะ พระสารีบุตรถวายสรณะ พระมหากัสสปะเป็นพระโอวาทาจารย์บรรพชาราหุลกุมาร เป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา^{๗๑}

พระพุทธบิดาทรงเสียพระทัยว่า เมื่อเจ้าชายนั้นพบกับพระราหุลบวชแล้วจักไม่มีผู้สืบสันตติวงศ์ จึงเข้าทูลขอพรว่า พระองค์ไม่พึงบรรพชาให้กุลบุตรผู้ไม่ได้รับอนุญาตจากการดาบิดาหรือผู้ปกครอง พระพุทธองค์มีพุทธบัญญัติ ห้ามมิให้บรรพชาแก่กุลบุตรผู้ที่ยังได้รับอนุญาตจากการดาบิดาหรือผู้ปกครอง ทรงบัญญัติว่า ผู้ที่อายุยังไม่ครบอุปสมบทให้บรรพชาเป็นสามเณร โดยวิธีรับไตรสรณคมน์ คือเปล่งวาจาขอถึงพระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง และให้สมาทานศีล ๑๐ วิธีการบวชนี้ เรียกว่า ดิสรณคณูปสัมปทา ทรงอนุญาตภิกษุรับสามเณรเป็นอุปฐากได้เกินกว่า ๑ รูป พระราหุลเถระนิพพานเมื่ออายุเท่าไรไม่มีบันทึก ทราบเพียงนิพพานก่อนพระสารีบุตรผู้เป็นพระอุปปัชฌาย์ และก่อนพุทธปรินิพพาน สถานที่นิพพานคือ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๗๒}

พระพุทธองค์ทรงแนะนำพระจูฬปันถก

พระจูฬปันถก เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งในอสีติมหาสาวก เป็นบุตรของธิดาเศรษฐีกรุงราชคฤห์ และเป็นน้องชายของพระมหาปันถกะ มารดาท่านเป็นธิดาคนเดียวของตระกูลเศรษฐี

^{๗๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ ๘ ภาคที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

^{๗๑} สุริย์ มีผลกิจและวิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

^{๗๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวก พุทธสาวิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๙.

มารดาบิดาเลี้ยงดูอย่างเคร่งครัดกวัดขันดูแลไม่ให้คบหาบุรุษใด ๆ ภายหลังได้รักใคร่กับคนรับใช้ในตระกูล เกรงความผิดจึงชวนสามีหนีไปอาศัยอยู่ที่อื่นในชนบท ต่อมานางตั้งครรภ์ ตอนใกล้คลอดนึกถึงมารดาบิดาจึงชวนสามีกลับบ้าน แต่สามีเกรงความผิดที่พาลูกสาวเศรษฐีหนีจึงไม่พากลับไป นางฉวยโอกาสที่สามีไม่อยู่เดินทางกลับบ้าน สามีมาทันจึงมาพานางกลับที่อยู่ตน บังเอิญระหว่างทางนางคลอดบุตรชายจึงได้นามว่า ปันถก (แปลว่า ผู้คลอดระหว่างทาง) ต่อมานางตั้งครรภ์บุตรคนที่สองก็หนีสามีกลับบ้านอีก นางคลอดบุตรระหว่างทางเช่นเดียวกับคนพี่ เรียกคนพี่ว่า มหาปันถก (ปันถกคนโต) เรียกน้องว่า จูฬปันถก (ปันถกคนเล็ก) เมื่อบุตรทั้งสองเติบโตขึ้นมาสามีภรรยานำไปให้ชนเศรษฐีซึ่งเป็นตายายของบุตรทั้งสองเป็นผู้เลี้ยงดู

มหาปันถก ผู้เป็นพี่ชายเกิดศรัทธาขออนุญาตตายายไปบรรพชาในสำนักพระพุทธองค์ ตั้งแต่อายุน้อย เมื่ออายุครบบวชได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธองค์แล้วพากเพียรบำเพ็ญสมณธรรมไม่นานก็บรรลุพระอรหัต พร้อมปฏิสัมภิทา (ความแตกฉาน) ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ (ตำแหน่งความเป็นเลิศกว่าผู้อื่น) ด้านมีความฉลาดในปัญญาวิภูษะ (ฉลาดเชี่ยวชาญในวิปัสสนา) ต่อมารำลึกถึงพระจูฬปันถกผู้น้อง จึงไปขออนุญาตกับโยมตายาย ให้บวชในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าพระจูฬปันถกเป็นผู้มีปัญญาทิบ หัวช้า จำอะไรไม่ค่อยได้ เมื่อบวชแล้วดำรงมั่นในศีล ๑๐ ข้อดีแล้วจึงให้เรียนคถาในสำนักพระมหาปันถกว่า

ปทุม ียถา โจนท สุนธ	ปาโต ลียา ผลลมวิตคนธ
องคิรส ปสส วิตรจมาน	ตปนตมาทิจจมิวมนตลิกเข
แปลว่า ดอกบัวโกกนุท มีกลิ่นหอม	บานแต่เช้า มีกลิ่นอบอวล ฉันท
เธอ จ ง ดุ จ พ ระ อัง คิ ร ส เจ้า	ผู้รุ่งโรจน์ดุจอาทิตย์สว่างกลาง
(พระพุทธเจ้า)	หาว ฉันทัน

พระจูฬปันถกพยายามท่องอยู่ ๔ เดือนก็ยังไม่สามารถจำคถานี้ได้ มหาปันถก กล่าวว่า เธอช่างอากัปกิริยาในพระศาสนา เวลาว่านไป ๔ เดือนยังไม่สามารถเรียน จำได้แม้หนึ่งคถา แล้วเธोजักให้กิจแห่งบรรพชิตถึงที่สุดได้อย่างไร ไป เธอจงออกไปเสียจากที่นี่ เมื่อถูกพระเถระพี่ชายประณามขับไล่ ไม่รู้จะไปไหนได้แต่ยืนร้องไห้ใกล้ซุ้มประตู ขณะนั้นหมอชีวกโกมารภัจจ์ไปหาพระมหาปันถกเพื่อขอนิมนต์พระภิกษุทั้งหมด มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตนในฐานะที่ท่านเป็น ภัตตเทศก์ (ผู้จัดพระไปกิจนิมนต์) พระมหาปันถกกล่าวว่า เว้นพระจูฬปันถก นอกนั้นอาตมาภาพรับนิมนต์ได้ พระจูฬปันถกได้ฟังคำนั้นยิ่งเสียใจมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงความทุกข์นั้น ทรงดำริว่าจะต้องใช้วิธีการแนะนำจูฬปันถกจึงจะบรรลุธรรมได้ จึงแสดงพระองค์ตรัสถาม ปันถก เธอร้องไห้ทำไม กราบทูลว่า พระพี่ชายขับไล่ข้าพระองค์ พระเจ้าข้า ตรัสว่า อย่าคิดมากไปเลย จงรับผ้าผืนนี้ไปแล้วบริกรรมในใจว่า รโซโหรณ รโซโหรณ ๆ ๆ (ผ้าเช็ดธุลี ผ้าเช็ดธุลี ๆ ๆ) พระพุทธองค์

ประทานท่อนผ้าสะอาดอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ให้ พระจุฬป็นถกบริการมคคาถาพร้อมกับลูปคลำผ้าผืนนั้นไปมา ผ้าสะอาดก็กลายเป็นเศร้าหมอง เมื่อลูปคลำ พร้อมกับบริการมไปเรื่อย ๆ ผ้าสะอาดก็เหมือนผ้าเช็ดหม้อข้าว เพราะจิตเป็นสมาธิมีญาณอันแก่กล้าจึงคิดได้ว่า เดิมผ้าผืนนี้บริสุทธิ์สะอาด เพราะอาศัยสรีระอันมีวิญญานครอบครอง เมื่อถูกราคะ โทสะ โมหะเข้ามาครอบครองจึงกลายเป็นอย่างอื่นเศร้าหมองไป ดังนั้น ผ้าผืนนี้เป็นอนิจจัง แม้จิตก็เป็นเช่นนั้น จึงเริ่มตั้งความสั่นไป เสื่อมไปยังญาณในนิมิตนั้นให้เกิดขึ้น ทำญาณให้เป็นบาท เริ่มเจริญวิปัสสนาก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งอภิญา ๔ (ความสามารถพิเศษเหนือสามัญวิสัย)

เวลานั้น หมอชีวกโกมารภัจจ์ยกภัตตาหารไปถวายพระพุทธเจ้าและให้คนอื่น ๆ ไปถวายภิกษุทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงยกพระหัตถ์ปิดบาตรเสีย ทูลถามว่าเหตุใดจึงไม่รับภิกษา พระเจ้าข้าตรัสว่า ชีวก ยังมีภิกษุอยู่ในวัดมิใช่หรือ หมอชีวกจึงให้คนไปนิมนต์พระคุณเจ้าที่วิหารมา พอไปถึงวิหารได้พบภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป ที่พระจุฬป็นถกเนรมิต แต่ละรูปมีรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทางไม่เหมือนกัน จึงกลับไปบอกว่าภิกษุในวิหารมีมากกว่าภิกษุที่มาในบ้านนี้ ท่านจะให้ไปนิมนต์พระคุณเจ้ารูปไหน หมอชีวกทูลถาม พระพุทธองค์ตรัสว่า เธอชื่อ จุฬป็นถก คนรับใช้กลับไปวิหารถามหาพระคุณเจ้าชื่อ จุฬป็นถก ภิกษุทั้ง ๑,๐๐๐ รูป ตอบพร้อมกันว่า เราชื่อจุฬป็นถก เราชื่อจุฬป็นถก คนรับใช้กลับมาบอก หมอชีวกทราบโดยนัยว่าพระภิกษุนั้นคงมีฤทธิ์ จึงสั่งคนรับใช้ไปนิมนต์ กล่าวว่า พระศาสดามีรับสั่งให้ท่านทั้งหลายไปหา โดยเฉพาะรูปที่ขานรับก่อน เธอจงจับชายจีวรไว้ คนรับใช้กลับไปวิหารได้ทำตามคำสั่ง ภิกษุเนรมิตก็อันตรธานหายไป คนรับใช้จึงนำพาพระเถระมาบ้านหมอชีวก

พระพุทธองค์ทรงรับข้าวยาคุและของอื่น ๆ ต่างชนิด เสร็จภัตกิจแล้ว ทรงรับสั่งให้พระจุฬป็นถกกระทำอนุโมทนา ด้วยความเป็นผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทาพระเถระได้อนุโมทนาพระพุทธพจน์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์^{๗๓}

เรื่องพระจุฬป็นถกให้แง่คิดอย่างดี สำหรับครู อาจารย์ผู้สอนที่ไม่รู้จักนิสัย อุปนิสัย และ อธิมุติ (ความถนัด) ของศิษย์หรือผู้เรียนย่อมสอนศิษย์ไม่สำเร็จผลผู้เป็นครู อาจารย์อาจารย์ต้องรู้จุดเด่น จุดด้อยจะต้องเรียนรู้เทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน การสอนนั้นจึงจะสัมฤทธิ์ผล พระมหาปณณซึ่งเป็นพระพี่ชาย ไม่รู้อุปนิสัยที่แท้จริงของพระน้องชาย จึงสอนพระจุฬป็นถกไม่ถูกทาง กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีหัวช้า ความจำไม่ดีกลับเกณฑ์ให้เรียนหนังสือ ท่องจำคาถา ย่อมยากที่จะทรงจำได้ แต่พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการอย่างอื่นที่ไม่ใช่ท่อง สาธยาย ทรงให้พระจุฬป็นถกลูบผ้าขาว กล่าวคาถาสั้น ๆ ซ้ำ ๆ คือ ทรงบอกวิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั่นเอง เพียงแต่ไม่ตรัสบอก

^{๗๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ ๘ ภาคที่ ๒, หน้า

โดยตรงเท่านั้น เมื่อไม่ต้องท่องจำคาถา ๔ ประโยค เพียงลูฟ้กับกรรมสัน ๆ ซ้ำ ๆ ทำให้พระจูฬปันถกมีกำลังใจเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง หลังจากได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธองค์แล้วจึงเกิดความรู้แจ้ง เห็นจริงในที่สุด พระจูฬปันถกได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะด้านเป็นผู้มีมโนมยิทธิ (มีฤทธิ์ทางใจ) ได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อถึงกาลเวลาก็นิพพานไปตามอายุขัย

พระพุทธองค์ทรงแนะนำปิปผลิมาณพ

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับ ณ คันธกุฎี ที่เวฬุวันวิหาร ปิปผลิมาณพ บุตรของกบิลพราหมณ์ (ปิปผลิ เป็นชื่อเดิมของพระมหากัสสปเถระเมื่อก่อนออกบวช ส่วน กัสสปะ เป็นชื่อตามตระกูล) ตอนอายุย่างเข้า ๒๐ ปี มารดาบิดาให้ท่านแต่งงานกับนางภัททกาปิลาณี โดยท่านทั้งสองไม่มีใจยินดีในโลกียวิสัยแต่งงานแล้วมิได้ยุ่งเกี่ยวในกามคุณ เมื่อมารดาบิดาของทั้งสองคนเสียชีวิตไปแล้ววันหนึ่ง ปิปผลิไปตรวจนาเห็นฝูงนกจิกกินไส้เดือน จึงถามบริวารว่าบาปของสัตว์พวกนั้นจะตกแก่ใครตอบว่า บาปยอมตกแก่ท่านปิปผลิ จึงเกิดสังเวชใจว่าหากอกุศลกรรมนี้ตกแก่ท่านแล้ว ถึงเวียนว่าตายเกิดไปพันชาติก็คงไม่พ้นทุกข์ กลับไปบ้านสละสมบัติให้แก่คนในเรือน ตกลงกับนางภัททกาปิลาณีผู้เป็นภรรยาออกจากมหาตถคามาเพื่อแสวงหาอาจารย์ผู้จะชี้แนะแนวทางชีวิตใหม่ ไปถึงทางสองแพร่งแยกจากกันไปแสวงหาสัจธรรม นางภัททกาปิลาณีไปบวชในสำนักภิกษุณี

ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา ปิปผลิมาณพออกบวชปลงผม นุ่งผ้ากาสาвање (ผ้าย้อมฝาด กาสาวพัสดุ์คือผ้าเหลืองพระ) ระหว่างทางเห็นพระพุทธองค์ประทับนั่งขัดสมาธิที่คงไม้พทุพุตติโรธมีพระรัศมีเปล่งจากพระวรกาย แน่ใจว่าท่านนี้คือศาสดา จึงไปเฝ้ากราบทูลขอเป็นสาวกทรงประทานอุปสมบทด้วยพระโอวาท ๓ ข้อ ตรัสว่า กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า

๑) เราจักตั้งความละอายและความเกรงใจไว้ในภิกษุ ทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ผู้ใหม่ และผู้ปานกลางอย่างแรงกล้า (คือมีหิริโอตตัปปะอย่างแรงกล้าในภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ ผู้เป็นนวกะ และผู้เป็นมัชฌิมะ)

๒) เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเจียฐลงพึงธรรมและพิจารณาเนื้อความตามธรรมนั้น (คือพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล จักกระทำธรรมนั้นทั้งหมดให้เป็นประโยชน์ มนสิการถึงธรรมนั้นทั้งหมด จักประมวลจิตมาทั้งหมด เจียฐเสถสดับธรรม)

๓) เราจักไม่ละสติที่เป็นไปในกายเรา จักพิจารณากายคตาสติ (คือไม่ละกายคตาสติที่ประกอบด้วยความยินดี)^{๗๔}

^{๗๔} สุริย์ มีผลกิจและวิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, หน้า ๑๓.

การอุปสมบทวิธีนี้ชื่อว่า โอวาทปฏิกคหณุปสัมปทา เป็นอุปสัมปทาของพระกัสสปะ พระพุทธองค์ประทานอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะด้วยโอวาท ๓ ข้อแล้วเสด็จออกจากควงไม้ให้พระมหากัสสปะเป็นปัจฉาสมณะ (พระผู้ติดตาม พระเดินตาม) ระหว่างทางทรงแวะข้างทางที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง พระมหากัสสปะพับผ้าสังฆาฏิ (ผ้าทาบคลุมจีวร เป็นหนึ่งในไตรจีวร) ผืนเก่าของท่านเป็น ๔ ชั้นให้พระพุทธองค์ประทับนั่ง ทรงใช้พระหัตถ์ลูบคลำผ้า ตรัสว่า สังฆาฏิผืนเก่าผืนนี้อ่อนนุ่ม พระเถระจึงกราบทูลถวายผ้าสังฆาฏิ ตรัสว่า เธอจักห่มอะไร ทูลว่า ข้าพระองค์เมื่อได้ผ้าสำหรับห่มของพระองค์ จึงจักห่ม พระเจ้าข้า ตรัสว่า เธอจักครองผ้าบังสุกุลผืนนี้ได้หรือ ในวันที่เราถือเอาผ้าผืนนี้ มหาปฐพีที่รองรับน้ำโดยรอบได้เกิดหวั่นไหว ธรรมดาจีวรเก่าใช้แล้วของพระพุทธเจ้าผู้ที่ไม่มีความดีมากพอไม่อาจครองผ้านี้ได้ ภิกษุผู้ถือบังสุกุลเป็นวัตรมาแต่กำเนิด เป็นผู้ฉลาดสามารถในการบำเพ็ญปฏิบัติเท่านั้นจึงควรครองจีวรนี้ แล้วทรงเปลี่ยนจีวรกับพระมหากัสสปะ อรรถกถาว่าครั้งนั้นทำให้เกิดแผ่นดินไหว เพราะทรงทำสิ่งที่ทำได้ยาก ชื่อว่า จีวรที่ทรงใช้ห่มของพระพุทธเจ้าซึ่งแลกเปลี่ยนกับสาวกนั้นไม่เคยมี มิได้มีอีกแล้ว แม้พระมหากัสสปะได้รับพระมหากรุณาธิคุณก็ได้ถือตัวว่าตนเป็นผู้ได้ใช้จีวรของพระพุทธเจ้า แต่จะกระทำให้ยิ่งขึ้น ท่านสมათานธุดงค์ ๑๓ ในสำนักของพระพุทธองค์และถือมั่นใน ๓ ประการ คือ ๑) ถือบังสุกุลจีวรเป็นวัตร ๒) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๓) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร พระกัสสปะเป็นเสขบุคคล (ปุถุชน) เพียง ๗ วัน ครั้นวันที่ ๘ ตอนรุ่งอรุณได้บรรลुพระอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่า ท่านพระมหากัสสปเถระ เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายทางด้านธุดงค์^{๗๕} เมื่อพระพุทธเจ้าประจวบหน้กใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระมหากัสสปเถระอยู่ต่างเมืองได้ทราบข่าวนี้ จึงชวนภิกษุจำนวนมากเดินทางไปเฝ้าพระพุทธองค์ระหว่างทางทราบข่าวพระพุทธปรินิพพาน ภิกษุที่เป็นพระอรหันต์พากันนั่งสงบปลงธรรมสังเวช ฝ่ายภิกษุปุถุชนก็ร้องไห้คร่ำครวญอาลัยอาวรณ์ มีภิกษุสูงอายุชื่อ สุภททะ กล่าวพลอบให้ภิกษุทั้งหลายคลายความโศกเศร้าว่า พระศาสดาปรินิพพานไปแล้วก็ดี เพราะต่อไปนี้จักทำอะไรได้ตามปรารถนา ทำให้พระเถระหวนรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมอบความไว้วางใจแก่ท่าน จึงดำริทำสังคายนา

ท่านมหากัสสปะเป็นพระเถระผู้ใหญ่บวชเมื่อสูงอายุ พยายามปฏิบัติตนเคร่งครัดทำตนเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุรุ่นหลัง เป็นผู้มีส่วนสำคัญได้เป็นหัวหน้าชักชวนพระสงฆ์ให้ทำสังคายนา คือ ร้อยกรองหรือจัดระเบียบพระธรรมวินัยครั้งแรก ท่านเป็นผู้ถามทั้งพระวินัยและพระธรรม มีพระอุบาลีเป็นผู้ตอบเกี่ยวกับพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้ตอบเกี่ยวกับพระธรรม พระอรหันต์ประชุมกัน

^{๗๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ ๘ ภาคที่ ๑, หน้า ๕๓๘-๕๔๐.

๕๐๐ รูป กระทำอยู่ ๗ เดือนจึงสำเร็จ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงอุปถัมภ์ ท่านมหากัสสปะมีอายุ ๑๒๐ ปี นิพพาน ณ เขากุกกุฏสัมปการพต เมืองราชคฤห์

พระอัสสชิแนะแนวแก่อุปติสสะ

คุณสมบัติประการหนึ่ง ในทางบุคลิกภาพของผู้ให้การแนะแนวสมัยพุทธกาล คือเรื่อง พระอัสสชิช่วยแนะแนวให้อุปติสสะได้ดวงตาเห็นธรรม ต่อจากนั้นอุปติสสะได้นำความรู้นั้นไปช่วยทำให้โกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมด้วย มีเรื่องโดยย่อว่า

อุปติสสะ เป็นชื่อเดิมครั้งเยาว์วัยของพระสารีบุตร ผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า บิดาชื่อ วังคันตพราหมณ์ มารดาชื่อ สารี (ชื่ออุปติสสะ เพราะเป็นบุตรหัวหน้าอุปติสสคาม) ท่านมีเพื่อนสนิทคือ โกณฑัญญะ (ชื่อโกณฑัญญะ เพราะเป็นบุตรหัวหน้าโกณฑัญญคาม ต่อมาคือพระมหาโมคคัลลานะ)^{๗๖} วันหนึ่งทั้งสองคนไปดูมหรสพ ขณะนั้นได้พิจารณาเห็นความจริงจากอาการกิริยาอาการของผู้แสดง คนดู และตนเอง จึงอุกคิได้ว่า อีกไม่ถึง ๑๐๐ ปี ผู้แสดง คนดู และตนเองก็ต้องตายทั้งหมด เกิดธรรมสังเวช คิดแสวงหาโมกขธรรม จึงชวนกันไปค้นหาสำนักปฏิบัติจิตตภาวนา เพื่อให้ชีวิตมีค่ามากขึ้น ในเวลานั้นทั้งสองท่านศึกษาในสำนักสัทธชัยปริพาชก ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์สอนศิษย์รุ่นต่อไป แต่ท่านมีความเห็นว่าความรู้ที่สำเร็จได้ ยังไม่ใช่สมรรถธรรมที่ต้องการ จึงตกลงแยกย้ายกันไปแสวงหา ทั้งสองท่านตกลงกันว่าหากใครค้นพบธรรมวิเศษก่อนก็ให้มาบอกได้รู้ด้วย

วันหนึ่งอุปติสสปริพาชกเข้าไปในกรุงราชคฤห์แต่เช้าตรู่ เห็นนักบวชรูปหนึ่งกำลังบิณฑบาตด้วยลักษณะอาการสุภาพเรียบร้อย มีความสงบเสถียรเยือกเย็น อย่างไม่เคยพบเห็นมาก่อน จึงไปสังเกตใกล้ ๆ ได้เห็นใบหน้าเต็มเปี่ยมด้วยความสุข สงบและไม่หวั่นไหว มีกิริยาก้าวไป ถอยกลับ แลดูเหลือวดู คู้เข้า เหยียดออก นำเลื่อมใส มีจักขุทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ^{๗๗} แล้วคิดว่าภิกษุรูปนี้คงเป็นองค์ใดองค์หนึ่งบรรดาพระอรหันต์หรือท่านผู้ดำเนินสู่หนทางแห่งความเป็นพระอรหันต์ในโลกเป็นแน่ คิดในใจว่าบรรพชิตนี้คงเป็นบุคคลผู้บรรลุลหรรษที่กำลังแสวงหา จึงเดินตามห่าง ๆ กระทั่งท่านบิณฑบาตเสร็จแล้วจึงเข้าไปทักความเคารพ กล่าวว่า ข้าพเจ้าใคร่ทราบ ว่า ผู้ใดเป็นครู อาจารย์ อาจารย์ของท่านและคำสอนของท่านเป็นอย่างไร พระอัสสชิ^{๗๘} ตอบว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีพระมหาสมณะแห่งวงศ์ศากยะผู้หนึ่งได้บวชประพฤติพรหมจรรย์เป็นครู อาจารย์อาจารย์ เราเพิ่งบวชใหม่ มีเวลาศึกษาน้อย ไม่ทราบในคำสอนของพระองค์มากนักไม่สามารถอธิบายโดยละเอียด แต่อาจบอกได้บ้างสักคำสองคำ อุปติสสะกล่าวว่า ท่านจงกล่าวตามความสามารถ การแทงตลอดธรรมเป็นภาระของข้าพเจ้า ต้องการรู้เพียงใจความสำคัญ พระเถระกล่าวคาถาว่า

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๖.

^{๗๗} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๓.

เย ธมมา เหตุปฺปภาว เตสํ เหตุํ ตถาคโธ เตสญจ โย นิโรธจ เอวํ วาที มหาสมโณ
 แปลว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่ง
 ธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะเจ้ามีปกติตรัสอย่างนี้

ด้วยการแสดงธรรมจากพระอัสสชิอย่างย่อ อุปติสสะได้ฟังแล้วก็เกิดความแจ่มแจ้งขึ้นใน
 ใจอย่างรุ่งโรจน์บรรลุโสดาบัน ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นธรรมที่แสดงให้ทราบว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้
 เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นก็ตาม จะต้องดับไป ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ยกเว้นสิ่งที่ไม่มีการเกิด
 เท่านั้น ที่เป็นอิสระเหนือกฎที่จะต้องดับหรือต้องตาย สิ่งนั้นคือ อมตธรรม หลังจากนั้นได้ไต่ถามถึงที่
 ประทับของพระศาสดา นิมนต์ให้พระเถระล่วงหน้าไปก่อน ตนจะไปหาสหายเพื่อบอกธรรมอันลึกซึ้งนี้
 เมื่อไปถึงที่อยู่สหาย โกลิตะเห็นอุปติสสะเดินมาแต่ไกล มีสีหน้าผ่องใสไม่เหมือนวันก่อน ๆ จึงคิดว่า
 เพื่อนคงได้บรรลุธรรมอย่างแน่นอน เมื่อไต่ถามทราบความแล้ว อุปติสสะจึงกล่าวคาถาที่ตนได้ฟังมา
 พอจบคาถา โกลิตะได้บรรลุโสดาบัน หลังจากนั้นจึงเดินทางไปเฝ้าพระศาสดาทูลขออุปสมบท
 อุปติสสะได้นามว่า พระสารีบุตร ท่านบรรลุอรหัตผลใน ๑๕ วัน ส่วนโกลิตะได้นามว่า พระโมคคัลลา
 นะ ท่านบรรลุอรหัตผลใน ๗ วัน พระเถระทั้งสองท่านทำหน้าที่กัลยาณมิตรช่วยให้พระภิกษุสามเณร
 และฆราวาสได้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก^{๗๙}

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

หลักสัปปุริสธรรม ๗

หลักสัปปุริสธรรมนั้นเป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บริษัทตามโอกาส สถานที่
 ต่างๆ กัน ซึ่งคุณสมบัติในความหมายของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรม ๗
 ประการ ในชีวิตประจำวันนั้น ถ้าหากใครมีคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้ ๗ ประการนี้ และสามารถ
 ประพฤติได้อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ ชื่อว่าเป็น ผู้ที่พระพุทธเจ้า
 ยกย่องว่าเป็น “สัตบุรุษ” หรือ “คนดีแท้” หรือ “มนุษย์โดยสมบูรณ์” การกระทำหรือพฤติกรรมของ
 เขามีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดน่าประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดย
 ส่วนรวมย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคมนั้น ดังนั้นก่อนที่จะทำความเข้าใจความหมายและ
 ความเป็นมาของหลักสัปปุริสธรรม จึงควรทำความเข้าใจ ความหมายของสัตบุรุษก่อน เพื่อที่จะได้ทำ
 ความเข้าใจในหลักธรรมอื่นๆ ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อยต่างๆ ดังที่ปรากฏในลักขณสูตร ปาฏิกวรรค ที่ฆ
 นิภาย ดังนี้

^{๗๙} อจ. เอกก. อ. (ไทย) ๓๒/๒๖๘-๒๗๔.

๒.๒.๓.๑ ความเป็นมาของหลักสัปปริสธรรม ๗

หลักสัปปริสธรรม ๗ นี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ในธัมมัญญสูตร ความว่า ภิกษุทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ นี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนื่อนานาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก สัปปริสธรรม ๗ ประการ ได้แก่อะไรบ้าง กล่าวคือภิกษุในธรรมวินัยนี้ คือ

เป็นธัมมัญญ

เป็นอรรถัญญ

เป็นอรรถัญญ

เป็นมัตตัญญ

เป็นกาลัญญ

เป็นปริสัณญ

เป็นบุคลลโรปรัญญ

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง ธัมมัญญบุคคล ซึ่งหมายถึง ผู้รู้ธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการที่ ๑ ในคุณสมบัติ ๗ ประการของภิกษุ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของการคำนับ นับถือ ยกย่อง ของบุคคลทั้งหลาย ถือเป็นผู้มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ คุณสมบัติ ๗ ประการนั้น คือ ๑) เป็นธัมมัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้ธรรม อันเป็นคำสอนที่สำคัญ คือ สุตตะ (พระสูตรต่าง ๆ) เคยยะ (พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา) เวยยาकरणะ (พระอภิธรรมทั้งหมด) คาถา (พระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา) อุทาน (พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยทรงโสมนัส) อิติวุตตกะ (พระสูตร ที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ข้อนี้สมจริง ดังคำที่พระพุทธองค์ตรัส) ชาตก (พระสูตรที่แสดงเรื่อง ในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) อัปภูตธรรม (พระสูตรที่ประกอบด้วยอธิปาฏิหาริย์) เวทลละ (พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่ง ๆ ขึ้นไป)

๒) เป็นอรรถัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต กล่าวคือ เป็นผู้รู้จุดมุ่งหมาย และรู้จักผลว่า ผลที่เกิดจากการกระทำมีประโยชน์และตรงตามเป้าหมายที่ตั้งมั่นไว้

๓) เป็นอรรถัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้จักตนว่ามีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณเท่าใด ตามหลักแห่งอารยวิधि ๕

๔) เป็นมัตตัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ กล่าวคือ เป็นผู้รู้จักความพอดี ตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษ

๕) เป็นกาลัญญ หมายถึง เป็นผู้รู้จักเวลาอันเหมาะสมที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

๖) เป็นปริสัณญ หมายถึง เป็นผู้รู้จักวิธีการเข้าหาประชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสังคมอย่างถูกต้อง และเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติอย่างถูกต้องในชุมชนหรือสังคมนั้น

๗) เป็นบุคคลโปรปรียญ หมายถึง เป็นผู้รู้จักเลือกคบคนให้ถูกต้อง^{๘๐}

๒.๒.๓.๒ ความหมายของหลักสัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรมเป็นธรรมของสัปปริสชน คือ คนดี หรือ คนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติความเป็นคนที่สมบูรณ์และถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ ในการนิยามความหมายของสัปปริสธรรม ได้นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวว่า สัปปริสธรรม ๗ ในหลัก ธัมมัญญุตาสูตราว่าด้วยบุคคลผู้รู้ธรรม ได้กล่าวว่าภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ นี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ธรรม ๗ ประการ คือ ๑) ธัมมัญญู ๒) อตถัญญู ๓) อตตัญญู ๔) มัตตัญญู ๕) กาลัญญู ๖) ปริสสัญญู ๗) บุคคลัญญู

ภิกษุเป็นธัมมัญญู คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรมคือ สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทลละ หากภิกษุไม่รู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละเลย เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นธัมมัญญู ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่าเป็น ธัมมัญญู ภาิกษุชื่อว่าธัมมัญญู ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอตถัญญู คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ นั้นแลว่า“นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้” นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้” หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ เลยว่า “นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้” เราไม่พึงเรียกเธอว่า “เป็นอตถัญญู” ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า “นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้” ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่าเป็นอตถัญญู ภาิกษุชื่อว่าธัมมัญญู อตถัญญู ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอตตัญญู คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” หากภิกษุไม่รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอตตัญญูในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ ประมาณเท่านี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นอตตัญญู ภาิกษุชื่อว่าธัมมัญญู อตถัญญู อตตัญญู ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นมัตตัญญู คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร หากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญูในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญู ภาิกษุชื่อว่าธัมมัญญู อตถัญญู อตตัญญู มัตตัญญู ด้วยประการฉะนี้

^{๘๐} อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

ภิกษุเป็นกัลลัญญ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริ
 ปุจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” หากภิกษุไม่รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่
 เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” เราไม่เรียกเธอว่าเป็นกัลลัญญใน
 ที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร
 นี่เป็นกาลหลีกเร้น” ฉะนั้นเราจึงเรียกเธอว่าเป็นกัลลัญญ ภิกษุชื่อว่าปรัหมมัญญ อตถัญญ อตตัญญ
 มัตตัญญ กาลัญญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นปริสัณญ คือภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตตยบริษัท นี่คหบดีบริษัทนี้
 สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรทำอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควร
 กล่าวอย่างนี้ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” หากภิกษุไม่รู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่างนี้”
 เราไม่เรียกเธอว่าเป็นบริษัทในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่าง
 นี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นปริสัณญ ภิกษุชื่อว่าปรัหมมัญญ อตถัญญ อตตัญญ มัตตัญญ
 กาลัญญ ปริสัณญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นบุคคลปโรปรัญญ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก บุคคล ๒ จำพวก
 คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ บุคคลพวกที่ไม่ต้องการเห็น
 พระอริยะ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่ต้องการเห็นพระอริยะก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้
 อย่างนี้ บุคคลพวกที่ต้องการเห็นพระอริยะก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลผู้ต้องการเห็นพระอริยะก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการฟังสัทธรรม อีกพวก
 หนึ่งไม่ต้องการฟังสัทธรรม บุคคลพวกที่ไม่ต้องการฟังสัทธรรมก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคล
 พวกที่ต้องการฟังสัทธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลพวกที่ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งเจียโสตฟังธรรม อีกพวกหนึ่ง
 ไม่เจียโสตฟังธรรม บุคคลที่ไม่เจียโสตฟังธรรม ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่เจียโสตฟัง
 ธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลเจียโสตฟังธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ อีกพวกหนึ่งฟัง
 แล้วทรงจำธรรมไว้ไม่ได้ พวกที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ไม่ได้ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวก
 ที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่
 ทรงจำไว้ อีกพวกหนึ่งไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ บุคคลพวกที่ไม่พิจารณาเนื้อความ
 แห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำ
 ไว้ได้ ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม อีกพวกหนึ่งรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลพวกที่รู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่รู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น อีกพวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่นก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคล ๒ ฝ่ายด้วยประการฉะนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นบุคคลโปรปัญญาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล จึงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๘๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า ผู้ที่จะรับการแนะนำควรมองว่า “มนุษย์ที่ดีควรจะเป็นอย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อจะได้นำมาใช้กับผู้ที่มีปัญหา หลักเกณฑ์คุณสมบัติที่ดีของมนุษย์ ก็คือ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑) รู้จักเหตุ คือรู้หลักการ หมายถึงหลักการที่จะปฏิบัติให้เกิดผลที่มุ่งหมาย เช่น เมื่อเราเข้ามาศึกษาในวิทยาลัยแห่งนี้ ก็ต้องรู้จักหลักเกณฑ์ของการศึกษาในวิทยาลัย ทำอาชีพอะไรก็ต้องรู้หลักเกณฑ์ของอาชีพนั้นๆ ว่าจะต้องปฏิบัติต้องกระทำอย่างนั้นๆ จึงจะได้ผลของอาชีพ ข้อนี้เรียกว่า “ธัมมัญญตา”

๒) รู้จักผล คือรู้ความมุ่งหมาย รู้ผลที่ต้องการในการปฏิบัติรู้จักจุดหมายว่า หลักการหรือกฎเกณฑ์นี้เพื่อจุดหมายอะไร จะให้เกิดผลอะไรขึ้น อันนี้เรียกว่ารู้จักความมุ่งหมาย ทำให้รู้ทิศทางในการปฏิบัติ ซึ่งถ้าไม่รู้ก็อาจทำให้เกิดผลเสียหายได้ ข้อนี้เรียกว่า “อัตถัญญตา”

๓) รู้จักตน คือ รู้จักตนเองมีภาวะ ฐานะ ความสามารถ ความถนัดอย่างไร มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาต่างๆ แคไหน มีพื้นฐานมาอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักตนเองตามความเป็นจริง ก็สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพ ในการพัฒนาตนเอง หากเราไม่รู้จักตนเองตามความจริง เราก็ปรับปรุงตนเองไม่ถูก หรืออาจไม่คิดที่จะพัฒนาตนเองเลย ข้อนี้เรียกว่า “อัตถัญญตา”

๔) รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี ในการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย ถ้าต้องการให้เกิดผลดีก็ต้องรู้จักพอดีในการปฏิบัติ มิฉะนั้นมันจะไม่ลงตัวเมื่อไม่ลงตัวก็ไม่เกิดผลดีตามที่ต้องการ ถ้า

^{๘๑} อ.จ.สตุตท. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

เรารู้จักความพอดีในทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการกิน การนอน การเล่น การทำงาน รู้ว่าแค่ไหนพอดี แล้วทำแค่พอดีที่จะให้ผลดี มันก็จะสำเร็จและไม่เกิดโทษ ข้อนี้เรียกว่า “มัตตัญญูตา”^{๕๒}

๕) รู้จักกาล คือ จะทำอะไรก็ต้องรู้จักกาลเวลา เช่น รู้เวลาเริ่ม ระยะเวลาที่ทำ เวลาสิ้นสุด จังหวะที่ดีของการกระทำเป็นต้น อุตมามาพูดนี้ก็ต้องรู้จักเวลาเหมือนกัน ว่าขณะนี้หมดเวลาแล้วนี่ก็เป็นเรื่องของ “กาลัญญูตา”

๖) รู้จักชุมชน เช่น รู้จักว่าเป็นชุมชนประเภทไหน พูดเรื่องอะไรจึงจะเหมาะสม และพอดี หากไม่รู้จักชุมชน ไม่เข้าใจชุมชน ก็ปฏิบัติต่อชุมชนนั้นไม่ถูก เช่น ไม่ถูกต้องตามวัฒนธรรม ประเพณี ไม่ถูกมารยาท ไม่ถูกกับแนวความสนใจหรือระดับความรู้ ความสามารถ การปฏิบัตินั้นก็ไม่ได้ผลดี การรู้จักชุมชนนี้เรียกว่า “ปริสัญญูตา”

๗) รู้จักบุคคล เช่น รู้จักว่าบุคคลนี้เป็นอย่างไร นิสัยใจคอเป็นอย่างไร มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาแค่ไหนมีความสามารถนัดจัดเจนอย่างไร สนใจเรื่องอะไร อยู่ในฐานะ หรือภาวะอย่างไร มีภูมิหลังมาอย่างไร ควรคบหาหรือไม่ จะได้ประโยชน์ในแง่ใด ควรใช้งานหรือไม่ จะช่วยเหลือหรือขอความช่วยเหลือเขาได้อย่างไร เมื่อรู้จักบุคคลแล้ว รู้จักความแตกต่างของบุคคลแล้ว การดำเนินชีวิตและการทำงานก็ได้ผลดี อันนี้เรียกว่า “บุคคลัญญูตา” เป็นคุณธรรมข้อสุดท้าย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช(อุฎฐายี)^{๕๒} กล่าวว่า สัปปริสธรรม ๗ หมายถึง คุณธรรม ๗ ประการที่บริบูรณ์ในผู้โดยย้อมบุคคลนั้นให้เป็นสัปปริสชนที่เจริญด้วย คุณสมบัติ ควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติกิจการงานให้ บรรลุผลสำเร็จ ด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้าได้

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๕๓} ได้ให้ความหมายว่า สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี ๗ ประการ คือ ๑) ัมมัญญูตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒) อุตถัญญูตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓) อัตตัญญูตา รู้จักตน ๔) มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญูตา รู้จักกาลเวลา ๖) ปริสัญญูตา รู้จักชุมชน สังคม ๗) บุคคลัญญูตา รู้จักบุคคล คุณธรรม ๗ ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัว ผู้นำซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะทำให้อำนาจสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

^{๕๒} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี), “สัปปริสธรรม”หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานสถาปนากิจศพ นายชัย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๐๙), หน้า ๑๒.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗๖.

หลักสัปปริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดีบุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ โดยยึดเอาหลักสัปปริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตบุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปริสธรรม เป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดี เพราะเป็นผู้มีเหตุผลมีผลในการปฏิบัติตน เมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้ว การปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดี คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทาง พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รู้จักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักกาลเทศะ มีเหตุผลมีผลในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่น จะสามารถบริหารงาน ได้อย่างราบรื่น^{๘๔}

ในสัปปริสสูตร อุปปริปัญญาสก มัชฌิมนิคาย ปราภุพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ^{๘๕}

๑) ธัมมัญญตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น (knowing the law; knowing the cause)

๒) อัตถัญญตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึง จุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหวอะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดว่าด่าเหินบั่นแถม เมื่อไม่ตรงเรื่องก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เข้า แนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่ (knowing the meaning; knowing the purpose; knowing the consequence)

๓) อัตตัญญตา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติมีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคน

^{๘๔} พระมหาสามารถ อานนโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓-๓๔.

^{๘๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

สมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเอง ตลอดเวลาให้ได้ดียิ่งขึ้นไป (knowing oneself)

๔) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ฝึกุญรู้จักประมาณในการรับ และบริโภคปัจจัยสี่ คุฤทฺธรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น (moderation; knowing how to be temperate)

๕) กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น (knowing the proper time; knowing how to choose and keep time)

๖) ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ว่าจะประพัตต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น (knowing the assembly; knowing the society)

๗) ปุคคัลญูตา หรือ ปุคคลปโรปริญญูตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น (knowing the individual; knowing the different individuals)

วราส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์^{๔๖} กล่าวว่า สัปปริสธรรม ๗ ธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดีธรรมของผู้ดี มีข้อธรรม ๗ ข้อ คือธัมมัญญูตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ อตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล อตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม ปริสัณญูตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม รู้จักกิจที่ว่าจะประพัตต่อชุมชนนั้น ๆ ปุคคัลญูตา ความรู้จักบุคคล ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรม หลักสัปปริสธรรม ๗ เพื่อการครองตนประยุกต์ใช้กับทักษะภาวะผู้นำและการตัดสินใจ

สรุปได้ว่า สัปปริสธรรม ๗ คือ คุณธรรมสำหรับสัปปริสชน หรือคนดี และเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้นำสามารถนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับการแนะแนวเชิงพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมเจตคติทางการศึกษาของนิสิตได้ เพื่อให้มนิสิตสามารถบริหารจัดการการเรียนได้เหมาะสม โดยคุณธรรมทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ ธัมมัญญู คือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล อตถัญญู คือ รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้

^{๔๖} วราส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม”, วารสารศึกษาศาสตร์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒. (๒๕๕๐): ๗๖.

ประโยชน์ที่ประสงค์ คือ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เกิดผลได้จริง อัตตัญญู คือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม มัตตัญญู คือ รู้จักประมาณ กาลัญญู คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน ปริสัญญู คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อชุมชนนั้น บุคคลปโรปริญญู คือ รู้จักความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น

๒.๒.๓.๓ ความสำคัญของหลักสัปปริสธรรม ๗

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่การคำนับยกย่องของบุคคลทั้งหลาย ถือเป็นผู้มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ จัดได้ว่าเป็นการแนะแนวทางที่มีหลักในการบริหารครอบคลุม และเป็นแนวทางนำความเจริญก้าวหน้าและความสุขมาสู่องค์กรได้เป็นอย่างดี

หลักสัปปริสธรรม จึงมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อการนำมาเป็นแนวทางในการบริหารงานบุคคลโดยเฉพาะการส่งเสริมคุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งหลักในการบริหารงานในแต่ละหลักจำแนกได้ดังนี้ หลักในการบริหารตน ได้แก่ อัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักตน) หลักในการบริหารคน ได้แก่ ปริสัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักชุมชนและสังคม) และบุคคลัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักคน) หลักในการบริหารงาน ได้แก่ ธัมมัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักเหตุ) และอัตถัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักผล) หลักในการบริหารงบประมาณ ได้แก่ มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) ส่วนหลักในการบริหารเวลา ได้แก่ กาลัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักกาล) ซึ่งหลักสัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ นิสิตสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในการศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตน

องค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม ๗ นี้ ผู้วิจัยนำเสนอให้ทราบถึงองค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม ทั้ง ๗ ประการ โดยแต่ละองค์ประกอบนั้นมีการอธิบายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอย่างไร รวมถึงการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงหลักสัปปริสธรรม ๗ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการแนะแนวเพื่อส่งเสริมเจตคติทางการศึกษาได้อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นต้นว่า พระสูตร ชาดก เป็นต้น มาแสดงเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาที่สำคัญของหลักธรรม ดังนี้

๑) ธัมมัญญูตา คือ รู้หลักการ

ธัมมัญญูตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้ระเบียบแบบแผน รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน กล่าวคือ ผู้นำนั้นจะต้องรู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎ รู้กติกาเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า อัมมัญญตา หมายถึง การรู้ธรรม ดังความที่ปรากฏในอัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุ รู้เรื่องนวัคคตฤศาสน์ คือคำสั่งสอนพระศาสดาอันเป็น ศาสนธรรม มีองค์ประกอบอยู่ ๙ ประการ หรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก คือ หลักปรีชาธรรมนั่นเอง ซึ่งได้แก่ การรู้เรื่องของพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม เป็นต้นอันเป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษา พระธรรมวินัยภิกษุรูปใดมีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้รู้จักธรรมหรือเหตุแห่งความเจริญ หลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่สำคัญ คือ นวัคคตฤศาสน์ ๙ ประการ ได้แก่

- (๑) สุตตะ คือ พระสูตรต่าง ๆ
- (๒) เคยยะ คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา
- (๓) เวຍยากรณะ คือ พระอภิธรรมทั้งหมด
- (๔) คาถา คือ พระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา
- (๕) อุทาน คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยความโสมนัส
- (๖) อิติวุตตะกะ คือ พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “สมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้”
- (๗) ชาดก คือ พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า
- (๘) อัปภูตธรรม คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยปาฏิหาริย์
- (๙) เวทลละ คือ พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้ และ

ถามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เป็นต้น^{๘๗}

นวัคคตฤศาสน์นี้ เป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่จุดหมายสูงสุดของการศึกษาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ภิกษุผู้รู้ธรรมจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในหลักนวัคคตฤศาสน์ดังกล่าว แล้วจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ธรรม หรือเหตุแห่งความเจริญ

ดังนั้น การรู้หลักการ รู้งาน รู้กติกาต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญมีความเข้าใจในหลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายให้ชัดเจน เพื่อการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง จึงจะสามารถนำพาความสำเร็จมาสู่องค์กรได้

พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทั้งหลายของภิกษุในพระพุทธศาสนา ทรงยกเป็นอุปมาเปรียบกับภิกษุที่จะเข้าถึงฝั่งพระนิพพาน มีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ เช่นเดียวกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จต้องรู้จักการบริหารจัดการฝูงโค ดังความที่ปรากฏในโคบาลสูตร ตอนหนึ่งว่า

^{๘๗} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖

นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญได้ ภิคุทั้งหลาย นายโคบาลในโลกนี้เป็นผู้รู้จักอุปถัมภ์ในลักษณะเป็นผู้คอยเลี้ยงชีพ ขาดบ่ง แผล สุมควันให้ รู้จักทำ รู้จักให้โคตม่น้ำ หรือยังรู้จักทางตลาดในสถานที่โคเที่ยวหากิน รู้จักรีดนมให้ เหลือไว้ รู้จักการบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูง ด้วยการบูชาเป็นอดิเรก ภิคุทั้งหลาย นายโคบาล ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการนี้ เป็นผู้สมควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำให้ฝูงโคเจริญได้ ภิคุทั้งหลาย นายโคบาลที่ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการเหล่านี้แล้ว ควรจะรักษาหมู่โคและทำให้หมู่โคเจริญได้ด้วยองค์ ๑๑ ประการ^{๘๘}

หลักการและกฎเกณฑ์หรือเป็นผู้ที่มีเหตุผลเหล่านี้แล้ว ย่อมจะนำพาไปในทิศทางที่ดี และ ประสบความสำเร็จ สามารถนำหมู่คณะให้รอดพ้นจากความหายนะต่าง ๆ ได้ ดังเรื่องของพระ โพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระยานกกระเจาบ ที่นำพาหมู่คณะรอดพ้นจากการดักจับของ นายพราน ดังปรากฏเรื่องใน สัมโมทมานชาดก ว่า

ครั้งนั้น พยานกกระเจาบได้นำพาบริวารไปหากินรายราวป่าแห่งหนึ่งและได้ถูกนายพราน คอยดักจับบริวารของตนอยู่บ่อย ๆ จึงสังเกตและพิจารณาเห็นว่าบริวารของตนถูกนายพรานดักจับ ด้วยข่าย ดังนั้น พยานกกระเจาบจึงได้เรียกบริวารประชุมกันและได้กล่าวกับบริวารว่า พวกเรา เมื่อถูก ข่ายของนายพรานแล้วจงพร้อมใจกันออกแรงบินยกข่ายให้ขึ้นไปบนยอดไม้^{๘๙} บริวารนกเหล่านั้น เมื่อ ถูกข่ายแล้วจึงได้พร้อมกันทำตามทีประชุมตกลงกันไว้ ในที่สุดพวกนกกระเจาบเหล่านั้นก็รอดพ้นจาก ความตาย

จากชาดกเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า เพราะมีพยานกกระเจาบเป็นผู้นำที่มีความรอบรู้ในเหตุ และผล มีหลักการและวิธีการในการนำหมู่คณะของตนให้พ้นจากภัยอันตรายได้ ก็คือการใช้ความ สามัคคี พร้อมใจกันบินขึ้นเพื่อที่จะยกข่ายนั้นให้ลอยขึ้นไปบนยอดไม้ และในที่สุดนกเหล่านั้นก็พ้น จากความตายได้ เพราะผู้นำมีหลักการ รู้ทันเหตุการณ์อย่างถูกต้อง ดังนั้นต้องรู้หลักการ รู้งานอย่าง ถูกต้องตามหลักธัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ จึงจะสามารถนำพาไปสู่จุดหมายที่ถูกต้อง และพาหมู่ คณะปลอดภัยได้เสมอ

จากตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าความสำคัญของการจะเป็น หลักธัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ จะต้องเป็นผู้รอบรู้และเข้าใจหลักการ กฎเกณฑ์ กติกา ภาระ งาน และสังคม ตลอดจนมีความรู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุและผลอย่างถูกต้อง เป็นผู้ตั้งตนอยู่

^{๘๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๖/๓๗๖-๓๘๘.

^{๘๙} ชุ.ชา.จตุตทาฬีส. (ไทย) ๒๗/๓๓/๑๔.

ในหลักการที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนและปฏิบัติงานได้ถูกต้อง สามารถนำพาตนเองและหมู่คณะไปสู่ความปลอดภัย พบกับความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าตามจุดหมายที่วางไว้ได้

๒) อรรถกถา คือ รู้จักผล รู้จุดหมาย

อรรถกถา คือ รู้จุดหมาย รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผลที่เป็นมาแต่เหตุ กล่าวคือต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์องค์รวมที่จะไปทิศทางไหน เพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายที่วางไว้

พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า อรรถกถา คือ ความเป็นผู้รู้หรือรู้จุดหมาย รู้ประโยชน์ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในอัมมัญญสูตร ว่า

ภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนานี้เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อความใจความ ความมุ่งหมาย และประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต คือ ถ้อยคำ ที่เป็นประโยชน์นั้นนี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้นเลยว่าเป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ ไม่พึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถกถา แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ ฉะนั้น ควรเรียกภิกษุนั้นว่าเป็นอรรถกถา.^{๙๐}

ดังนั้น การรู้จุดหมาย การรู้ความมุ่งหมาย และเป้าหมายหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่ง หากไม่เข้าใจในจุดหมายหรือความมุ่งหมายของการกระทำแล้ว จะเชื่อว่าเป็นผู้นำที่ดีไม่ได้ ดังเรื่องที่ปรากฏในปโรสหัสสชาดก ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสยกย่องพระสารีบุตรและอาจารย์กับศิษย์ มีใจความว่า

ครั้งนั้น พวกเธอเล่าเรียนศิลปวิทยาในเมืองตักศิลาและออกบวชเป็นฤๅษีเจริญมานะ อภิญญา มีบริวาร ๕๐๐ รูป พอถึงฤดูฝน ศิษย์คนโตจึงได้พาบริวารครึ่งหนึ่งไปอยู่ในถิ่นของมนุษย์ ในขณะที่พระโพธิสัตว์กำลังจะสิ้นชีวิตพอดี ลูกศิษย์ที่อาศัยอยู่กับท่านจึงถามท่านว่าข้าแต่ท่านอาจารย์ ท่านได้คุณพิเศษชนิดไหน อาจารย์จึงตอบว่า ไม่มีแม้แต่น้อย แล้วท่านก็ได้เสียชีวิตลง ไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะท่านได้เจริญสมาธิจนถึงฌาน ตามคุณธรรมที่ท่านได้

เมื่อพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ เกิดในสกุลอุทิจจพราหมณ์เมื่อเจริญวัยแล้ว เมื่อลูกศิษย์เหล่านั้นได้ฟังคำที่อาจารย์ตอบว่า คุณพิเศษไม่มีแม้แต่น้อยจึงพากันเข้าใจในคำตอบของท่านว่า ไม่มีคุณธรรมพิเศษอะไรๆแม้แต่น้อย จึงไม่พากันทำสักการะความเคารพอาจารย์เมื่อศิษย์ผู้ใหญ่กลับมาจากที่อยู่ของมนุษย์จึงได้ถามศิษย์คนรองว่า ท่านอาจารย์ไปที่ไหน ศิษย์ตอบว่า อาจารย์ของ

^{๙๐} อัง.สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.

เราเสียชีวิตแล้ว ศิษย์ผู้ใหญ่จึงได้ถามอีกว่า พวกเจ้าได้ถามถึงคุณพิเศษของอาจารย์หรือไม่ ตอบว่าถาม และท่านตอบว่า ไม่มีแม้แต่หน่อย เหตุนี้พวกเราจึงไม่ทำความเคารพท่าน ฝ่ายศิษย์ผู้ใหญ่จึงได้กล่าวว่า พวกท่านไม่รู้ความหมายของถ้อยคำของอาจารย์ ท่านได้มาน อาภิญจัญญาตนะสมาบัติแล้ว ศิษย์เหล่านั้นก็ไม่เชื่อในถ้อยคำของเขา แม้จะกล่าวซ้ำแล้ว ซ้ำเล่า

พระโพธิสัตว์ทราบเหตุนี้ จึงคิดว่า คนเหล่านี้เป็นคนอันธพาล ไม่เชื่อในถ้อยคำของศิษย์คนใหญ่ จากนั้นจึงได้ยืนอยู่ในอากาศด้วยอานุภาพอันใหญ่ แล้วกล่าวว่า แม้จะมีผู้มาประชุมกันตั้ง ๑,๐๐๐ คน พวกเหล่านั้น ให้พิจารณาตั้ง ๑๐๐ ปี ก็ไม่มีปัญญาทราบได้ แต่บุรุษผู้มีปัญญารู้แจ้งในถ้อยคำความมุ่งหมายของเราแล้วเพียงผู้เดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า^{๙๑}

จากขาดเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้มีปัญญารู้ผลที่เป็นมาแต่เหตุ หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง รู้จักความมุ่งหมาย หรือการกระทำนั้น ๆ ย่อมเป็นบุคคลที่ประเสริฐควรแก่การยกย่อง ดังนั้นพระพุทธร่องค์จึงทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระ และแต่งตั้งท่านไว้ในฐานะอัครสาวก ระดับผู้นำอันเป็นฐานะที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของท่านตามความเป็นผู้มีปัญญารู้ผล แม้แต่ทางสังคมหรือราชอาณาจักรก็เช่นเดียวกัน บุคคลที่เป็นผู้บริหารนั้นหากเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายตามที่ปรากฏเกิดขึ้นในสังคม และวางแผนงานอย่างสร้างสรรค์หรือแก้ไขในเหตุการณ์นั้น ๆ ได้แล้ว ย่อมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเชื่อถือของผู้ได้บังคับบัญชาและจากบุคคลในสังคม

หลักอัตถัณฺณตา ความเป็นผู้รู้จักผลนี้ ต้องมีความสามารถกำหนดเป้าหมายได้ถูกต้อง สามารถดำเนินงานได้ตรงตามที่กำหนดไว้ สามารถคาดการณ์และวางแผนการทำงาน รวมทั้งการแก้ไข การพัฒนาตนเองและบุคลากรได้โดยการใช้หลักการนี้ ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองทุกอย่างทะลุปรุโปร่งสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ด้วยเหตุนี้ เหตุผลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับความเป็นเรื่องความเสื่อมหรือความเจริญ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารมีเหตุผลหรือไม่ ในเรื่องนี้พระพุทธร่องค์ได้ทรงเปรียบเทียบภิกษุผู้ที่จะข้ามถึงฝั่ง คือ พระนิพพาน ด้วยนายโคบาลผู้ต้อนโคข้ามฝั่ง ซึ่งนายโคบาลนั้นมีทั้งผู้ที่มีความฉลาดใคร่ครวญในเหตุผลและผู้ไม่มีการใคร่ครวญอย่างมีเหตุผลหรือจุดหมาย ดังปรากฏในพระสูตรเรื่องจุฬโคบาลสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว นายโคบาลชาวมคธผู้มีปัญญาราม ไม่คำนึงถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดู ไม่ตรวจตราดูฝั่งแม่น้ำคงคาข้างนี้ เริ่มต้นฝูงโคข้ามไปฝั่งวิเทหรัฐปากโนนโดยไม่ถูกท่าเลย ทันใดนั้น ฝูงโคได้ว่ายเวียนวนในท่ามกลางกระแสน้ำคงคา ถึงความวอดวายเสียที่ตรงนี้เอง ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร

^{๙๑} ชุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๙๙/๔๑.

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่งที่ไม่ฉลาดต่อโลกนี้และโลกหน้าไม่ฉลาดต่อสิ่งได้อำนาจามาร ไม่ฉลาดต่อสิ่งเหนืออำนาจามาร ไม่ฉลาดต่อสิ่งได้อำนาจมฤตยูไม่ฉลาดต่อสิ่งเหนืออำนาจมฤตยู คนเหล่าใดจะสำคัญ สิ่งที่ควรพึงควรเชื่อต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนี้ไม่เป็นประโยชน์ และให้ทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนานเช่นนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลชาวมครผู้มีปัญญา นึกถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูฝน ได้ตรวจตราดูฝูงแม่น้ำคงคาข้างนี้แล้ว เริ่มต้นผูกโคให้เข้าไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐพากโน้นโดยถูกทำทีเดียว เขาขับต้อนเหล่าโคอุสภ เป็นโคพ้อฝูง เป็นโคนำหน้าฝูงข้ามไปก่อน มันได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคงคาถึงฝั่งโดยสวัสดิ์ ต่อนั้นจึงต้อนโคอื่น โคที่ใช้การได้ โคที่พ้อจะฝึกได้ ต้อนโคผู้เป็นโคเมียที่รุ่นคะนอง ต้อนลูกโคและโคที่ซุบพอม มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคงคาถึงฝั่งโดยสวัสดิ์^{๙๒}

จากพระสูตรนี้ จะเห็นได้ว่า หากผู้มีปัญญา รู้จักผลที่มาแต่เหตุ หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลตามจริง รู้จุดมุ่งหมาย และรู้ว่าทำอะไรจะต้องมีวางแผน คาดการณ์ถึงผลที่จะเกิด หรือกำหนดเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะและองค์กรประสบผลสำเร็จ การวางแผนงานในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผลก็คือ จะเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด หรือสามารถแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดขึ้นได้ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความเชื่อมั่นและปฏิบัติตามแบบแผนนั้นได้เป็นอย่างดี และส่งเสริมให้ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง จนส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

จากตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้มีปัญญารอบรู้ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นมาแต่เหตุตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน รู้จุดหมาย รู้เป้าหมาย รู้จักผลที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน แล้วมุ่งสู่จุดหมายและเป้าหมาย ตามหลักอัตถุญญาตา ความเป็นผู้รู้จักผลนั้น ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ดำเนินงานอย่างมีแบบแผนเป็นขั้นเป็นตอนสามารถนำไปสู่ความเจริญและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าไว้ได้ และสร้างความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับและวางใจของผู้ร่วมงาน

๓) อัตถุญญาตา คือ รู้ตน

อัตถุญญาตา คือ รู้ตน รู้ภูมิปัญญา และรู้ภูมิธรรม โดยรู้ภูมิปัญญา คือ รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไร และรู้จักพัฒนาตนเอง ส่วนรู้ภูมิธรรม คือ รู้แนวทางการดำเนินชีวิตของตนโดยการยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำมาปฏิบัติและส่งเสริมให้คนรอบข้างอยู่อย่างมีความสุข ผู้บริหารที่ดีนั้นจึงควรมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และสามารถประพฤติตนตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารนั้นสามารถเข้าใจและปฏิบัติตนได้ตามการเปลี่ยนแปลง มีความประพฤติที่ดีที่เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถนำพาให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

^{๙๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๐-๓๕๒/๓๘๔-๓๘๖.

พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อัตตัญญูตา หมายถึง การรู้จักตนเกี่ยวกับ ศรัทธา ศีลจาคะ สุตตะ ปัญญา เป็นต้น ดังที่ปรากฏใน อัมมัญญสูตร ว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักตนคือ รู้ว่าตนเองนั้นมีศรัทธา ความเชื่อ มีศีล มีระเบียบวินัย มีสุตตะ คือ การศึกษาเล่าเรียน ได้ยิน ได้ฟัง มีจาคะ การสละ แบ่งปัน การปล่อยวาง มีปัญญาคือ ความรู้ความสามารถ อยู่ประมาณเท่าใดบ้าง แล้ววางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ ความรู้ความสามารถของตนเอง ไม่ทำให้เกินความรู้ความสามารถของตนเอง ดังนี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักตน^{๙๓}

การรู้จักตนตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การรู้หลักความเจริญอย่างประเสริฐหลักความเจริญของอารยชนตามคุณธรรมที่เรียกว่า อารยวัฑฒิ ๕ ดังต่อไปนี้

(๑) ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัยเป็นหลักแห่งความเจริญความดีความงามอันมีเหตุผล

(๒) ศีล ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต

(๓) สุตตะ การเล่าเรียน สดับฟัง ศึกษาหาความรู้

(๔) จาคะ การเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว

(๕) ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล คือรู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า คุณสมบัติที่ดีนั้นย่อมเป็นผู้ประพฤติตนจนสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจของตนเองได้อย่างถูกต้อง ตามหลักความเจริญอย่างประเสริฐ หรืออารยวัฑฒิ ๕ กล่าวคือ เป็นผู้ที่รู้ตนเองทั้งในด้านคุณภาพทางความสามารถที่จะประกอบกิจการงานได้อย่างถูกต้อง และด้านคุณภาพจิตใจที่สามารถเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องสมควรแก่การยกย่องของบุคคลทั้งหลาย

นอกจากนี้การรู้จักตนนี้ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการวางตนไม่เหมาะสมกับฐานะ ย่อมนำมาซึ่งความผิดพลาดเสมอ ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน สัพพารุชชาดก ซึ่งเป็นเรื่องพระโพธิสัตว์กับสุนัขจิ้งจอก มีใจความว่า

วันหนึ่งพระโพธิสัตว์คิดว่า จักสาธยายมนต์นั้นบนหินดาดที่เนินผา บุโรหิตทำการสาธยาย มีสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งนอนอยู่ในโพรงนั้น ได้ยินมนต์นั้นเหมือนกัน ได้ท่องจำจนแคล่วคล่อง เพราะว่าสุนัขจิ้งจอกตัวนั้นในอรรถาพอดิตถัดไปได้เป็นพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งคล่องแคล่วในปฐวีวิชัยมนต์ พระ

^{๙๓} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.

โพธิสัตว์ทำการสาธยายแล้วลุกไปกล่าวว่า มนต์ของเราแน่แล้วคล่องหนอ สุนัขจิ้งจอกออกจากโพรงกล่าวว่า “ท่านพราหมณ์ผู้เจริญ มนต์นั้นแล้วคล่องแก่ข้าพเจ้ายิ่งกว่าท่านเสียอีกแล้ววิ่งหนีไป”

พระโพธิสัตว์คิดว่าสุนัขจิ้งจอกตัวนี้ จักทำอกุศลใหญ่หลวงแน่ จึงติดตามไปได้หน่อยหนึ่ง สุนัขจิ้งจอกได้หนีเข้าไปในป่า สุนัขจิ้งจอกนั้นร้ายปฐวีวิชัยมนต์บังคับสุนัขจิ้งจอกเป็นร้อยๆไว้ในอำนาจ กระทำสัตว์ ๔ เท้า มีช้าง ม้า สิงห์ เสือ กระต่าย สุนัข และเนื้อ เป็นต้น ทั้งหมดไว้ในอำนาจของตนและได้เป็นพญาสัตว์ชื่อว่า สัพพทาฐะ ราชสีห์ยืนอยู่บนหลังช้างสองเชือก พญาสุนัขจิ้งจอกนั่งบนหลังราชสีห์กับนางสุนัขจิ้งจอก ผู้เป็นมเหสี นับเป็นนัยยิ่งใหญ่

พญาสุนัขจิ้งจอกมาด้วยยศมหันต์ เกิดความคิดชิงราชสมบัติพระเจ้ากรุงพาราณสีและมีบริวารแวดล้อม ๑๒ โยชน ได้ส่งสาส์นไปถึงพระราชาว่า จงมอบราชสมบัติให้แก่เราหรือจะรบชาวกรุงพาราณสีต่างพากันสะดุ้งหวาดกลัว ได้ปิดประตูพระนครแล้วตั้งมั่นอยู่ พระโพธิสัตว์กล่าวเป็นอุบายเพื่อจะให้สุนัขทำให้พญาสีห์ราชแผดเสียง จากนั้นราชสีห์จึงเฝ้าปากเปล่งสีหนาทบนหลังช้าง ๓ ครั้ง อย่างไม่เคยเปล่งมาเลย ช้างทั้งหลายต่างสะดุ้งตกใจ สลัดสุนัขจิ้งจอกให้ตกไปที่พื้นและถูกช้างเหยียบจนแหลกละเอียดไป สุนัขจิ้งจอกสัพพทาฐะถึงแก่ความตาย ณ ที่นั้นเอง ช้างเหล่านั้นได้ยินเสียงราชสีห์แล้วก็กลัวภัย คือ ความตายต่างก็สับสนหลุนวุ่นวายแทงกันตาย ณ ที่นั้น สัตว์ ๔ เท้าทั้งหมด แม้ที่เหลือมีเนื้อและสุนัข เป็นต้น มีกระต่ายและแมวเป็นที่สุด ยกเว้นราชสีห์ทั้งหลายได้ถึงแก่ความตาย ณ ที่นั้นเอง^{๙๔}

จากชาดกเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า การไม่รู้จักตนเองของสุนัขจิ้งจอกสัพพทาฐะ ว่าอยู่ในฐานะอย่างไร มีความรู้ความสามารถหรือไม่ กล่าวคือ ไม่มีการประเมินตนเองให้ดีกว่ามีความสามารถเท่าใด แล้วกระทำลงไป ย่อมจะนำตนและผู้อื่นได้รับความลำบาก เพราะเหตุที่ไม่รู้จักตนเองไม่รู้ภาวะของตน

ดังนั้นต้องรู้ว่าตนมีภาวะอะไรอยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อมมีความถนัดสติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเองและเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติ มีความสามารถยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลา

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจยสามารถสรุปได้ว่าต้องเป็นผู้รู้ตนเองอยู่เสมอ เป็นผู้มีความรู้คุณธรรมตามอารยวิม ๕ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ตามหลักอัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตนนี้ มีการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพทั้งด้านความสามารถอย่างถูกต้อง และคุณภาพด้านจิตใจประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามจนเป็นที่ยอมรับนับถือยกย่องจากบุคคลทั้งหลายและ

^{๙๔} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๑/๑๑๔.

ด้วยคุณสมบัติทั้ง ๒ ประการนี้ ทำให้สามารถนำองค์กรและหมู่คณะไปสู่ความสุขและมีเจริญก้าวหน้าตลอดไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน

๔) มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ

มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักความพอเพียงและความพอดี กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอดีในการทำงานรวมถึงการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักยั้งคิดในสิ่งที่ตนมี ไม่ทำอะไรเกินตัว จนทำให้ตนเองและผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน และสามารถประกอบกิจการงานจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีตามหลักมัตตัญญูตา คือจะต้องรู้จักความพอดีพอควรของการทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่วางไว้ และรู้จักประมาณ ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า มัตตัญญูตา หมายถึง รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัยสี่ในการเลี้ยงชีพ เช่น การรู้จักประมาณในการรับประเคน หรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณฑบาตและบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่อัตภาพของตนไม่มากไม่น้อยเกินไป การใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้พอสมควรเหมาะสมกับสมณะสาธูป ยารักษาโรคและบริวารอื่นๆ ที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเอง หากภิกษุไม่รู้รู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่ ไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญูแต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่จึงเรียกเธอว่า เป็นมัตตัญญู^{๙๕}

จากพระสูตรนี้ จะเห็นได้ว่า ต้องรู้ประมาณตามหลักมัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ จัดการงานต่าง ๆ ด้วยความพอดีเหมาะสม ย่อมทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามมีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตน โดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อนำความเจริญมาสู่องค์กร

การใช้สอยปัจจัยสี่ของภิกษุตามหลักมัตตัญญูตานี้ ได้มีพระเถระรูปหนึ่งเป็นผู้ที่มีความมกน้อยในปัจจัยสี่ตามมีตามได้ ดังปรากฏใน มหาสุรราชชาดก เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุ และท้าวสักกะกับพญานกแขกเต้า ดังมีใจความว่า ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และพระพุทธองค์ทรงตรัสถามว่า

“ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ เสนาสนะเป็นที่สบายดีหรือ ภิกษุรูปนั้นทรงกราบพูลให้ทรงทราบ พระศาสดาครั้นทรงทราบว่าเธอมีเสนาสนะ เป็นที่สบาย จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ ธรรมดาสมณะเมื่อมีเสนาสนะเป็นที่สบายแล้ว ก็ควรละความโลภอาหารเสียยินดีฉันตามที่ได้มานั้น

^{๙๕} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.

กระทำสมณะธรรมไปโบราณบัณฑิตทั้งหลาย แม้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ย่อมแห่งในต้นไม้ที่ตนอยู่อาศัยยังละความโลภอาหารมีความสันโดษไม่ทำลายมิตรธรรมไปเสียที่อื่น เหตุไรเธอจึงมาคิดว่า บิณฑบาตน้อย ฉันไม่อร่อย และละทิ้งเสนาสนะที่สบายเสีย” แล้วได้ตรัสอดีตนิทานมาสาธก ว่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ที่ป่าไม้มะเดื่อแห่งหนึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา มีนกแขกเต้าหลายแสนตัว ต่อมาในฤดูแล้งผลไม้ได้หมดลงนกแขกเต้าทั้งหลายได้พากันบินหนีไปหากิน ณ ที่อื่น ยังคงเหลือแต่พญานกแขกเต้าตัวหนึ่งเท่านั้น เป็นผู้มักน้อยสันโดษไม่หนีไปที่อื่นเมื่อผลไม้หมดก็กินหน่อ ใบ เปลือก และสะเก็ดของต้นมะเดื่อตามลำดับ โดยไม่คิดจะหนีไปไหน เป็นเหตุให้บัลลังก์ของท้าวสักกะแสดงอาการร้อน เพื่อทดสอบจิตใจของพญานกแขกเต้าท้าวเธอจึงบันดาลให้ต้นมะเดื่อที่นกแขกเต้าอาศัยอยู่นั้นตายและแห้งลงมีลำต้นแตกเป็นช่องน้อยใหญ่ เวลาลมพัดจะมีเสียงดัง มีผงไม้ไหลออกมาตามช่องที่แตกนั้น นกแขกเต้าก็ไม่หนีไปไหนก็ยังกินผงไม้ไหลออกมาตามช่องที่แตกนั้นแหละเป็นอาหาร จนสุดท้ายต้นไม้นั้นเหลือแต่ตอพญานกแขกเต้าก็ไม่หนีไปไหน ยังคงจับอยู่ที่ตอต้นไม้นั้น

ท้าวสักกะเมื่อทราบว่พญานกแขกเต้ามีความมักน้อยสันโดษจริงๆ จึงแปลงร่างเป็นพญาหงส์ มีนางสุชาดาเป็นนางหงส์ติดตามไปด้วย บินไปจับที่ตอมะเดื่อใกล้พญานกแขกเต้านั้นแล้วเจรจาว่า “นกแขกเต้า ผู้มีจะงอยปากสีแดง ท่านควรไปทีอื่นได้แล้ว อย่ามาตายที่ตรงนี้เลยท่านมาเยื่อใยอะไรกับต้นไม้แห่งนี้ ต้นไม้อื่นมีถมเถไป”

พญานกแขกเต้าร้องตอบว่า “ท่านพญาหงส์...ใครเป็นเพื่อนในยามทุกข์ยาก ผู้นั้นเป็นสัตว์บุรุษ ย่อมไม่ทอดทิ้งเพื่อนผู้มีทรัพย์และไร้ทรัพย์ ต้นไม้นี้เป็นทั้งเพื่อนเป็นทั้งญาติของเรา เราเพียงต้องการมีชีวิตอยู่เท่านั้น จึงไม่อาจทิ้งต้นไม้ไปได้ เพราะเหตุเพียงไม่มีผล นี่ไม่ยุติธรรมเลย”^{๙๖}

จากชาดกเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า การที่บุคคลมีความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมีและรู้จักกตัญญู รู้คุณค่าของที่อยู่อาศัย ย่อมเป็นที่ชื่นชมสรรเสริญของนักปราชญ์บัณฑิต ดังนั้น การรู้จักประมาณ ในความเป็นอยู่เช่นที่อาศัย รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณให้เหมาะสมกับรายรับ รายจ่ายของตนเอง ไม่ทะเยอทะยานจนเกินฐานะแล้ว ย่อมจะได้รับความสุขและนำความเจริญมาสู่สังคมที่อยู่ของตนเองและรู้จักประมาณอีกประการหนึ่ง คือ รู้จักประมาณในการรับและการให้ รู้จักประมาณตนว่า ควรรับอะไรจากใครเพียงใด ควรให้อะไรแก่ใครเพียงใด ควรวางตัวอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไรให้พอเหมาะพอดีให้พอประมาณ และทรงตรัสถึงหลักธรรมที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้จักประมาณ นั่นคือ หลักสันโดษ คือ ความยินดีด้วยปัจจัยที่ตนมีตนได้ ไม่แสวงหาในสิ่งที่ไม่สมควร มีความขยัน ไม่เกียจคร้าน ความสันโดษนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

^{๙๖} ชุ.ชา. นวก.(ไทย) ๒๗/๔๒๙/๓๐๓-๓๐๕.

(๑) พอดีกับสิ่งได้มาหรือมีอยู่ (ยถาลาภะ) คือ เอาสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่เป็นเกณฑ์ แล้ว ทำให้พอเหมาะพอดีกับสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่ ให้พอเหมาะพอดีกับความจำเป็นก่อนหลังเพื่อให้เกิดคุณค่าที่แท้จริง

(๒) พอดีกับกำลังความสามารถ (ยถาพละ) คือ เอากำลังความสามารถเป็นเกณฑ์ วัดแล้ว ให้พอเหมาะพอดีกับความสามารถนั้น ไม่ทำให้เกินกำลังความรู้ความสามารถ

(๓) พอดีกับฐานะ (ยถาสารูปปะ) คือ เอาฐานะหรือความเหมาะสมความควรเป็น เกณฑ์แล้วทำให้เหมาะกับฐานะ ลักษณะ ๓ อย่างนี้ ควรใช้ประกอบซึ่งกันและกัน จึงจะช่วยให้สามารถทำกิจการงานใด ๆ ก็ตาม ให้พอเหมาะพอดีอย่างได้ผลเต็มที่

การรู้จักประมาณอีกประการหนึ่ง คือ ทางสายกลาง ซึ่งเป็นหนทางในการทำงาน จะต้องไม่ตึงและไม่หย่อนเกินไป ดังเช่น พระพุทธเจ้าได้ทรงทดลองปฏิบัติเคร่งครัดก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อเมื่อพระองค์หันมาปฏิบัติทางสายกลาง จึงประสบผลสำเร็จ ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ใน อัมมจักกัปวัตตนสูตร มีข้อปฏิบัติที่ไม่ควรดำเนินอยู่ ๒ อย่าง คือ

(๑) กามสุขัลลิกานุโยค เป็นข้อปฏิบัติหย่อนยานที่ยึดติดในกามคุณ ความพอใจในอารมณ์ของตน เป็นหลักการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรม

(๒) อัตตกิลมัตถานุโยค เป็นข้อปฏิบัติที่ตึงเกินไปการทรมานตนให้ได้รับความทุกข์ทรมานด้วยประการต่างๆ ดังนั้น พระองค์จึงตรัสถึงทางปฏิบัติสายใหม่ขึ้นมา นั่นคือ มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ มรรค ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นทางแห่งความพอประมาณนั่นเอง^{๙๗}

ความพอดีหรือหลักการรู้จักประมาณ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และการรู้จักประมาณอีกประการ หลักมัตตัญญูตานั่น ประกอบไปด้วยหลักธรรมแห่งมัชฌิมาปฏิปทา คือดำเนินตามทางสายกลางอันประกอบไปด้วย องค์มรรค ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันจะทำให้ผู้รู้ประมาณ มีความพอเหมาะพอดีในการดำเนินกิจการทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ความพอเหมาะพอดี ความรู้ประมาณนั้นควรเป็นไปตามหลักสันโดษ คือ ความพอดีกับสิ่งได้มาหรือมีอยู่ (ยถาลาภะ) ความพอเหมาะพอดีกับกำลังความสามารถ (ยถาพละ) และความพอเหมาะพอดีกับฐานะ (ยถาสารูปปะ) ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการมีความรู้ประมาณ ความเหมาะสมพอดีตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา และหลักสันโดษอย่างถูกต้องแล้ว สามารถบริหารกิจการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์อย่างถูกต้อง

จากตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักมัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณนั้น จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรมแห่งมัชฌิมาปฏิปทา และหลักสันโดษ ควรนำหลัก

^{๙๗} พระมหาสามารถ อานนโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”, หน้า ๖๗.

ทั้งสองนี้มาปฏิบัติอยู่เป็นประจำในการดำรงชีวิต เพื่อฝึกความเป็นผู้รู้จักความพอเพียง รู้จักยินดีในสิ่งที่ตนมี และรู้ความพอเหมาะพอดีในการดำเนินกิจการทุกอย่าง ดังนั้นต้องรู้จักประมาณ ประพฤติปฏิบัติและวางตนให้เหมาะสมตามหน้าที่และการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย จึงจะสามารถบริหารกิจการและการเรียนทุกอย่างด้วยความเข้าใจ เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ จนส่งผลให้ตนเองและหมู่คณะไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วยความสงบสุข

๕) กาลัญญตา คือ รู้จักเวลา

กาลัญญตา คือ รู้จักเวลา รู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่าง ๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลา เหมาะกับเวลาและรู้คุณค่าของเวลา ประสบความสำเร็จ จะต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารจัดการเวลาเป็นอย่างดีหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาได้อย่างถูกต้อง

พระพุทธศาสนา กล่าวถึง กาลัญญตา ไว้ว่า การรู้จักแนวปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบไปด้วยความรู้ว่า เวลานั้นเป็นเวลาควรศึกษา ควรถาม เวลานั้นควรเป็นเวลาทำความเพียร ควรหลีกเลี่ยงจากหมู่คือ รู้จักการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกาลเทศะ ให้เหมาะสมกับสมณะ รู้คุณค่าของเวลา เมื่อภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลา ย่อมจะเป็นผู้มีความเจริญในพระพุทธศาสนา เพราะทำให้ถูกกับกาลเวลา^{๙๘}

จากพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า การรู้จักเวลา รู้จักคุณค่าแห่งเวลา รู้จักการจัดการเวลา อย่างถูกต้องตามหลักกาลัญญตา ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของการวางแผนงานในกิจการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หาว่าการทำอะไรไม่สอดคล้องกับความเหมาะสม ก็ย่อมส่งผลเสียให้แก่ตนเองและผู้อื่น ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุที่ละเลยกิจวัตร ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสมณะ ดังปรากฏในอภการวิชาดก ซึ่งมีเนื้อความว่า

ภิกษุชาวพระนครสาวัตถีรูปหนึ่ง บรรพชาในพระศาสนาแล้วไม่เรียนวัตรหรือศึกษาเธอไม่รู้ ว่าเวลานี้ควรทำวัตร ควรปรนนิบัติ ควรเล่าเรียน เวลานั้นควรท่อง สวดเสียงดัง ในขณะที่ตนตื่นขึ้น ทุกๆยาม ภิกษุทั้งหลายไม่เป็นอันได้หลับได้นอน ต่างพากันกล่าวโทษของเธอในธรรมสภา พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นที่ภิกษุนี้ส่งเสียงไม่เป็นเวลา แม้ในกาลก่อน ภิกษุรูปนี้ได้เกิดเป็นไก่ ก็ส่งเสียงไม่เป็นเวลาเหมือนกับการที่เขาไม่รู้จักกาลเวลาขึ้น จึงเป็นเหตุให้ถูกบิณฑกจนถึงสิ้นชีวิต

^{๙๘} อภ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๔-๑๔๕.

ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี และเมื่อพระโพธิสัตว์บังเกิดในสกุลอุทิจจพราหมณ์ และเจริญวัยแล้วสำเร็จการศึกษาในศิลปวิทยาทุกอย่าง เป็นอาจารย์ทิตาปาโมกข์ บอกศิลปะแก่มาณพประมาณ ๕๐๐ มีโกขันยามอยู่ตัวหนึ่งซึ่งทำให้พวกเขาพากันลูกตามเสียงขันของมันศึกษาศิลปะอยู่และโกได้ตายเสียจาก พวกเขาจึงเที่ยวแสวงหาโกอื่น มาณพผู้หนึ่งหักฟันอยู่ในป่าช้าเห็นโกตัวหนึ่งก็จับมาใส่กรงเลี้ยงไว้โกตัวนั้นไม่รู้ว่าควรจะขันในเวลาไหน เพราะมันเติบโตในป่าช้า บางคราวก็ขันดึกเกินไปไม่อาจศึกษาได้ มาณพกล่าวกันว่า เดียวมันขันดึกไป เดียวก็ขันสายไป อาศัยโกตัวนี้ พวกเราเรียนศิลปวิทยาไม่สำเร็จ จึงช่วยกันบิตคอถึงสิ้นชีวิต แล้วบอกอาจารย์ว่า โกที่ขันไม่เป็นเวลาพวกผมฆ่ามันเสียแล้ว อาจารย์กล่าวว่า มันถึงความตาย เพราะมันเจริญเติบโตโดยมิได้รับการสั่งสอนเลย โกตัวนี้ไม่เติบโตอยู่กับพ่อแม่ ไม่ได้อยู่ในสำนักของอาจารย์ ย่อมไม่รู้จักกาลที่ควรขันและไม่ควรขัน ดังนี้^{๙๙}

จากชาดกนี้ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การรู้จักเวลาในการทำกิจการใด ๆ เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง หากว่าบุคคลใดไม่รู้จักรูปประกอบกิจการใด ๆ ให้เหมาะสมกับเวลาแล้วย่อมก่อให้เกิดความเสียหายหรือหายนะแก่ตนเอง ดังเช่นที่โกในชาดก ไม่รู้เวลาในการขันที่เหมาะสม จึงทำให้ต้องถูกฆ่าตายในที่สุด ดังนั้นการเป็นผู้บริหารที่ดีควรจะต้องรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการกระทำกิจการต่าง ๆ ให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วย่อมจะสามารถนำมาซึ่งความเสียหายแก่ตนเองและผู้อื่นได้

จากตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักกาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาลนั้น จะต้องรู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจการทุกอย่างอย่างถูกต้อง รู้จักบริหารเวลาให้เหมาะสม รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของงาน รู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ตามการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ก็ย่อมจะสามารถนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าตามความเหมาะสมแห่งเวลาอันควร

๖) ปริสัญญุตตา คือ รู้ชุมชน

ปริสัญญุตตา คือ รู้ชุมชน รู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร จะได้สามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนี้ยังต้องรู้เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรม ประเพณี ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจะต้องรู้เข้าใจสังคมอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง จะได้สามารถนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชุมชนได้

^{๙๙} พ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๑๙/๔๙.

พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ปรีชาญาณ หมายถึง การรู้จักบริษัท และแนวปฏิบัติของบริษัท ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า

ภิกษุเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักบริษัทหรือรู้จักชุมชนเหล่านี้เป็น กษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นคหบดี ชนเหล่านี้เป็นสมณะในชุมชนนั้น ควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบอย่างนี้ หากภิกษุไม่รู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นและวางตนไม่เหมาะสมกับสังคมาหรือชุมชนนั้นแล้ว ไม่ควรเรียกเธอว่าเป็นปรีชาญาณ แต่เพราะภิกษุรู้ว่า นี่เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นคหบดี เป็นสมณะ ในบริษัทนั้น เราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวควรสงบอย่างนี้ จึงเรียกเธอว่า เป็นปรีชาญาณ^{๑๐๐}

จากพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า การรู้จักว่าชุมชนใด ๆ เป็นสังคมประเภทไหน ย่อมทำให้บุคคลนั้นสามารถวางตนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมในสังคมนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลในสังคมนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นการรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี ย่อมสามารถวางตนได้อย่างเหมาะสมในชุมชนนั้น อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ขององค์กรนั้นให้ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ ประเพณี แบบแผน ทำให้เป็นที่เคารพนับถือ ยกย่องของผู้ได้บังคับบัญชา หรือจากหมู่คณะ ตลอดจนสามารถนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชุมชนนั้น ๆ อีกด้วย

การรู้จักชุมชนได้ดีอีกประการหนึ่ง จะต้องเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของบุคคล ซึ่งจะปฏิบัติต่อกันได้อย่างถูกต้อง ในข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับสังคมาบุตรในเรื่องทศทั้ง ๖ ซึ่งมีสาระสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารชุมชนที่ควรรู้ ดังต่อไปนี้

(๑) ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา จะต้องดูแลบุตรธิดาของตน มิให้ทำชั่ว แนะนำให้เป็นคนดี ให้การศึกษา เป็นต้น เมื่อบุตรธิดาได้รับการดูแลเช่นนั้นแล้ว ควรปฏิบัติตนต่อท่านในทางที่ดี เช่น เลี้ยงดูท่านในคราวจำเป็น ดำเนินกิจการ รักษาวงศ์สกุลของท่านมิให้เสื่อมเสีย

(๒) ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ อาจารย์ จะต้องแนะนำศิษย์ด้วยดี ไม่ปิดบังอำพรางยกย่องในหมู่คณะ เป็นที่พึ่งของศิษย์ได้ เป็นต้น เมื่อศิษย์ได้รับการอนุเคราะห์จากครู อาจารย์แล้วพึงตอบแทนท่านด้วยการรับใช้ท่าน เชื่อฟังท่าน เคารพท่าน และตั้งใจศึกษา

(๓) ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาและสามี จะต้องปฏิบัติต่อกันดังนี้ ภรรยาจะต้องจัดงานบ้านด้วยดี สงเคราะห์ญาติของสามี ซื่อสัตย์ต่อสามี รักษาทรัพย์ที่สามีด้วยดี เป็นต้น และสามีควรปฏิบัติต่อภรรยาด้วยการยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ ให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

^{๑๐๐} อภ.สคตค. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๕.

(๔) ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรหรือเพื่อนที่จะปฏิบัติต่อกันดังนี้ เช่น ด้วยการกล่าว ถ้อยคำไพเราะ วางตนเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อน เป็นที่พึ่งของกันและกันได้ ไม่ทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ และนับถือวงศ์ตระกูลของเพื่อน

(๕) ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนงาน คนรับใช้ หรือผู้ใต้บังคับบัญชา จะต้องปฏิบัติต่อนายจ้างหรือเจ้านาย คือ ลูกทำงานก่อนนายเลิกที่หลังนาย ถือเอาเฉพาะของที่นายให้ ทำงานให้ดียิ่งขึ้น ยกย่องนาย เป็นต้น

(๖) ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณะ นักบวช ผู้ทรงคุณธรรมอันสูง ควรอนุเคราะห์แก่ ศฤงคาร เช่น ห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม อธิบายข้อความให้แจ้งชัดและบอกทางสวรรค์ให้ศฤงคาร เมื่อได้รับการอนุเคราะห์ควรตอบแทนด้วยการจะพูดจะทำ จะคิด ต้องประกอบด้วยความเมตตา การต้อนรับด้วยดี และการให้ทานด้วยปัจจัยสี่^{๑๐๑}

ดังนั้นต้องเข้าใจและปฏิบัติตามหลักทิศทั้ง ๖ ได้อย่างถูกต้อง ย่อมแสดงให้เห็นว่า บุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง สามารถทำให้เกิดความสามัคคีใน ซึ่งความสันติสุขให้แก่ชุมชน

จากตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักปรัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชนและสังคมนั้น จะต้องรู้ชุมชน รู้สังคม อย่างถูกต้องในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านกฎเกณฑ์ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อจะได้สามารถวางตนได้อย่างเหมาะสม ปฏิบัติงานตามแผนงานได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องตามสังคมนั้น ๆ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามสถานการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงไปอย่างทันโลกทันเหตุการณ์ เพื่อนำไปสู่ก้าวหน้าต่อไป

๓) บุคคลปโรปรัญญาตา คือ รู้จักบุคคล

บุคคลปโรปรัญญาตา คือ การรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคล รู้อุปนิสัย บุคลิกและความแตกต่างของบุคคลที่ต้องเกี่ยวข้องกับ รู้ว่าควรปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสม และได้ผลอย่างไร ดังนั้นต้องรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการจัดการงานทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

พระพุทธศาสนากล่าวถึง บุคคลปโรปรัญญาตา ไว้ว่า การรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคล ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้

รู้จักบุคคล ๒ จำพวก ได้แก่

^{๑๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒-๒๔๔/๑๙๙-๒๐๐.

(๑) รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิต รู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบ บุคคลผู้เป็นพระอริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดีมีศีลธรรม สนใจในคำสั่งสอน แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

(๒) รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้^{๑๐๒}

จากพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า การรู้จักคบบุคคล ผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น แต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย การเลือกคบคนที่เป็นกัลยาณมิตร ย่อมนำมาพาความดีงามมาสู่ตน โดยบัณฑิตจะชี้แนะทางความเจริญให้ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นจึงควรเลือกคบบุคคลที่ดี เพื่อความเจริญมาสู่ตนเองและชุมชน

ดังนั้นต้องรู้จักบุคคล ประเภทของบุคคล ความสามารถของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ร่วมงาน เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างถูกต้องเหมาะสมและได้ผลลัพธ์ที่ดี รวมถึงสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน เพื่อทำให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพและคุณภาพอย่างสูงสุด และมีความเจริญก้าวหน้าทั้งผู้ปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ต้องเป็นผู้รู้และเข้าใจในตัวบุคคลตามหลักบุคคลโปรปรียญุตตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล กล่าวคือ จะต้องรู้จักเลือกบุคคลผู้เป็นคนดี ผู้เป็นบัณฑิต ผู้มีปัญญา ผู้มีทักษะและประสบการณ์ มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เข้ามาร่วมปฏิบัติงานตามตำแหน่งอย่างเหมาะสม เพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจของสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และชุมชน เพราะการเลือกคบคนไม่ดี หรือคนพาล ย่อมนำมาซึ่งความหายนะแก่ตนเอง ดังนั้นจึงควรพิจารณาวิเคราะห์ในการเลือกคบคนดีเพื่อให้สามารถนำความสุขความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเองและชุมชน

ด้วยความสำคัญดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักคำสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้น่าเป็นคนดีมีคุณธรรม มีความประพฤติดี มีปัญญา รอบรู้ และเป็นผู้มีจิตใจเมตตา สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนในกาเรียนและชุมชน เพื่อยังประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันหรือการทำงานร่วมกันให้เกิดขึ้นด้วยความเรียบร้อยดีงาม สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ อันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า และสามารถนำมาเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดความมีเอกภาพ ประสิทธิภาพและคุณภาพอย่างยั่งยืน

^{๑๐๒} อ.ส.ศ.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๕-๑๔๖.

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๒.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ประกอบด้วยหัวข้อย่อย ดังนี้ (๑) ความหมายของเครือข่าย (๒) ความสำคัญของเครือข่าย (๓) องค์ประกอบของเครือข่าย (๔) ประเภท และรูปแบบของเครือข่าย (๕) การเกิด และการสร้างเครือข่าย (๖) การก่อตัว และวงจรชีวิตของเครือข่าย (๗) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง และความสำเร็จของเครือข่าย

๒.๓.๑.๑ ความหมายของเครือข่าย

นฤมล นิราทร กล่าวถึงเครือข่ายว่า การทำงานที่มีรูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันให้ความช่วยเหลือระหว่างกัน เป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกัน^{๑๐๓}

สรรพสิ่งในตัวเอง และสิ่งรอบข้างนั้นเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบต่างๆ ที่มาบรรจบกันแล้วก่อรูป และสร้างกระบวนการจนเป็นข่ายใยชีวิต (web of life) ที่ปรากฏอัตลักษณ์หรือภาพแห่งความเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ โดยที่เราอาจลืมนึกถึงความเป็นจริงแห่งข่ายใยชีวิตในมิติแห่งความสัมพันธ์อันนั้น สรรพสิ่งในตัวเอง และสิ่งต่างๆ ในโลก และสากลจักรวาลนั้น เกิดขึ้นด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันไม่มีสิ่งใดจะเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว ทุกสิ่งมีที่มา มีที่ไป มีเหตุ มีปัจจัย เมื่อเหตุ และปัจจัยเกิดขึ้นพร้อมกันอย่างเกื้อกูล ย่อมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ และสิ่งใหม่ก็สร้างเส้นทางการเชื่อมโยงกับสิ่งเก่า และสรรพสิ่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทุกอย่างเป็นกระบวนการที่โยงใยสลับซับซ้อน เป็นเครือข่าย (network) ที่เชื่อมโยงจากสิ่งเล็กๆ และภายในสิ่งเล็กๆ ก็มีการเกาะเกี่ยวกันอย่างน่าอัศจรรย์ ในทางพุทธศาสนากล่าวถึงสภาวะความเป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันว่า ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งหมายถึง อากา และความที่สรรพสิ่งต่างก็พึ่งพาอาศัยกันเกิดขึ้น โดยต่างฝ่ายต่างก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยของกัน และกัน เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง และเป็นองค์รวมเสมือนห่วงโซ่ที่ร้อยรัด และผูกพัน ซึ่งก่อให้เกิดปัจจัยการอื่นๆ ตามมาในลักษณะที่ว่า “เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น” และท้ายที่สุดในทัศนะของพุทธศาสนา กล่าวถึงสภาวะของสิ่งต่างๆ ว่า ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เป็นเพียงองค์ประกอบที่มีการเกื้อหนุนหรือเกิดขึ้นอย่าง

^{๑๐๓}นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

พร้อมเพรียงของสิ่งต่างๆ ที่สมมติขึ้นในความหมาย และภาษาที่ใช้พูดของมวลมนุษย์ ซึ่งนั่นก็หมายถึง “ความเป็นสิ่ง หรือสิ่งมีชีวิต” ที่เราเข้าใจในความหมาย ความคิด และภาษาของเราเอง^{๑๐๔}

สนธยา พลศรี ให้ความหมายของเครือข่ายว่า^{๑๐๕} หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน

ในทัศนะของวิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ กล่าวถึงระบบหรือสิ่งต่างๆ ว่า ทุกอย่างจะถูกมองในภาพกว้าง และมองเห็นเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยง และเป็นเครือข่ายในทุกระบบ โดยไม่มีการแยกส่วนหรือแบ่งสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนๆ ไม่พยายามคาดเดาผล และหวังผล หรือเข้าไปวัดสิ่งต่างๆ อย่างเป็นขึ้นเป็นอัน โดยมองสรรพสิ่งในลักษณะของความไร้ระเบียบที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบ^{๑๐๖}

สรุปความหมายของเครือข่าย เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบการปฏิบัติงานหรือเชื่อมโยงบทบาทของบุคคล องค์กรต่างๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้าง และรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง และมีกลยุทธ์ในการพัฒนา ด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

^{๑๐๔}พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น), **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒.

^{๑๐๕}สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๗.

^{๑๐๖}Margaret J. Wheatley, **Leadership and the new science : Discovering order in a chaotic world**, ๒nd Edition, (San Francisco : Berrett-Koehler Publishers, ๑๙๙๙), p. ๑๑.

๒.๓.๑.๒ ความสำคัญของเครือข่าย

สภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ พบว่า การทำงานจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมประสานงานกันระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน หากต่างหน่วยงานต่างทำงานกันไม่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน ก็อาจจะมีการทำงานซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน มีการทำงานคล้ายคลึงกัน ยุ่งอยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องไปแบบวันต่อวัน เพื่อให้หน่วยงานของตนอยู่รอด แต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารก็ค่อนข้างจำกัด การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้ไม่เกิดการพัฒนา รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ไม่มีคนมาช่วยชี้แนะเมื่อเดินหลงทางหรือกำลังจะก้าวไปสู่หนทางที่เกิดความเสี่ยง เกิดความเสียหายกับคนในครอบครัว หน่วยงานหรือองค์กร การทำงานในปัจจุบันซึ่งต้องการความรวดเร็ว ครบถ้วน ถูกต้อง และมีความเป็นมืออาชีพที่เชื่อถือได้ สามารถตัดสินใจผลงานได้จากการทำงานที่มีลักษณะ “ข้ามคนเดียว” กับ “ข้ามเวิร์ค” ได้เป็นอย่างดี ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามที่ต้องการคือ ความร่วมมือ และความ สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการทำงานแบบเครือข่ายมีความสำคัญ ดังนี้

๑. เครือข่าย คือธรรมชาติที่แท้ของสรรพสิ่ง ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเราได้มองธรรมชาติของสรรพสิ่งว่า “เป็นสิ่งที่” ซึ่งเป็นกระบวนการที่มาของการสื่อสารทางภาษา และความคิด เมื่อสรรพสิ่งมีความหมายว่า “เป็นสิ่งที่” สิ่งต่างๆ นั้น ก็สามารถมีชื่อเสียงเรียงนามได้หรือในทางนามธรรมสรรพสิ่งก็ถูกตั้งขึ้นเป็นประเด็นให้ขบคิดตามสมมติบัญญัติที่เราเรียกขาน และในบางครั้ง เราก็ไปติดกับบัญญัติที่เราสมมติขึ้น แล้วมองเห็นสิ่งต่างๆ “เป็นสิ่งที่” แม้แต่การเรียกสิ่งต่างๆ เราก็ต้องใช้คำว่าสิ่งต่างๆ หรือสรรพสิ่ง ซึ่งหนีไม่พ้นคำว่า “สิ่ง” เพราะภาษาทั้งหมดต้องอาศัยการบัญญัติ เพื่อจะได้ติดต่อสื่อสารอ้างอิงถึงเรื่องราวที่พูดคุยกันด้วยความคุ้นชินอันนี้ ทำให้ยากที่จะมองเห็นความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม๑๐๗

๒. เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบ ความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบดังกล่าว จัดเป็นความสัมพันธ์ในมิติของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยง และได้ถูกนำมาอธิบายในรูปแบบของแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่มองถึงกระบวนการของสรรพสิ่งว่า มีการประสานสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกำกับความเป็นไปของการทำหน้าที่ตามระบบนั้นๆ ให้มีความสัมพันธ์ และมีความเป็นปกติยิ่งขึ้น ซึ่งความเป็นปกตินี้ มิได้หมายถึงความสมดุลที่หยุดนิ่ง แต่เป็นองค์กรที่สามารถจัดการตัวเองได้ และมีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว

๑๐๗ วิชาปรัชญา วัชวิญญู, ความหมายเครือข่าย, (เขียนราย : เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “การสนทนาร่วมสร้างสรรค์” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๕.

เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้น หรือเกิดสถานการณ์ในรูปแบบหนึ่งๆ เราไม่สามารถที่จะใช้กรอบคิดอันเดิม หรือมุมมองอันเดิมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ทั้งหมด เราจำเป็นต้องใช้สถานการณ์ที่แปรเปลี่ยน และระบบย่อยที่สลับซับซ้อน หรือใช้บริบทที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ในการแก้ไขปัญหา กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การเข้าไปจัดการ และการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นองค์รวม และมองสรรพสิ่งอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นเหมือนเรื่องของสมการทางคณิตศาสตร์ที่ยากๆ และทับซ้อนกันอยู่อย่างมากมาย โดยที่มีสมการย่อยแต่ละอันไม่เหมือนกัน แต่เมื่อสามารถแก้สมการย่อยนั้น สมการใด สมการหนึ่งได้ ก็สามารถนำไปสู่การแก้สมการใหญ่ที่ยากๆ นั้น ได้ในเวลาชั่วพริบตา^{๑๐๘}

๓. เครือข่าย : โครงสร้างที่ออกแบบ และโครงสร้างตามธรรมชาติ โครงสร้างที่ออกแบบ และโครงสร้างตามธรรมชาติที่โผล่ปรากฏขึ้นมาจากการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่จึงเป็นฐานคิดที่สำคัญของเครือข่าย ที่อธิบายถึงกระบวนการสร้างภาระหน้าที่ของตนเอง และเครือข่าย และเพื่อให้กระบวนการนั้นมีความเคลื่อนไหว และเป็นไปอย่างมีระบบ มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน โดยไม่เข้าจำกัดหรือทำลายโครงสร้าง กระบวนการ และแบบแผนแห่งความเป็นองค์กรจัดการตัวเองที่สั่นไหวไปอย่างอิสระเสรี^{๑๐๙}

ฐานคิด ๓ ประการ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายในฐานะของข่ายใยชีวิต และความ เป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และการปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ โดยเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่โยงใยของสรรพสิ่ง แล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจน กลายเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน เสมือนตาข่ายที่โยงใย และซับซ้อน และเหมือนห่วงโซ่ของสิ่งต่างๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแน่นหนาแต่มีความยืดหยุ่น และมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๔. เครือข่าย เป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ๑) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ๒) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ ๓) ความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้

๕. เครือข่าย คือ การขยายผล และเติบโตอย่างมีพลัง ในขณะที่ฐานคิดข้อที่ ๔ เป็นการอธิบายถึงเครือข่ายทางสังคม (social network) ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในสังคมมนุษย์ ที่กล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ทั้งในด้านความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันในเชิงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีทั้งในด้านการพึ่งพา การขัดแย้ง และการครอบงำสิทธิ และประโยชน์แล้วพัฒนาระบบความสัมพันธ์นั้นด้วยกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดทั้ง ๕ ประการนั้น มี

^{๑๐๘}Margaret J. Wheatley, *Leadership and the new science*, p.๑๐๖.

^{๑๐๙}วิศิษฐ์ วัชรวิญญู, *ความหมายเครือข่าย*, หน้า ๑๔.

ความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจถึงความเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะการนำฐานคิดข่ายใยชีวิตมาอธิบายเครือข่ายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกันในมิติของความสัมพันธ์ที่โยงใย

ความหมายของเครือข่ายโดยนัยต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ทำงานด้านเครือข่าย ดังนี้

๑. เครือข่าย : นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ในมิติแห่งความสัมพันธ์ เครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่างความไร้ระเบียบกับการจัดระเบียบ และระหว่างการแตกดับกับการเกิดขึ้นใหม่ที่พร้อมจะสานต่อกับสิ่งต่างๆ

๒. เครือข่าย : นัยแห่งการประสานความร่วมมือคือ ความเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นความร่วมมือ และการเปิดรับเพื่อให้เกิดความรู้ และกระบวนการใหม่ กล่าวคือ การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรแต่ละฝ่ายได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน

๓. เครือข่าย : นัยภารกิจ และกระบวนการ ภายใต้ยุทธศาสตร์ของความเป็นเครือข่านั้น ภารกิจ และกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ความเป็นเครือข่านั้นมีความต่อเนื่อง การทำภารกิจต่อกัน โดยมีการขยายภารกิจ และอุดมการณ์นั้นออกไปสู่กลุ่มอื่น เครือข่ายอื่น ก็เท่ากับว่า เป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นดังนั้น เครือข่ายจึงมีนัยของการทำภารกิจที่เป็นกระบวนการ โดยเป็นทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่เป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลัง และอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้น^{๑๐๐}

แนวคิดที่ให้คำจำกัดความของคำว่า “เครือข่าย” นั้นเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพาจนกระทั่งการสร้างพลัง และอำนาจการต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงกับพันธมิตรอื่นๆ ในสังคม เป็นลักษณะของการสร้างประชาสังคม ที่นับว่า เป็นพัฒนาการอีก ระดับหนึ่งของความเป็นเครือข่ายที่มีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนในการทำงานอย่างหลากหลาย ตามประเด็นปัญหาที่ต้องการผลักดัน และแก้ไข ซึ่งอาจจะมี ความซับซ้อนหรือเป็นประเด็นสาธารณะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับหน่วยชีวิต ในระดับของเซลล์ที่มีการเชื่อมโยงกันจากจุดเล็กๆ จนกลายเป็นองคาพยพ และระบบปฏิบัติการภายในร่างกายที่ยิ่งใหญ่^{๑๐๑}

เครือข่านั้น หมายถึง ความร่วมมือ และการเปิดรับของฝ่ายต่างๆที่จะมีข้อตกลงร่วมกัน ในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่างๆ

^{๑๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๓๑.

^{๑๐๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จากการร่วมมือ และการเปิดรับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ จะเห็นได้ว่า เครือข่ายนั้น ได้ถูกนำมาอธิบายในมิติของความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์มากกว่า การอธิบายในมิติของความสัมพันธ์ และเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในเชิงชีววิทยา ตามทัศนะของ วิทยาศาสตร์กระบวนทัศน์ใหม่ โดยเป็นการกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรที่มี กิจกรรมคล้ายคลึงกัน และขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่ม องค์กรอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการ แก้ไขปัญหา และการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านระบบการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาส ในการรับรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้ยังได้พยายามอธิบายถึง คุณค่าแห่ง ความสัมพันธ์ ความเท่าเทียม ความร่วมมือ การต่อสู้ขัดแย้ง และการเชื่อมโยงที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ และวิธีการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

๒.๓.๑.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่ามีองค์ประกอบ ที่สำคัญ ๗ ประการ^{๑๒} คือ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) หมายถึงการที่สมาชิกที่เข้ามา อยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิด และการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนิน กิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) หมายถึงการมองเห็นจุดมุ่งหมาย ในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะ ดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทา ความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓. การมีผลประโยชน์ และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) หมายถึงการที่การสมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์ และความต้องการซึ่ง ผลประโยชน์ และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (allstakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

^{๑๒}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดียจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖-๔๓.

เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียม และในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวทาง

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกัน และกัน (complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกัน และกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นเครือข่าย

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน (interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน และมีความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อในภาษาอังกฤษ ๔ ตัว คือ link หรือการเชื่อมต่อ เพื่ออธิบายองค์ประกอบดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. การเรียนรู้ (learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็น และความต้องการของตนเอง และผู้อื่น

๒. การลงทุน (investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อ และเชื่อมประสานกับบุคคลต่างๆ

๓. การดูแล (nurturing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงาน และสัมพันธภาพส่วนตัว

๔. การรักษา (keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิก และการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๓๓}

^{๑๓๓}ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้ และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๕๖), หน้า ๙.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึงสมการที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย คือ การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ การสื่อสาร การบริหารข้อมูลข่าวสาร และการปฏิสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การตีความหมาย หรือการสร้างความหมายร่วม และสุดท้าย คือ การเห็น และเข้าใจในเป้าหมายร่วม ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้^{๑๑๔}

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเครือข่าย

จากภาพดังกล่าว จะเห็นได้ว่า N = Network เป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่สมาชิกทุกฝ่ายเห็น และเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน ทั้งเป้าหมายในระยะสั้น ระยะยาว และเป้าหมายเฉพาะหน้า ในขณะที่เครือข่ายจะมีกลไกการจัดการระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ หรือทักษะต่างๆ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยที่แต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลจะมีการรับรู้ และตีความหมายของข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันไป และภายในเครือข่ายนั้นจะต้องประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย ที่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน มีชีวิตชีวาหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีการไหลของข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกัน มีพื้นที่รูปธรรมในการทำงานมีชุมทาง (hub) มีโหนด (node) หรือ “ศูนย์ประสานงานย่อย” ที่หลากหลาย และกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ และที่สำคัญมีผู้จัดการเครือข่ายในการติดต่อประสานงานระหว่างกัน โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในระดับชุมทาง และโหนดย่อยในพื้นที่ เพื่อให้เครือข่ายนั้นมีกิจกรรม และความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งบางครั้งกิจกรรมย่อยในระดับโหนด/ศูนย์ประสานงานก็มีความหมาย และสามารถสร้างเป็นพลังของเครือข่ายได้ และ ในทางพุทธศาสนากล่าวถึงโครงสร้างของร่างกายหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่รูปธรรมภายนอกนั้นจะดูเหมือนจะอยู่ใน

^{๑๑๔}ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่าย, หน้า ๗.

สภาวะที่คงตัว และถูกมองว่าเป็น “อัตตา” แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลง และเป็นไปอย่างรวดเร็ว คือ สิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ จิต เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อยู่ที่การสืบทอดหรือการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่องในสิ่งมีชีวิตนั้น การสืบทอดเป็นการดำรงรักษาสิ่งมีชีวิตให้อยู่รอด โดยที่เราไม่สามารถเห็น “ความสืบทอด” หรือ “กระบวนการสร้างข้อมูล” เราจะได้เห็นเพียงโครงสร้างภายนอกเท่านั้น สิ่งมีชีวิตต้องการข้อมูลใหม่ตลอดเวลา เพื่อการดำรงอยู่ การเติบโต หากไม่มีข้อมูลใหม่ยืนยันสิ่งที่มีอยู่ว่าถูกต้องอยู่แล้วตลอดเวลา สิ่งมีชีวิตนั้นกำลังดับสูญเหมือนกับเป็นระบบปิด ดังนั้น องค์ประกอบหลักของสิ่งต่างๆ จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ เพื่อรักษาความสมดุลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา นั้น เช่นเดียวกับ ความเป็นเครือข่ายที่จะต้องมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ และสามารถมีการเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน

จากฐานคิด และความหมายของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีจุดร่วมที่สำคัญอย่างน้อย ๕ ประการ ที่อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ได้แก่

๑. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก หน่วยชีวิต และสมาชิกเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์ โดยแต่ละหน่วยชีวิต และแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักของธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพาอาศัย และสร้างกระบวนการที่สืบทอด เพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้น หน่วยชีวิต หรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่มองค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่า เป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ และกระบวนการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๓. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมาร่วมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่มาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้ง และเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่ม เป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคล ยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมกล่าวคือ เมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือต้องการที่จะพัฒนา และเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์ และการค้นหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้าง

พลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น สามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

๔. การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ ก็คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก จะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่าวนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน และพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้ และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการ และวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่องเพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากความร่วมมือแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๕. ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสาร ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่า เป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูล และการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่ การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงาน และช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์ได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้ว ความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้น การพัฒนาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรม และข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่าวนั้นๆ^{๑๑๕}

ธนา ประมุขกุล กล่าวถึงองค์ประกอบว่า ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. สมาชิก หากสมาชิกมีจำนวนมาก ต้องมีคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงาน สมาชิกแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือสมาชิกแกนหลักเกี่ยวข้อง โดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่าย และสมาชิกเสริม ผู้เป็นฝ่ายสนับสนุน

^{๑๑๕}พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่), เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, หน้า ๓๓-๓๕.

๒. กรรมการ/ผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดี สามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วมของสมาชิก

๓. เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถือเป็นจุดร่วมสำคัญของการเป็นเครือข่าย ถ้าเป้าหมายต้องชัดเจน มีความเป็นไปได้ จึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วม และคงอยู่ของสมาชิก

๔. กิจกรรม การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ด้วยอาศัยการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมทรัพยากรของสมาชิกด้วยกันเอง^{๑๓๖}

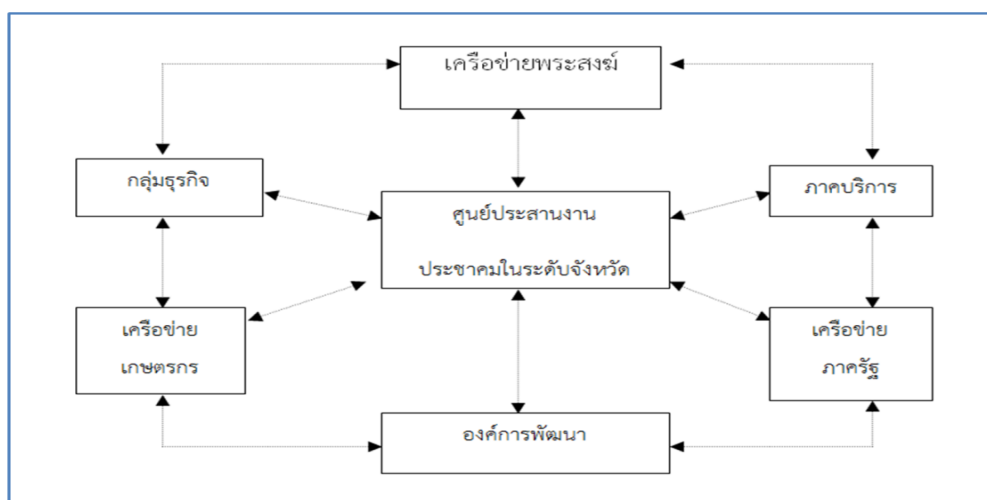
สรุป องค์ประกอบของเครือข่าย เริ่มจากการมีสมาชิก กรรมการ และผู้ประสานงาน เครือข่ายมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดกิจกรรมร่วมกัน การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีผลประโยชน์ และมีความสนใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง การเสริมสร้างซึ่งกัน และกัน การพึ่งพิงอิงร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ การสื่อสาร และการบริหารข้อมูลข่าวสาร จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย ผู้วิจัย จึงได้ประมวลความรู้ และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

๒.๓.๑.๔ ประเภท และรูปแบบของเครือข่าย

ประเภท และรูปแบบของเครือข่ายมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่ม หรือผู้ที่ใช้กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภท และรูปแบบของเครือข่าย เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ประกอบด้วยเครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue) และเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

๑. เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ในสังคมไทยนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการประสานงานเข้าสู่การบริหารจัดการในส่วนกลางหรือในเขตพื้นที่ตามการปกครองขนาดใหญ่ เช่น ระดับจังหวัด หรือศูนย์ประสานงานในพื้นที่ โดยมีเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งเป็นแกนนำหลักในการประสานงาน ดังภาพต่อไปนี้

^{๑๓๖}ธนา ประมุขกุล, บทความปริทัศน์, (ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต ๖, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่^{๑๓๗}

ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ดังกล่าว เป็นการกล่าวถึง กระบวนการทำงานของเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ที่ทุกกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และทุกภาคส่วนเข้ามาร่วม เป็นเครือข่ายประชาคมในระดับจังหวัดหรือพื้นที่ โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะพหุภาคี ความเป็นเครือข่ายในรูปแบบนี้ ในสังคมไทยจะมีในบางพื้นที่ บางจังหวัดที่เครือข่ายภาคประชาชน มีความเข้มแข็งเท่านั้น แต่ในบางพื้นที่บางจังหวัด เครือข่ายเชิงพื้นที่ในภาพรวมของจังหวัดหรือ ตามพื้นที่ตามเขตการปกครองยังอยู่ในระหว่างการก่อตัวเพื่อพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ และความเป็นเครือข่าย

๒. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (issue network) ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็น กิจกรรม หรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดย มองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิด ความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะ และโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น สามารถแบ่งลักษณะ และโครงสร้างของเครือข่ายได้อย่างมากมาย ตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่าย ต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของ กิจกรรมหรือประเด็นที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนด เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน

^{๑๓๗}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “รูปแบบของเครือข่าย”, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๘๘.

เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ

๓. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นหรืออาศัยภารกิจหรือกิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นเครือข่ายที่มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ

ลักษณะ และโครงสร้างของเครือข่าย เครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนในจัดตั้งเครือข่ายหรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายให้มีแนวทางการดำเนินการที่สอดคล้องกับภารกิจ กิจกรรม และเป้าหมายหลักของกลุ่ม/หน่วยงานนั้นๆ ซึ่งเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนนั้น อาจมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ และเครือข่ายประเด็นกิจกรรมได้ ถ้าแต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม

สำหรับสังคมไทยนั้น อาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ ๔ ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

๑. เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐ เช่น สถาบันพระปกเกล้า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

๒. เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น เครือข่ายสภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออกเครือข่าย SME ฯลฯ

๓. เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม เครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ

๔. เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์อีสาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

สหทัย วิเศษ ได้แบ่งประเภทเครือข่ายออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ โดยยกกรณีตัวอย่างเครือข่ายในจังหวัดพะเยา^{๑๔๘} คือ

๑. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายประเภทนี้ อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่างๆ อีก คือ ๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งลักษณะของเครือข่ายดังกล่าวจะเป็นเครือข่ายที่มีกระบวนการทำงาน และโครงสร้างที่ค่อนข้างเป็นทางการมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดมาจากรัฐ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่างๆ ๒) เครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีการรวมกลุ่ม/เครือข่ายตามประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้น เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเงินชุมชน ด้านสุขภาพ ด้านเกษตรกรรม โดยลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้จะเป็กลุ่ม/เครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ มีการจัดโครงสร้างที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะอยู่ในแนวนราบ (horizontal) ไม่มีประธาน มีการเปลี่ยนบทบาทในการนำเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง และ ๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชน หรือเครือข่ายภาคประชาชน โดยเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

๒. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ดำเนินการโดยยึดภารกิจ/กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเป็นครั้งคราวตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น

สรุป ประเภทของเครือข่าย แบ่งตามเชิงพื้นที่ เชิงประเด็นกิจกรรม และตามโครงสร้างหน้าที่ เครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์ประสานประชาคมระดับจังหวัด เครือข่ายพระสงฆ์ ภาคบริการ เครือข่ายภาครัฐ องค์กรพัฒนา เครือข่ายเกษตรกร และกลุ่มธุรกิจ ส่วนเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญา เครือข่ายธนาคาร เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ และเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น ในการ

^{๑๔๘}สหทัย วิเศษ, องค์กรเครือข่ายในจังหวัดพะเยา, (เอกสารรายงานการวิจัยโครงการ “ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ”, เสนอสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๓.

รวมตัวเป็นเครือข่ายทั้งสามประเภท ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมสร้างสรรค์ช่วยเหลือสังคม และพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย ผู้วิจัย จึงได้ประมวลความรู้ และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

๒.๓.๑.๕ การเกิด และการสร้างเครือข่าย

เครือข่ายภาคประชาชน และประชาสังคม เกิดขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในปี ๒๕๓๙ -๒๕๔๐ ทำให้ภาคประชาชนเกิดความสนใจ และตื่นตัวในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น โดยในปี ๒๕๔๑ ได้มีการจัดตั้งทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งโครงการดังกล่าว ได้สร้างปรากฏการณ์การเรียนรู้ และการรวมพลังให้กับกลุ่ม องค์กรเครือข่ายภาคประชาชน และประชาสังคมเป็นอย่างมาก โดยกองทุนดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในเมือง และชนบท เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว (สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุน) ในขณะเดียวกันก็มีการรวมตัวของประชาชนในนามของ “สมัชชาคนจน” ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ให้รัฐบาลแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้ง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ แต่มีแนวคิดในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆ และมีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา ตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่หลากหลาย^{๑๑๙}

ก. แนวคิดในการจัดการเครือข่าย

แนวคิดในการจัดการเครือข่ายนั้น เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลเริ่มมีการติดต่อสื่อสารเพื่อที่คบค้าสมาคมกับบุคคลอื่น หรือกลุ่ม และเครือข่ายอื่นๆโดยแนวคิดนั้นเป็นไปเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของปัจเจกบุคคล และองค์กร เครือข่าย โดยคาดหวังถึงยุทธศาสตร์ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ซึ่งแนวคิดดังกล่าว เป็นหลักการเบื้องต้นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของบุคคลผู้ที่ได้เห็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และมีความต้องการที่จะแก้ไขสถานการณ์นั้นด้วยพลังของกลุ่ม และเครือข่าย

^{๑๑๙}สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, *เรียนรู้เพื่อแผ่นดิน*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดการเครือข่าย โดยยกตัวอย่างแนวคิดการจัดการเครือข่ายของกลุ่ม “พันธมิตรแห่งดวงดาว” หรือ “Star Alliances” ว่า เกิดจากความคิดที่ของแกนนำในกลุ่มสายการบิน ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม รถเช่า ธุรกิจการท่องเที่ยว และผู้โดยสาร ที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลที่ติดต่อการให้บริการ และการจัดการเชิงธุรกิจ โดยจุดสำคัญของแนวคิด คือ การรวมกลุ่ม จากองค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งให้หันหน้าเข้าหากัน ผนวกความร่วมมือ จนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน และกัน แทนการทุ่มเทในการแข่งขันอย่างที่เป็นมาในอดีต โดยยึดจุดหมายร่วม และการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่าย ซึ่งมี ๖ ประการ โดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว คือ

๑. จุดมุ่งหมายร่วมการทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง หากทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็น และต้องการให้เกิดขึ้น

๒. บุคคลในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย

๓. การเชื่อมโยงการทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงเหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงาน และการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

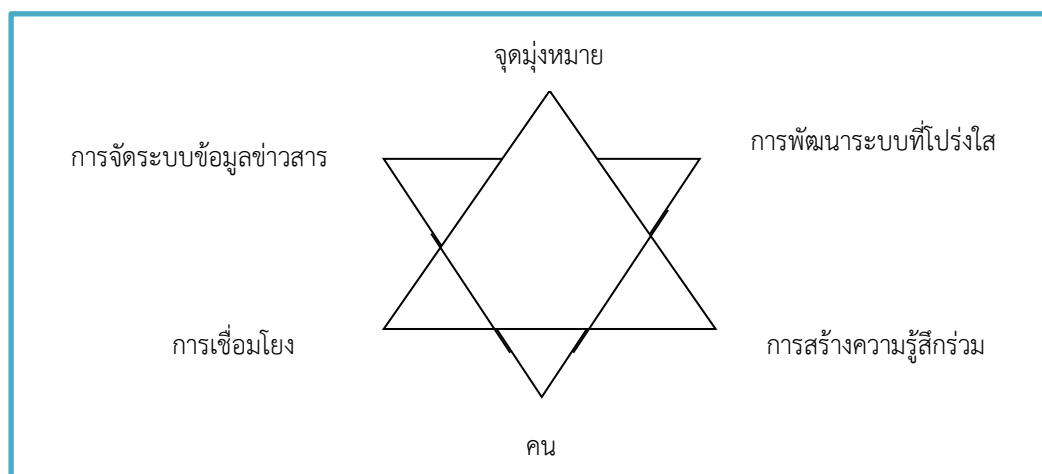
๔. การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความสึกร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

๕. การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถ และพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส และตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อทุกฝ่ายผู้ที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

๖. การจัดระบบข้อมูลข่าวสารระบบการติดต่อสื่อสาร และสารสนเทศ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

แนวคิดการจัดการเครือข่ายทั้ง ๖ ประการ สามารถนำมาเป็นเป้าหมายของการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้ ซึ่งสรุปเป็นภาพ^{๑๒๐} ดังต่อไปนี้

^{๑๒๐}ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ธีระพันธุ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่าย, หน้า ๑๓.

แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงการเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”

ในทางพุทธศาสนาสันับสนุนการรวมพลังเป็นหมู่คณะเป็นสหธรรมิกเพื่อประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ความดีงาม และความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยให้บุคคลผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยพัฒนาหมู่คณะให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการจัดการเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนหมู่มาก โดยมีหลักธรรม และวิธีการปฏิบัติที่ว่าด้วยการจัดการหมู่คณะ และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อย่างมากมาย ดังเช่น หลักความสามัคคี ที่สนับสนุนความสามัคคี และการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีการพัฒนาตนเองได้ดีแล้ว ย่อมก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ และสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลนั้น ก็ทำหน้าที่ในการพัฒนาคน และทั้งปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กร ก็ยึดหลักการความสามัคคี คือการมอบความเป็นใหญ่แก่หมู่คณะในการที่จะจัดการ และปกครองเพื่อมีชีวิตที่ดีร่วมกัน^{๑๒}

การสร้างเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากระบบสิ่งมีชีวิต ซึ่งมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังนั้นเราต้องสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไปเรื่อยๆ มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (ลองผิดลองถูก) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารจะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่าย

การส่งสาร : ข้อมูลหรือข่าวสารที่ส่งต้องชัดเจนให้ผู้รับเข้าใจง่าย

การรับสาร : ต้องพร้อมที่จะเปิดใจรับข้อมูลหรือข่าวสารอื่น ที่อยู่นอกเหนือจากความคิดที่ตนมีอยู่เดิมการส่งสาร และการรับสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปในวงกว้างได้ นอกจากนี้ เครือข่าย ต้องมีจุดยืน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และพร้อมที่จะเชื่อมโยงกับ

^{๑๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๕.

องค์กรอื่นอยู่เสมอ รวมทั้งต้องมี ความยืดหยุ่น ไม่มีรูปแบบมีแน่นอนตายตัวนัก แต่เน้นให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นสำคัญ

การเกิดเครือข่าย เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่างๆกัน สรุปได้เป็นหลัก ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจาก การที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้อยคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายนี้มักมีเวลาการก่อร่างสร้างเครือขายนาน แต่เมื่อเกิดแล้ว ก็จะมีคามเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

๒. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายนี้มักเกิดจากนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐ เป็นส่วนมาก ภาครัฐสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายนี้ มิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน เป็นการรวมตัวแบบชั่วคราวชั่วคราวเป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปที่สุดในที่สุด

๓. เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นเครือข่ายที่มีได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และได้จัดตั้ง แต่เป็นลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล องค์กร มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยอาจจะยังไม่มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆ เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือพัฒนาตนเองบ้าง มิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่เครือข่ายนี้สามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติก็ได้^{๑๒๒}

การก่อตัวของเครือข่าย จำแนกออกเป็น ๓ ด้าน ตามลักษณะการก่อตัวได้แก่

๑. เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง และสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือหน่วยงานบางแห่ง ต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับตนเอง เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่งที่เป็นไปตามกระแสของแหล่งทุน และนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ

๒. เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่างๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาาร่วมกันแล้ว มารวมตัวกันเป็นเครือข่าย ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาร่วมกัน แล้วมา

^{๑๒๒}เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเองหมวดวิชาการชุมชน และมวลชนสัมพันธ์, การสร้างเครือข่าย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.edupol.org/eduOrganize/eLearning/generalStaff/doc/group๑๐/๐๖/๐๑.pdf> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕].

รวมตัวกันเป็นเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนการพึ่งพาอาศัย โดยเป็นเครือข่ายที่มีการสื่อสาร และความผูกพันที่มีชีวิตชีวา มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิก มีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่างๆ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ

๓. เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่า จำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ปัญหา และสร้างพลังในการเรียนรู้หรือต่อยอด เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และมีผู้ประสานงานให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ

สรุปการเกิด และการสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในลักษณะที่เป็นกลุ่มบุคคลหรือองค์การ การนำเครือข่ายต้องมี LINK หมายถึง “การเชื่อมโยง” โดยมีลักษณะต่างๆ กัน คืออาจจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น เครือข่ายวัฒนธรรม เครือข่ายอาชีพ เป็นต้น อาจจะเป็นเครือข่ายจัดตั้ง และได้รับการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน หรืออาจมีลักษณะเป็นเครือข่ายวิวัฒนาการ หรือเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์กำหนด เช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ การสร้างเครือข่าย คือการรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะของการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดี หรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้ และสนับสนุนกัน และกัน เป็นการผนึกกำลัง (synergy) ทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน และร่วมรับประโยชน์ซึ่งกัน และกัน

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย ผู้วิจัย จึงได้ประมวลความรู้ และสรุปสาระสำคัญ ได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ข. ปรัชญาการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การนำเครือข่ายต้องมี Link หมายถึง “การเชื่อมโยง” การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็น L-learning การเรียนรู้ I-Investment การลงทุน N-Nurture การฟูมฟักบำรุง G(K) - Give การรักษาสัมพันธภาพ ซึ่งรวมกันเป็นคำว่า Link หมายถึงการเชื่อมโยง

การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่ง “รวมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากันเฉยๆ ไม่ได้ “รวมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปรียบเทียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากอง

รวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละก้อน มาก่อกันเป็นกำแพง โดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ. และก็ไม่ใช่แค่การรวมกลุ่ม ของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียง เพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่ จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และ ก็ไม่ใช่การรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อ การมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรจุอิฐได้มากขึ้นแต่กองอิฐในถุง ก็ยังวางระเกะระกะขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรม บางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความ จำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจ ใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมา เรียนรู้ และสนับสนุนกัน และกัน เป็นการผนึกกำลัง (synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $1+1=2$ แต่ ต้องเป็น $1+1 > 2$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่า ผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน

ผู้วิจัย สรุปได้ว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆที่เกิดขึ้นจากเครื่องมือการ สื่อสารที่ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ก็น่าจะเป็นเส้นทางสู่การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งได้

ค. ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย

ถ้าหากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่า มีหลักการ ที่เกี่ยวข้อง๓ประการ คือ

๑. สถานการณ์ปัญหา และสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซ้ำซ้อน หลากหลาย และขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่ง ที่จะดำเนินการแก้ไข ได้ จำเป็นต้องมีการรวมพลังหรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหานั้น และ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เกิดการรวมกลุ่ม เครือข่าย เกิดผู้นำ เกิดประสบการณ์ และมีความ ต้องการที่จะเชื่อมโยงคน กลุ่ม และประสบการณ์นั้นให้เป็นขบวนการ เพื่อจัดการปัญหา และขยายผล การพัฒนา โดยนัยนี้ จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการจัดการกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ^{๑๒๓}ซึ่งสิน สือสวน กล่าวไว้ว่าโดยเป็นทั้งการจัดการภายในในกลุ่ม องค์กรที่

^{๑๒๓}สิน สือสวน, กระบวนการสนับสนุนการสร้าง และพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน, หน้า ๑.

มองเห็นความจำเป็นในการรวมพลัง และการเข้ามาเสริมสร้างของบุคคล องค์กรภายนอก เช่น ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหา และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

๒. การสร้างพื้นที่ทางสังคมเครือข่าย เป็นเครื่องมือ และยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากร และความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนา การใช้พลังเครือข่ายในฐานะเครื่องมือดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม ที่นำไปสู่การเรียนรู้ และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกัน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มหรือบุคคล และองค์กรอื่นๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้แก่กันละกัน^{๑๒} ซึ่ง ปุสตี มอนซอน และคณะกล่าวว่า กระบวนการนั้น จะเป็นการสร้าง และให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะขยายขอบเขตแนวคิด และกระบวนการนั้นให้กว้างขวางออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกัน โดยอาศัยช่องทางการสื่อสาร และการทำกิจกรรม ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของเครือข่ายให้ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจน ที่สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในด้านต่างๆ ตามมา ตัวอย่างเช่น ในเครือข่ายทางธุรกิจ การประสานความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่าย ก็เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต ลดภาวะการแข่งขัน และยกระดับมาตรฐานในการผลิตสินค้า และบริการให้สูงขึ้นส่วนในเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนาการประสานความร่วมมือเป็นเครือข่ายก็เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัย การเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และเพื่อการผลักดันในเชิงนโยบาย ในขณะที่เครือข่ายประเภทอื่นๆ ก็ใช้ยุทธศาสตร์ความเป็นเครือข่าย เพื่อการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งทั้งหมดเป็นการสร้างความหมาย และการตอรองว่าความสำคัญของตนเองนั้น ก่อให้เกิดพื้นที่ทางสังคม และใช้พื้นที่นั้นดำเนินกิจกรรมของตนเอง ดังนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นการเพิ่มช่องว่าง และการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้าง และการพัฒนาเครือข่าย

๓. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ความจำเป็นอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างเครือข่าย คือ การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เพราะเมื่อทุกกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายมีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่เกิดตามมาคือเครือข่ายเกิดการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเกิดกระบวนการใหม่ความรู้ใหม่โดยการประสานผลประโยชน์นั้น อาจมีได้หมายถึง

^{๑๒} ปุสตี มอนซอน และคณะ, กรอบแนวคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม, หน้า ๒.

การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้นแต่อาจหมายถึง การให้จูงใจ และโอกาสของความเป็นไปได้ ในทางเลือกของฝ่ายต่างๆ ที่มีต่อกัน การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะช่วยกระตุ้น ให้เกิดเครือข่าย และเกิดการรักษাপันธกรณีร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่ เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อย ของภาคส่วนต่างๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ ในสภาวะที่มีการแข่งขัน และการต่อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้นจะทำให้เครือข่ายนั้น มีจูงใจในการก้าวเดิน และมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

๒.๓.๑.๖ การก่อตัว และวงจรชีวิตของเครือข่าย

การก่อตัว และวงจรชีวิตของเครือข่ายนั้นคล้ายกับการเกิดขึ้นของสรรพสิ่งที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย กล่าวคือ เมื่อมีการเกิดขึ้น มีการขยายตัว มีการเคลื่อนไหว และการใช้ประโยชน์ สุดท้ายก็ อยู่ในภาวะที่ถดถอย ดังนั้น จะต้องมีการพลิกฟื้น และรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้เครือข่ายนั้น มีความต่อเนื่อง ซึ่งการก่อตัว ขึ้นตอน กระบวนการ และวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็นสิ่งที่น่าศึกษา เพราะจะนำไปสู่การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพได้

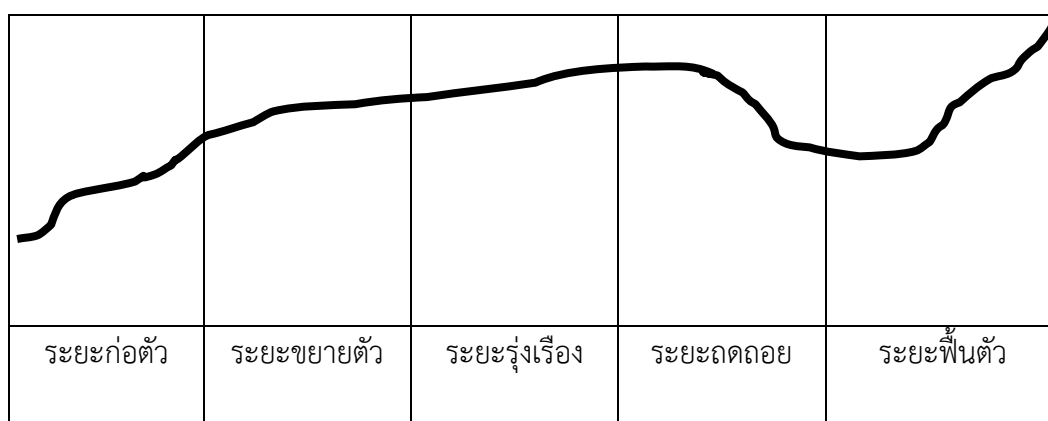
๑. การก่อตัวของเครือข่ายในการก่อตัวหรือการเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้น มีการก่อตัวที่หลากหลาย ทั้งเกิดขึ้นด้วยการจัดตั้งของภาคส่วนต่างๆ เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์ก่อให้เกิดกระบวนการเครือข่ายในที่จะกล่าวถึงการก่อตัวของ เครือข่ายดังกล่าวในสังคมไทยโดยจำแนกออกเป็น ๓ ด้านตามลักษณะการก่อตัว ได้แก่ ๑) เครือข่าย ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง และการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ การก่อตัวของเครือข่ายในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือหน่วยงานบางแห่งต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้งเพื่อให้สอดคล้อง กับกระบวนการพัฒนา และเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาตาม แผนนโยบายของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยเครือข่าย เหล่านี้อาจแบ่งประเภทของการจัดตั้งได้อีก ๒ ประการ คือเครือข่ายที่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่าย สหกรณ์ออมทรัพย์ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาไท ฯลฯ และเครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่าย ชาวบ้าน เครือข่ายชมรมลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เกิดจาก การจัดตั้งนี้จะมีลักษณะกิจกรรม และกระบวนการทำงานที่เป็นทางการ มีระบบ ระเบียบ และมี โครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่เป็นไปตามกระแสของแหล่งทุน และนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ ๒) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์การร่วมแรงร่วม ใจของฝ่ายต่างๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แล้วมารวมตัวกัน เป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนถึงการพึ่งพาอาศัย โดยเป็น เครือข่ายที่มีการสื่อสาร และความผูกพันที่มีชีวิตชีวาที่มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความ

สนใจ และความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิก มีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่างๆ และจะเกิดขึ้นในชุมชนปฏิบัติการที่ใช้ความสมานฉันท์ และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ซับซ้อน อยู่ในแนวราบบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งพาอาศัย มีความยืดหยุ่น และมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในสังคม ๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนดได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่าเป็นต้องให้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา และสร้างพลังในการเรียนรู้หรือการต่อรองเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นหลังจากที่สถานการณ์นั้นเกิดความสุกงอมอย่างเต็มที่ และมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องเช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีการรวมพลังอย่างแน่นหนา บนพื้นฐานของการต่อสู้ และการเรียกร้องเพื่อปกป้องและรักษาสีบทของตนเองในการพัฒนา และมีการปรับบทบาทต่อการพัฒนาในแง่มุมที่หลากหลาย โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์ และบริบททางสังคม

๒. วงจรชีวิตของเครือข่าย ได้มีผู้กล่าวถึงไว้อย่างมากมาย ทั้งในด้านการเปรียบเทียบกับธรรมชาติของชีวิต และสรรพสิ่งที่มีการเกิดแก่ เจ็บ ตาย และการเปรียบเทียบกับกระบวนการพัฒนาที่มีจุดสิ้นสุดของโครงการ และกิจกรรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงวงจรชีวิตของเครือข่ายว่า มี ๕ ขั้นตอน^{๑๒๕} คือ ระยะก่อตัว ระยะขยายตัว ระยะรุ่งเรือง ระยะถดถอย และระยะฟื้นตัว โดยทุกระยะของวงจรชีวิตนั้นจะมีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน แต่จะมีเพียงบางเครือข่ายเท่านั้น ที่สามารถปรับตัวจนถึงระยะที่ ๕ คือ การฟื้นตัวของเครือข่าย โดยแสดงวงจรชีวิตของเครือข่ายในลักษณะของตาราง ดังต่อไปนี้

^{๑๒๕}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, หน้า ๔๙.

แผนภาพที่ ๒.๙ แสดงการเติบโต และวงจรชีวิตเครือข่าย

พลเดช ปิ่นประทีป ได้กล่าวถึง วงจรการพัฒนาประชาสังคม และเครือข่ายว่า มีขั้นตอนและกระบวนการที่หลากหลาย ที่ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจ รวมถึงการเข้าไปสนับสนุนตามขั้นตอนพัฒนาการต่างๆ ให้เหมาะสม โดยมีแนวทาง และวงจรชีวิตของกลุ่ม และเครือข่าย^{๑๒๖} ดังนี้

ขั้นที่ ๑ มีการรวมตัวกันชั่วคราวขั้นนี้อาจจะเกิดขึ้นโดยบุคคลภายในกลุ่ม องค์กร ชุมชน หรือบางหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว อย่างเช่น การประชุมสัมมนา การพบปะสนทนา การเยี่ยมเยียน ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม การรวมตัวกันชั่วคราวนี้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ขั้นที่ ๒ ได้ความคิดได้แก่ คนที่เข้ามารวมตัวกันชั่วคราวนั้น เกิดแนวคิด วิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง และมีแรงบันดาลใจอยากจะทำในกิจกรรมนั้น

ขั้นที่ ๓ เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเมื่อเกิดความคิดดีๆ ที่จะลงมือทำแล้ว การมีเพื่อนร่วมคิดนั้น จะช่วยให้เกิดการสานต่อ และการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ

ขั้นที่ ๔ ร่วมคิดร่วมวางแผนการรวมกลุ่มในขั้นที่ ๓ จะมีการพัฒนาไปอีกขั้นก็ต่อเมื่อได้มีการคิด และการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรมว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไร จนเกิดเป็นแผนงาน โครงการ ของเครือข่ายที่จะดำเนินการต่อ

ขั้นที่ ๕ มีโอกาสได้ทำกิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม เช่น ได้รับการสนับสนุนหรือระดมทุนมาดำเนินการเอง เป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้ทำกิจกรรม

^{๑๒๖}พลเดช ปิ่นประทีป, องค์กรการเงินชุมชน : ฐานการที่ขาดไม่ได้ของประชาสังคมไทย, ในซีพจรชุมชน : พันทาสังคมจากฐานล่าง, เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ ๑, ๒๕๔๓), หน้า ๘-๑๐.

ขั้นที่ ๖ ร่วมกิจกรรม ร่วมประชุม ร่วมเรียนรู้โครงการของชุมชนหรือหน่วยงานเป็นที่มาของโอกาสในการพบปะ การประชุมสนทนา และการเรียนรู้ เป็นการดึงผู้คนในองค์กร เครือข่ายให้เกิดการเชื่อมโยงผูกพัน

ขั้นที่ ๗ เกิดความเป็นชุมชนองค์กรที่เข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ สิ่งนี้ค่อยๆ สะสมขึ้นมา และเป็น การดำเนินการจริง มีการตกผลึกทางความคิด มีการปรากฏตัวของผู้นำตามธรรมชาติ มีการทดสอบ กลั่นกรองจากสถานการณ์ และเป็นการสังสมภูมิปัญญาจนเกิดการพึ่งตนเองของกลุ่ม

ขั้นที่ ๘ เป็นกลุ่มพึ่งตนเองได้ (self - reliance group) ด้วยภูมิปัญญาพึ่งตนเองของกลุ่ม ที่สะสมจนถึงระดับหนึ่ง เครือข่ายจะมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเอง และนำพา กลุ่ม ขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยตนเองในเรื่องต่างๆ

ขั้นที่ ๙ พัฒนาศักยภาพกลุ่ม และขยายกลุ่มออกไปกลุ่ม และผู้นำจะมีทักษะในการ ทำงานมากขึ้น สมาชิกกลุ่มมีการขยายตัวออกไป หรือเผยแพร่แนวคิดไปสู่กลุ่มอื่นๆ ด้วยผลงานที่กลุ่ม ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๑๐ เชื่อมโยงกลุ่มอื่นๆ เป็นเครือข่ายการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มที่แข็งแรง และคนที่ เข้มแข็งอื่นๆ จะนำมาซึ่งความรู้ และความคิดใหม่ๆ ตลอดจนโอกาสในการพัฒนาของกลุ่มของตน การ เรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเครือข่ายเช่นนี้ พบว่า เป็นตัวเร่งที่สำคัญของกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง และ ประชาสังคมเครือข่าย

จากการจัดขั้นตอนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าวงจรชีวิตของเครือข่ายนั้นมีพัฒนาการอย่าง ต่อเนื่อง นับตั้งแต่ความสนใจจากกลุ่มเล็กๆ ที่ได้สะสมความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และการ ปฏิบัติการบนพื้นฐานของความรู้จริง แล้วก่อตัวเป็นเครือข่าย มีการสร้างแนวร่วม และกิจกรรม ความสัมพันธ์ต่อกัน หลังจากนั้นจึงมีการขยายผลให้กว้างขวางออกไป มีการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และในช่วงหนึ่งก็มีการถดถอยหลังจากที่ได้ดำเนินการจนภารกิจนั้นประสบผลสำเร็จ

พิชัย เพชรรัตน์ กล่าวถึง พัฒนาของกลุ่ม และเครือข่ายว่า อาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม และบริบททางสังคม เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนาการ และวงจรชีวิตของเครือข่ายจะมี ๔ ขั้นตอนใหญ่^{๑๒๗} คือ

ขั้นที่ ๑ ขึ้นเกิดแรงจูงใจคือคนที่เข้ามารวมกลุ่มอาจจะเกิดแรงกระตุ้นจากฝ่ายต่างๆ ทั้ง เจ้าหน้าที่รัฐ การชักชวนของผู้นำชาวบ้าน และความต้องการของตนเองที่เห็นปัญหา และต้องการ

^{๑๒๗}พิชัย เพชรรัตน์, ชีตความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา, (ลพบุรี : เอกสารประกอบการเรียนวิชาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

แก้ไข รวมทั้งความพร้อมในการที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งแรงกระตุ้นดังกล่าวทำให้คนแสวงหาการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๒ ขั้นวางใจกลุ่มเป็นขั้นตอนที่ปัจเจกบุคคลเกิดความไว้วางใจกลุ่ม องค์กร ว่าจะสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหา และความต้องการนั้นได้ จึงดำเนินการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะกลายเป็นพลังของกลุ่ม และเครือข่ายในที่สุด

ขั้นที่ ๓ ขั้นขยายผลหลังที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่ง กลุ่ม เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อ และเชื่อมโยงกับทุกฝ่าย ในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับพื้นที่ และประเด็นกิจกรรม เป็นขั้นการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๔ กลุ่มสัมพันธ์เป็นการบริหารเครือข่าย หลังจากที่ได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์ เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน

สรุปวงจรของเครือข่ายก็คล้ายกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแปรเปลี่ยนไป โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งเราสามารถแบ่งวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็น ๔ ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

๑. ขั้นตระหนัก และการก่อตัวของเครือข่าย
๒. ขั้นการสร้างพันธมิตร และการบริหารเครือข่าย
๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์
๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์ และความต่อเนื่อง

การแบ่งวงจรชีวิตเครือข่ายทั้ง ๔ ขั้นตอนดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงพัฒนาการ และวงจรชีวิตของเครือข่าย ซึ่งผู้ที่สนใจจะต้องสร้างความเข้าใจในขั้นตอนทุกขั้นตอน เพื่อที่จะมีการเลือกใช้เทคนิค และวิธีการในการจัดการเครือข่ายที่เหมาะสม และเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง และยั่งยืน อย่างไรก็ตาม วงจรชีวิตของเครือข่าย อาจจะไม่ได้นำไปเป็นขั้นตอน บางครั้งอาจเผลอปรากฏออกมาในระหว่างการทำงานของเครือข่าย และบางครั้งอาจเกิดขึ้นหลังจากการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการส่งเสริมหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ และขั้นตอนต่างๆ ของเครือข่าย

๖. การจัดการเครือข่ายตามวงจรชีวิตเครือข่าย

การจัดการเครือข่ายนั้น มีวิธีการที่หลากหลาย ตามแต่บุคคล กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายนั้นๆ กำหนดขึ้น ซึ่งแต่ละวิธีการก็มีความเหมาะสมกับบริบทที่เกิดขึ้นกับเครือข่าย บางกลุ่มบางแนวคิดใช้วิธีการจัดการตามระบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเครือข่าย บางกลุ่มใช้วิธีการให้เหมาะสมกับประเภทของเครือข่ายในแต่ละด้านซึ่งมีความแตกต่าง และหลากหลาย ในที่นี้จะกล่าวถึง

กระบวนการจัดการเครือข่ายที่เน้นการจัดการตนเองของเครือข่าย โดยยึดขั้นตอนตามวงจรชีวิตของเครือข่ายเป็นสำคัญทั้งนี้ โดยพิจารณาเห็นว่า การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพนั้น สมาชิก และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงขั้นตอน และวงจรชีวิตของเครือข่าย เพราะพัฒนาการของเครือข่ายในแต่ละช่วงเวลานั้นมีความแตกต่างกัน ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น ในระยะการก่อตัวของเครือข่าย จำเป็นต้องใช้เทคนิคการศึกษาข้อมูล/สถานการณ์ การแสวงหาแนวร่วม เพื่อให้เกิดความรู้ และการยอมรับในการพัฒนาเป็นเครือข่าย และในบางช่วง จะต้องมีการสรุปบทเรียน เพื่อให้เครือข่ายได้มีการเรียนรู้ และการปรับตัว ซึ่งกระบวนการทั้งหมดมีความสำคัญต่อการพัฒนา และการรักษาความเป็นเครือข่ายในระยะยาว ดังนั้น เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคนิค เครื่องมือ ความรู้ และวิธีการที่เหมาะสมกับขั้นตอนต่างๆ จะกล่าวถึงกระบวนการจัดการเครือข่าย ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่าย ดังนี้

๑. ขั้นตระหนัก และการก่อตัวของเครือข่าย

ในขั้นตระหนัก และการก่อตัวของเครือข่ายนี้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่ม และความเป็นเครือข่ายในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสมาชิกในเครือข่าย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเครือข่าย จะต้องมีความเข้าใจถึงขั้นตอนดังกล่าว เพื่อที่จะได้ส่งเสริมการจัดการตนเองภายในเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม โดยมีวิธีการ ดังนี้

- ๑) การศึกษาข้อมูล และสภาพการณ์
- ๒) การสร้างศรัทธา และหาแนวร่วมในการก่อตัวของเครือข่าย
- ๓) การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็นประเด็นปัญหา
- ๔) การแสวงหาข้อมูลทางเลือกเป็นการแสวงหาทางออกของฝ่ายต่างๆ
- ๕) การค้นหาความต้องการ และการหาจุดรวมในการพัฒนาเครือข่าย
- ๖) การแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย

๗) การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย

๒. ขั้นการสร้างพันธมิตร และการบริหารเครือข่าย

ในขั้นตอนนี้ เป็นจุดก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายใน และภายนอกเครือข่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย โดยในขั้นตอนนี้ มีวิธีการจัดการ ดังนี้

- ๑) การกำหนดวัตถุประสงค์ และข้อตกลงร่วม
- ๒) การกำหนดบทบาท หน้าที่ และการวางผังเครือข่าย
- ๓) การเสริมสร้าง และพัฒนาผู้นำในการจัดการเครือข่าย

๔) การจัดระบบการติดต่อสื่อสารการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล และเครือข่าย

๕) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

๖) การติดตาม และประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

๗) การส่งเสริม และดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์คือ การส่งเสริมการรักษาผลประโยชน์ และการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์

ในขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายนี้ เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง และยั่งยืน โดยมีวิธีการ และขั้นตอน ดังนี้

๑) การทบทวน และสรุปบทเรียนการทบทวนบทเรียน และการสรุปกระบวนการทำงาน เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาเครือข่าย

๒) การเสริมสร้างผู้นำ และหน่วยนำของเครือข่าย

๓) การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะ และเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้

๔) การขยายกิจกรรม และมโนทัศน์การขยายแนวคิด และการกิจของเครือข่ายที่ได้จากประสบการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้

๕) การสร้างความรู้ใหม่ และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง

๖) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้งในการทำงานของเครือข่าย

๗) การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ และระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วมในการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์ของเครือข่ายที่ยั่งยืน

๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์ และความต่อเนื่อง ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า วงจรชีวิตเครือข่ายก็คล้ายคลึงกับวงจรชีวิตของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป แต่วงจรชีวิตเครือข่ายนั้นอาจมีศักยภาพที่จะพลิกฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ โดยใช้แนวทาง และวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งขั้นตอนการรักษาความสัมพันธ์ และความต่อเนื่องของเครือข่ายนั้น มีแนวทาง ดังนี้

๑) การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ และความต่อเนื่องของเครือข่าย

๒) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญ

๓) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี และความรู้ใหม่

๔) การกำหนด และสร้างระบบจูงใจในการทำงานบุคคลที่เข้ามาทำงานด้าน
เครือข่าย

๕) การบริหารจัดการข้อมูล ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่องการที่
เครือข่ายจะดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖) การให้ความช่วยเหลือ และการแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย

๗) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมให้ผู้นำรุ่นใหม่
ของเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น (๑) การให้โอกาสแก่ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ
ให้เข้ามารับผิดชอบในกระบวนการทำงานของเครือข่าย (๒) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในการเรียนรู้
กับกระบวนการทำงานของเครือข่ายเช่น การมอบหมายงานการติดต่อประสานงานการลงพื้นที่ การ
วิจัยแบบมีส่วนร่วม (๓) การพัฒนาศักยภาพของสมาชิก และคนรุ่นใหม่ในเครือข่าย โดยการศึกษาดู
งานการฝึกอบรม และการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นต้น

จากกระบวนการจัดการเครือข่ายทั้ง ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่ายดังกล่าว
จะเห็นว่าในแต่ละช่วงของวงจรชีวิตเครือข่ายนั้นมีกระบวนการ และวิธีการจัดการที่หลากหลาย
ซึ่งหลายๆ วิธีการ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เกือบทุกขั้นตอนของการจัดการ การรักษา
ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งวิธีการ และกระบวนการทั้งหมดจะช่วยให้การ
จัดการเครือข่ายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเครือข่ายนั้น สิ่งที่มีส่วนร่วมใน
การจัดการเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. การจัดการเครือข่ายเพื่อให้เกิดความสมดุลต่อกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการ
ความรู้ที่ต่อเนื่อง

๒. การจัดการเครือข่ายเพื่อให้เกิดการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิก
ในเครือข่าย และผู้คนในสังคม

๓. การจัดการเครือข่าย จะต้องคำนึงถึงบริบท และสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นในสังคม

๔. การจัดการเครือข่าย ที่เน้นการจัดการตัวเองของเครือข่ายเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จากแนวทางการจัดการเครือข่ายดังกล่าวจะเห็นว่า วิธีการจัดการเครือข่ายในแต่ละช่วง
ตามวงจรชีวิตเครือข่ายนั้น มีวิธีการจัดการที่หลากหลาย และมีความใกล้เคียงกัน เช่น การเสริมสร้าง
และการพัฒนาผู้นำ การสรุปบทเรียน การจัดการความรู้ของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการทั้งหมด
เป็นทั้งเทคนิค วิธีการปฏิบัติ และเครื่องมือในการจัดการเครือข่าย ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการ
เครือข่ายจะต้องเลือกใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ อย่างเหมาะสม

๒.๓.๑.๗ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง และความสำเร็จของเครือข่าย

ก. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

จากกระบวนการ และวิธีการจัดการเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ในที่นี้ จะกล่าวถึงปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของเครือข่าย ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ดังนี้

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จิตสำนึกต่อส่วนรวมของปัจเจกบุคคล การมีผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการในเครือข่ายที่เป็นระบบหรือมีกลไกที่เหมาะสมกับเครือข่าย การมีระบบสารสนเทศ/ข้อมูล/ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีพันธมิตรที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การจัดการ และการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างภูมิความรู้ และขบวนการทางปัญญา และการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

ปัจจัยภายนอกได้แก่ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งทุน สถาบันวิชาการ หน่วยงานวิจัย และกองทุนสนับสนุนต่างๆ การมีเวทีสาธารณะ ขบวนการประชาสังคม และสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการรวมพลังเครือข่าย เช่น เหตุการณ์ทางธรรมชาติ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น

ปาน กิมปี ได้กล่าวถึง วิธีการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ประสบผลสำเร็จว่า ควรมีการดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ได้แก่ การเสริมสร้างกิจกรรมให้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหา แสวงหาทางเลือกสำหรับการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

๒. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ได้แก่ การประสานเชื่อมโยง หน่วยงานต่างๆ ในชุมชน และองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีการระดมทรัพยากร ความรู้ วิทยาการ อาคารสถานที่ ฯลฯ เพื่อให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ ๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักปัญหา การมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และความสามารถในการเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ๒) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา การให้

ความสำคัญ และความต่อเนื่องของนโยบายภาครัฐ ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง^{๑๒๘}

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ศึกษาปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชนตามโครงการประสานความร่วมมือระหว่างสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติกับเครือข่ายภาคประชาชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชน คือ ๑) ความหลากหลายของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่มีอยู่ในสังคม ๒) การสร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มองค์กรของภาคประชาชนด้วยกัน และกับภาครัฐ/นักวิชาการ ๓) การสร้างระบบฐานข้อมูลขององค์กรเครือข่ายที่เป็นระบบ ๔) การเฝ้าติดตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๕) การเข้าใจ และยอมรับในกระบวนการทำงานของกัน และกัน ๖) ทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น ๗) ทุนจากทั้งภายใน และภายนอกชุมชน และ ๘) การประสานงานความร่วมมือขององค์กรชุมชนในเชิงผลประโยชน์ต่างตอบแทน

ในขณะที่ข้อจำกัดต่อกระบวนการพัฒนาของเครือข่ายภาคประชาชนคือ ๑) นโยบายของภาครัฐบางนโยบายที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ๒) การประสานงานที่มีได้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจร่วมกับภาคประชาชน ๓) ขาดงบประมาณ/ทุนดำเนินการ ๔) ขาดองค์ความรู้ และหน่วยงานที่สนับสนุนอย่างจริงจัง ๕) ขาดการพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ ทั้งทางเทคโนโลยี ทุน หรือบุคลากร ผู้นำ และ ๖) ขาดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยังไม่มีความต่อเนื่อง^{๑๒๙}

นอกจากการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายแล้วสิ่งที่ผู้ทำงานด้านเครือข่ายจะต้องคำนึงถึงคือ การเรียนรู้ และการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่ง

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ธีระพันธุ์ ได้เสนอข้อควรคำนึงในการทำงาน และการจัดการเครือข่ายไว้ ๕ ขั้นตอน คือ

๑. เครือข่ายประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย กล่าวคือ สมาชิกในเครือข่ายส่วนใหญ่มีความสนใจในการทำงานมีแนวคิด วิธีการ มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ดังนั้นในการดำเนินการกับบุคคลฝ่ายต่างๆ ในเครือข่าย จึงต้องคำนึงถึงความหลากหลายของสมาชิก

^{๑๒๘} ปาน กิมปี, “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน”, *วิทยานพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐-๓๑.

^{๑๒๙} สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *สภาที่ปรึกษาฯ ในความคาดหวังของสังคมไทย และความเชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัยเสนอสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐-๔๑.

๒. เครือข่ายที่ดี และมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีชีวิตชีวา กล่าวคือ ควรมีกระบวนการที่เกื้อหนุนความสามารถของสมาชิกในฐานะปัจเจกบุคคลให้สูงขึ้น เพื่อให้ปัจเจกบุคคลได้พัฒนาตนเอง และพัฒนากลุ่ม และเครือข่ายให้ไปสู่เป้าหมายของสังคมร่วมกัน โดยความมีชีวิตชีวานั้นยังหมายถึงการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การมีความเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสาร และการรักษาความสัมพันธ์ของมวลสมาชิก

๓. เครือข่ายที่ดี และมีประสิทธิภาพจะต้องมีการไหลเลื่อนของข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ เครือข่ายจะต้องมีการจัดการกับข้อมูลข่าวสาร มีการกระจายระบบสารสนเทศแก่สมาชิกที่สามารถให้ความหมาย หรือมุมมองในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายซึ่งข้อมูลสารสนเทศนั้นจะต้องมาจากการวิเคราะห์บนฐานข้อมูลที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่าย

๔. เครือข่ายจำเป็นต้องมีชุมทาง (hub) ที่หลากหลายโดยชุมทางหรืออาจเรียกว่า “ศูนย์ประสานงาน” ควรมีกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ และทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวให้สมาชิกทราบ โดยเฉพาะข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ และกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

๕. เครือข่ายจำเป็นต้องมีผู้จัดการเครือข่าย (network manager) เพื่อช่วยดูแลกิจกรรม และประเมินความต้องการของสมาชิกในเครือข่าย โดยการสนับสนุนการบริการต่างๆ ที่สมาชิกต้องการ เช่น ช่วยจัดระบบข้อมูลข่าวสาร การกำหนดยุทธศาสตร์ และเป้าหมายในการทำงาน ตลอดจนช่วยวิเคราะห์ระบบ และสภาวะแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยผู้จัดการเครือข่ายอาจเป็นเพียงผู้ที่สมาชิกในเครือข่ายมอบหมายให้ดำเนินการแทนสมาชิกในบางช่วงเท่านั้น นอกจากนี้ เครือข่ายควรมีทีมจัดการ ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถเรียนรู้ได้เร็ว รอบรู้ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งสามารถจัดการ “ชุมทาง” ที่เป็นพื้นที่ทำงานของเครือข่ายในท้องถิ่นต่างๆ

จากผลการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง และความสำเร็จของเครือข่ายนั้นมาจากปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งปัจจัยภายในเครือข่ายที่เป็นการจัดการในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และเครือข่าย และปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวรวมทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้ามาเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย โดยปัจจัยในแต่ละด้านนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับฐานคิด บริบททางสังคม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ อยู่เสมอ ดังนั้น การเสริมสร้างความเป็นเครือข่ายให้เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีชีวิตชีวานั้น จะต้องศึกษาถึงสถานการณ์ และปัจจัยต่างๆ ตามที่กล่าวแล้ว และมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งมีการจัดการตนเองอย่างต่อเนื่อง

ข. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความสำเร็จของเครือข่าย

ปัจจัยอันเป็นความสำเร็จในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ ปัจจัยอันเป็นความสำเร็จของเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนี้

๑. ความเข้าใจ สมาชิกต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์ เข้าใจบทบาทของสมาชิก

๒. ความเป็นประชาธิปไตย สมาชิกมีอิสระในความคิด การให้เกียรติกัน ยอมรับความคิดเห็นของกัน และกัน เปิดโอกาสให้สมาชิก ได้เห็นทางเลือกอื่นๆ ที่นอกเหนือจากที่ตนคิดเห็น แต่ละทางเลือกได้รับการวิเคราะห์ อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นผลจากการหลอมรวมทุกความคิด มาเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด บนพื้นฐานของการยอมรับของสมาชิกโดยรวม

๓. ความจริงใจ เนื่องจากการทำงานในเครือข่าย เน้นการประสานงานในแนวราบ ไม่เน้นการบังคับสั่งการ ดังนั้นสมาชิกต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจ และมีความจริงใจในการทำงานร่วมกัน โดยเห็นประโยชน์ร่วม ตามที่เครือข่ายกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ซึ่งบางครั้งประโยชน์ร่วมที่จะเกิดขึ้นได้นั้น อาจหมายถึงผลรวมของการเสียสละ ที่มาจากสมาชิกแต่ละส่วนนั่นเอง

๔. การจัดการ เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จขององค์กรเสมอ และสำหรับการจัดการเครือข่าย คือความยืดหยุ่นในการจัดการ ให้ได้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการณ์ที่เครือข่ายต้องติดต่อ ประสานงานกับกลุ่มองค์กรภายนอกอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการจัดการของเครือข่าย

๕. การสื่อสาร คือ ตัวกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันได้ การติดต่อสื่อสารไม่ใช่เป็นแบบทางเดียว คือการสั่งการ แต่เป็นการติดต่อสื่อสารหลากหลายช่องทาง เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้โดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุดลักษณะบ่งชี้เชิงคุณภาพความเข้มแข็งของเครือข่าย

๖. สัมพันธภาพ คือ ความใกล้ชิดสนิทสนม กลมเกลียวกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีความอะลุ่มอล่วย ยืดหยุ่น ที่เป็นไปตามธรรมชาติของกลุ่มที่มีความเข้าใจ และความจริงใจเป็นพื้นฐาน

๗. ความชัดเจนของเป้าหมาย ซึ่งมาจากความคิดเห็นของสมาชิก เป็นเสมือนเข็มทิศนำทางให้สมาชิกในเครือข่ายได้เข้าใจตรงกัน และเดินไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่หลงใช้เวลา และทรัพยากรกับการกิจที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย

๘. กระบวนการเสนอความคิดเห็น และตัดสินใจ เครือข่ายต้องมีความเป็นประชาธิปไตย ให้สมาชิกเสนอความคิดเห็น ให้สิทธิ์ในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระเต็มที่ ย่อมบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่าย

๙. ลักษณะกิจกรรม และความต่อเนื่อง ดำเนินกิจกรรมด้วยสมาชิกในเครือข่ายเอง ไม่ใช่การพึ่งพิงจากภายนอก นอกจากนี้ความสม่ำเสมอต่อเนื่องของกิจกรรม ก็เป็นสิ่งที่ช่วยบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วยเช่นกัน

๑๐. แหล่งของทรัพยากรหรือศักยภาพ การที่เครือข่ายสามารถแสวงหา และดึงศักยภาพทรัพยากรที่มีอยู่ภายในเครือข่ายมาใช้ เป็นความเข้มแข็งของเครือข่ายที่สามารถพึ่งตนเอง แต่ไม่ได้หมายความว่า เครือข่ายจะปฏิเสธการสนับสนุนจากภายนอกโดยสิ้นเชิง

๑๑. การเรียนรู้ และนวัตกรรม ความหลากหลายที่มารวมกันของสมาชิก ควรก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ สามารถนำไปสู่การพัฒนา จนเกิดการสร้างสรรค์ นวัตกรรมตามมา คุณภาพใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ จึงอาจเป็นสิ่งที่เหล่าสมาชิก เกิดเป็นการเรียนรู้ขึ้นในตนเอง อันเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม หรืออาจเป็นผลปรากฏรูปธรรมในกิจกรรม ที่มีการพัฒนาการไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงการเป็นนวัตกรรมต้นแบบให้กับผู้อื่นต่อไป^{๑๓๐} และ

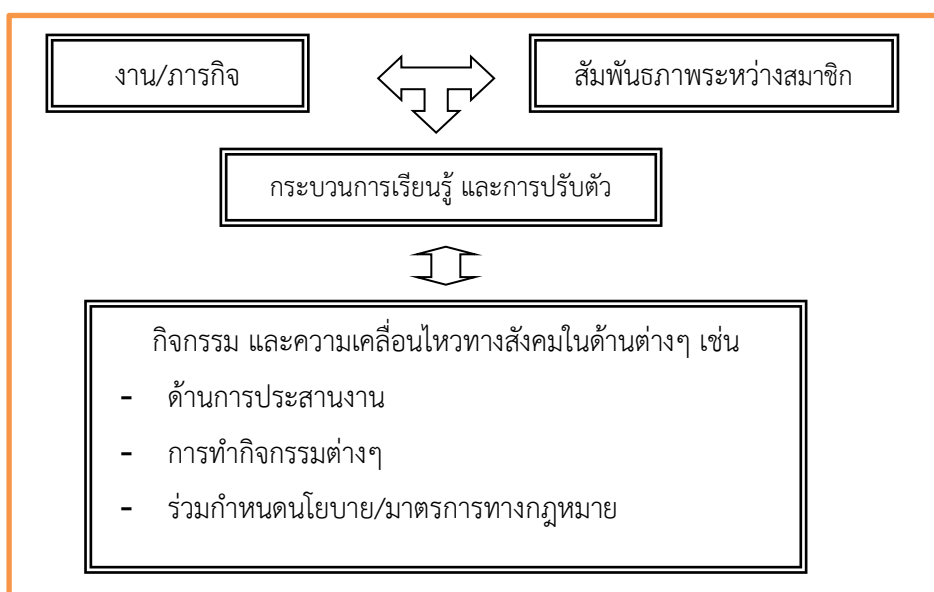
พระมหาสุทิตย์ อาภากร กล่าว^{๑๓๑} กระบวนการทำงานของเครือข่ายต่างๆ มีลักษณะร่วมกันใน ๔ ประเด็น คือ

๑. กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจุดเล็ก และขยายไปสู่หน่วยใหญ่
๒. การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน
๓. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัว
๔. การพัฒนากิจกรรม และความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรม และวาทกรรมในการพัฒนากระบวนการทำงานของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิก และภาคีร่วมโดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่ และประเด็นเล็กๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสาร และนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมาย และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งสามารถสรุปเป็น แผนภาพดังนี้^{๑๓๒}

^{๑๓๐} ปาน กิมปี, “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน”, หน้า ๘.

^{๑๓๑} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอ่น), เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, หน้า ๔.

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗-๑๐๓.

ภาพที่ ๒.๑๐ การพัฒนากิจกรรม และความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางวัฒนธรรม

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กล่าวถึง การสื่อสารกับสังคม
เครือข่าย^{๑๓๓}

๑. การสื่อสารจะทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีโอกาสรับรู้ (Perception) เกี่ยวกับข้อมูล
ข่าวสารได้ทั่วถึง

๒. การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ (inspiration) ให้บุคคล
ร่วมมือกันค้นหาเป้าหมายร่วมกัน (shared goal)

๓. การสื่อสารเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในเครือข่าย ได้มีโอกาสเรียนรู้ (Learning)
ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของกัน และกัน การแลกเปลี่ยน (Exchange) ข้อมูล
และข้อคิดต่างๆ การฝึกเปิดใจกว้าง (open-mind) เพื่อยอมรับฟังความคิดเห็น และพฤติกรรม
ตลอดจนการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน (relationship development) และร่วมมือกันทำงานให้
บรรลุเป้าหมาย

๔. การสื่อสาร มีส่วนสำคัญในการค้นหา และพัฒนา “อัตลักษณ์” (Identity) และ
บุคลิกลักษณะ (character) ร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย และเป็นช่องทางในการนำเสนอ
อัตลักษณ์ดังกล่าวสู่สังคมภายนอก

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ่น) ได้จำแนกบทบาท และหน้าที่ของเครือข่าย
ในสังคมไทยออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ^{๑๓๔}

^{๑๓๓}ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และ ชัยวัฒน์ธีระพันธุ์, สื่อสารกับสังคมเครือข่าย, หน้า ๑.

๑. ระดับกิจกรรม /การทำงาน (ทีมทำ) ได้แก่ เครือข่ายที่เน้นกระบวนการทำงานในระดับพื้นที่หรือในประเด็นปัญหานั้นๆเป็นสำคัญ โดยเป็นเครือข่ายที่เน้นกระบวนการทำงานในระดับพื้นที่ หรือในประเด็นปัญหานั้นๆ เป็นสำคัญ โดยเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ไม่ซับซ้อน มีแบบแผนการปฏิบัติงานที่เป็นลักษณะคล้ายงานประจำ มีกระบวนการจัดการ และการทำงานที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกัน และทรัพยากรในพื้นที่ เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายแม่บ้านเกษตรกร เครือข่ายประชาคมตำบล ฯลฯ ที่มีการรวมตัวกันเพื่อทำงานในกิจกรรมนั้นอย่างจริงจัง

๒. ระดับการสนับสนุน และประสานงาน (ทีมนำ) ได้แก่เครือข่ายที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่าย และภาคีต่างๆ มีบทบาทในการส่งเสริมการทำกิจกรรมของเครือข่ายย่อยในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ข้อมูลทางเลือกในกระบวนการทำงาน ซึ่งเครือข่ายในระดับนี้ อาจเป็นทั้งเครือข่ายเชิงพื้นที่ ที่มีการทำงานครอบคลุมในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค และเครือข่ายเชิงประเด็นที่ทำงานเฉพาะด้าน ตัวอย่างเช่น การรวมตัวของเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่าน ในจังหวัดน่าน เป็นต้น

๓. ระดับการส่งเสริม/ และการให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) ได้แก่ เครือข่ายขององค์กรสถาบัน และหน่วยงานหลักทางสังคมที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนา และพัฒนาเป็นเครือข่าย เช่น การสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) สถาบันพระปกเกล้า สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการส่งเสริมของเครือข่ายดังกล่าว จะเป็นลักษณะของการให้คำปรึกษา และให้แนวทางการปฏิบัติแก่เครือข่ายอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่าย ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนี้

๑. เกิดกระบวนการเรียนรู้ คือผู้เข้าดำเนินงานเครือข่ายทุกคนมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์มากขึ้น หลังจากที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการทำงานร่วมกัน โดย กระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้อุทิศ และองค์กรได้มีการปรับตัว ในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลให้การทำงานในด้านต่างๆ ของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

^{๑๓๔}พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น), เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, หน้า ๑๐๖-

๒. การเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหา กลุ่มเครือข่ายพยายามผลักดันในการแก้ปัญหาภายในกลุ่มองค์กรของตนเอง การรวมกลุ่ม และการประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหา เพราะเป็นการระดมความคิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาย่างเป็นรูปธรรม

๓. เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อเครือข่าย มีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง และสามารถแก้ไขปัญหของเครือข่ายได้แล้ว เครือข่าย และสมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้ และการจัดการ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม และการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

๔. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการที่จะร่วมกันพัฒนา และจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนี้มีพลังขับเคลื่อนในหลายๆพื้นที่ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม ใน อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาวบ้านหินกรูด และบ้านบ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

๕. เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ปัจจุบันประเด็นปัญหาสาธารณะ จำนวนไม่น้อยที่เกิดขึ้น และสามารถนำไปสู่ข้อยุติ ด้วยพลังของเครือข่าย และการจัดการในเชิงนโยบาย ตัวอย่าง เช่น การรวมตัวกลุ่มองค์กร เครือข่ายที่ทำงานในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่พยายามผลักดัน พ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับประชาชนให้มีการนำเสนอต่อการพิจารณาของรัฐสภา และการจัดทำมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นต้น

๖. เกิดอำนาจหรือพลัง อำนาจแฝงเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และเครือข่ายอำนาจหรือการต่อรองนี้จะไม่มีเกิดขึ้นได้หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่างๆเข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่าย อื่นๆให้ความสนใจ และสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้

๒.๓.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ

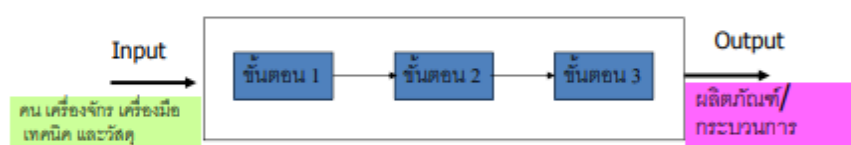
๒.๓.๒.๑ ความหมายกระบวนการ

กระบวนการ (Process) หมายถึง การดำเนินงานหรือทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอนโดย ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นอาจเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป^{๑๓๕}

^{๑๓๕} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕^{๑๓๖} ให้ความหมายของคำว่า กระบวนการ (process) หมายถึง ลำดับการของการกระทำ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันจนสำเร็จลง กระบวนการ หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่ถูกออกแบบไว้เพื่อที่จะผลิตให้กับลูกค้าหรือตลาด^{๑๓๗}

กระบวนการ (Process) หมายถึง กิจกรรมที่เชื่อมโยง เพื่อจุดหมายในการส่งมอบผลผลิตหรือบริการให้แก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งภายในและภายนอก กระบวนการประกอบด้วย คน เครื่องจักร เครื่องมือ เทคนิค และวัสดุ มาทำงานร่วมกันตามขั้นตอนที่กำหนดไว้^{๑๓๘}

แผนภาพที่ ๒.๑๑ กระบวนการ

กระบวนการคำนี้เมื่อเป็นคำนามหมายถึง กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับการแปลงอินพุตให้เป็นเอาพุตตามที่กำหนดไว้ หากคำนี้เป็นคำกริยา มีความหมายว่า ดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้จนเสร็จสิ้น^{๑๓๙}

กระบวนการ (Process) เป็นเสมือนกรอบของการทำงานของการผลิตซอฟต์แวร์ให้ออกมามีคุณภาพ รวมไปถึงกระบวนการทำงานของซอฟต์แวร์ภายในอย่างเป็นระเบียบและเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมาอย่างตรงตามต้องการ โดยกระบวนการนั้นจะอาศัยการทำงานของโมเดล (Model) การทำงาน หรือการแก้ไขปัญหาของโปรแกรม^{๑๔๐}

๒.๓.๒.๒ คุณลักษณะทั่วไปของกระบวนการ

๑) Definability สามารถระบุขอบข่ายได้ มีความชัดเจน ทั้งขั้นตอนการดำเนินงาน ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่ต้องการ

^{๑๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔.

^{๑๓๗} พุทธิ อึ้งคะเนงเดชา และวิทยา สุทธิพิตรารัง, ๒๕๔๗, หน้า ๑๖๓.

^{๑๓๘} อนันต์ มุ่งวัฒนา, Process Management,

http://www.psdb.ku.ac.th/admin/uploads/activities/presidentofficePrint_OK.pdf

^{๑๓๙} file:///C:/Users/Personal/Downloads/Process.pdf .สืบค้น ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔

^{๑๔๐} <https://www.mindphp.com/บทความ/๓๑-ความรู้ทั่วไป/๖๘๑๙-process-steps.html>

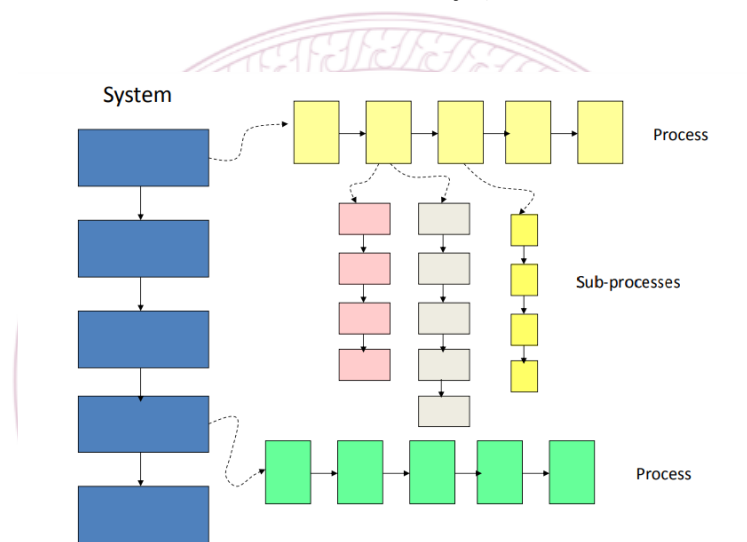
๒) Order มีระบบระเบียบ ประกอบด้วยกิจกรรมและขั้นตอนที่ทำซ้ำได้ มีความรับผิดชอบ หรือกรอบเวลา สถานที่ ในการปฏิบัติงาน

๓) Customer มีผู้รับผลผลิตหรือผลลัพธ์ของกระบวนการ ซึ่งก็คือลูกค้าหรือผู้รับบริการนั่นเอง

๔) Value-adding เป็นผู้สร้างคุณค่าให้กับผู้รับ ทั้งต้นน้ำ และปลายน้ำ

๕) Embeddedness เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างองค์กร กระบวนการไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้ โดยปราศจากโครงสร้างองค์กรรับรอง

๖) Cross-functionality กระบวนการทุกมีลักษณะข้ามหน่วยงาน จึงต้องอาศัยการสื่อสารและการประสานงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

แผนภาพที่ ๑๒. คุณลักษณะทั่วไปของกระบวนการ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกาพัฒนานวัตกรรม การแนะแนว ดังนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

วรदानันท์ เหมนิธิ^{๑๔๑} ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวโน้มการใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาในอนาคตและเพื่อทราบความคิดเห็นของคณาจารย์ที่มีต่อการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาในอนาคต ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

- ๑) รูปแบบและวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามีการใช้สื่อแผ่นใสและเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องวิช่วลไลเซชัน และเครื่องวิดีโอโปรเจกเตอร์ ในการนำเสนอมากขึ้น
- ๒) ด้านการบริหารมีการใช้ระดับ Office Automation ในหน่วยงานและใช้ระดับ Teleconference ในการประชุม มีการติดตั้งระบบเครือข่ายสารสนเทศในหน่วยงานและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการในกาประชาสัมพันธ์ทาง Internet มากขึ้น
- ๓) ด้านแหล่งทรัพยากรการเรียนมีการสร้างสื่อบทเรียน มีการใช้ เครือข่าย Internet เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแทนสื่อ หนังสือ และสิ่งพิมพ์มากขึ้น
- ๔) ด้านการพัฒนาการเรียนการสอน มีการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อเสริมเพื่อสนับสนุนการสอนของอาจารย์ ผู้เรียนและผู้สอนมีการเรียนการสอนและติดต่อกันทางระบบออนไลน์ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลาสื่อการเรียนการสอนเป็นระบบทางไกลมากขึ้น
- ๕) ด้านการสอนและจัดกระบวนการสอนในห้องเรียน ผู้เรียนสามารถผลิตสื่อด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดวิเคราะห์โดยการค้นคว้าอ้างอิงผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุด

^{๑๔๑} วรदानันท์ เหมนิธิ, “แนวโน้มการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”, รายงานวิจัย, (คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ปิยะนันท์ หิรัญย์ชโลธร และสิทธิกร สุมาลี^{๑๔๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนี้มีลักษณะเป็นคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ในเล่มคู่มือประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กระบวนการและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างการนำ ขั้นตอนและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนไปจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆ และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ลองทำดูเราทำได้ !! ขั้นที่ ๒ เราจะเรียนรู้อะไรในวันนี้ ขั้นที่ ๓ ลงมือปฏิบัติและสร้างสรรค์งาน และขั้นที่ ๔ นำเสนอผลงานและสะท้อนคิด ๒. ผลที่ได้จากการนำวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ไปใช้ ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นกับครู พบว่า ๑) ครูกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านความรู้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดสูงกว่าครูกลุ่มควบคุม โดยครูกลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีพัฒนาการด้านความรู้อยู่ในระดับสูง ส่วนครูกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง ๒) ครูมีด้านทักษะการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิด อยู่ในระดับมาก ๓) ครูมีความคิดเห็นต่อวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในระดับมากในทุกด้าน และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พบว่า ๑) นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยนักเรียนกลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีพัฒนาการด้านทักษะการคิดอยู่ในระดับสูง ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง และ ๒) นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในระดับมากในทุกด้าน

ชวน ภารังกุล^{๑๔๓} ได้ศึกษาเรื่อง วัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตกผลการวิจัยพบว่า ๑) วัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตกประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ คือ (๑) ภาวะผู้นำ (๒) การพัฒนานวัตกรรม (๓) การกระจายอำนาจ (๔) การวางแผน (๕) การจัดการความรู้ (๖) การใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (๗) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (๘) การยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญและ (๙) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ๒) องค์ประกอบ

^{๑๔๒} ปิยะนันท์ หิรัญย์ชโลธร และสิทธิกร สุมาลี, “โครงการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา”, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๑๔๓} ชวน ภารังกุล, วัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตกชวน ภารังกุล”, ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

นวัตกรรมการบริหาร สถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตก เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยกลุ่มตัวแปรอิสระ ได้แก่ ภาวะผู้นำการพัฒนานวัตกรรม การกระจายอำนาจ การวางแผน การจัดการความรู้ การใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

จารุวรรณ นาดัน^{๑๔๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการบริหารงานสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดเล็ก” ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดเล็กพบว่า มีนวัตกรรมการบริหารในรูปแบบต่างๆ ทั้งหมด ๕๓ นวัตกรรม ส่วนนวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามขอบข่ายการบริหารงานของสถานศึกษา พบว่า นวัตกรรมที่ถูกเลือกมากที่สุด คือ นวัตกรรมที่ ๓๕ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการยืนยันโดยมี ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้พิจารณาโดยมีความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ เห็นด้วยกับผลงานวิจัยที่ผู้วิจัยนำเสนอ สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายและเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริม คุณภาพสถานศึกษาขนาดเล็ก

ปิยะนันท์ หิรัณย์โชติธรและคณะ^{๑๔๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ในระดับประถมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ทักษะการคิดของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตัวอย่างกิจกรรมและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ๒) ผลที่เกิดขึ้นกับครู พบว่า ครูกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านความรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุม มีทักษะการสอนเพื่อพัฒนา ทักษะการคิดอยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นต่อนวัตกรรมฯ อยู่ในระดับมากเช่นกัน สำหรับผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดสูงกว่ากลุ่มควบคุม และส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในระดับมากในทุกด้าน

อรนุช มั่งมีสุขศิริ^{๑๔๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของนักประดิษฐ์” ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์วิธีปฏิบัติที่ดีจากครูและนักเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี พบว่า ครูที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้

^{๑๔๔} จารุวรรณ นาดัน, “นวัตกรรมการบริหารงานสถานศึกษาประถมศึกษาขนาดเล็ก”, **ปริญาพทุธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๔๕} ปิยะนันท์ หิรัณย์โชติธรและคณะ, “การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ในระดับประถมศึกษา”, ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} อรนุช มั่งมีสุขศิริ, “การวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของนักประดิษฐ์”, ๒๕๖๒.

พัฒนาคุณลักษณะและทักษะของนักประดิษฐ์ มีปรัชญา ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีทัศนคติว่าผู้เรียนทุกคนเป็นนักประดิษฐ์ได้จัดการเรียนรู้ โดยเป็นผู้ อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ (learning facilitator) สร้างเสริม กาลังใจ เพื่อให้ผู้เรียน คิดสิ่ง ใหม่ ๆ มีการวางแผนและจัดการ เรียนรู้อย่างเป็นระบบ จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเอง การวัดประเมินผลทั้ง ความรู้ที่จ ำเป็น และด้านคุณลักษณะ ทักษะของนักประดิษฐ์ บทวนสรุป ภาพความสำเร็จ และ ปรับปรุงแก้ไขร่วมกับผู้เรียน สำหรับคุณลักษณะและทักษะของนักประดิษฐ์ที่ ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ คุณลักษณะของนักประดิษฐ์ได้แก่ ๑) มีแรงบันดาลใจกล้าคิดท ำสิ่งใหม่ ๒) มี ความเพียรพยายามที่ จะท ำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ๓) เปิดใจกว้างยอมรับความผิดพลาด และ ๔) การมีปฏิสัมพันธ์ทาง สังคมที่ดี ส่วนทักษะของนักประดิษฐ์ ได้แก่ ทักษะทางการคิด ทักษะการวิจัย และทักษะการทำงาน เป็นทีม ในการสร้างและพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและ ทักษะของนักประดิษฐ์ในงานวิจัยครั้งนี้ได้สร้างนวัตกรรมประเภทสื่อประสมเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับ ครูวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในรูปแบบ หนังสือประกอบภาพยนตร์สั้น เรื่อง “การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นนักประดิษฐ์จาก..บทเรียนการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สร้างนัก ประดิษฐ์” ประกอบด้วย ๓ บท คือ บทที่ ๑ ให้ความรู้หลักการ ทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาคุณลักษณะและทักษะของผู้เรียนให้เป็นนักประดิษฐ์ บทที่ ๒ บทเรียนการจัดการเรียนรู้ของครู ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ๕ เรื่อง และมีคิวอาร์โค้ด (QR Code) ภาพยนตร์สั้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการสร้างสิ่งประดิษฐ์ ประกอบบทเรียน เรื่องละ ๕-๗ นาที บทที่ ๓ สรุปบทเรียน ผลจากการศึกษา คุณภาพของนวัตกรรมจัดการเรียนรู้หนังสือประกอบภาพยนตร์สั้น ครั้งนี้ปรากฏว่า มีเนื้อหาสาระ ถูกต้อง เหมาะสม มีความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ในการน ำไปใช้จัดการเรียนรู้ ผลการประเมิน ความคิดเห็นจากครูผู้สอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับมี คุณภาพมาก

อัมพร แสงวิเชียร เรื่องผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรม ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกุดบากราษฎร์บำรุงจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่านักเรียนผู้ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการมีพฤติกรรม ประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการสอดคล้องกับ งานวิจัยของ

อรพิน สุขแจ่ม ซึ่งได้ศึกษา “ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัดของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๕ โรงเรียนศรีราษฎร์จังหวัดชุมพร” ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวมีการประหยัดมากกว่านักเรียนที่ได้รับ กิจกรรมแนะแนวปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ฉันทิพย์ ปิเลย์ ซึ่งได้ศึกษา “ผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสามมุกคริสเตียนวิทยาจังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์มีการปรับตัวกับเพื่อนดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑

วัชรียา แจ่มใส ซึ่งได้ศึกษา “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่น มีพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่นสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่น จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมตามพรหมวิหาร ๔

วชิรวิทย์ มาลาทอง ศึกษาเรื่อง ผลของกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีเลือกอาชีพเพื่อพัฒนาการเข้าใจตนเองและเลือกอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีการเลือกอาชีพเพื่อพัฒนาการเข้าใจตนเองและการเลือกอาชีพ ๒) เพื่อเปรียบเทียบการเข้าใจตนเองและการเลือกอาชีพของนักเรียนกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมและกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีการเลือกอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนประเทียงทิพย์วิทยา ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๕๖ คน จำนวน ๒ ห้องเรียน ที่มีคะแนนจากแบบวัดกิจกรรมแนะแนวตามทฤษฎีการเลือกอาชีพเพื่อพัฒนาการเข้าใจตนเองและการเลือกอาชีพไม่แตกต่างทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕

สุดา มงคลสิทธิ์ ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๗} ๑. องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษามี ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) หลักการของเครือข่าย ๒) ภาระหน้าที่ในการพัฒนาการจัดการศึกษา ๓) แนวทางการปฏิบัติงานเครือข่าย ๔) กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ๕) คุณลักษณะที่ดี ของผู้นำเครือข่าย และ ๖) เทคนิควิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายครู ๒. กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียน เอกชน จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การตระหนักถึงความจำเป็นของ เครือข่าย ๒) การประสานแสวงหาผู้ร่วมพัฒนาเครือข่าย ๓) การสร้างพันธสัญญาร่วมกัน ๔) การบริหารจัดการเครือข่าย ๕) การติดตามผลพัฒนาการปฏิบัติงานของเครือข่าย และ ๖) การดำรงรักษาสร้างความต่อเนื่องของเครือข่าย และสำหรับผลการประเมินความเหมาะสม ในการนำกลยุทธ์การสร้างเครือข่าย

^{๑๔๗} สืบค้นจาก file:///C:/Users/Personal/Downloads/๒๒๗๔๙๒-Article%๒๐Text-๘๐๕๕๐๕-

ความร่วมมือนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ๓. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ คือ การสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ร่วมกัน และการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งการสร้าง เครือข่ายในการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการของสังคมยุคใหม่ที่สอดคล้องกับ สถานการณ์ทุกมิติ เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การบริหารเครือข่ายในสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จนั้น ประกอบด้วย การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ การออกแบบเครือข่ายให้ สอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากร และการวัดผลและประเมินผล

จารีรัตน์ ปรกแก้ว และคณะ ศึกษาเรื่อง โครงการศึกษา และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๔} ในส่วนของหลักการบริหารนิยธรรม หรือการใช้หลักการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นประจำ และต่อเนื่องนั้น เป็นการคาดหวังให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ของการประชุมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ที่ปรับจากเดิม จากที่เคยเป็นวัฒนธรรมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมแบบแนวดิ่ง และมักเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว โดยแต่เดิมชุมชนมักเข้าร่วมประชุมเพื่อมารับแจ้งข่าวสาร หรือมารับนโยบายการบริหารจากสนับสนุน ปรับมาเป็นวัฒนธรรมแห่งความสัมพันธ์แบบแนวราบ ที่ทั้งฝ่ายโรงเรียน และชุมชน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกัน และกันอย่างเสมอภาค เคียงบ่าเคียงไหล่

เกศรา น้อยคิ่งและดนิตา ดวงวิไล ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารงานแนะแนว โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๐ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๕} ๑) องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารงานแนะแนว โรงเรียนในสังกัด สำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๐ มีองค์ประกอบ ๕ ด้าน และตัวชี้วัด ๒๖ ตัวชี้วัด ๒) สภาพปัจจุบันการบริหารงานแนะแนวโรงเรียนในสังกัดสำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๐ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ส่วน สภาพพึงประสงค์การบริหารงานแนะแนว โรงเรียนในสังกัดสำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๐

^{๑๔๔}จารีรัตน์ ปรกแก้ว และคณะ, “โครงการศึกษา และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖).

^{๑๔๕} สืบค้นจาก http://www.edu.msu.ac.th/JAD/home/journal_file/๓๖๒.pdf [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ๓) ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานแนะแนวโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๐ ทั้ง ๕ ด้าน ๖๑ แนวทาง พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

อมรรัตน์ คำหอม, ยงยุทธ ยะบุญธง และชูชีพ พุฒประเสริฐ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการงานแนะแนวในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาละแวก ๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๐} ๑) ปัญหา คือ ขาดครูแนะแนวที่จบมาทางแนะแนวโดยตรง ส่วนความต้องการ คือ ต้องการให้มีการอบรมแก่ครูผู้ทำหน้าที่งานแนะแนว ๒) โรงเรียนที่เป็นศูนย์แนะแนวที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศนั้น มีการดำเนินการบริหารจัดการงานแนะแนวอย่างมีระบบโดยมีโครงสร้างการบริหารจัดการงานแนะแนว และภาคีเครือข่าย และมีเอกสารอ้างอิงตามมาตรฐานการแนะแนวอย่างชัดเจน ๓) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการงานแนะแนวที่ได้จากการศึกษาเป็นการใช้กระบวนการคุณภาพ PDCA ในการบริหารจัดการงานแนะแนวอย่างชัดเจนทุกขั้นตอนของกิจกรรม ๔) ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพของแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการงานแนะแนวในโรงเรียนการศึกษาภาคบังคับ โดยรวมมีความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ศิริพร ตันติยมาศ ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๑} องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานคร มี ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ กิจกรรมที่ทำร่วมกัน การใช้เทคโนโลยี ทักษะด้านภาวะผู้นำ ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม การติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิก องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม และบรรยากาศการมีส่วนร่วม

^{๑๕๐} สืบค้นจาก

<http://www.graduate.dusit.ac.th/journal/index.php/sdujournal/article/view/๘๗> [๒๐

ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๕๑}ศิริพร ตันติยมาศ, “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

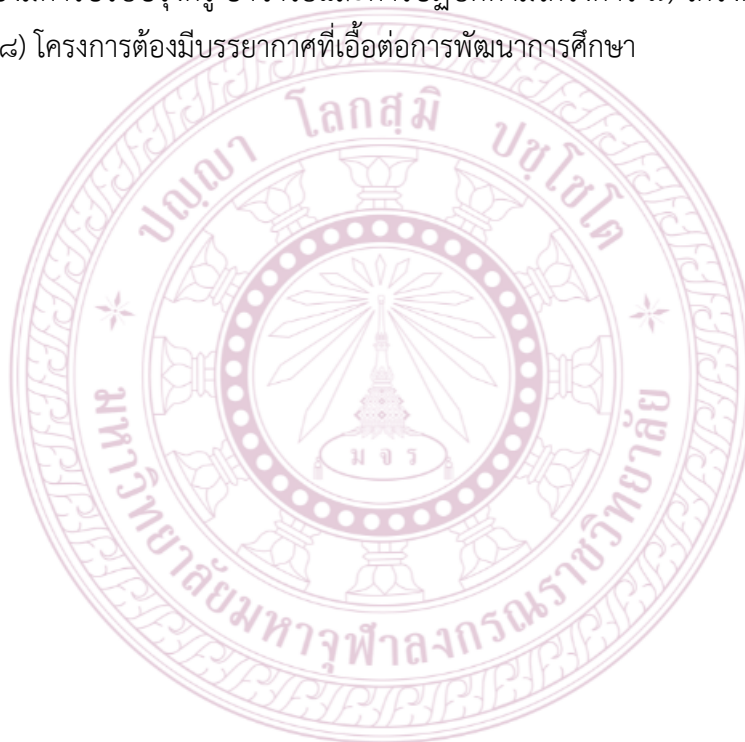
ฟิลิฐ เทพไกรวัล ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๒} รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย กระบวนการสร้างเครือข่าย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ขึ้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ๒) ขึ้นประสานหน่วยงาน /องค์กรเครือข่าย ๓) ขึ้นสร้างพันธสัญญาร่วมกัน ๔) ขึ้นบริหารจัดการเครือข่าย ๕) ขึ้นพัฒนาความสัมพันธ์ และ ๖) ขึ้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ ๑) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินงานของเครือข่าย ๒) ขอบข่าย และภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา ๓) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ๔) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของเครือข่าย ๕) คุณลักษณะที่ดีของผู้นำเครือข่าย และ ๖) การปฏิบัติงานของเครือข่าย และการสะท้อนผล

ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า กลุ่มบุคคล หน่วยงาน /องค์กร ที่สมัครใจรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันอุดมศึกษา กลุ่มศิษย์เก่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงพยาบาลชุมชน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้ดำเนินการตามกระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทเพื่อทราบจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไป แล้วสรุปรวมจุดแข็ง และจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานแต่ละด้าน เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และจัดทำแผนพัฒนาร่วมกัน มีโครงการเกิดขึ้นหลายโครงการในโรงเรียนทั้ง ๒ แห่ง การดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นในหนึ่งปี การศึกษาผลการประเมินโครงการพบว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และส่งผลกระทบนักเรียนตามขอบข่ายที่คาดหวังสูงกว่าปีที่ผ่านมา

^{๑๕๒}ฟิลิฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔).

๒.๔.๒ งานต่างประเทศ

อาร์บัคเคิล (Arbuckle)^{๑๕๓} ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบที่มีผลต่อการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาหรือการนวัตกรรมการต่าง ๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า การใช้นวัตกรรมทางการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ผลดี มีดังนี้ ๑) ครู อาจารย์ ผู้สอนต้อง เข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการใช้นวัตกรรมนั้นเป็นอย่างดี ๒) ผู้บริหารต้องใช้ วิจารณ์ญาณการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุน ๓) จัดให้มีการ ฝึกอบรมและติดตามผล การใช้นวัตกรรมนั้น ๔) โครงการใหม่ในการใช้นวัตกรรมต้องนำไปสู่การ ปฏิบัติจริง ๕) โครงการต้อง ได้รับความช่วยเหลือจากท้องถิ่นในด้านทรัพยากรและงบประมาณ ๖) โครงการต้องมีการปรับปรุงครู อาจารย์และการปฏิบัติตามโครงการ ๗) โครงการต้องจำกัดจำนวน ประชากร ๘) โครงการต้องมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษา

^{๑๕๓} A. Arbuckle, “ A Study of faciliating Continued Implementation of Educational change”, Dissertaion Abstracts International ๓๘, (October ๑๙๗๗).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ
สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้
กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดองค์ความรู้และการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในสถานศึกษาพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนใหญ่ ๆ ๓ ขั้นตอน ๑) เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยแบ่งพื้นที่การเก็บข้อมูลเป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ การเก็บข้อมูลพื้นที่ เพื่อถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบ จากศูนย์แนะแนวต้นแบบ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง

ส่วนที่ ๒ พื้นที่การพัฒนาเครือข่าย จาก ๔ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดอ่างทอง

๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแนะแนวต้นแบบ จากศูนย์แนะแนวต้นแบบ กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑ คน จังหวัดสงขลา จำนวน ๑ คน จากศูนย์แนะแนวต้นแบบ จังหวัดลำปาง จำนวน ๑ คน จากศูนย์แนะแนวต้นแบบ จังหวัดเชียงใหม่ ๑ คน รวมถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแนะแนว และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนะแนวในสถานศึกษา จำนวน ๘ รูป/คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการ ซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์

๓.๓.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน โดยผู้เชี่ยวชาญจะระดมความคิดเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้พร้อมทั้งเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๓.๓.๔ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดอ่างทอง จำนวน ๑๘ คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแนะแนว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแนะแนวในสถานศึกษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย จำนวน ๑๒ รูป/คน

๓.๔.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อระดมความคิดเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้พร้อมทั้งเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๓.๔.๓ ชุดกิจกรรม เป็นชุดกิจกรรมเพื่อทำให้ข้อมูลเชิงปฏิบัติการสำหรับบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๓.๔.๔ แบบประเมินวัดกรรมและสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาต่อนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย จำนวน ๑๘ คน

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

๓.๕.๑ แบบสัมภาษณ์

๑) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอสัมภาษณ์ถึงประเด็นของการดำเนินการวิจัย

๒) ผู้วิจัยส่งแบบสัมภาษณ์พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งนัดวัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์

๓) ดำเนินการศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) สัมภาษณ์ตามวัน เวลา สถานที่ ตามที่นัดหมายเพื่อเก็บข้อมูล และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕.๒ การสนทนากลุ่ม

๑) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ ในการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วยแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย (๑) การนำเสนอข้อมูลร่างสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย (๒) การดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) (๓) การจดบันทึกรายละเอียดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อเสนอแนะการบันทึกเสียงโดยใช้อุปกรณ์ การบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง (๔) การถอดเทปและการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๓ การพัฒนานวัตกรรม

ระยะที่ ๑ พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑) วิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรม กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแหล่งข้อมูล เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

๒) การประเมินความต้องการจำเป็นของบุคลากรทางการศึกษาในพัฒนานวัตกรรม กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ แหล่งข้อมูล คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี อ่างทอง ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการแนะแนว นวัตกรรม และวิถีพุทธ เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ ๑ ฉบับ

๓) พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

(๑) เครื่องมือสำหรับการดำเนินงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ คือ นวัตกรรมฉบับร่าง

(๒) สันทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

(๓) เครื่องมือสำหรับการทดลอง นวัตกรรม จำนวน ๑ ฉบับ คือ แบบประเมิน นวัตกรรมและสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาต่อนวัตกรรม

๔) การตรวจสอบนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย (ฉบับร่าง)

ระยะที่ ๒ การทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง สำหรับทดลอง ๑๘ รูป/คน

ผู้วิจัยนำนวัตกรรมไปให้บุคลากรทางการศึกษาทดลองใช้ในสถานศึกษา

๓.๕.๔ การสร้างเครือข่าย

ขั้นตอนที่ ๑ วางแผนศึกษาบริบทสถานศึกษา เป็นขั้นตอนที่ทำการวางแผน ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ถึงประเด็นที่ต้องการศึกษา ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา เตรียมความพร้อมกับทางภาคีผู้มีส่วนสนับสนุน คือ บุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี อ่างทอง และผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ ๒ ปฏิบัติการศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์การเปิดข้อมูล เรื่องเกี่ยวกับสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

จากนั้นนำมาเป็นข้อมูลในสร้างเครือข่าย การแนะแนววิถีพุทธ จำนวน ๑๒ รูป/คน ในการให้ข้อมูลสำคัญจากการคัดเลือกบุคคลแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ ๓ การจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปข้อมูลสำคัญๆ เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ จากนั้นนำมาสรุปผล และอภิปรายเป็นความเรียงข้อมูลจำนวน ๑๘ รูป/คน ในการให้ข้อมูลสำคัญจากการคัดเลือกบุคคลแบบเจาะจง

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แล้วจัดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะนำข้อมูลวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ วิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้แบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของ **สุภางค์ จันทวานิช^๑** ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

๓.๖.๑ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

๓.๖.๒ การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๑) **โครงการย่อย ๑** นำเสนอองค์ความรู้และแนวทางกระบวนการแนะแนววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๒) **โครงการย่อย ๒** นำเสนอคู่มือการใช้นวัตกรรมฯ และนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๓) **โครงการย่อย ๓**

การนำเสนอข้อมูลจัดกระทำในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ รวมถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน อันได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาพื้นที่การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ๒) สร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และ ๓) เพื่อนำเสนอเครือข่ายและแนวทางการดำเนินงานกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย มีความยั่งยืนต่อไป

^๑ สุภางค์ จันทวานิช, **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๑-๑๔๔.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาในกรุงเทพมหานคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดลำปาง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการถอดองค์ความรู้ ได้แก่ ศูนย์แนะแนวต้นแบบ ๒ จังหวัด ๔ โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง สำหรับทดลอง ๑๘ รูป/คน สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๘ รูป/คน สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคณะผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยดังนี้

๔.๑ ผลสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

แนวทางการแนะแนววิิพุทธต้นแบบในประเทศไทย ประกอบด้วย ๓ ส่วนสำคัญ ได้แก่ ขอบข่ายการแนะแนววิิพุทธ ๓ ด้าน คือ การแนะแนวด้านการศึกษา การแนะแนวด้านอาชีพ และการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม โดยการให้บริการแนะแนว ๕ บริการ คือ บริการสำรวจข้อมูลรายบุคคล บริการสารสนเทศ บริการให้คำปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามผลและประเมินผล ผู้ให้บริการแนะแนว คือ ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษามีหลักธรรมประจำตัว เป็นครูแนะแนววิิพุทธ และสามารถผสมผสานหลักธรรมในขอบข่ายการแนะแนววิิพุทธ การบริการแนะแนววิิพุทธ ดังนี้

๑) ขอบข่ายการแนะแนววิิพุทธ

ขอบข่ายของการแนะแนว แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ด้านการศึกษา มีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา เทคนิคการเรียน การวางแผนการเรียน แนวทางการศึกษาต่อเพื่ออาชีพ ๒) ด้านอาชีพ

รู้จักลักษณะอาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ การเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพและการปรับตัวการทำงาน/อาชีพ ๓) ด้านส่วนตัวและสังคม รู้จัก เข้าใจตนเอง พัฒนาบุคลิกภาพ อารมณ์ สุขภาพกายให้จิตใจดี

ขอบข่วยการแนะแนววิถีพุทธ เริ่มจากส่งเสริมให้ครูแนะแนว หรือบุคลากรทางการศึกษา ที่ทำหน้าที่ให้บริการแนะแนวให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรม ได้แก่ กัลยาณมิตร ไตรสิกขา พละ ๕ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหารธรรม มรรคมีองค์ ๘ และโยนิโสมนสิการ การนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องมา ผสมผสานในการจัดกิจกรรมหรือบริการแนะแนว ตามขอบข่วยด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไข พฤติกรรมของผู้เรียน บุคลากรทางการศึกษา/ครูแนะแนว เป็นผู้กระตุ้นในการเรียนรู้ สอนให้เขามีกระบวนการคิด หน้าที่ของครูแนะแนวไม่ใช่แค่ นำความรู้ไปให้ผู้เรียน แต่ต้องแนะแนวให้ผู้เรียนสามารถศึกษา เรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาเพื่อเปลี่ยน พฤติกรรมผู้เรียน กระบวนการแนะแนววิถีพุทธเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิต จิตใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตามวิถีทางมรรคร่วมกับไตรสิกขา หมายความว่าถึงการฝึกการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ฝึก พฤติกรรมของบุคคล ฝึกความเข้มแข็งภายในจิตใจ การมีสุขภาพที่ดีงามสดใส เพื่อเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน ในปัญญาสามารถความคิดพิจารณาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง การดำเนินชีวิตโดยที่มีพุทธศาสนาเป็น หลักจะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดหมายในชีวิต ก็คือการพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ การศึกษา อาชีพ มีอิสระปราศจากทุกข์

๒) บริการแนะแนววิถีพุทธ

บริการแนะแนว ๕ บริการเป็นกระบวนการพื้นฐานของงานแนะแนวมีจุดหมายเพื่อเป็น การส่งเสริมพัฒนาการ การป้องกันปัญหา และการแก้ไขปัญหของผู้เรียน และเป็นกระบวนการที่ช่วย ให้ผู้เรียนเจริญงอกงามและพัฒนาได้อย่างเต็มที่ และในบริการแนะแนววิถีพุทธประกอบด้วย ๕ บริการ คือ บริการศึกษารวบรวมข้อมูล บริการสนเทศ บริการให้การปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามผล บรูณาการพละ ๕ เป็นธรรมประจำใจของครูแนะแนว มีศรัทธา (ความเชื่อ) วิริยะ (ความเพียร) สติ (ระลึกได้) สมาธิ (ความต้องมั่นในจิต) ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด) เพื่อให้มีใจที่ มั่นคงในการให้บริการแนะแนว เมื่อเจอสิ่งที่มากระทบครูแนะแนวต้องมีความเชื่อในตนเองและผู้เรียน มีความเพียรในการให้บริการ ระลึกในทำหน้าที่ และมีความรอบรู้ในขอบข่วยการแนะแนวและบริการแนะแนว และมีอิทธิบาท ๔

๓) ครูแนะแนววิถีพุทธ

ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ให้บริการแนะแนวที่ได้รับการส่งเสริม หลักธรรมกัลยาณมิตร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก “มีเมตตารักใคร่ พาทำความดี” มีคุณสมบัติ มีความเป็นกัลยาณมิตรอย่างตั้งใจ คือ น่ารัก (ปิโย) มีบุคลิกภาพดีชวนมอง การทำตัวเป็น ที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป น่าเคารพ (ครุ) ผู้หนักด้วยความรู้และคุณธรรม น่านับถือ ทำให้รู้สึก ปลอดภัย “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” การอบรมตน (ภวนีโย) พัฒนาตนไม่หยุดแสวงหาความรู้

ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต พุดให้ได้ผล (วัดตา จะ) คำพูดประโยคเดียวแล้วให้ได้ผล จะพุดให้ได้ผล ครูแนะแนวต้องเปิดใจรับฟัง ทนต่อถ้อยคำ (วณิกขโม) ครูแนะแนวทำหน้าที่เหมือนช่างปั้นหม้อ เวลาคนต้องพุดค่อยๆ อย่าเบื่อในการให้คำสอน ทนต่อคำถามของผู้เรียน ทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ต้องเก็บมาคิด แกล้งเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีร์ กถิง กัตตา) ให้บริการแนะแนวด้านไหนต้องศึกษาให้เข้าใจก่อน ต้องอ่าน ต้องศึกษาให้จนหายเป็นของเราเองไม่ใช่ท่องจำ “อย่าพุดเรื่องที่ตนเองไม่เข้าใจ” ให้การแนะแนวตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เลือกใช้ภาษาให้เหมาะสม ไม่แนะแนวในทางที่ผิด (โน อัญฐานะ นิโยชเย) “ต้องมีจรรยาบรรณ”

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายใน “คิดเป็น” ดังปรัชญาขงจื้อ “เรียนโดยไม่คิดเสียเวลา เรียน ฟังโดยไม่คิดเสียเวลา ฟัง คิดโดยไม่เรียน เป็นอันตราย” การคิดอย่างฉลาดหรือฉลาดคิด ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาต้องคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ จะคิดได้ต้องจำได้ ถึงจะเอาไปคิด “ฉลาด ต้องมีลำดับขั้นตอน” ฉลาดคิด คือ สอนให้รู้ (เก่ง) และดี คือ

๑) คิดเพื่อพัฒนาปัญญา (อุปายุนมสิการ) (to know) ๑) คิดแบบอริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ๒) คิดแบบวิภาษวาท (คิดแยกแยะ มองหลายมุม) ๑) คิด ๔ (ลำเองเพราะชอบ ชัง หลง กลัว) ต้องฟังให้รอบด้านเพื่อลดอคติ มองมุมเดียว (เอียงสวาท) ทำให้เห็นไม่รอบด้านแล้วตัดสินใจ

๒) คิดเพื่อพัฒนาคุณธรรม (อุปาทกมนสิการ) คิดให้เกิดความดี ความงาม พัฒนาคุณธรรม เมตตา มองแง่ดี มองข้ามสิ่งไม่ดี “มองโลกแง่ดีมีผล”^๑

๔.๒ ผลการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

๔.๒.๑ นวัตกรรมฯ ประกอบด้วย ๖ โมดูล คือ โมดูลที่ ๑ คุณค่าของงานแนะแนววิถีพุทธ มีรายละเอียดดังนี้

โมดูลที่ ๑ คุณค่าของงานแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อให้เห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมไปประยุกต์กับงานแนะแนวได้
- ๒) เพื่อตระหนักในคุณค่าของการแนะแนววิถีพุทธที่มีต่อการทำงานแนะแนวของตนเอง

เนื้อหาสาระ

- ๑) บทบาทของครูแนะแนวในการประยุกต์หลักธรรมเพื่อสร้างคุณค่าชีวิตให้กับนักเรียน

^๑ คำบรรยายของพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

- ๒) บทบาทของครูแนะแนวในการประยุกต์หลักธรรมเพื่อสร้างคุณค่าชีวิตให้กับตนเอง
- ๓) หลักธรรม (กัลยาณมิตร อิทธิบาท ๔) ที่สามารถนำไปประยุกต์กับงานแนะแนว

เวลาที่ใช้ ๑.๓๐ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

- ๑) ผู้นำกิจกรรมแนะนำตัวและกล่าวทักทาย ทำความรู้จักผู้เข้ารับการอบรม
- ๒) ผู้นำกิจกรรมชวนสนทนาเรื่องครูแนะแนวทำหน้าที่เหมือนการโค้ช และองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทำหน้าที่แนะแนวมาโดยตลอด
- ๓) ผู้เข้ารับการอบรมได้ช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับงานแนะแนวที่พระพุทธองค์ทรงทำซึ่งเหมือนงานแนะแนวที่ครูกำลังทำคือ การพัฒนา ป้องกันและแก้ไข
- ๔) ผู้นำกิจกรรมและผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายสรุปถึงคุณค่าของงานแนะแนวที่สามารถประยุกต์หลักธรรมกัลยาณมิตรและอิทธิบาท ๔ ไปดำเนินงานแนะแนวและสามารถพัฒนาตัวครูแนะแนวด้วย

สื่อที่ใช้

- ๑) Power Point
- ๒) กระดาษ A4
- ๓) เรื่องเล่าตัวอย่างประกอบการบรรยาย
- ๔) ใบความรู้ ๑ “พุทธศาสนากับคุณค่าของครูแนะแนว”
- ๕) ใบความรู้ ๒ “การแนะแนวเพื่อชีวิตที่ดีงามในคำสอนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”

การประเมินผล

- ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วม
- ๒) การตอบคำถาม
- ๓) การบันทึกในใบงาน

ใบความรู้ ๑

พุทธศาสนากับคุณค่าของครูแนะแนว บรรยายโดยพระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

การแนะแนวเป็นเรื่องที่สำคัญ จนมีการเปิดการเรียนการสอนเป็นรายวิชา เพื่อผลิต และสร้างผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการแนะแนว โดยจะนำจิตวิทยาจะต้องทำควบคู่กับการแนะแนว เป็นการนำเอาจิตวิทยามาประยุกต์ใช้กับเรื่องของการเรียนการสอน โดยเฉพาะจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งมีหลักของการแนะแนวอยู่ ๔ ข้อ คือ ๑) อารมณ์ ๔) สังคม ๓) วิชาการ ๔) การวางแผนอนาคต

ครูแนะแนวมีความสำคัญ มีบทบาท และอิทธิพลอย่างยิ่งต่ออนาคตของนักเรียน เพราะครูแนะแนวเป็นผู้ที่มีข้อมูลรายละเอียดของเด็กแต่ละคน ครูที่ปรึกษา หรือครูที่ประจำวิชา อาจจะมีมองภาพรวมของเด็ก รับผิดชอบรายวิชาของตนเองให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน มองคุณภาพการศึกษา จึงทำให้ครูแนะแนวต้องเผชิญกับปัญหามากมาย แต่ปัญหาที่จะพบแน่นอน คือ การจัดการกับอารมณ์ของเด็ก เพราะว่าเด็กรู้สึกท้อแท้ ท้อหอย มีปัญหาจากครอบครัว เพราะฉะนั้นต้องทำให้เขารู้สึกอบอุ่นไม่ต่างจากพ่อ แม่ จะเป็นรากฐานของความสำเร็จในอนาคต ก็เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าที่ต้องอาศัยศาสตร์ของการแนะแนว มาประยุกต์ใช้กับการสอนคนที่มาบวช เพื่อให้เขาสามารถปฏิบัติธรรม และประสบความสำเร็จในการบรรลุธรรมได้ เพราะว่าแต่ละคนมาจากครอบครัว และสังคมที่แตกต่างกันออกไป เพราะฉะนั้นจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และนำไปประยุกต์ใช้กับการสอน การให้คำแนะนำที่สอดคล้องกับอุปนิสัย และความสามารถของแต่ละคนอย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้นครูแนะแนวครูแนะแนวต้องรับฟังข้อมูลที่เด็กเล่า และระบายให้มากที่สุด จนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน แล้วก็ค่อยให้คำปรึกษา และคำแนะนำกับเด็ก แต่ไม่ควรแสดงให้เด็กเห็นว่าครูอยู่ฝั่งตรงข้าม หรือว่าตำหนิเขา ให้เด็กเห็นว่าครูแนะแนวสามารถเป็นเพื่อนกับเขาได้ และพร้อมที่จะช่วยเหลือเขา พ่อ แม่ก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นการเป็นครูแนะแนวไม่ได้ใช้ความรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว จึงเป็นเหตุผลว่า ทำไมครูแนะแนวถึงไปเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการแนะแนว มีการใช้ศาสตร์กับศิลป์ เพื่อให้เด็กมีความศรัทธา เชื่อฟัง เป็นแบบอย่างการใช้ชีวิต แล้วก็เป็แรงบันดาลใจ เป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้ หลักการนี้จะนำมาเชื่อมโยงกับ กัลยาณมิตร ๗ ประการ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนายังต้องเริ่มต้นด้วยศรัทธา แล้วก็จบลงด้วยปัญญา ที่เรียกว่าปริโตโทสะ โยนิโสมนัสสิการ เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสื่อสาร

๑) ปรีโตโทสะ คือ ปัจจัยภายนอก รวมถึงความเป็นกัลยาณมิตร เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งแห่งความสำเร็จทางการศึกษา

๒) โยนิโสมนสิการ คือ ปัจจัยภายใน ความเป็นผู้รู้จักคิด คิดอย่างเป็นระบบ

สำหรับเด็กจะให้เขามีความคิดเลยกี่ไม่ได้ ความเป็นกัลยาณมิตรนี้แหละที่จะเป็นทางนำไปสู่การรู้จักคิด เพราะฉะนั้นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เอาศรัทธามาจากสิ่งแวดล้อม จากกัลยาณมิตร จะเห็นได้จากมงคลสูตร ๓๘ ประการ

พระพุทธเจ้าต้องการให้ครูแนะแนว รวมทั้งครูบาอาจารย์ทั้งหลายเป็นเสมือนสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็ก คือ การศึกษาไม่ได้มองแค่มิติของการศึกษา สอนหนังสือ เรียนหนังสือตามตำรา แต่นี่เป็นเพียงแค่ส่วนเล็ก ๆ ของคำว่า การศึกษา การเรียนหนังสือเป็นเพียงส่วนย่อย แต่เรามักจะเข้าใจว่า การศึกษา เป็นการไปโรงเรียน เรียนหนังสือ ท่องจำ สอบวัดผล แล้วประเมินผล แต่ที่จริงแล้ว การศึกษา คือการปลูกฝังลักษณะนิสัยให้เขาเป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม เพราะฉะนั้นครูแนะแนวต้องมีบทบาทของการเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็ก เป็นกัลยาณมิตร และสร้างอิทธิพลต่อการปลูกฝังลักษณะนิสัย ต่อการเจริญก้าวหน้าในอนาคตด้วย

ใบความรู้ ๒

บทความ

การแนะแนวเพื่อชีวิตที่ดีงามในคำสอนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

ท่ามกลางความมืดบอดของสังคมไทยซึ่งเต็มไปด้วยสารพัดปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเรื่องวิกฤติทางด้านจิตวิญญาณซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนา แบบยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ถือได้ว่าเป็นจุดประทีปที่ให้แสงสว่าง ทางด้านปัญญาแก่บุคคลผู้มีปัญหาและต้องการชีวิตที่ดีงาม ท่านได้ทำหน้าที่ ดังพุทธสาวกที่สมบูรณ์แบบโดยการพากเพียรศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อสั่งสอน แนะนำแนะนำบุคคลต่าง ๆ ในสังคมไทยให้เกิดปัญญาและนำพาตนเองได้ ท่านเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจของบุคคลและสังคมไทย ผลงานของท่าน ได้จุดประกายให้บุคคลในสังคมได้มาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนและสังคมไปสู่ชีวิตที่ดีงาม อย่างแท้จริง ท่านได้แนะแนวอยู่เสมอว่า การที่จะมีชีวิตที่ดีงามตามหลักพุทธธรรม ได้นั้น บุคคลจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของชีวิตอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งต้องมี การฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลาเพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ ของชีวิตทั้ง ๓ ระดับโดยอาศัยกระบวนการฝึกฝนที่เรียกว่า สิกขา หรือการศึกษา สิกขาจะทำให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีงามในปัจจุบัน เกิดความองกามไพบูลย์ในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา เรื่องอาชีพ เรื่องส่วนตัวและสังคม และสามารถบรรลุถึง จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือนิพพานได้ในที่สุด

ชีวิตที่ดีงามในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เกิดจากการที่บุคคลเข้าใจ ชีวิตอย่างถูกต้องตาม เหตุปัจจัย และพยายามหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา ตามแนวทางของไตรสิกขาเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือประโยชน์ของชีวิตในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับขั้นต้นจนถึงระดับสูงสุด พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นพระนักวิชาการชาวไทยที่มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดดเด่นเป็นที่ ประจักษ์ชัด ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ท่านได้เผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อ พัฒนา สังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน หลักพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการแนะแนวทางการ ดำเนินชีวิตให้กับบุคคล ต่างๆ ในสังคมตามที่ปรากฏในคำสอนของของท่านส่วนเป็นไปเพื่อการมีชีวิตที่ดีงามของมนุษยชาติ ครอบคลุมในทุกมิติทั้งในเรื่องการศึกษา อาชีพ และส่วนตัวและสังคม

ตารางที่ ๔.๑ สรุปโมดูลที่ ๑ คุณค่าของการแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักสูตร	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้เห็น ความสำคัญของ การนำหลักธรรมไป ประยุกต์กับงาน แนะแนวได้	๑) บทบาทของครู แนะแนวในการ ประยุกต์หลักธรรม เพื่อสร้างคุณค่า ชีวิตให้กับนักเรียน	๑) อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา	เวลาที่ใช้ ๑.๓๐ ชั่วโมง สื่อที่ใช้ ๑. Power Point ๒. กระดาษ A4 ๓. เรื่องเล่าตัวอย่าง ประกอบการบรรยาย
๒) เพื่อตระหนักใน คุณค่าของการแนะ แนววิถีพุทธที่มีต่อ การทำงานแนะ แนวของตนเอง	๒) บทบาทของครู แนะแนวในการ ประยุกต์หลักธรรม เพื่อสร้างคุณค่า ชีวิตให้กับตนเอง ๓) หลักธรรมที่ สามารถนำไป ประยุกต์กับการ แนะแนว	๒) กัลยณมิตร ประกอบด้วย ปิโย ครุ ภาวนีโย วัตตะ จะ วณักขโม คัมภีรัง กถัง กัตตา โน อัญญาเน นิโยช เย	๔. ใบความรู้ ๑ “พุทธศาสนากับคุณค่าของครูแนะแนว” ๕. ใบความรู้ ๒ “การแนะแนวเพื่อชีวิตที่ดีงามในคำสอนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)”

โมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความศรัทธาและเข้าถึงวิถีธรรมทางพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความตระหนักรู้ถึงสภาวะใจของตนเอง ได้ฝึกสติ สมาธิ ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานในหน้าที่แนะแนว
- ๓) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดความมกงามยินดี เห็นความหมายและคุณค่าของการทำงานแนะแนวของตน

เนื้อหาสาระ

จุดเริ่มต้นของการแนะแนววิถีพุทธคือ สภาวะใจที่สุขสงบของบุคลากรทางการศึกษา กล่าวได้ว่านอกจากความรู้เทคนิควิธีการแนะแนวที่ได้รับจากภายนอกแล้ว สภาวะจิตใจของบุคลากรทางการศึกษาก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ความสงบร่มเย็นภายในจิตใจ เป็นคุณสมบัติและเป็นเครื่องมือภายในที่สำคัญที่ช่วยให้บุคลากรทางการศึกษาสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลรอบตัว ความสงบภายในจะช่วยให้การสังเกต การรับรู้ที่ขณะคิดความคิด ความรู้สึก และการทำเข้าใจทั้งพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างชัดเจน ทำให้สามารถดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมเด็กนักเรียนให้พัฒนาเติบโตได้อย่างเหมาะสมเต็มศักยภาพ

กระบวนการกลุ่มช่วยให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้ทำความเข้าใจการแนะแนววิถีพุทธจากการเรียนรู้ในเชิงแนวคิด (conceptual) มาได้เข้าใจเห็นผ่านประสบการณ์การทำงาน (experiential) พื้นที่การแบ่งปันประสบการณ์และการได้มีปฏิสัมพันธ์กันที่ดงามภายในกลุ่ม ช่วยทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้กับมาสังเกต ตระหนักรู้ และกลับมาดูแลรักษาจิตใจของตนเอง และกระแสของกลุ่มจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ร่วมอบรมเกิดความมกงามภายในจิตใจ เห็นคุณค่า และศรัทธาเชื่อมั่นในงานแนะแนว ได้ขยายแนวคิด ทักษะคติ และได้รับเทคนิควิธีการทำงานจากผู้เข้าร่วมอบรมท่านอื่น ๆ

เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

- ๑) ผู้นำกิจกรรมชวนกราบพระสวดมนต์และเชิญชวนให้ผู้เข้ารับการอบรมจัดเตรียมภัตตาหารสำหรับตักบาตรพระและสามเณร
- ๒) ผู้เข้ารับการอบรมร่วมกันตักบาตร และน้อมจิตรับพรจากพระสงฆ์เพื่อเป็นสิริมงคล

๓) ผู้นำกิจกรรมชวนสนทนาในรูปแบบกลุ่ม โดยผู้นำกิจกรรมอยู่ในฐานะผู้นำกลุ่มเอื้อให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้เล่าแบ่งปันประสบการณ์ (Facilitate disclosure) ที่ได้จากการ تذากบาตร รวมถึงการทำงานแนะแนว ในบรรยากาศที่อบอุ่น ผ่อนคลาย และปลอดภัย พร้อมกับการเอื้อให้ผู้เข้าร่วมอบรมท่านอื่นๆ ได้ร่วมรับรู้ความคิด ความรู้สึก ทักษะการทำงาน และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ติดงอกต่อกันและกัน (Facilitate interaction and growth) มีความศรัทธาพระพุทศาสนาและศรัทธาในตนเอง

๔) ให้ผู้เข้าอบรมได้สรุปการเรียนรู้ของตนเอง

สื่อที่ใช้

๑) อาหารสำหรับตักบาตร

๒) การเตรียมสถานที่ตักบาตร

การประเมินผล

๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา

๒) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

ตารางที่ ๔.๒ สรุปโมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักสูตร	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความศรัทธาและเข้าถึงวิถีธรรมทางพุทธศาสนา	๑) การแนะแนวเริ่มสภาวะใจที่สุขสงบ นอกจากความรู้ เทคนิควิธีการแนะแนวที่ได้รับจากภายนอกแล้ว สภาวะ	๑) พรหมวิหารธรรม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์	เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง
๒) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความตระหนักรู้ถึงสภาวะใจของตนเอง ได้ฝึกสติสมาธิที่เป็นเครื่องมือสำคัญใน	จิตใจ ความสงบ ร่มเย็นภายในจิตใจ ๒) กระบวนการกลุ่มช่วยให้ได้เรียนรู้ทำความเข้าใจการแนะแนววิถีพุทธจากการ	๒) พละ ๕ ธรรมอันเป็นกำลัง ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา	สื่อที่ใช้ ๑. อาหารสำหรับตักบาตร ๒. การเตรียมสถานที่ตักบาตร
			การประเมินผล ๑. การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา ๒. การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักธรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
การทำงานในหน้าที่ แนะแนว ๓) เพื่อให้ผู้เข้ารับ การอบรมได้เกิด ความงอกงามยินดี เห็นความหมาย และคุณค่าของการ ทำงานแนะแนว ของตน	เรียนรู้ในเชิงแนวคิด (conceptual) มาได้ เข้าใจเห็นผ่าน ประสบการณ์การ ทำงาน (experiential) พื้นที่ การแบ่งปัน ประสบการณ์และ การได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ ดีงามภายในกลุ่ม		

โมดูลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นครูแนะแนววิถีพุทธ
- ๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นคุณค่าของตนเองในการเป็นครูแนะแนววิถีพุทธ
- ๓) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นประโยชน์ในการนำการแนะแนววิถีพุทธไปช่วยเหลือนักเรียน

เนื้อหาสาระ

พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้แนะแนวที่สำคัญ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อพบแล้วก็นำมาเปิดเผยมาให้การแนะแนวชี้บอกทางให้แก่ผู้อื่น พระธรรมเป็นตัวชี้แนวทาง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้ว ก็มีพระธรรม ไว้เป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติ ส่วนพระสงฆ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมของพระพุทธเจ้าชี้แนะแนวทางต่อมาเป็นการแนะแนวให้ทราบว่า สิ่งใดควรประพฤติสิ่งใดควรละ หนทางไหนนำไปสู่ความเจริญ หนทางไหนนำไปสู่ความเสื่อม ชี้ให้เห็น ถึงคุณประโยชน์และโทษทั้งสองฝ่าย หมายความว่า พระรัตนตรัยมีหน้าที่หลัก คือ การแนะแนวเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเองได้

เวลาที่ใช้ ๓ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

- ๑) ผู้รับการอบรมฟังการเทศน์บรรยาย “ครูแนะแนวหัวใจพุทธ” โดยพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร.
- ๒) ผู้รับการอบรมแบ่งกลุ่มระดมความคิดที่ได้จากการบรรยาย
- ๓) ผู้รับการอบรมนำเสนอความรู้ ความเข้าใจและสิ่งที่ได้รับการบรรยาย
- ๔) ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมสรุป บทบาทของครูแนะแนววิถีพุทธ

สื่อที่ใช้

- ๑) Power Point
- ๒) กระดาษ A4

การประเมินผล

- ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา
- ๒) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

ใบความรู้ ๓

ครูแนะแนวหัวใจพุทธ บรรยายโดยพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

การแนะแนวให้บริการแนะแนวกับผู้เรียน ครูแนะแนวต้องมีอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในพระพุทธศาสนา ศาสดา คือ ครูแนะแนว ถ้าไม่มีระบบการแนะแนว ก็ไม่มีศาสนา ผู้แนะแนวเขาเรียกว่า กัลยาณมิตร และต้องมี สุ จี ปุ ลิ หน้าที่ของครูแนะแนว ให้การแนะแนวแก่ผู้เรียน ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ส่วนตัวและสังคม ยูเนสโก ได้จัดจุดสดมภ์ของการศึกษา ๔ ประการ คือ ๑) Learning to know ๒) Learning to Do ๓) Learning to Live Together ๔) Learning to Be

ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ให้บริการแนะแนวที่ได้รับการส่งเสริมหลักธรรมกัลยาณมิตร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก “มีเมตตารักใคร่ พาทำความดี” มีคุณสมบัติ มีความเป็นกัลยาณมิตรอย่างตั้งใจ คือ น่ารัก (ปิโย) มีบุคลิกภาพดีชวนมอง การทำตัวเป็นที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป น่าเคารพ (ครุ) ผู้หนักแน่นความรู้และคุณธรรม น่านับถือ ทำให้รู้สึกปลอดภัย “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” การอบรมตน (ภวนีโย) พัฒนาค้นไม่หยุดแสวงหาความรู้ ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต พุดให้ได้ผล (วัตตา จะ) คำพูดประโยคเดียวแล้วให้ได้ผล จะพุดให้ได้ผล ครูแนะแนวต้องเปิดใจรับฟัง ทนต่อถ้อยคำ (วจนักขโม) ครูแนะแนวทำหน้าที่เหมือนช่างปั้นหม้อ เวลาสอน

คนต้องพูดค่อยๆ อย่าเบื่อในการให้คำสอน ทนต่อคำถามของผู้เรียน ทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ต้องเก็บมาคิด แกล้งเรื่องล้าลึกได้ (คัมภีร์ กถา กัตตา) ให้บริการแนะแนวด้านไหนต้องศึกษาให้เข้าใจก่อน ต้องอ่าน ต้องศึกษาให้จนหายเป็นของเราเองไม่ใช่ท่องจำ “อย่าพูดเรื่องที่ตนเองไม่เข้าใจ” ให้การแนะแนวตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เลือกใช้ภาษาให้เหมาะสม ไม่แนะแนวในทางที่ผิด (ในอัฐาเน นิโยชเย) “ต้องมีจรรยาบรรณ”

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายใน “คิดเป็น” ดังปรัชญาขงจื้อ “เรียนโดยไม่คิดเสียเวลา เรียน ฟังโดยไม่คิดเสียเวลา ฟัง คิดโดยไม่เรียน เป็นอันตราย” การคิดอย่างฉลาดหรือฉลาดคิด ครูแนะแนว/บุคลากรทางการศึกษาต้องคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ จะคิดได้ต้องจำได้ ถึงจะเอาไปคิด “ฉลาด ต้องมีลำดับขั้นตอน” ฉลาดคิด คือ สอนให้รู้ (เก่ง) และดี คือ ๑) คิดเพื่อพัฒนาปัญญา (อุปายุ นมสิการ) (to know) ๑) คิดแบบอริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ๒) คิดแบบวิรักษวาท (คิดแยกแยะ มองหลายมุม) ๓) อคติ ๔ (ลำเองเพราะชอบ ชัง หลง กลัว) ต้องฟังให้รอบด้านเพื่อลดอคติ มองมุมเดียว (เอียงสวาท) ทำให้เห็นไม่รอบด้านแล้วตัดสินใจ ๒) คิดเพื่อพัฒนาคุณธรรม (อุปบาท กมนสิการ) คิดให้เกิดความดี ความงาม พัฒนาคุณธรรม เมตตา มองแง่ดี มองข้ามสิ่งไม่ดี “มองโลกแง่ดีมีผล”

ตารางที่ ๔.๓ สรุปรูปแบบที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักธรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นครูแนะแนววิถีพุทธ	พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อพบแล้วก็นำมาเปิดเผยมาให้การแนะแนวชี้บอกทางให้แก่ผู้อื่น หลักธรรมของพระพุทธเจ้าชี้แนะแนวทางต่อมาเป็นการแนะแนวให้ทราบว่า สิ่งใดควรประพฤติสิ่งใดควรละ หนทางไหนนำไปสู่ความเจริญ หนทางไหน	๑) กัลยาณมิตร ๒) อิทธิบาท ๔ ๓) โยนิโสมนสิการ	เวลาที่ใช้ ๓ ชั่วโมง วิธีดำเนินการ ๑) ผู้รับการอบรมฟังการเทศน์บรรยาย “ครูแนะแนวหัวใจพุทธ” โดยพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. ๒) ผู้รับการอบรมแบ่งกลุ่มระดมความคิดที่ได้จากการบรรยาย
๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นคุณค่าของตนเองในการเป็นครูแนะแนววิถีพุทธ			

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
๓) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเห็นประโยชน์ในการนำการแนะแนววิถีพุทธไปช่วยเหลือนักเรียน	นำไปสู่ 'ความเชื่อมโยง' ให้เห็น ถึงคุณประโยชน์ และโทษทั้งสองฝ่าย หมายความว่า พระรัตนตรัยมีหน้าที่หลัก คือ การแนะแนวเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเองได้		๓) ผู้รับการอบรมนำเสนอ ความรู้ ความเข้าใจและสิ่งที่ได้รับจากการบรรยาย ๔) ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมสรุป บทบาทของครูแนะแนววิถีพุทธ สื่อที่ใช้ ๑) Power Point ๒) กระดาษ A4 การประเมินผล ๑) การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการสนทนา ๒) การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

โมดูลที่ ๔ ขอบข่ายงานแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายงานแนะแนววิถีพุทธ
- ๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมความตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลักธรรมในการดำเนินงานแนะแนว
- ๓) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงานแนะแนว

เนื้อหาสาระ

- ๑) ขอบข่ายงานแนะแนว ๓ ด้านคือด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม
- ๒) หลักธรรมไตรสิกขา กับการนำไปประยุกต์ใช้กับขอบข่ายงานแนะแนว

เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

- ๑) ผู้นำการอบรมชวนสนทนาเรื่องข้อบ่งชี้ของงานแนะแนว ๓ ด้าน โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ร่วมกันอภิปรายนำเสนอแนวทางการดำเนินงาน พร้อมทั้งปัญหาอุปสรรค
- ๒) ทำความรู้จักตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นผ่านสิ่งของที่เลือกเป็นตัวแทนของตน
- ๓) ผู้เข้าอบรมมีการเรียนรู้หลักการคิด ข้อบ่งชี้การแนะแนว ผ่านสื่อวีดีโอเรื่องสาวน้อยนางรำ และพ่อเป็นนายร้อย โดยวิเคราะห์การแนะแนวผสมผสานหลักธรรมในตัวเองของทั้ง ๒ เรื่อง แบ่งกลุ่มวิเคราะห์ทั้ง ๒ เรื่องและนำมาอภิปราย

สื่อที่ใช้

- ๑) Power Point
- ๒) กระดาษ A4
- ๓) ใบความรู้ ๓ “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน”
- ๔) ใบความรู้ ๔ “การแนะแนวในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์พระสูตรต้นตอปัญหา”
- ๕) สื่อออนไลน์ เรื่องสาวน้อยนางรำ และเพลงพ่อเป็นนายร้อย ของคาราบาว

การประเมินผล

- ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา
- ๒) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม
- ๓) การแบ่งปันประสบการณ์ เนื้อหาประโยคคำพูดของผู้เข้าร่วมอบรมที่สื่อถึงการตระหนักรู้สภาวะใจของตนเอง

ใบความรู้ ๔

บทความ

การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลำปลายมาศ ตำบลลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์^๒

หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มี ๓ ประการ ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาโดยการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา มีสาระสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน ๓ ประการ คือ ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านกายและวาจา สมาธิ เป็นการฝึกด้านคุณธรรม และสมรรถภาพของจิต และ ปัญญา เป็นการฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอน คือ ๑) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิขึ้นก่อนซึ่งปัจจัยแห่งสัมมาทิฐินั้นมี ๒ ประการ คือ ปรัโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ๒) เกิด สัมมาทิฐิขึ้นในตัวผู้เรียน ๓) จัดกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล ฝึกด้านความประพฤติ ปฏิบัติควบคุมกาย วาจา สมาธิฝึกด้านจิตใจ และปัญญาฝึกด้านความรู้ความจริง ความมีเหตุผล รู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต ๔) การวัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขาให้ครอบคลุมด้านกาย ศีล สมาธิ และปัญญา

ใบความรู้ ๕

บทความ

การแนะแนวในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์พระสูตรต้นตอปัญหา

๑. จุดมุ่งหมายการแนะแนว พบว่า มีการแก้ไขความทุกข์ เพื่อป้องกันความทุกข์ และเพื่อส่งเสริมพัฒนา บุคคลให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือ พระนิพพาน (ความดับกิเลส)

๒. หลักการแนะแนว พบว่า ทรงแนะแนวทุกครั้งเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม ทรงทราบข้อมูลพื้นฐานของบุคคล ทรงตระหนักถึงความพร้อมและความต้องการของบุคคลพร้อมทั้งความแตกต่างของบุคคล ทรงแนะแนวให้บุคคล ตัดสินใจด้วยตนเองและให้ยอมรับตนเองด้วยความเป็นจริง ทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อแนะแนวบุคคล ทรงสอนให้บุคคลมีความเมตตา กรุณา ทรงคำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ ทรงมีการวางแผนและมีเป้าหมาย ทรงแนะแนว แก่บุคคลทุกช่วงวัย และทรงให้การแนะแนวแก่บุคคลประเภทต่างๆ มิได้แบ่งแยกชนชั้น

๓. ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว พบว่า บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงแนะแนว มีสภาพความทุกข์ (ปัญหา) แตกต่างกัน และมีสภาพความทุกข์ครบทั้ง ๘ กลุ่มทฤษฎี คือ ๑. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงองค์ประกอบและคุณลักษณะ ๒. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดด้วยเหตุผล -

^๒ พระมหาศิริพงษ์ จันทปาโมชโช , พระปลัดกิตติ ยุติธโร , ภัฏชวัชร สุขแสน

อารมณ์ ๓. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงศูนย์กลางที่บุคคล ๔. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงบำบัดแนว
เกสตัลท์ ๕. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงอัตถิภาวนิยม ๖. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงพฤติกรรม ๗.
ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบเผชิญความจริง และ ๘. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพ

๔. วิธีการแนะแนว พบว่า เทคนิคหรือพุทธวิธีที่ใช้ได้แก่ การทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม
มี การยกอุทาหรณ์ ทาน อติตชาติ บุรพกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา การ
ใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน นอกจากนั้นยังมี การลงโทษและการให้รางวัล การแนะแนวด้วยเหตุการณ์
ปัจจุบัน การใช้ปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ พุทธวิธีแก้ปัญหาเฉพาะ
หน้า การกระตุ้นด้วยคำพูด การใช้คำในความหมายใหม่ การกระตุ้นด้วยคำถามและคำตอบ การสร้าง
บรรยากาศในการแนะแนว การซักถามและสนทนาโต้ตอบ การตอบ ปัญหาการบรรยายและการ
สนทนาที่กักตุนพระพุทเจ้าทรงมีขั้นตอนในการแนะแนวทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นราย กลุ่ม และทรง
มีบุคลิกภาพของความเป็นนักแนะแนว

๕. ประเภทการแนะแนว พบว่า มีการแนะแนวครบทั้ง ๓ ประเภท คือ การแนะแนวด้าน
การศึกษา การแนะแนวด้านอาชีพ การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม รวมทั้งการแนะแนวเพื่อไปสู่
สุคติภูมิและเพื่อไปสู่ประโยชน์ที่เป็น สาระแท้แห่งชีวิต (พระนิพพาน)

๖. กระบวนการแนะแนว พบว่า พระพุทเจ้าทรงเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การให้
ข้อสนเทศ (หลักธรรม) ร่วมกับการให้คำปรึกษา จากนั้นทรงจัดวางตัวบุคคลและทรงติดตามผล
หลังจากที่พระองค์ทรงแนะแนว แล้ว

ตารางที่ ๔.๔ สรุปโมดูลที่ ๔ ขอบข่ายการแนะแนววิธีพุทธ

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักธรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้ผู้เข้า อบรมได้มีความรู้ ความเข้าใจใน ขอบข่ายงานแนะ แนววิธีพุทธ	๑) ขอบข่ายงานแนะ แนว ๓ ด้านคือด้าน การศึกษา ด้าน อาชีพ และด้านส่วย ตัวและสังคม	๑) หลักไตรสิกขา ๒) มรรคมมีองค์ ๘	เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง วิธีดำเนินการ ๑) ผู้นำการอบรมชวนสนทนา เรื่องขอบข่ายของงานแนะ แนว ๓ ด้าน โดยให้ผู้เข้ารับ การอบรมได้ร่วมกันอภิปราย นำเสนอ แนวทางการ ดำเนินงาน พร้อมทั้งปัญหา อุปสรรค
๒) เพื่อให้ผู้เข้า อบรมความ ตระหนักถึง ความสำคัญในการ	๒) หลักธรรม ไตรสิกขา กับการ นำไปประยุกต์ใช้กับ ขอบข่ายงานแนะ แนว		

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
นำหลักธรรมในการดำเนินงานแนะแนว ๓) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงานแนะแนว เนื้อหาสาระ			๒) ทำความรู้จักตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นผ่านสิ่งของที่เลือกเป็นตัวแทนของตน ๓) ผู้เข้าอบรมมีการเรียนรู้หลักการคิด ขอบข่ายการแนะแนว ผ่านสื่อวีดีโอเรื่องสวานน้อยนางรำ และพ่อเป็นนายร้อย โดยวิเคราะห์การแนะแนวผสมผสานหลักธรรมในตัวเอกของทั้ง ๒ เรื่อง แบ่งกลุ่มวิเคราะห์ทั้ง ๒ เรื่อง และนำมาอภิปราย สื่อที่ใช้ ๑) Power Point ๒) กระดาษ A4 ๓) ใบความรู้ ๓ “การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน” ๔) ใบความรู้ ๔ “การแนะแนวในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์พระสูตรต้นตอปัญหา” ๕) สื่อออนไลน์ เรื่องสวานน้อยนางรำ และเพลงพ่อเป็นนายร้อย ของคาราบาว การประเมินผล ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักการ	ลักษณะสื่อที่ใช้
			๒) การสังเกตการมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติกิจกรรม ๓) การแบ่งปันประสบการณ์ เนื้อหาประโยคคำพูดของ ผู้เข้าร่วมอบรมที่สื่อถึงการ ตระหนักรู้สภาวะใจของ ตนเอง

โมดูลที่ ๕ บริการแนะแนววิถีพุทธ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจในบริการแนะแนววิถีพุทธ
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมความตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลักธรรมจัดบริการแนะแนว ๕ บริการ
๓. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถประยุกต์หลักธรรมสู่การจัดบริการแนะแนวที่ ๕ บริการได้

เนื้อหาสาระ

๑. การจัดบริการแนะแนว ๕ บริการคือ บริการศึกษารวบรวมข้อมูล บริการสนเทศ บริการให้การปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามผล
๒. องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของวัยรุ่นในยุคเทคโนโลยี
๓. หลักธรรมไตรสิกขา พละ ๕ อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหารธรรม

เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

๑. ผู้นำการอบรมชวนครุสนทนาในทัศนะและมุมมองของครูเกี่ยวกับ “วัยรุ่นในปัจจุบัน”
๒. ผู้นำการอบรมนำเสนอการพัฒนาการของวัยรุ่นทั้งทางร่างกายและจิตใจในยุคสังคมเทคโนโลยี

๓. ผู้นำการอบรมนำเสนอการประยุกต์หลักธรรม ไตรสิกขา พละ ๕ อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหารธรรม กับการบริการแนะแนวทั้ง ๕ บริการ
๔. ผู้รับการอบรมสนทนากลุ่มเพื่อเชื่อมโยงบริการแนะแนวทั้ง ๕ กับหลักธรรมตามตัวอย่างที่ผู้นำการอบรมนำเสนอ
๕. ผู้เข้ารับการอบรมนำเสนอแนวทางการประยุกต์หลักธรรมกับบริการแนะแนว ๕ บริการ
๖. ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมร่วมกันสรุป

สื่อที่ใช้

๑. Power Point
๒. กระดาษ A4
๓. ใบความรู้ ๕ “การประยุกต์ใช้หลัก ๕ ดีของพุทธศาสนิกชนเพื่อการแนะแนวส่วนตัวและสังคมสำหรับการพัฒนาดน”

การประเมินผล

- ๓) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา
- ๔) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

ใบความรู้ ๖

บทความ

การประยุกต์ใช้หลัก ๕ ดีของพุทธศาสนิกชนเพื่อการแนะแนวส่วนตัวและสังคมสำหรับการพัฒนาดน

ครู พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับอาชีพของครูมากโดยกล่าวยกย่องว่า “ครู คือ ผู้ยกดวงวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นมา ๆ โดยวิธีต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนปลาย หรืออย่างน้อยก็ เป็นมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ” ซึ่งเรียกได้ว่า ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณเหนือเกล้าเหนือ เคียร ครูมีพระคุณยิ่งกว่าบิดามารดา ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าบิดามารดาไม่ได้ยกสถานะ ทางวิญญาณ บิดามารดาเพียงแต่ให้กำเนิดชีวิตมาและยกสถานะทางวิญญาณของเด็กเป็น ส่วนน้อย ส่วนหน้าที่ยกดวงวิญญาณของเด็กจนดวงวิญญาณของเด็กของเยาวชนสูงสุด เท่าที่จะสูงได้เพราะครูบาอาจารย์เป็นผู้รับผิดชอบ

ครูจะนำทางวิญญาณเพื่อให้ วิญญาณเดินถูกทางอยู่เสมอ ส่วนหนังสือครูก็สอนควบคู่กันไป เพราะจำเป็นสำหรับเรื่อง อื่น ๆ ต่อไปในชีวิต หนังสือเป็นสื่อ แต่ไม่ใช่เรื่องสำคัญและไม่ใช่เรื่องจำเป็นเฉพาะหน้า เหมือนเรื่องของพระธรรม โดยเฉพาะโลกุตตรธรรมที่เป็นความหมายใหญ่ คือ ความไม่ เห็นแก่ตัว ครูจะต้องสอนความไม่เห็นแก่ตัวทุกกระเปียดนี้ว สอนด้วยปากบ้าง ทำให้ดูบ้าง

ทำทุก ๆ ทาง ให้เกิดความรู้สึกที่เป็นธรรม ครูต้องเป็นผู้นำทางวิญญาณให้แก่เด็ก ๆ แม้ กระทั่งเด็กทารก เช่น การสอนเด็กอนุบาลในโรงเรียน ถ้าเด็กอนุบาลร้องไห้เพราะทำตุ๊กตาตกแตกหรือสอปลั้ตก ครูก็สอนให้เด็กรู้ว่า อย่าร้องไห้ เพราะในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่ว่า ตนจะได้ไปตามต้องการของตนทุกอย่าง ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไป ตามกฎเกณฑ์ เป็นต้น การสอนอย่างนี้เป็นเรื่องการสอนปรมัตถธรรม เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้แก่เด็กในชั้นอนุบาล อีกทั้งครูต้องสอนเด็ก ๆ ไม่ให้กลัวผี ไม่ให้กลัวจิ้งจก ตั๊กแตน ไล่เตียน เพราะเป็นความโง่เขลา ถ้าพ่อแม่กลัวผี เด็กต้องไม่กลัว ครูต้องสอนเด็กไม่ ให้รู้จักกลัวอย่างไม่มีเหตุผล เพราะเป็นความโง่เขลา

แนะนำไว้ในหัวใจของครูที่มีอุดมคตินั้น จะต้องมีปัญหาเกี่ยวกับเมตตาเต็มแน่นอยู่ในหัวใจ ปัญหา คือ วิชาความรู้ความสามารถในหน้าที่ที่จะส่องแสงสว่างให้แก่ศิษย์ ส่วนเมตตา คือ ความรัก ความเอ็นดู กรุณาต่อศิษย์ของตนเหมือนกับว่า เป็นลูกของตน คุณธรรมสองประการนี้จะ ต้องเต็มเปี่ยมอัดอยู่ในหัวใจของครูประเภทที่ยึดถืออุดมคติตามหลักพุทธศาสนาซึ่งเป็น เครื่องชี้ให้เห็นว่า ค่าของครูมีมากเพียงใด และค่าของครูจะตั้งอยู่ในฐานะของบุขนิยบุคคล ไม่ใช่ลูกจ้าง ครูที่ละเลยอุดมคติ จะกลายเป็นลูกจ้างซึ่งในหัวใจไม่มีอะไรเลย นอกจากต้อ งการรับ ค่า จ้างหรือเงินเดือน และหนักเข้าก็ คดโกงเวลาเอาเปรียบในหน้าที่การงานของตน เพราะเห็นแก่ตน เพราะปราศจากปัญญาและเมตตา

วิธีการแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกขุ

วิธีการแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกขุนั้นมีลักษณะพิเศษ เฉพาะที่ไม่เหมือนใครซึ่งเกิดจากเอกลักษณ์ส่วนตัวของท่านเองที่เป็นคนพูดจริง รู้แจ้ง รู้จริง และปฏิบัติจริง วิธีการแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกขุนั้นสามารถ สรุปได้ ๓ ประการ คือ

๑. แนะนำด้วยคำพูด

พุทธศาสนิกขุชอบแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตในรูปแบบของการสอนธรรมะ ตลอดเวลา ท่านมีความสุขในการสอนธรรม ในการสอนธรรมหรือแนะนำด้วยคำพูดนั้น ท่านจะสอนเรื่องความจริง ทำสิ่งที่ยากให้เป็นสิ่งง่าย เช่น เมื่อท่านสอนเรื่องนิพพานซึ่ง นิพพาน แปลว่า เย็น ท่านได้ ยกตัวอย่างอุปมาให้เห็นว่า คนเราเราร้อน โมโหก็ร้อน ถ้า หยุดโมโหได้ก็เย็น เรียกว่าทำสิ่งที่ยากให้เป็นเรื่องง่าย และสอนเรื่องความจริง นำหลัก ธรรมมาทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น อีกทั้งการสอนของท่าน นั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลทั่วไป หันเข้าหาธรรมะ และยึดธรรมะเป็นเครื่องช่วยทำให้ตนเอง ประสบความสำเร็จในชีวิต

ส่วนในเรื่องภาษาที่ใช้สอนเพื่อแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตนั้น พุทธศาสนิกขุใช้ ถ้อยคำ สำนวนง่าย ๆ เพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจได้ หากหลีกเลี่ยงคำบาลีหรือคำศัพท์ศาสนาไม่ได้ ท่านก็จะอธิบาย อย่างแจ่มแจ้งเสมอ แนวการสอนเพื่อแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตของ ท่านจะใช้กลวิธีในการสอน หลาย ๆ วิธีประกอบกันไม่แน่นอนตามสภาพความต้องการ ความสนใจ หรือพื้นฐานของผู้ต้องการ ศึกษาแต่ละครั้ง ถ้าผู้ฟังมีการศึกษาสูงท่านก็มักใช้ ศัพท์ภาษาอังกฤษด้วย บางที่ท่านก็ใช้คำพูดตรง

และรุนแรงเพื่อเขย่ากิเลส เช่น มั่น ตัวกู ของกู ไ้อ้บ้า เป็นต้น บางที่ท่านก็ใช้คำแปลก ๆ ที่ท่านบัญญัติขึ้นเอง เช่น จิตว่าง นอกจาก นี้ท่านมักใช้สำนวนแปลนาคิดเป็นปริศนา เช่น ตายเสีย ก่อนตาย และความมืดสีขาว เป็นต้น คนที่เข้ามารับการสอน คือ ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดา ท่านจะสอนด้วยคำพูดที่เข้าใจง่าย ๆ แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงหรือปัญญาชนท่านจะพูดเป็นหลักวิชาการแต่ลึกซึ้ง และน่าฟังมาก ผู้ฟังต้องตั้งใจฟังจริง ๆ มิฉะนั้นจะตามท่านไม่ทัน เพราะความคิดของท่านนั้นลึกซึ้งจนสามารถวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกลึถึง ๗ - ๘ ชั้น ท่านพุทธทาสภิกขุได้ ถอดรหัสแห่งธรรมอันอุดมจากก้อนหิน ดิน ทราย รมไม้ ใบบัว ทำให้พุทธศาสนิกชนได้ฟัง เสียงจากธรรมชาติ ซึ่งคือเสียงแห่งธรรมจากโอษฐ์ของท่านพุทธทาสภิกขุอยู่ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่า ในการสอนธรรมเพื่อแนะแนวในการดำเนินชีวิตนั้นพุทธทาสภิกขุ ไม่เคยทิ้งชาวบ้านหรือคนธรรมดาซึ่งไม่ใช่ปัญญาชนและชนชั้นสูงเลย อีกทั้งท่านยังคิดค้น วิธีการที่แยบคายหลายอย่างในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อแนะแนวทางการดำเนินชีวิตได้ อย่างมีประสิทธิภาพแก่คนธรรมดาทั่วไป เช่น โรงมหรสพทางวิญญาณ เป็นต้น

๒. แนะนำด้วยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น

ในการสอนธรรมเพื่อแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตนั้น พุทธทาสภิกขุจะ ตีความพระพุทธานุชาตไม่เหมือนใคร กล่าวคือ กระตุ้นให้บุคคลต่าง ๆ หันมาสนใจธรรมะ อย่างลึกซึ้งพร้อมทั้งประพฤติปฏิบัติตาม อีกทั้งท่านไม่ได้สอนชาวพุทธเพียงปากเปล่า เท่านั้น แต่ว่าท่านยังปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น เมื่อท่านสอนเรื่องจงทำงานทุกชนิดด้วย จิตว่าง ท่านก็พยายามแสดงให้เห็นว่า ในเวลาที่ท่านทำงาน ท่านควบคุมตัวเองให้มี จิตว่างได้ ไม่ให้เกิดความอยากจนกลายเป็นกิเลสหรือทำงานเพื่อต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือแม้แต่เรื่องที่ท่านสอนอยู่เป็นประจำกล่าวคือ การทำงานคือการปฏิบัติธรรมซึ่งก็จะเห็นได้ ว่า ตัวท่านเองก็ทำมาตลอดชีวิตโดยทำให้ดู ปฏิบัติให้เห็น กล่าวไว้สรุปได้ว่า “...ท่าน เป็นพุทธทาสบัณฑิตที่แท้ ท่านสอนผู้อื่นอย่างไร ท่านก็เพียรปฏิบัติตามนั้นอย่างสุดความสามารถ ธรรมะที่ท่านสอนนั้นมีใช้ทฤษฎีที่เป็นส่วนเกิน หากเป็นแก่นทฤษฎีที่ท่านทดลอง ปฏิบัติอย่างเห็นผลในชีวิตจริงของท่านแล้วจึงนำเอาความรู้แจ้งอันประเสริฐดังกล่าวไป สั่งสอนแก่เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บตาย จากการอุทิศชีวิตเพื่อพระศาสนาเช่นนี้ ก่อให้เกิดผลงานอย่างมหาศาลอันได้แก่ งานเขียนหนังสือ และการบรรยายด้วยภาษาร่วมสมัย เข้าใจง่าย ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาทั้งในแง่ของการนำมาใช้กับชีวิตจริงของแต่ละบุคคล และแนวทางในการแก้ปัญหาของสังคม ...การบรรยายธรรมของท่านทำให้ผู้ฟังรุ่นใหม่เกิด ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่า ธรรมะชั้นโลกุตตระ อันคนทั่วไปมักคิดว่าพ้นโลกหรือไม่จริง นั้น แท้จริงคือหัวใจของพุทธศาสนาซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวและเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์แล้วนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลและเห็นชัดได้ด้วยตนเองทุกเวลา การให้สติข้อคิด และ แนวทางในการพัฒนาประเทศไทยและสังคมของท่านตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมะ...”

๓. แนะนำด้วยการแสดงความสุขให้ดู

ในการแนะนำทางในการดำเนินชีวิตนั้น พุทธศาสนิกชนนอกจากจะแนะนำ ด้วยคำพูด แนะนำด้วยการทำให้ดูแล้วท่านยังแนะนำด้วยการแสดงความสุขให้เห็นจน ผู้อื่นพากันปฏิบัติตาม เช่น ท่านแนะนำว่า ทุกคนสามารถเข้าถึงนิพพานในชาตินี้ซึ่ง นิพพานในความหมายของท่าน คือ สภาวะของจิตที่ปราศจากอาการเร่าร้อน เมื่อใดก็ตาม ที่เราไม่เห็นแก่ตัว เราก็จะสงบเย็นสบาย หรือ ได้นิพพานนั่นเอง หรือนรก ทุกคนที่มีชีวิต อยู่สามารถประสบได้ หมายถึง สภาวะของจิตที่เราร้อน โดยอยากดิ้นให้พ้นจากสภาวะนั้น ให้เร็วที่สุด ท่านเน้นย้ำเสมอว่า ที่นี้และเดี๋ยวนี้ แม้แต่ในการสอน เรื่องตัวกูของกู ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านเน้นมาก ท่านกล่าวว่าพอคลอดก็เข้าคอกอวิชา และชีวิตเป็นสิ่งที่ พัฒนาได้และต้องพัฒนา คำสอนสำหรับแนวทาง การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่เกิดจากการรู้จริง ปฏิบัติจริงและได้ผลจริง คือ อาการ ที่มีมีความสุขของท่านอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรมซึ่งปรากฏ ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ คนทั่วไปว่า คำสอนของท่านนั้นชัด ตัดตรง พุ่งแรง เข้าสู่เป้าหมาย พุ่งเข้า ตรงหัวใจของ พระพุทธศาสนา ย้ำเรื่องของความทุกข์และการดับทุกข์ ตัดกระแสของความคิดที่วุ่น วุ่นงวุ่น ยึดติด ลังเล สงสัย และไม่แน่ใจออกไปหมดสิ้น คำสอนของท่านพุทธศาสนิกชนมี พลังและให้ กำลังใจ เปรียบประหนึ่งแสงสว่างที่สาดส่องเข้ามาอย่างที่มีด เสมือนหนึ่งการเปิดโลกที่เคยแคบ ๆ เฉพาะตัวให้กว้างไกล เปิดใจที่แคบด้วยความเห็นแก่ตัวอย่างเหนียวแน่นให้บางเบา ทำให้ใจกว้างและ เผื่อแผ่ขึ้น การสอนและการอบรมของท่านพุทธศาสนิกชนเป็น ไปตามธรรมชาติให้ความเป็นอิสระการ ปฏิบัติและนำผลลัพธ์คือความสุขใจให้แก่ทุกคน ท่านพุทธศาสนิกชนนั้นเปรียบเสมือนผู้ปลูกป่าไม้มาก ให้เจริญงอกงามขึ้นในใจ ของชาวพุทธ เป็นร่มเงาแห่งความสงบร่มเย็นแก่มหาชน และผลิดอกออกผล ให้ผู้คนได้ เก็บเกี่ยวพืชผลแห่งพุทธธรรมนั้น เพื่อนำพาชีวิตนี้ออกจากทุกข์

กล่าวได้ว่า พุทธศาสนิกชนเป็นพระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ บวชจริง เรียนจริงและปฏิบัติจริง เผยแพร่ธรรมะเพื่อแนะนำทางในการดำเนิน ชีวิตด้วยการสอนให้ดู อยู่ให้เห็น และเย็นให้สัมผัสเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าใจเข้าถึงธรรมะ แบบที่พระพุทธเจ้า ทรงค้นพบ คือ ความสงบเย็นอยู่เสมอ

ตารางที่ ๔.๕ สรุปโมดูลที่ ๕ บริการแนะนำวิถีพุทธ

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักสูตร	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้ผู้เข้า อบรมได้มีความรู้ ความเข้าใจใน บริการแนะนำวิถี พุทธ	๑) การจัดบริการ แนะนำ ๕ บริการ คือ บริการศึกษา รวบรวมข้อมูล บริการสนเทศ	๑) หลักไตรสิกขา ๒) พละ ๕ ๓) อิทธิบาท ๔	เวลาที่ใช้ ๒ ชั่วโมง วิธีดำเนินการ ๑) ผู้นำการอบรมชวนครู สนทนาในทัศนะและมุมมอง

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักสูตร	ลักษณะสื่อที่ใช้
๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมความตระหนักถึงความสำคัญในการนำหลักธรรมจัดบริการแนะแนว ๕ บริการ ๓) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถประยุกต์หลักธรรมสู่การจัดบริการแนะแนวที่ ๕ บริการได้	บริการให้การปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามผล ๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของวัยรุ่นในยุคเทคโนโลยี	๔) พรหมวิหารธรรม	ของครูเกี่ยวกับ“ วัยรุ่นในปัจจุบัน” ๒) ผู้นำการอบรมนำเสนอการพัฒนาการของวัยรุ่นทั้งทางร่างกายและจิตใจในยุคสังคมเทคโนโลยี ๓) ผู้นำการอบรมเสนอการประยุกต์หลักธรรมไตรสิกขา พละ ๕ อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหารธรรม กับบริการแนะแนวทั้ง ๕ บริการ ๔) ผู้รับการอบรมสนทนากลุ่มเพื่อเชื่อมโยงบริการแนะแนวทั้ง ๕ กับหลักธรรมตามตัวอย่างที่ผู้นำการอบรมนำเสนอ ๕) ผู้เข้ารับการอบรมนำเสนอแนวทางการประยุกต์หลักธรรมกับบริการแนะแนว ๕ บริการ ๖) ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมร่วมกันสรุป สื่อที่ใช้ ๑) Power Point ๒) กระดาษ A4 ๓) ใบความรู้ ๕ “การประยุกต์ใช้หลัก ๕ ดีของพุทธศาสนิกชนเพื่อการแนะแนวส่วนตัวและสังคมสำหรับการพัฒนาตน”

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
			การประเมินผล ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา ๒) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

โมดูลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ

เนื้อหาสาระ

๑. องค์ความรู้ในการประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงาน
๒. กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ แบบ PDCA

เวลาที่ใช้ ๓ ชั่วโมง

วิธีดำเนินการ

๑. ผู้นำการอบรมนำเสนอองค์ความรู้แนวทางในการประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงานแนะแนว
๒. ผู้รับการอบรมแบ่งกลุ่มระดมความคิดที่ได้จากการนำเสนอองค์ความรู้
๓. ผู้รับการอบรมนำเสนอขั้นตอนในการนำกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติจริง
๔. ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมช่วยกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้

สื่อที่ใช้

๑. Power Point
๒. กระดาษ A4

๓. VDO “การบูรณาการพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ – พระพรหมบัณฑิต”

https://www.youtube.com/watch?v=4_1PG0HgSlw

การประเมินผล

- ๕) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา
- ๖) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

ใบกิจกรรม

สรุปขั้นตอนกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ตารางที่ ๔.๖ สรุปโมเดลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

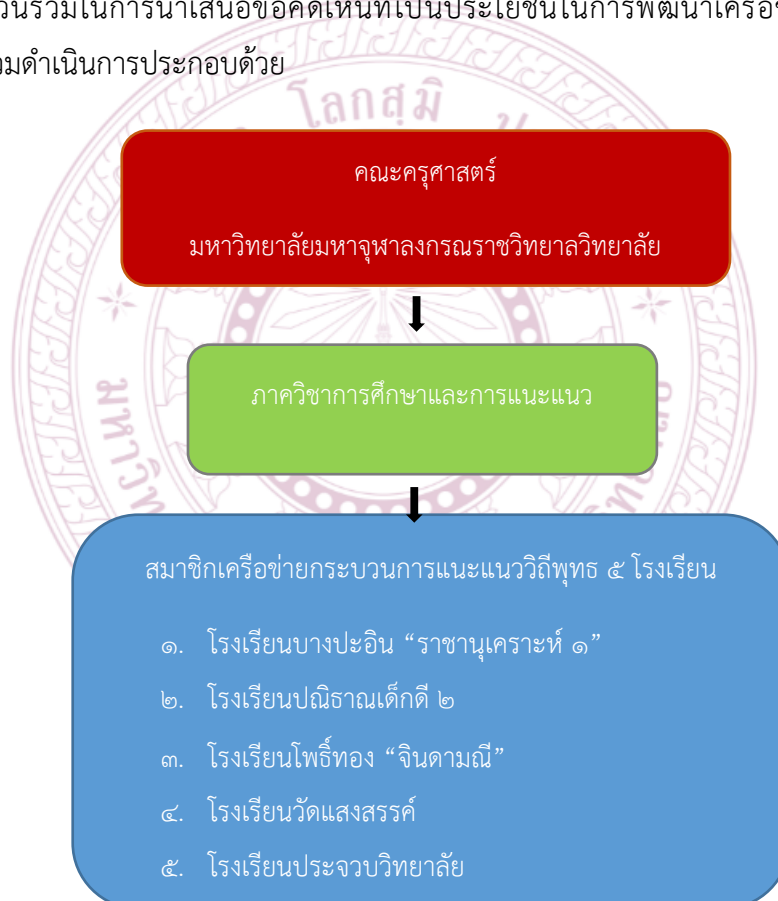
วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	กิจกรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม	๑) องค์ความรู้ในการประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงาน ๒) กระบวนการแนะแนววิถีพุทธแบบ PDCA	๑) อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ๒) พละ ๕ ๓) อิทธิบาท ๔ ๔) พรหมวิหารธรรม	เวลาที่ใช้ ๓ ชั่วโมง วิธีการดำเนินการ ๑) ผู้นำการอบรมนำเสนอองค์ความรู้แนวทางในการประยุกต์หลักธรรมสู่การปฏิบัติงานแนะแนว ๒) ผู้รับการอบรมแบ่งกลุ่มระดมความคิดที่ได้จากการนำเสนอองค์ความรู้

วัตถุประสงค์	สาระสำคัญ	หลักธรรม	ลักษณะสื่อที่ใช้
๓) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ			๓) ผู้รับการอบรมนำเสนอขั้นตอนในการนำกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติจริง ๔) ผู้นำการอบรมและผู้เข้ารับการอบรมช่วยกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้ สื่อที่ใช้ ๑) Power Point ๒) กระดาษ A4 ๓) VDO “การบูรณาการพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ – พระพรหมบัณฑิต” https://www.youtube.com/watch?v=4_1PG0HgSlw การประเมินผล ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนา ๒) การสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

๔.๓ ผลการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

๔.๓.๑ เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

การจัดตั้งเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย เป็นเครือข่ายที่มีความมุ่งหวังให้สมาชิกที่เป็นครูที่ทำหน้าที่ได้ผนึกกำลังกันเพื่อให้แต่ละโรงเรียนสามารถดำเนินงานในโรงเรียนของตนให้บรรลุเป้าหมาย โดยมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับงานแนะแนววิิพทุธ ประสานงานการช่วยเหลือแหล่งความรู้ การให้ข้อเสนอแนะ และทรัพยากรบุคคล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเครือข่าย โดยมีสมาชิกเครือข่ายร่วมดำเนินการประกอบด้วย

แผนภาพที่ ๔.๑ เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธฯ

๔.๓.๒ แนวทางการดำเนินการเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธฯ

เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิิพทุธ เป็นเครือข่ายที่หวังเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการแนะแนววิิพทุธ ให้ครูแนะแนว หรือ บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ได้เห็นคุณค่าของการ

ดำเนินงานแนะแนว เป็นผู้มีกัลยาณมิตรในใจ มีพรหมวิหารธรรม และมีคุณธรรมอื่น ๆ ที่จะช่วยให้ครูที่ทำงานแนะแนวได้ทำงานอย่างมีความสุข การดำเนินการเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธให้มีความเข้มแข็งได้ ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

๑) **การกำหนดประเด็นการสร้างเครือข่ายให้ชัดเจน** การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ได้กำหนดประเด็นของการทำงานแนะแนว ของครูแนะแนว หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นผู้รับผิดชอบงานแนะแนว ได้มองเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของการเป็นแนะแนว ที่มีการทำงานตามขอบข่ายการแนะแนวทั้ง ๓ ด้าน และการให้บริการแนะแนวทั้ง ๕ บริการ ที่มีหลักธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานนั้น ๆ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาจึงได้ริเริ่มการตั้งเครือข่ายกระบวนการแนะแนวเพื่อสิ่งนี้

๒) **วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้** ปัญหาของกระบวนการแนะแนวที่เกิดขึ้น ในสถานศึกษามีครูแนะแนวจำนวนไม่มาก ไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ไม่มีปฏิสัมพันธ์กันของผู้ทำหน้าที่แนะแนว อาจจะมองว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ ทำให้ละเลย ไม่เต็มที่กับการทำงาน สาเหตุเกิดอาจเกิดจากการไม่เห็นความสำคัญของงานแนะแนว ที่เป็นงานด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนให้ความสำคัญกับงานวิชาการมากกว่า ทำให้เกิดผลกระทบกับกระบวนการแนะแนว ที่เป็นการช่วยเหลือด้านสภาพจิตใจของนักเรียนลดลง

๓) **กำหนดกลุ่มเป้าหมาย** การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีศูนย์ประสานอยู่ที่ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา และมีสมาชิกเป็นครูแนะแนว หรือครูที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานแนะแนว ที่สนใจในกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เบื้องต้น มีสมาชิก ๔ จังหวัด ๕ โรงเรียน ประกอบด้วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑”, โรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒ จังหวัดปทุมธานี มี ๑ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดอ่างทอง ๑ โรงเรียน คือ โรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตามณี” และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๑ โรงเรียน คือ โรงเรียนประจวบวิทยาลัย

๔) **มีเป้าหมายชัดเจน** เพื่อให้ครูแนะแนวได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ และมีความมั่นใจในความสามารถของตน ในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ เพื่อเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถแก้ไขปัญหาอย่างถาวรยั่งยืนได้

๕) **กลุ่มเป้าหมายที่อยากขับเคลื่อน** กลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ทางศูนย์ประสาน คือ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยากขับเคลื่อนงานกระบวนการแนะแนววิถีพุทธให้เป็นรู้จัก คือ กลุ่มครูแนะแนวใน

สถานศึกษาทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้ครูแนะแนวได้มีกระบวนการการแนะแนววิถีพุทธ ที่สามารถทำให้ครูแนะแนวได้เห็นคุณค่าของการแนะแนววิถีพุทธ และช่วยเหลือนักเรียนให้พ้นทุกข์ได้

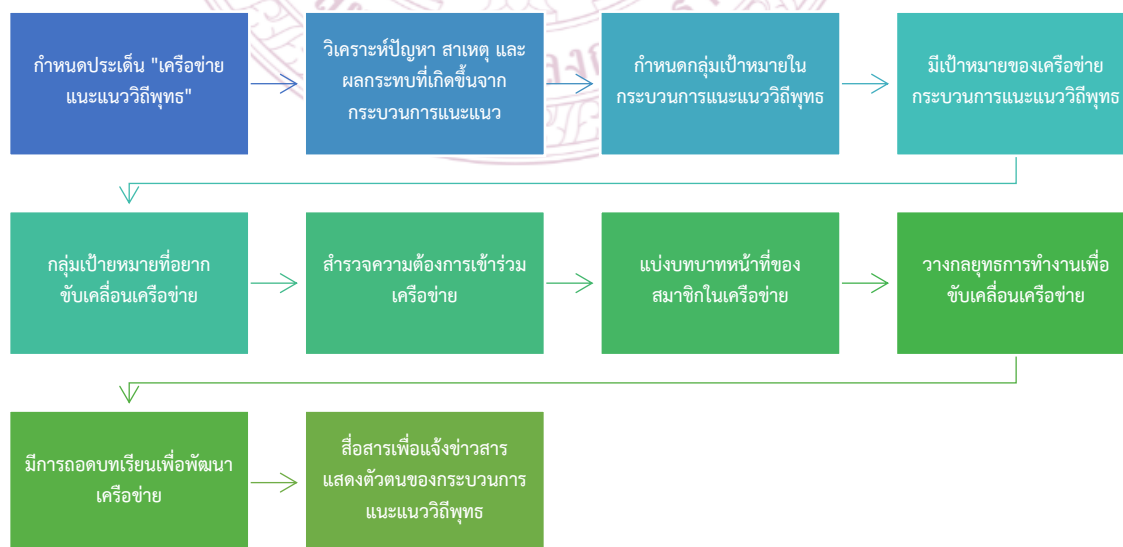
๖) สำรวจความต้องการ มีการสำรวจความต้องการการเข้าร่วมเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธจากสถาบันการศึกษาต่างๆ

๗) แบ่งบทบาทหน้าที่ เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย โดยการเลือกประธานเครือข่าย รองประธานเครือข่าย และสมาชิก พร้อมทั้งมีการตกลงมอบหมายภาระหน้าที่เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายทุกท่าน ได้ช่วยกันขับเคลื่อนเครือข่ายให้ขยายยิ่งขึ้น

๘) วางกลยุทธ์การทำงาน มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ครูแนะแนวจากสถาบันการศึกษาต่างๆ และองค์กรอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินการกระบวนการแนะแนว ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

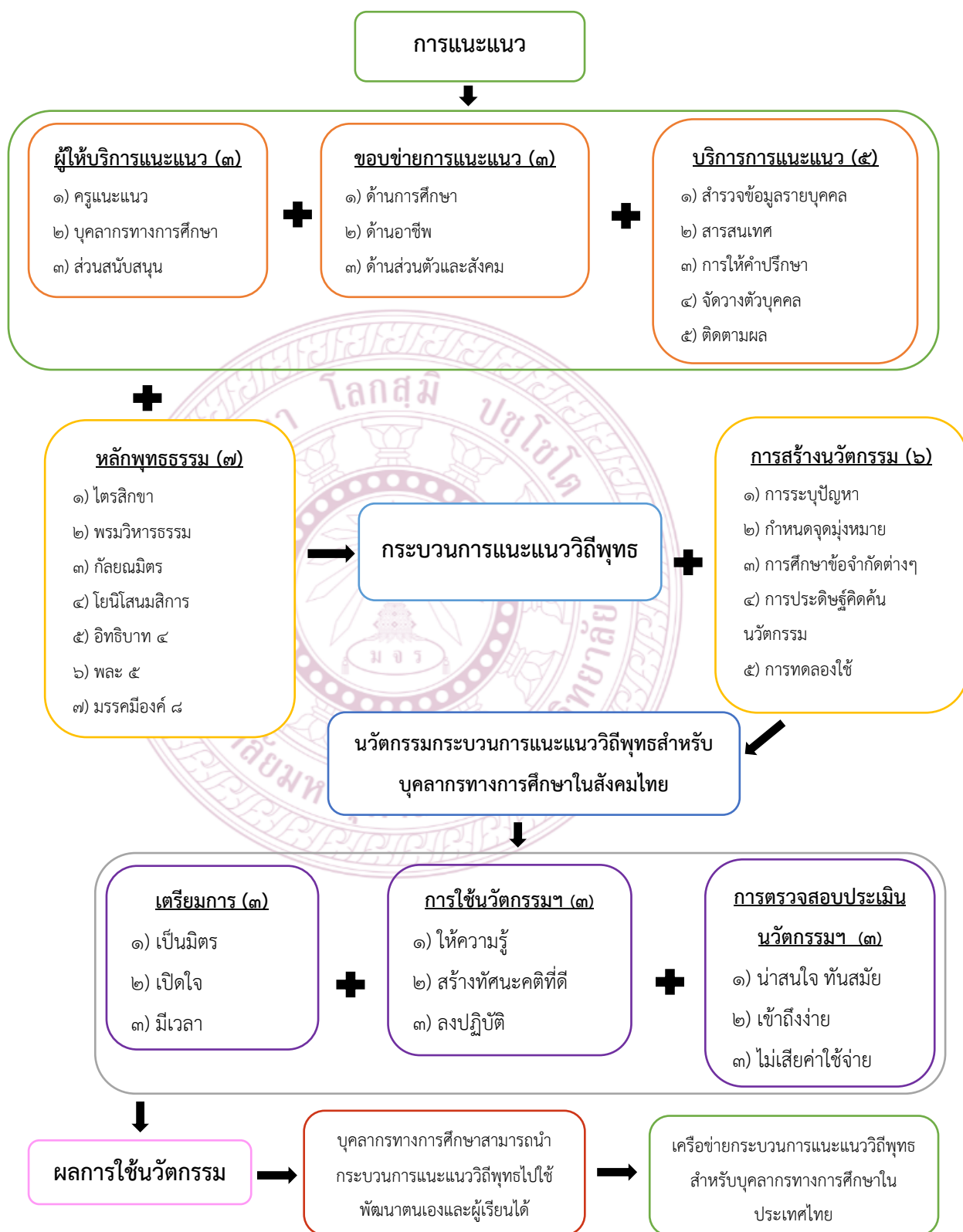
๙) มีการถอดบทเรียน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม จัดกิจกรรม ที่มีการลงมือปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนร่วมกัน จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เพื่อจะนำมาพัฒนากิจกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธให้ดียิ่งขึ้น

๑๐) สื่อสาร แสดงตัวตน มีการติดต่อสื่อสาร ในเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีการสื่อสารกันผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในเครือข่ายได้ทราบ และประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนครูแนะแนวจากโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศเข้าร่วมเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

แผนภาพที่ ๔.๒ การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการแนะแนววิถีพุทธฯ ๑๐ ขั้นตอน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้การวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาในกรุงเทพมหานคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดสงขลา โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการถอดองค์ความรู้ ได้แก่ ศูนย์แนะแนวต้นแบบ ๔ จังหวัด ๔ โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง สำหรับทดลอง ๑๘ รูป/คน สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๘ รูป/คน สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน ๑๒ รูป/คน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคณะผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

๑. การสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

๑.๑ สภาพการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

การพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาตามศักยภาพของตนในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ^๑ และพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้เพราะการแนะแนวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เต็มตามศักยภาพ เพื่อให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมมีภูมิคุ้มกัน มีความพอเพียง มีความสุข มีคุณลักษณะของพลเมืองไทยที่ดี โดยให้ทุกส่วนทุกฝ่ายของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้การดำเนินงานแนะแนวจะครอบคลุมผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ^๒ กระบวนการแนะแนวเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง รู้ขอบเขตความสามารถของตน เห็นคุณค่าของตน มีทักษะและวิจารณญาณในการ ตัดสินและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างฉลาด และวางแนวทางการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและรู้เท่าทัน สามารถ ปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นสมาชิกที่ดี มีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม^๓

แผนพัฒนาการแนะแนวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) ซึ่งมีวิสัยทัศน์การแนะแนวให้นักเรียนมีสมรรถนะด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม มีสุขภาวะที่ดี มีทักษะชีวิตและทักษะที่สำคัญจำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๑) พันธกิจการแนะแนว ๒) เป้าหมายการแนะแนว

๑.๑.๑ ขอบข่ายการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย แนะแนวเป็นงานบริการแนะแนวในโรงเรียนที่มุ่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ เป็นงานที่มีขอบข่ายการแนะแนวที่ชัดเจน ๓ ด้าน

^๑ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การแนะแนวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^๓ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕

๑) **การแนะแนวด้านการศึกษา** การแนะแนวด้านการศึกษา เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน การวางแผนการจัดการการเรียนรู้ ช่องทางและการเลือกศึกษาต่อ ตลอดจนการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๒) **การแนะแนวด้านอาชีพ** การแนะแนวด้านอาชีพ เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงาน รับรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพ ตัดสินใจและวางแผนด้านอาชีพ การเตรียมความพร้อมและพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีทักษะในการประกอบอาชีพ

๓) **การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม** การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม เป็นการรู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง การรู้จักปรับตัวและแก้ปัญหา การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม เพื่อให้มีบุคลิกภาพ สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี

๔.๑.๒ **การบริการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย** การบริการแนะแนวยังต้องประกอบไปด้วยกระบวนการของการให้บริการในแต่ละด้านทั้งหมด ๕ บริการ

๑) **บริการเก็บข้อมูลส่วนบุคคล** การแนะแนวที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึง ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยใช้กระบวนการรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น

๒) **บริการสารสนเทศ** งานเผยแพร่ข่าวสารความรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษา อาชีพและสังคมอย่างกว้างขวางสามารถนำความรู้ในด้านการศึกษาและอาชีพไปพิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษา การประกอบอาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๓) **บริการให้คำปรึกษา** การพูดคุยกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การป้องกันปัญหา ตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาในสิ่งที่ตนเองปรารถนาอย่างเหมาะสม โดยผู้รับบริการให้คำปรึกษาพร้อมที่รับผลที่จะเกิดขึ้นตามมา หลังจากการตัดสินใจกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของตน

๔) **บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service)** คือบริการที่จัดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนทางด้านการเพิ่มพูนประสบการณ์ การได้รับการส่งเคราะห์ตามควรแก่กรณี เป็นงานที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการฝึกฝนหรือการช่วยเหลือ ขณะที่อยู่ในสถานศึกษาหรือเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว

๕) ติดตามผลและประเมินผล

บริการวิจัย คืองานวิจัยและการติดตามผลการดำเนินงานการจัดบริการต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) งานติดตามผล เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจัดบริการแนะแนวและนำผลมาสรุปให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

(๒) งานประเมินผล เป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนินโครงการแนะแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

๑.๑.๓ บุคลากรทางการศึกษา/ครูแนะแนว

๑. มีจรรยาบรรณวิชาชีพ เคารพสิทธิและไม่แสวงผลประโยชน์จากผู้รับบริการ รักษาความลับของผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ต้องยอมรับความสามารถของตนเอง รักษามาตรฐานของการให้บริการ ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ มีการพัฒนาตนเองให้ทันกับยุคสมัย มีความเอาใจใส่ช่วยเหลือด้วยความเป็นธรรมแก่ทุกคนโดยปราศจากอคติ มีความยอมรับและศรัทธาในวิชาชีพ เต็มใจให้บริการบนฐานของความแตกต่างของผู้รับบริการ

๒. มีความรู้ ความเข้าใจ ในวิชาชีพ มีความเข้าใจในมนุษย์ตามหลักจิตวิทยา เข้าใจกระบวนการจิตวิทยาแนะแนวทั้ง ๕ บริการ คือ รู้จักข้อมูลผู้รับบริการ ให้บริการข้อมูลสารสนเทศ รู้จักการจัดวางตัวบุคคลให้ตรงตามความรู้ ความสามารถ ตามอัตภาพของผู้รับบริการ ให้คำปรึกษาได้อย่างมีกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักการทางจิตวิทยา และคอยติดตามผลการให้บริการจากผู้รับบริการ

๓. เจตคติที่ดีต่องานบริการ มีทัศนคติในทางบวกต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อผู้รับบริการ และต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๔. มีบุคลิกภาพดี เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดี มีอารมณ์มั่นคง เบิกบานแจ่มใส มีความคิดเชิงบวก เป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน ทั้งการดำเนินชีวิตที่พอเพียง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุ มีผล

๕. มีคุณธรรม มีลักษณะที่เป็นมิตร น่าเข้าใกล้ เป็นที่พึ่งได้ สื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเมื่อเข้าไปรับบริการ มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ และอดทน ต่อการให้บริการ

๒. พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

นวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เป็นนวัตกรรมที่เป็นกระบวนการ พัฒนาต่อยอดงานแนะแนวที่ดำเนินการอยู่ให้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่ามากขึ้นโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับการดำเนินงานแนะแนว ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอในรูปแบบชุดฝึกอบรมที่มีรายละเอียดของเนื้อหา เอกสาร และกิจกรรมที่ใช้ในการอบรม โดยมีโครงสร้างหัวข้อเนื้อหาในแต่ละโมดูล ประกอบด้วย **ชื่อโมดูล** ในการอบรมเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูแนะแนววิถีพุทธ ประกอบด้วยโมดูลการฝึกอบรม ๖ โมดูล ซึ่งครอบคลุมองค์ความรู้ในการดำเนินงานกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ โดยกำหนดชื่อโมดูลตามความเหมาะสมของเนื้อหา ดังนี้

โมดูลที่ ๑ คุณค่าของงานแนะแนววิถีพุทธ

โมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ

โมดูลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ

โมดูลที่ ๔ ขอบข่ายงานแนะแนววิถีพุทธ

โมดูลที่ ๕ บริการแนะแนววิถีพุทธ

โมดูลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

๓. การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย มีจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ ให้กับโรงเรียนในเครือข่ายประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” ๒) โรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒ ๓) โรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตามณี” ๔) โรงเรียนวัดแสงสรณ์ ๕) โรงเรียนวัดแสงสรณ์ ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้การแนะแนววิถีพุทธ และแนวทางการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ โดยการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการการสร้างเครือข่ายฯ กิจกรรมการบรรยายและการระดมความคิด ๓ กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ

กิจกรรมที่ ๒ ระดมความคิดกับกัลยณมิตรแนะแนววิधिพุทธ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมมือการทำงานแนะแนว
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำเสนอความคิดในการสร้างเครือข่ายแนะแนววิधिพุทธ
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการแนะแนว

กิจกรรมที่ ๓ ประสานงาน ประสานใจ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำเสนอความคิดในการสร้างความร่วมมือในเครือข่ายแนะแนววิधिพุทธ

เครือข่ายจะต้องเน้นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงกันจากจุดเล็ก ๆ ขยายไปใหญ่ขึ้นสามารถพิจารณาการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิधिพุทธของบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ได้ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) **ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างตัวผู้นำ** เป็นกระบวนการแรกที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการสร้างเครือข่าย โดยการก่อตั้งเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิधिพุทธ เริ่มต้นจาก ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เห็นความสำคัญของการกระบวนการแนะแนววิधिพุทธที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งในการทำงานของครูแนะแนวทุกท่านนั้นล้วนมีองค์ธรรมเป็นส่วนประกอบของการให้บริการแนะแนวแก่นักเรียน ครูแนะแนว หรือครูที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แนะแนว เป็นผู้ที่มีคุณธรรมในตัว เป็นผู้ที่มีความศรัทธากับการช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถพ้นจากความทุกข์ที่กำลังประสบพบเจอได้ตามความสามารถ ตามอัตภาพของตน จึงได้เกิดเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิधिพุทธขึ้นมา

๒) **ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างจิตสำนึกในการอยู่อย่างเครือข่าย** เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการแนะแนววิधिพุทธ โดยผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการแล้วก่อให้เกิดประโยชน์กับการทำงานของครูที่ดี รักในการเป็นครูแนะแนวมากขึ้น พร้อมจะช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเต็มกำลังความสามารถของครู จนนำไปสู่การยอมรับ

๓) **ขั้นตอนที่ ๓ การแสวงหาสมาชิกของเครือข่าย** จะต้องมีวิธีการที่จะแพร่ขยายและแสวงหาสมาชิกใหม่ของเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิधिพุทธ มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของครูแนะแนว คุณครูผู้สอน จนกระทั่งถึงผู้บริหารกับหน่วยงานภายนอก เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายประสบผลสำเร็จ รวมไปถึงการนำเอาองค์กรเครือข่ายอื่น ๆ เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมจนเกิดความสัมพันธภาพที่ดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน

การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีองค์ประกอบของเครือข่าย ดังนี้

๑. สมาชิกในการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีครูแนะแนวในสถานศึกษาที่สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ๕ โรงเรียน ประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” ๒) โรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒ ๓) โรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตามณี” ๔) โรงเรียนวัดแสงสรรค์ ๕) โรงเรียนประจวบวิทยาลัย

๒. ผู้ประสานงานเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีสามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปได้ตามวัตถุประสงค์ จึงมีศูนย์ประสานงานเครือข่าย อยู่ที่ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. วัตถุประสงค์ ของเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม ๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ ๓) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ

แนวทางการจัดการการเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ในการจัดการเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธนั้น มี ๑) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย มีประธาน รองประธาน สมาชิก และเลขานุการเครือข่าย ๒) มีการทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับสมาชิกในเครือข่าย ๓) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม จัดกิจกรรม ที่มีการลงมือปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การติดต่อสื่อสาร ในเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีการสื่อสารกันผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในเครือข่ายได้ทราบ ๕) การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการจัดโครงการต่าง ๆ เพิ่มเติม เพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถประชาสัมพันธ์เพื่อหาสมาชิกเข้ามาเพิ่มในเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ๖) มีความเสมอภาค สมาชิกเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนให้กระบวนการแนะแนววิถีพุทธให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ได้รับการยอมรับ ๗) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีซึ่งกันการทำกิจกรรมเครือข่าย

ผลที่จะเกิดจากเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และการทำงานกิจกรรม ก่อให้เกิดผลกับ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้บริการ ๑) บุคลากรทางการศึกษา ๒) กลุ่มผู้รับบริการ

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย มีประเด็นนำมาอภิปรายผลดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย สภาพการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย

การพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาตามศักยภาพของตนในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ^๔ และพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้เพราะการแนะแนวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เต็มตามศักยภาพ เพื่อให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมมีภูมิคุ้มกัน มีความพอเพียง มีความสุข มีคุณลักษณะของพลเมืองไทยที่ดี โดยให้ทุกส่วนทุกฝ่ายของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้การดำเนินงานแนะแนวจะครอบคลุมผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ^๕ กระบวนการแนะแนวเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง รู้ขอบเขตความสามารถของตน เห็นคุณค่าของตน มีทักษะและวิจารณญาณในการ ตัดสินและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างฉลาด และวางแนวทางการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและรู้เท่าทัน สามารถ ปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นสมาชิกที่ดี มีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม^๖

แผนพัฒนาการแนะแนวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) ซึ่งมีวิสัยทัศน์การแนะแนวให้นักเรียนมีสมรรถนะด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม มีสุขภาวะที่ดี มี

^๔ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การแนะแนวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

^๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕

ทักษะชีวิตและทักษะที่สำคัญจำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๑) พันธกิจการแนะแนว ๒) เป้าหมายการแนะแนว

ขอบข่ายการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย แนะแนวเป็นงานบริการแนะแนวในโรงเรียนที่มุ่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ เป็นงานที่มีขอบข่ายการแนะแนวที่ชัดเจน ๓ ด้าน

๑) การแนะแนวด้านการศึกษา การแนะแนวด้านการศึกษา เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน การวางแผนการจัดการการเรียนรู้ ช่องทางและการเลือกศึกษาต่อ ตลอดจนการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๒) การแนะแนวด้านอาชีพ การแนะแนวด้านอาชีพ เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงาน รับรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพ ตัดสินใจและวางแผนด้านอาชีพ การเตรียมความพร้อมและพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีทักษะในการประกอบอาชีพ

๓) การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม เป็นการรู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง การรู้จักปรับตัวและแก้ปัญหา การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม เพื่อให้มีบุคลิกภาพ สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี

๔.๑.๒ การบริการแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย การบริการแนะแนวก็ยังต้องประกอบไปด้วยกระบวนการของการให้บริการในแต่ละด้านทั้งหมด ๕ บริการ

๑) บริการเก็บข้อมูลส่วนบุคคล การแนะแนวที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึง ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยใช้กระบวนการรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น

๒) บริการสารสนเทศ งานเผยแพร่ข่าวสารความรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษา อาชีพและสังคมอย่างกว้างขวางสามารถนำความรู้ในด้านการศึกษาและอาชีพไปพิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษา การประกอบอาชีพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๓) บริการให้คำปรึกษา การพูดคุยกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การป้องกันปัญหา ตัดสินใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาในสิ่งที่ตนเองปรารถนาอย่างเหมาะสม โดยผู้รับบริการให้คำปรึกษาพร้อมที่รับผลที่จะเกิดขึ้นตามมา หลังจากการตัดสินใจกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของตน

๔) บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service) คือบริการที่จัดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนทางด้านการเพิ่มพูนประสบการณ์ การได้รับการส่งเคราะห์ตามควรแก่กรณี เป็นงานที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการฝึกฝนหรือการช่วยเหลือ ขณะที่อยู่ในสถานศึกษาหรือเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว

๕) ติดตามผลและประเมินผล

บริการวิจัย คืองานวิจัยและการติดตามผลการดำเนินงานการจัดบริการต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) งานติดตามผล เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจัดบริการแนะแนวและนำผลมาสรุปให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

(๒) งานประเมินผล เป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนินโครงการแนะแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

บุคลการทางการศึกษา/ครูแนะแนว

๑. มีจรรยาบรรณวิชาชีพ เคารพสิทธิและไม่แสวงผลประโยชน์จากผู้รับบริการ รักษาความลับของผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ต้องยอมรับความสามารถของตนเอง รักษามาตรฐานของการให้บริการ ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ มีการพัฒนาตนเองให้ทันกับยุคสมัย มีความเอาใจใส่ช่วยเหลือด้วยความเป็นธรรมแก่ทุกคนโดยปราศจากอคติ มีความยอมรับและศรัทธาในวิชาชีพ เต็มใจให้บริการบนฐานของความแตกต่างของผู้รับบริการ

๒. มีความรู้ ความเข้าใจ ในวิชาชีพ มีความเข้าใจในมนุษย์ตามหลักจิตวิทยา เข้าใจกระบวนการจิตวิทยาแนะแนวทั้ง ๕ บริการ คือ รู้จักข้อมูลผู้รับบริการ ให้บริการข้อมูลสารสนเทศ รู้จักการจัดวางตัวบุคคลให้ตรงตามความรู้ ความสามารถ ตามอัตภาพของผู้รับบริการ ให้คำปรึกษาได้อย่างมีกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักการทางจิตวิทยา และคอยติดตามผลการให้บริการจากผู้รับบริการ

๓. เจตคติที่ดีต่องานบริการ มีทัศนคติในทางบวกต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อผู้รับบริการ และต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๔. มีบุคลภาพดี เป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี มีอารมณ์มั่นคง เบิกบานแจ่มใส มีความคิดเชิงบวก เป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน ทั้งการดำเนินชีวิตที่พอเพียง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุ มีผล

๕. มีคุณธรรม มีลักษณะที่เป็นมิตร น่าเชื่อถือ เป็นที่พึ่งได้ สื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ ให้เกิด

ความรู้สึกรอบรู้เมื่อเข้าไปรับบริการ มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ และอดทน ต่อการให้บริการ ซึ่งผลการวิจัยในเบื้องต้นสอดคล้องกับ **วนัญญา แก้วแก้วปาน**^๗ การวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดบริการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ๑) ศึกษาลักษณะการจัดบริการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ และ ๒) เสนอแนวทางการจัดบริการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ครั้งนี้ได้แก่ ครูแนะแนว ครูแนะแนวดีเด่น ผู้เชี่ยวชาญงานแนะแนวจากกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์ผู้สอนแนะแนวในมหาวิทยาลัย และตัวแทนผู้เรียน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า มีการจัดบริการแนะแนวต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เป็นลักษณะกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพของตนเองใน ๕ ลักษณะการบริการ ดังนี้ ๑) บริการสำรวจข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล ๒) บริการสารสนเทศ ๓) บริการให้การปรึกษา ๔) บริการจัดวางตัวบุคคล และ ๕) บริการติดตามผล ส่วนแนวทางการจัดบริการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า การจัดบริการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ ๑) การกำหนดนโยบาย และการสนับสนุนด้านการแนะแนว ๒) การส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพด้านการแนะแนว ๓) การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของบุคลากรด้านงานแนะแนว ๔) การทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวที่ทันสมัย ๕) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ๖) การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแนะแนว

๒. พัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

นวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย เป็นนวัตกรรมที่เป็นกระบวนการ พัฒนาต่อยอดงานแนะแนวที่ดำเนินการอยู่ให้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่ามากขึ้นโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับการดำเนินงานแนะแนว ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอในรูปแบบชุดฝึกอบรมที่มีรายละเอียดของเนื้อหา เอกสาร และกิจกรรมที่ใช้ในการอบรม โดยมีโครงสร้างหัวข้อเนื้อหาในแต่ละโมดูล ประกอบด้วย **ชื่อโมดูล** ในการอบรมเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูแนะแนววิถีพุทธ ประกอบด้วยโมดูลการฝึกอบรม ๖ โมดูล ซึ่งครอบคลุมองค์ความรู้ในการดำเนินงานกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ โดยกำหนดชื่อโมดูลตามความเหมาะสมของเนื้อหา ดังนี้

^๗ วนัญญา แก้วแก้วปาน วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๕, หน้า ๑๑๑-๑๒๕

โมเดลที่ ๑ คุณค่าของงานแนะแนววิถีพุทธ

โมเดลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ

โมเดลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ

โมเดลที่ ๔ ขอบข่ายงานแนะแนววิถีพุทธ

โมเดลที่ ๕ บริการแนะแนววิถีพุทธ

โมเดลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ สอดคล้องกับ **ชวน ภารังกุล**^๔ ได้ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตกผลการวิจัยพบว่า ๑) นวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตก ประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ คือ (๑) ภาวะผู้นำ (๒) การพัฒนานวัตกรรม (๓) การกระจายอำนาจ (๔) การวางแผน (๕) การจัดการความรู้ (๖) การใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (๗) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (๘) การยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญและ (๙) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ๒) องค์ประกอบนวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตก เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยกลุ่มตัวแปรอิสระ ได้แก่ ภาวะผู้นำการพัฒนานวัตกรรม การกระจายอำนาจ การวางแผน การจัดการความรู้ การใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๓. การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย มีจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ ให้กับโรงเรียนในเครือข่ายประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” ๒) โรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒ ๓) โรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตตามณี” ๔) โรงเรียนวัดแสงสรรค์ ๕) โรงเรียนวัดแสงสรรค์ ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้การแนะแนววิถีพุทธ และแนวทางการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ โดยการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการการสร้างเครือข่ายฯ กิจกรรมการบรรยายและการระดมความคิด ๓ กิจกรรม ดังนี้

^๔ ชวน ภารังกุล, นวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาชายแดนภูมิภาคตะวันตกชวน ภารังกุล, **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

กิจกรรมที่ ๑ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ

กิจกรรมที่ ๒ ระดมความคิดกับกัลยาณมิตรแนะแนววิถีพุทธ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมมือการทำงานแนะแนว
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำเสนอความคิดในการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการแนะแนว

กิจกรรมที่ ๓ ประสานงาน ประสานใจ

มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำเสนอความคิดในการสร้างความร่วมมือในเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ

เครือข่ายจะต้องเน้นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงกันจากจุดเล็ก ๆ ขยายไปใหญ่ขึ้นสามารถพิจารณาการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธของบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ได้ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) **ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างตัวผู้นำ** เป็นกระบวนการแรกที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการสร้างเครือข่าย โดยการก่อตั้งเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เริ่มต้นจาก ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เห็นความสำคัญของการแนะแนววิถีพุทธที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งในการทำงานของครูแนะแนวทุกท่านนั้นล้วนมีองค์ธรรมเป็นส่วนประกอบของการให้บริการแนะแนวแก่นักเรียน ครูแนะแนว หรือครูที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แนะแนว เป็นผู้ที่มีคุณธรรมในตัว เป็นผู้ที่มีความศรัทธากับการช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถพ้นจากความทุกข์ที่กำลังประสบพบเจอได้ตามความสามารถ ตามอัตภาพของตน จึงได้เกิดเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธขึ้นมา

๒) **ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างจิตสำนึกในการอยู่อย่างเครือข่าย** เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ โดยผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการแล้วก่อให้เกิดประโยชน์กับการทำงานของครูที่ดี รักในการเป็นครูแนะแนวมากขึ้น พร้อมจะช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเต็มกำลังความสามารถของครู จนนำไปสู่การยอมรับ

๓) **ขั้นตอนที่ ๓ การแสวงหาสมาชิกของเครือข่าย** จะต้องมีวิธีการที่จะแพร่ขยายและแสวงหาสมาชิกใหม่ของเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของครูแนะแนว คุณครูผู้สอน จนกระทั่งถึงผู้บริหารกับหน่วยงานภายนอก เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายประสบผลสำเร็จ รวมไปถึงการนำเอาองค์กรเครือข่ายอื่น ๆ เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมจนเกิดความสัมพันธ์ภาพที่ดี มีการยอมรับซึ่งกันและกัน

การสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีองค์ประกอบของเครือข่าย ดังนี้

๑. สมาชิกในการสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีครูแนะแนวในสถานศึกษาที่สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ๕ โรงเรียน ประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” ๒) โรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒ ๓) โรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตมณี” ๔) โรงเรียนวัดแสงสรรค์ ๕) โรงเรียนประจวบวิทยาลัย

๒. ผู้ประสานงานเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีสามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปได้ตามวัตถุประสงค์ จึงมีศูนย์ประสานงานเครือข่าย อยู่ที่ ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. วัตถุประสงค์ ของเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ๑) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีมุมมองกระบวนการแนะแนววิถีพุทธอย่างเป็นองค์รวม ๒) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ ๓) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมั่นใจในความสามารถของตนในการดำเนินงานแนะแนววิถีพุทธ

แนวทางการจัดการการเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ในการจัดการเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธนั้น มี ๑) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย มีประธาน รองประธาน สมาชิก และเลขานุการเครือข่าย ๒) มีการทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับสมาชิกในเครือข่าย ๓) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการประชุม จัดกิจกรรม ที่มีการลงมือปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การติดต่อสื่อสาร ในเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีการสื่อสารกันผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในเครือข่ายได้ทราบ ๕) การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ มีแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการจัดโครงการต่าง ๆ เพิ่มเติม เพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถประชาสัมพันธ์เพื่อหาสมาชิกเข้ามาเพิ่มในเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ๖) มีความเสมอภาค สมาชิกเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนให้กระบวนการแนะแนววิถีพุทธให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ได้รับการยอมรับ ๗) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีซึ่งกันการทำกิจกรรมเครือข่าย

ผลที่จะเกิดจากเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และการทำกิจกรรม ก่อให้เกิดผลกับ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้บริการ ๑) บุคลากรทางการศึกษา ๒) กลุ่มผู้รับบริการ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ **ศิริพร ตันติยมาศ^๔** ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัด กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัด กรุงเทพมหานคร มี 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ กิจกรรมที่ทำร่วมกัน การใช้เทคโนโลยี ทักษะด้านภาวะผู้นำ ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม การติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิก องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม และบรรยากาศการมีส่วนร่วม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา หรือนวัตกรรมการบริหารการศึกษา เพื่อจะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาผู้เรียนและชุมชน และพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นคล่องตัวในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน ส่งเสริมให้มีการนำนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา มีนโยบายให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูแนะแนว ให้มีหัวใจพุทธส่งเสริมให้ครูแนะแนวได้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเครือข่ายแนะแนววิถีพุทธ เพื่อได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์การทำงานแนะแนววิถีพุทธ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาต่อยอดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาในภาวะวิกฤต ผู้บริหารควรสนับสนุนให้บุคลากรทางการศึกษาที่ทำงานแนะแนวได้จัดกิจกรรม หรือปรับการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาด้านทักษะชีวิตให้กับนักเรียน ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของงานแนะแนวมากยิ่งขึ้น

๒. การพัฒนากิจกรรมกระบวนการวิถีพุทธให้ทันกับเหตุการณ์ สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อประสิทธิภาพของนวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

๓. การสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ขยายโรงเรียนทั่วประเทศ

^๔ศิริพร ตันติยมาศ, “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัด กรุงเทพมหานคร”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550).

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการแนะแนวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ

ที่ ๙, พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๔๒.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป

การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดียจำกัด. ๒๕๔๓.

ขัตติยา วรรณสุด. ทศนคติในการปฏิบัติงานของข้าราชการ. คณะกรรมการส่งเสริมการวิจัย

จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง

จำเนียร ช่วงโชติ. การบริการปรึกษาและแนะแนวเบื้องต้น Introduction to Counseling and

จินตินันท์ บุญสถิตกุล, หลักการแนะแนว, กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการ

แนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ชม ภูมิภาค. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.

ทวีโรตมสงขลา, ๒๕๒๙.

นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๓.

นิรันดร์ จุลทรัพย์, การแนะแนวเบื้องต้น, สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕.

บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

บริษัทสหธรรมมิก, ๒๕๔๒.

บริษัทสหธรรมมิก, ๒๕๔๓.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์. **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**. กรุงเทพมหานคร :

เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชน

ท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้ และพัฒนาประชาสังคม. ๒๕๔๖.

ปิ่น มุทุกันต์. **บันทึกธรรมเนียมฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๘.

พนม ลิมอารีย์, **การแนะแนวเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

_____. **การแนะแนวเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตรธิธมโม). **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

พระเทพดิลก (ระแบบฐิตญาโณ). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร:

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **การทำงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____, **พระพุทธศาสนากับการแนะแนว**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มูลนิธิพุทธ ธรรม, พ.ศ. ๒๕๓๙.

_____. **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

_____. **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:

_____. **ความคิด แหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร:

พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). หัวใจพระพุทธศาสนา. **พุทธจักร**. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕ พฤษภาคม, ๒๕๕๐.

_____. **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

_____. **กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบัณฑิตานันทิกขุ). **งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**.

พระพุทโธษาจารย์ (พระคันธธนาจารย์). **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร:

พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๕.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ. **พระอภิธรรมปิฎก ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

พระมหาสามารถ อานนโท. **ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

พระมหาสุหิตย์ อาภากรโอบอุ้น. **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร :

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สรส. ๒๕๔๗.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข**. พระราชปัญญาภิ (สุบินเขมิโย). **ประมวลบทพระธรรมเทศนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมศาสนา, ๒๕๒๘.
พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **คู่มือปฏิบัติธรรมวันพระและวันอาทิตย์**. วัดมหาพฤฒาราม.
พรินตังกรูฟ, ๒๕๓๐.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และเพียว ยินดีสุข. **ทักษะ ๕ C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการ**
พุทธทาสภิกขุ. การงานเป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

พุทธทาสภิกขุ. **ตามรอยพระอรหันต์**. ราชบุรี: ธรรมดานิยม, ๒๕๓๐.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. **ความรู้คู่คุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

มนุษย์สัมพันธ์ เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น, ๒๕๔๓ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๒. มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘. มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘. มหาวิทยาลัย
ทักษิณ, ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช**
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **“รูปแบบของเครือข่าย”**. เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการ
ทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
๒๕๔๔. มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

รวีศรี ทรัพย์มี. **ทฤษฎีและกระบวนการให้คำปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุ
รังสรรค์ โฉมยา. **การแนะแนวในโรงเรียน : หลักจิตวิทยาสำหรับครู**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์
รังสรรค์ บุษยะมา. **การจัดการการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด. ๒๕๔๖. รามคำแหง, ๒๕๔๒. โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

ว.วชิรเมธี. **คนสาราณงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๑.

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์. **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**. **วารสาร**
วรรณิ ลิ้มอักษร. จิตวิทยาการศึกษา = Educational psychology. สงขลา: คณะศึกษาศาสตร์
วชิร ทรัพย์มี, **การแนะแนวในโรงเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, พ.ศ.
๒๕๓๑.

วันชัย ดนัยโตมโนท, **ศึกษาคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน**, พ.ศ.๒๕๓๕.

วิชัย ตันศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:

วิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ้างใน อารมณ์ ใจเที่ยง. **หลักการสอน ฉบับปรับปรุง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓.

วิทยาลัย เล่ม ๒๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วิทยาลัย, ๒๕๔๖.

วิศิษฐ์ วัชรวิญญู. **ความหมายเครือข่าย**. เชียงราย : เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “การสนทนาอย่างสร้างสรรค์” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. ๒๕๔๖.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร:

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ศิริบุรณ์ สายโกสม. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

ศึกษาศาสตร์. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๐.

ศุภาติ บุญญวงศ์. **การแนะแนวเบื้องต้น**. สงขลา : โครงการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรสวณ สุทธิเลิศอรุณ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิพัฒน์. ๒๕๔๓.

สงวนศรี วิรัชชัยสงวนศรี วิรัชชัย. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๗.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๖ .

สถิต วงศ์สุวรรณ, **จิตวิทยาแนะแนว**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงศาสตร์, พ.ศ.๒๕๓๑.

สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์. ๒๕๕๐.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อัมฺรฺฐายี). “**สัปปุริสธรรม**”หนังสืออนุสรณ์ เนื่องในสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัย และการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. ๒๕๓๕.

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, **กิจกรรมคาบแนะแนว : การสร้างนิสัยที่พึงประสงค์**,

กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ปรินต์ติ้ง, พ.ศ. ๒๕๔๒. สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

สายหยุด มีฤกษ์. **การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุคนธ์ สินธพานนท์. **นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

สุชา จันทรเฒ และ สุรางค์ จันทรเฒสุชา. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

สุรางค์ จันทวานิช, **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,

พ.ศ.๒๕๔๐.

สุรรัตน์ บุณยวันณะ. **การแนะแนวเบื้องต้น**. นครปฐม: ภาควิชาจิตวิทยาการแนะแนว คณะ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธสาวก พุทธสาวิกา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

แสง จันทร์งาม, **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๖.
 อัจฉรา จันทร์ฉาย. **นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ**, ๒๕๕๓.
 อัชรา อิบสุลลารี. **จิตวิทยาสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
 โอกาสงานฉาปนกิจศพ นายชัย. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๐๙.

(๒) บทความ/สารสังเขปออนไลน์

เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเองหมวดวิชางานชุมชน และมวลชนสัมพันธ์. **การสร้างเครือข่าย**.
 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.edupol.org/eduOrganize/eLearning/generalStaff/doc/group๑๐/๐๖/๐๑.pdf> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓].

ปรางกร เกิดมีสุข. **เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

ปรีดา ยิ่งสุขสถาพร. **Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue=> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

พัชรี เทพสุริบุรณ์. **แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๕๕๓๗๖๖> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. **เครือข่ายการเรียนรู้. สารานุกรมวิชาชีพครู**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reyn-ru>. [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. **ความหมายของนวัตกรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nia.or.th> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

สุริโย ชัยโสภณ. **ทฤษฎีการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

อาสาสมัครผู้เขียนวิกิพีเดีย. **ทฤษฎีการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/> [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

Anonymous. **นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://manmanza.blogspot.com/๒๐๑๓_๐๖_๐๑_archive.html [๒๕ กันยายน ๒๕๖๔].

books.google.co.th. **Retrieved**. [online]. แหล่งที่มา: <https://books.google.co.th/books>.

(๓) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

จารีรัตน์ ปรกแก้ว และคณะ. “โครงการศึกษา และพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการทำงาน ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชน อีสาน”. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.. ๒๕๔๖.

จินต์ เพิ่มพิทักษ์, การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นปีที่ ๑ คณะบัญชี ภาคปกติ. มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ปีการศึกษา ๒๕๕๒.

ชุมพร บุญน้อม, ทำการศึกษาผลของการใช้การแนะแนวกลุ่มต่อการพัฒนา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓, โรงเรียนบ้านซับปลากั้ง จังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๓๘.

दनัย งามมานะ, การเปลี่ยนแปลงและยุทธศาสตร์การพัฒนางานแนะแนวของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสกลนครนครพนมและมุกดาหาร, จังหวัดสกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร, พ.ศ. ๒๕๔๕.

ปราณี รามสูตร. แนวคิดในการพัฒนากิจกรรมแนะแนว. จังหวัดนนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พ.ศ. ๒๕๔๕.

ปาริฉัตร อ้นประเสริฐ, ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับ เชาวนปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนศึกษานารี, กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๔๒.

พัชรา ทศนวิจิตรวงศ์, ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา๒๕๓๙ ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา, กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๔๑.

พิสิฐ เทพไกรวัล. “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๔.

ภัทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ, ศึกษารูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตาม แนวคิด ป.อ. ปยุตโต, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๗.

มลฤดี สุวรรณมัลย์, ศึกษาผลของการสรุปความคิดรวบยอดเนื้อเรื่องระหว่าง รูปแบบที่มีต่อการ เรียนรู้ และความอดทนของการเรียนรู้เนื้อเรื่องกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของ นักเรียนที่มี แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกัน, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี พ.ศ. ๒๕๔๗.

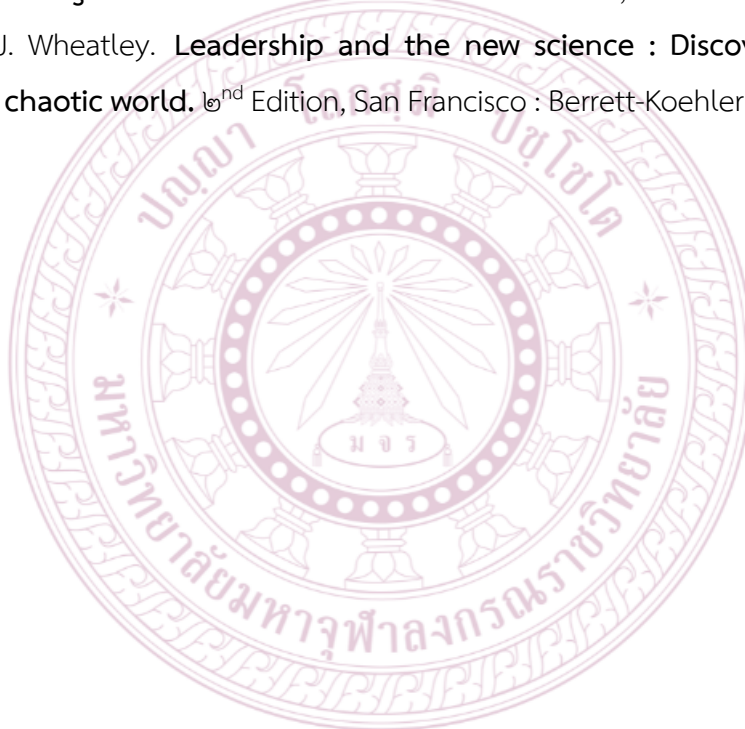
ศิริพร ตันติยศมาศ. “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัด กรุงเทพมหานคร”.ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕.

อังคณา เมตุลา, ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อการรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเอง ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสหราษฎร์รังสฤษดิ์ จังหวัดนครพนม : วิทยานิพนธ์ ศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต, (การแนะแนว). จังหวัดนนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

A. Arbuckle, “ A Study of facilitating Continued Implementation of Educational change” Dissertaion Abstracts International ๓๘, ๑๙๗๗.

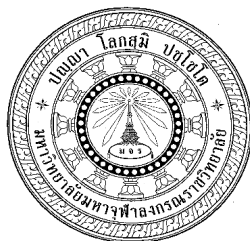
Margaret J. Wheatley. Leadership and the new science : Discovering order in a chaotic world. ๒nd Edition, San Francisco : Berrett-Koehler Publishers, ๑๙๙๙.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะ แนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย Process Development and Network building of Guidance Process Buddhist for Educational Personnel in Thailand Society.

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อการสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนวต้นแบบในประเทศไทย
๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
๓. เพื่อสร้างเครือข่ายกระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทย

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำถามการสัมภาษณ์

ข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ จะนำไปใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยเท่านั้น โดยจะไม่นำข้อมูลไป เผยแพร่ต่อสาธารณชนในกรณีใดทั้งสิ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะถูกทำลายทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดตามกระบวนการวิจัย

ส่วนที่ ๑ : ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ / สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ผู้ให้สัมภาษณ์

เบอร์โทรศัพท์-.....-.....

วัน / เดือน / ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ คำถามการสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย ควรมีลักษณะเด่นอย่างไร

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษา มีประการใดบ้าง

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยควรมีรูปแบบการจัดการศึกษาอย่างไร

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

.....

.....

๕. การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เชื่อมโยงไปสู่การสร้างเครือข่ายการแนะแนววิพุทธ ในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างไร

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ในการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย
คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

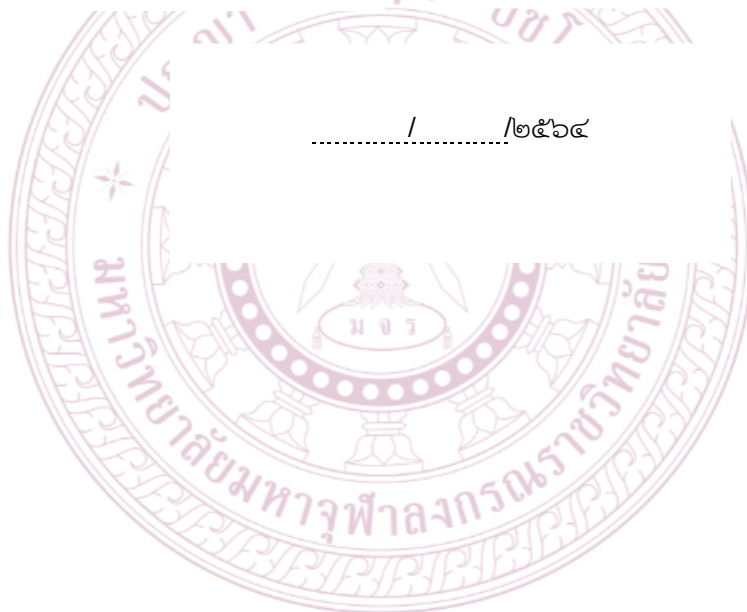
ผู้ให้การสัมภาษณ์

...../...../.....

ผู้ทำการสัมภาษณ์

...../...../.....

...../...../๒๕๖๔

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน ครูศรัณกรณ์ พลอยนิลเพชร โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูวิกรม ตั้งกิจเจริญพงษ์ โรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปญโญ, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๕

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปญโญ, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๕

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูกนกพร นิลแพทย์ โรงเรียนลำปางกัลยาณี

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. ไทโร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. ไทโร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูกาญจนา บัวคำ โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูณัชชา อินทร โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จ.เชียงใหม่

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูพรอรุณ สืบแต่จ้อย โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูนาฏศิลป์ คชประเสริฐ โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑”

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูสะอาด ชัชวาลยางกุล โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๔๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูสุภาภรณ์ ภูติ โรงเรียนเส้าให้ "วิมลวิทยานุกูล" จ.สระบุรี

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรบุญโญ, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรบุญโญ, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูศานตมล แสงพล โรงเรียนธรรมศาสตร์คลองหลวงวิทยาคม

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๕

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๕

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบึงนาราง
จังหวัดพิจิตร ๓๖๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน คุณครูวราณี ศโรภาส สัมภาษณ์ โรงเรียนสตรีวัดอัมรินทร์

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วน จักได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดต่อไป ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์แจ้งวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์กับผู้ประสานงาน พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร. ๐๖๓ ๑๙๗ ๓๖๕๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ภาคผนวก ค.

หนังสือเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่ม

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติโครงการเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิเทศสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิเทศ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่า ดร.ครรชิต แสนอุบล เป็นผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้ ดร.ครรชิต แสนอุบล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิเทศสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
 จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติโครงการเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน คณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิจัยพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่า ผศ.ดร.ภริมา วนิธาสถิตยกุล เป็นผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติให้ ผศ.ดร.ภริมา วนิธาสถิตยกุล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์บุคลากรเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่า รศ.กรกฏา นักคัม เป็นผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ รศ.กรกฏา นักคัม เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สาระ มุขดี

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์กาญจนา บัวคำ

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๔

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๕๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์พิชญ์มนต์ ลีกำเนิดไทย

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน รศ.ดร.นิรนาท แสนสา ประธานสาขาศึกษาศาสตร์ มสธ.

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุนมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์วิภา เกตุเทพา

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์ไชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๑๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.ฐิติวัธน์ สุขป้อม คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: 9254056740 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘
 พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

โทร. ๐๖๓ ๒๑๔ ๖๕๑๘

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๐๑

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรียน **ดร.นิรุต ป้องสีดา**

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤทธิ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: ๙๒๕๔๐๕๖๗๔๐ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ดร.สายหยุด มีฤทธิ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว	โทร.	๐๖๓ ๒๑๔ ๖๕๑๘
ที่	อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๐๑	วันที่	๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
เรื่อง	อาราธนาเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย		

นมัสการ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, ผศ.ดร.

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างดี จึงขออาราธนาท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: ๙๒๕๔๐๕๖๗๔๐ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว โทร. ๐๖๓ ๒๑๔ ๖๕๑๘

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/ว ๐๐๑

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง อารารณาเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

ด้วยข้าพเจ้า ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัย พิจารณแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาและการแนะแนวเป็นอย่างยิ่ง จึงขออารารณาท่านเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ผ่านระบบประชุมออนไลน์ โปรแกรม Zoom ID: ๙๒๕๔๐๕๖๗๔๐ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลงานวิจัย ในการพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดทราบและขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุมกลุ่มตามวันดังกล่าว ทั้งนี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๔๓

Press Esc Full screen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญครูแนะแนวเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ ๑ ฉบับ
๒. แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม ๑ ฉบับ

ด้วย ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิิพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิิพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น

ในการนี้ ขอเรียนเชิญครูแนะแนว หรือดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา เข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติ “กระบวนการแนะแนววิิพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” **จำนวน ๒ ท่าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย** ในวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง วันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม อาคาร ๗๒ ปี พระวิสุทธาธิบดี (อาคารหอฉันชั้น ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามกำหนดการที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๔๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญครูแนะแนวเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับ
 บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนปณิธานเด็กดี ๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ ๑ ฉบับ
 ๒. แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม ๑ ฉบับ

ด้วย ดร.สายหยุด มีฤทธิ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา
 กระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อ
 พัฒนาระบบการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้
 อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น

ในการนี้ ขอเรียนเชิญครูแนะแนว หรือดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา เข้าร่วมประชุมทาง
 วิชาการเชิงปฏิบัติ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”
จำนวน ๒ ท่าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง วันอาทิตย์ที่ ๑๓
 พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม อาคาร ๗๒ ปี
 พระวิสุทธิธำมณี (อาคารหอฉันชั้น ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามกำหนดการที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤทธิ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤทธิ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา, ดร. โทร ๐๖๓-๑๙๗-๓๖๕๙

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๒๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญครูแนะแนวเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑”

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ ๑ ฉบับ
๒. แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม ๑ ฉบับ

ด้วย ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น

ในการนี้ ขอเรียนเชิญครูแนะแนว หรือดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา เข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” จำนวน ๒ ท่าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง วันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม อาคาร ๗๒ ปี พระวิสุทธิธำมณี (อาคารหอฉันชั้น ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามกำหนดการที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
www.mcu.ac.th

๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญครูแนะแนวเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการแนะแนววิเทศสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตามณี”

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ ๑ ฉบับ
๒. แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม ๑ ฉบับ

ด้วย ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิเทศสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิเทศ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิเทศไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น

ในการนี้ ขอเรียนเชิญครูแนะแนว หรือดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา เข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติ “กระบวนการแนะแนววิเทศสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” จำนวน ๒ ท่าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง วันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม อาคาร ๗๒ ปี พระวิสุทธาธิปัตติ (อาคารหอฉันชั้น ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามกำหนดการที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤกษ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ที่ อว ๘๐๐๓.๒/๐๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐-๕
 www.mcu.ac.th

๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญครูแนะแนวเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย”

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์ทอง “จินตมณี”

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ ๑ ฉบับ

๒. แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม ๑ ฉบับ

ด้วย ดร.สายหยุด มีฤทธิ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” เพื่อพัฒนากระบวนการแนะแนววิถีพุทธ และเป็นสร้างเครือข่ายการนำกระบวนการวิถีพุทธไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น

ในการนี้ ขอเรียนเชิญครูแนะแนว หรือดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา เข้าร่วมประชุมทางวิชาการเชิงปฏิบัติ “กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” จำนวน ๒ ท่าน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในวันเสาร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึง วันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม อาคาร ๗๒ ปี พระวิสุทธิธำมณี (อาคารหอฉันชั้น ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามกำหนดการที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สายหยุด มีฤทธิ์)

หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

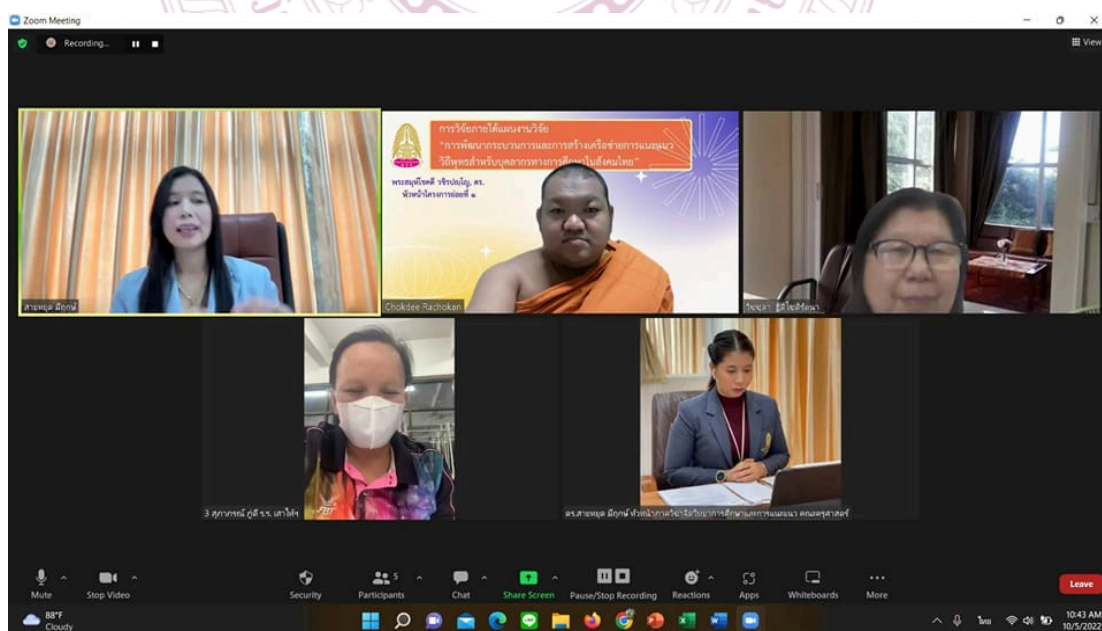
ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มจร

ดร.สายหยุด มีฤทธิ์ โทร. ๐๖๓-๒๑๔-๖๕๑๘

พระสมห์โชคดี วชิรปณฺโณ, ดร. โทร ๐๖๓-๑๔๗-๓๖๕๙

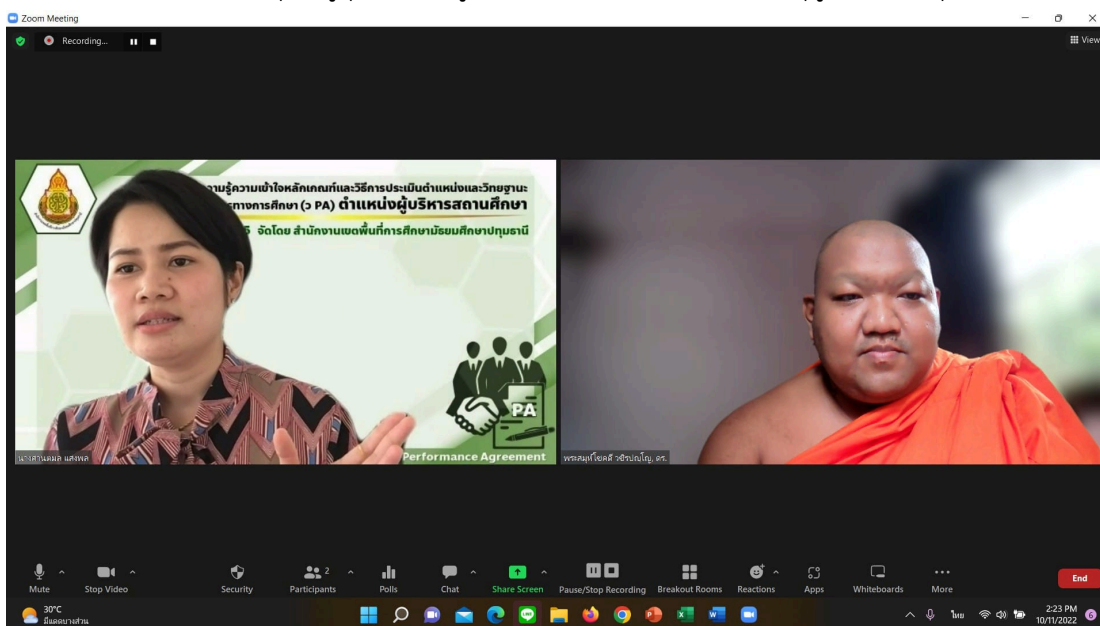

ภาพประกอบสัมภาษณ์การวิจัย

ภาพที่ ๔.๑-๒ สัมภาษณ์คุณครูสะอาด ชัชวาลยางกุล โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม

สัมภาษณ์คุณครูสุภาภรณ์ ภูติ โรงเรียนเส้าไห่ "วิมลวิทยานุกูล" จ.สระบุรี

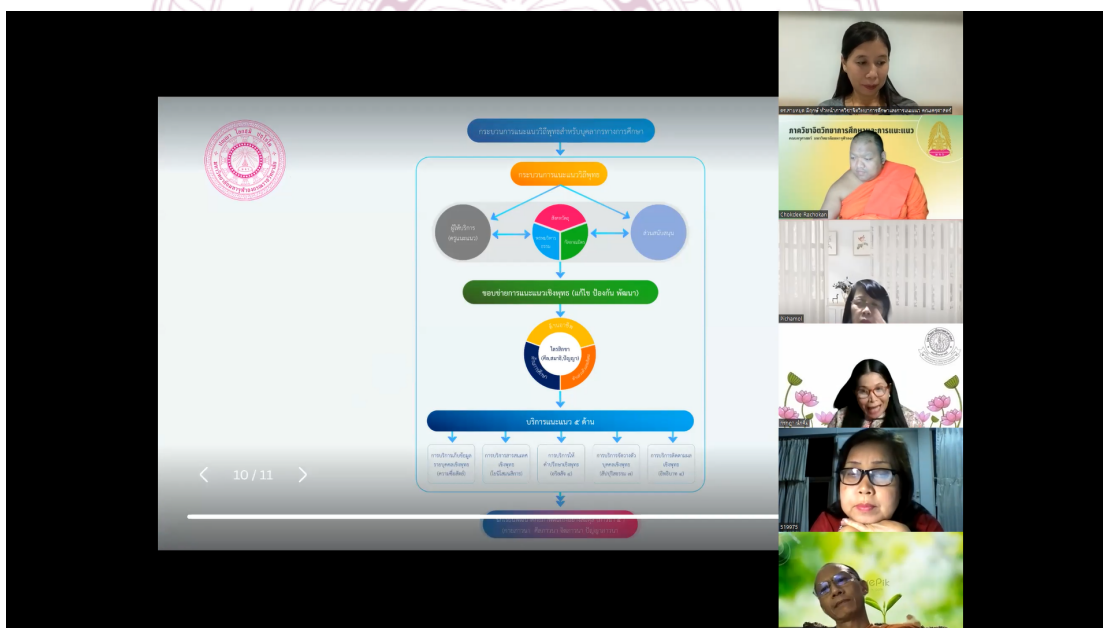
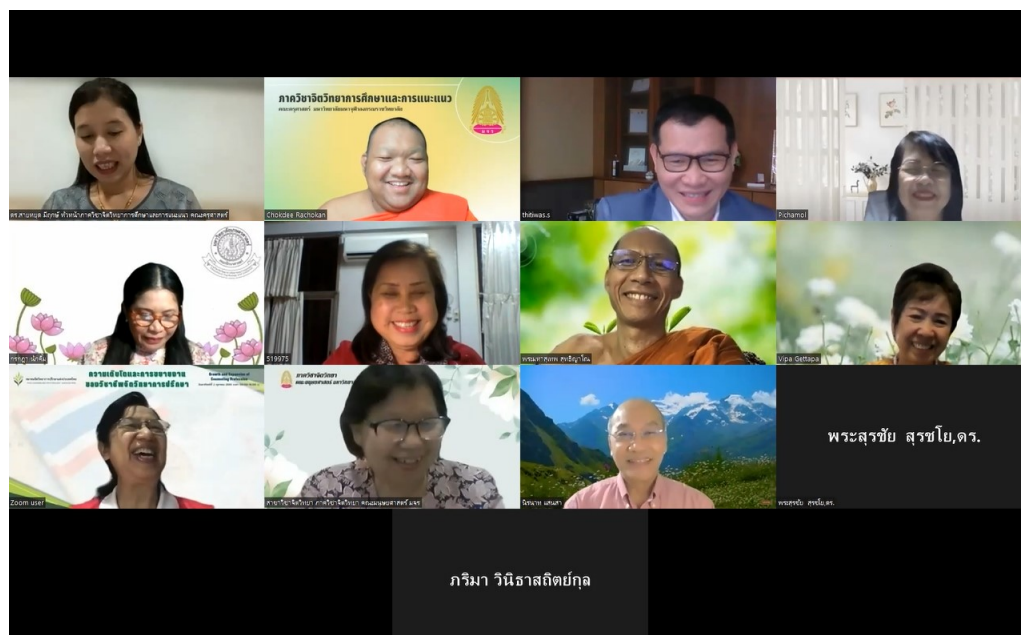

ภาพที่ ๔.๓-๔ สัมภาษณ์คุณครูศานตมล แสงพล โรงเรียนธรรมศาสตร์คลองหลวงวิทยาคม

สัมภาษณ์คุณครูณัฏชา อินทร โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จ.เชียงใหม่

ภาพที่ ๔.๕-๖ สัมภาษณ์คุณครูกาญจนา บัวคำ โรงเรียนนารีนรัตน์จังหวัดแพร่
สัมภาษณ์คุณครูณกพร นิลแพทย์ โรงเรียนลำปางกัลยาณี

ภาพที่ ๔.๗-๘ ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ภาคผนวก ฉ.

ภาพการเข้าร่วมทดลองนวัตกรรมฯ

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๑ คุณค่าของการแนะนำวิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๑-๒ เวลา ๙.๐๐ น. พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย นำบูชาพระรัตนตรัย

ภาพที่ ๔.๓-๔ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.
บรรยายในหัวข้อพุทธศาสนากับคุณค่าของครูแนะแนว

ภาพที่ ๔.๕-๖ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแห่งการเรียนรู้

ภาพที่ ๔.๗-๘ ถวายของที่ระลึก ถ่ายรูปหมู่

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๒ เสริมศรัทธาครูแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๙-๑๐ สภาวะใจที่สุขสงบในการประเคนอาหารพระภิกษุ

ภาพที่ ๔.๑๑-๑๒ เตือนจิต สะกิดใจ มีสติ ในการตักบาตร

ภาพที่ ๔.๑๓-๑๔ เตือนจิต สะกิดใจ มีสติ สมานธิ ในการตักบาตร

ภาพที่ ๔.๑๕-๑๖ จิตสงบ ใจสบาย ในสวดมนต์ไหว้พระ กรวดน้ำ

ภาพที่ ๔.๑๗ -๑๘ กระบวนการกลุ่มช่วยให้ได้เรียนรู้ทำความเข้าใจการแนะแนววิถีพุทธ
มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๓ ครูแนะแนวหัวใจพุทธ

ภาพที่ ๔.๑๙ -๒๐ พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส น้าบูชาพระรัตนตรัย

ภาพที่ ๔.๒๑ -๒๒ พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส นำบูชาพระรัตนตรัย

ภาพที่ ๔.๒๓ -๒๔ พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส บรรยายหัวข้อครูแนะแนวหัวใจพุทธ

ภาพที่ ๔.๒๕ -๒๖ พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส บรรยายหัวข้อครูแนะแนวหัวใจพุทธ

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๔ ขอบเขตแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๒๗ รศ.กรรณา นกคัมภ์ บรรยายหัวข้อขอบข่ายการแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๒๘ ผู้อบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขอบข่ายการแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๒๙ - ๓๐ ผู้อบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อบ่งชี้การแนะแนววิถีพุทธ

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๕ บริการแนะแนววิฤต

ภาพที่ ๔.๓๑ รศ.ดร.นิรนาท แสนสา บรรยายหัวข้อบริการแนะแนววิฤต

ภาพที่ ๔.๓๒ ผู้อบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริการแนะแนววิฤต

ภาพที่ ๔.๓๓-๓๔ ผู้อบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริการแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๓๕ ผู้อบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริการแนะแนววิฑูร

ภาพที่ ๔.๓๖ สรุปการเรียนรู้บริการแนะแนววิฑูร และถ่ายรูปหมู่

ภาพประกอบ โมดูลที่ ๖ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

ภาพที่ ๔.๓๗ สันทนาแลกเปลี่ยน ขั้นตอนกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๓๘-๓๙ สันทนาแลกเปลี่ยน ขั้นตอนกระบวนการแนะแนววิถีพุทธ

ภาพประกอบกิจกรรมการสร้างเครือข่าย

ภาพที่ ๔.๖-๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา รัฐิโชติรัตนนา หัวหน้าโครงการย่อย ๓
 ดร.สายหยุด มีฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว และหัวหน้าแผนงานวิจัย
 ดำเนินการทำกิจกรรม กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

ภาพที่ ๔.๖-๗ กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการแนะแนววิถีพุทธสู่การปฏิบัติ

ภาพที่ ๔.๖-๗ ประสานงาน ประสานใจ
ระดมความคิดกับกัลยาณมิตรแนะแนววิถีพุทธ

ภาคผนวก ซ.
หนังสือรับรองจริยธรรมวิจัย

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๒๙/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาระบบการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
(Process Development and Network Building of Guidance Process Buddhist for Educational Personnel in Thailand Society)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765006

สถาบันที่สังกัด: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: ดร.สายหยุด มีฤกษ์

เอกสารที่พิจารณาพบ

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๒๙/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๑๒๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.สายหยุด มีฤกษ์ / นักวิจัย คณะครุศาสตร์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำ
 การวิจัยในเรื่อง “การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับ
 บุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย” คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว
 มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล
 ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควร
 ให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมมาเพื่อแก้ไขและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุวเรนเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบ สปพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ดร.สายหยุด มีฤทธิ์

ข้าพเจ้า.....ดร.ศุภวรรณ กาญจนะวีร์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....โรงเรียนชุมชนวัดบางชัน.....
ที่อยู่.....๖๘/๑๐ หมู่ที่ ๘ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐.....

โทรศัพท์.....๐๙๒ ๙๑๖ ๖๒๕๕.....โทรสาร.....๐๒ ๕๑๖ ๘๒๖๕.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ.....ดร.สายหยุด มีฤทธิ์.....

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖ จนถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ซึ่งการ
นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

.....โดยนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการและด้านความรู้ในพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ผู้เรียน
พัฒนาการเรียนได้เต็มศักยภาพ รู้จักแสวงหาความรู้ และวางแผนการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัว
ด้านการเรียน และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและโอกาสของงานอย่างหลากหลาย มีเจตคติ และนิสัยที่
ดีในการทำงาน มีโอกาสได้รับประสบการณ์ตามความถนัด ความสนใจ.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ดร.ศุภวรรณ กาญจนะวีร์)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวัดบางชัน

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สปช.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ดร.สายหยุด มีฤกษ์

ข้าพเจ้า.....ดร.ณัฐพล มิตฺตธาวี..... ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน
 ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....โรงเรียนบ้านไร่
 ที่อยู่.....โรงเรียนบ้านไร่ หมู่ที่ ๒ บ้านบ้านไร่ ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ๓๒๑๑๘๐.

โทรศัพท์.....๐๓๔-๕๑๐-๗๖๐ โทรสาร.....๐๓๔-๕๑๐-๗๖๐
 ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
 การพัฒนาระบบงานการและกรรมวิธีสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธสู่โรงเรียนคุณธรรมทางธรรมศึกษาในสังคมไทย
 ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ.....ดร.สายหยุด มีฤกษ์.....
 โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่.....วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖ จนถึง.....วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ซึ่งการ
 นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

.....โดยนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการและด้านความรู้ในพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ผู้เรียน
 พัฒนาการเรียนได้เต็มศักยภาพ รู้จักแสวงหาความรู้ และวางแผนการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัว
 ด้านการเรียน และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้เรียนรู้จักตนเองและโอกาสของงานอย่างหลากหลาย มีเจตคติ และนิสัยที่ดี
 ในการทำงาน มีโอกาสได้รับประสบการณ์ตามความถนัด ความสนใจ.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ดร.ณัฐพล มิตฺตธาวี)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)